

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

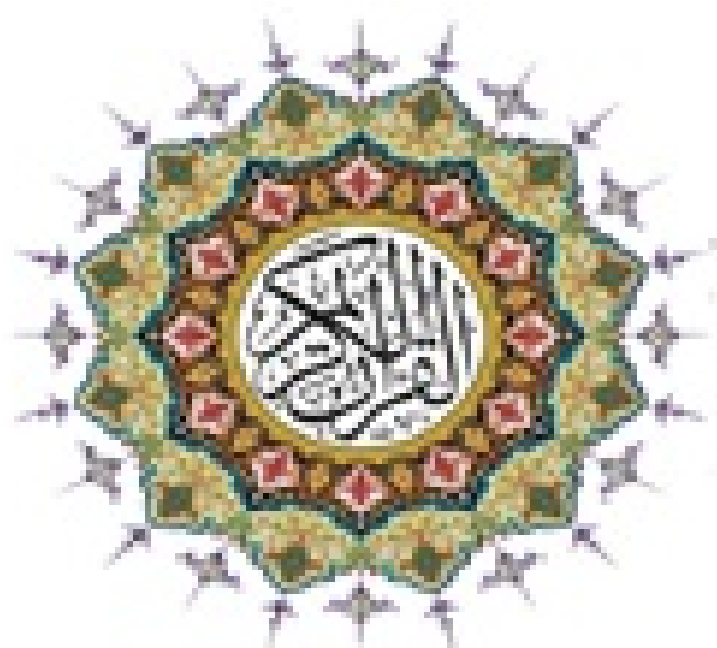
گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۱۱۴

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 114

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۳۱	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۱۱۴
۳۱	مشخصات کتاب
۳۱	یوسف(ع)
۳۱	۱- آثار احسان یوسف(ع)
۳۱	۲- آثار اطاعت یوسف(ع)
۳۲	۳- آثار بی گناهی یوسف(ع)
۳۳	۴- آثار حکمت یوسف(ع)
۳۳	۵- آثار دعای یوسف(ع)
۳۳	۶- آثار دوراندیشی یوسف(ع)
۳۴	۷- آثار رشد یوسف(ع)
۳۵	۸- آثار رؤیای یوسف(ع)
۳۵	۹- آثار عفت یوسف(ع)
۳۶	۱۰- آثار عقیده به خاتمیت یوسف(ع)
۳۷	۱۱- آثار علم یوسف(ع)
۳۷	۱۲- آثار فراق یوسف(ع)
۳۹	۱۳- آثار فضایل یوسف(ع)
۳۹	۱۴- آثار محبت یعقوب(ع) به یوسف(ع)
۳۹	۱۵- آثار مطالعه قصه یوسف(ع)
۳۹	۱۶- آثار ملاقات یوسف(ع) با بنیامین
۴۱	۱۷- آرامش یوسف(ع)
۴۱	۱۸- آل یعقوب در دربار یوسف(ع)
۴۱	۱۹- آل یعقوب و حیات یوسف(ع)
۴۲	۲۰- آیات خدا در قصه یوسف(ع)

- ۴۳ ۲۱- ابراهیم(ع) و دوران یوسف(ع)
- ۴۳ ۲۲- ابراهیم(ع) و یوسف(ع)
- ۴۵ ۲۳- اتمام نعمت بر یوسف(ع)
- ۴۵ ۲۴- اتهام دزدی به یوسف(ع)
- ۴۷ ۲۵- اجابت دعای یوسف(ع)
- ۴۷ ۲۶- اجابت دعوت‌های یوسف(ع)
- ۴۷ ۲۷- احتجاج یوسف(ع)
- ۴۷ ۲۸- احترام به مادر یوسف(ع)
- ۴۹ ۲۹- احترام یوسف(ع)
- ۵۰ ۳۰- احترام یوسف(ع) در مصر
- ۵۱ ۳۱- احسان به یوسف(ع)
- ۵۱ ۳۲- احسان یوسف(ع)
- ۵۳ ۳۳- اختفای یوسف(ع)
- ۵۳ ۳۴- اختیارات یوسف(ع)
- ۵۳ ۳۵- اخلاص یوسف(ع)
- ۵۵ ۳۶- ادعای مالکیت یوسف(ع)
- ۵۵ ۳۷- ادعای یوسف(ع)
- ۵۵ ۳۸- اذیت یوسف(ع)
- ۵۶ ۳۹- استخدام همبند یوسف(ع)
- ۵۷ ۴۰- استشمام بوی یوسف(ع)
- ۵۷ ۴۱- استعاده یوسف(ع)
- ۵۸ ۴۲- استعداد‌های معنوی یوسف(ع)
- ۵۹ ۴۳- استفاده از کارد در دوران یوسف(ع)
- ۵۹ ۴۴- استقبال یوسف(ع) از مادر
- ۵۹ ۴۵- استمداد یوسف(ع)
- ۶۰ ۴۶- اسحاق(ع) و دوران یوسف(ع)

- ۴۷- اسحاق(ع) و یوسف(ع) ۶۱
- ۴۸- اضطرار یوسف(ع) ۶۱
- ۴۹- اطمینان قاضی قصه یوسف(ع) ۶۱
- ۵۰- اطمینان همبندان یوسف(ع) ۶۲
- ۵۱- اطمینان یوسف(ع) ۶۲
- ۵۲- اعتراض یوسف(ع) ۶۲
- ۵۳- اعتماد پادشاه مصر به یوسف(ع) ۶۲
- ۵۴- اعدام همبند یوسف(ع) ۶۵
- ۵۵- افشاگری یوسف(ع) ۶۵
- ۵۶- اقتدار یوسف(ع) ۶۶
- ۵۷- اقدامات امنیتی در حکومت یوسف(ع) ۶۸
- ۵۸- اقرار به فضایل یوسف(ع) ۶۹
- ۵۹- اقرار یوسف(ع) ۶۹
- ۶۰- القاب یوسف(ع) ۷۰
- ۶۱- الهام به یوسف(ع) ۷۱
- ۶۲- امانتداری یوسف(ع) ۷۱
- ۶۳- امداد به یوسف(ع) ۷۱
- ۶۴- امیدواری همبند یوسف(ع) ۷۳
- ۶۵- امیدواری یوسف(ع) ۷۳
- ۶۶- انقیاد یوسف(ع) ۷۳
- ۶۷- اهتمام یوسف(ع) به خداشناسی ۷۵
- ۶۸- اهتمام یوسف(ع) به عفت ۷۶
- ۶۹- اهتمام یوسف(ع) به مشیت خدا ۷۷
- ۷۰- اهداف یوسف(ع) ۷۷
- ۷۱- اهمیت قصه یوسف(ع) ۷۷
- ۷۲- ایمان یوسف(ع) ۷۷

- ۷۳- بازرسی یوسف(ع) ۸۰
- ۷۴- بازی یوسف(ع) ۸۱
- ۷۵- برادر ابوینی یوسف(ع) ۸۱
- ۷۶- برادران پدری یوسف(ع) ۸۳
- ۷۷- برادران یوسف و پیراهن یوسف(ع) ۸۳
- ۷۸- برادران یوسف و رضایت یوسف(ع) ۸۳
- ۷۹- برادران یوسف و رؤیای یوسف(ع) ۸۵
- ۸۰- برادران یوسف و سرنوشت یوسف(ع) ۸۵
- ۸۱- برادران یوسف و قتل یوسف(ع) ۸۶
- ۸۲- برادران یوسف و نیازهای یوسف(ع) ۸۷
- ۸۳- برادران یوسف و هلاکت یوسف(ع) ۸۸
- ۸۴- برادران یوسف و یافتن یوسف(ع) ۸۹
- ۸۵- برادران یوسف و یوسف(ع) ۸۹
- ۸۶- بردگی همبند یوسف(ع) ۱۰۱
- ۸۷- بردگی یوسف(ع) ۱۰۱
- ۸۸- برنامه ریزی یوسف(ع) ۱۰۳
- ۸۹- بشارت به مادر یوسف(ع) ۱۰۳
- ۹۰- بشارت به یوسف(ع) ۱۰۵
- ۹۱- بشارت دهنده قصه یوسف(ع) ۱۰۵
- ۹۲- بشارت دهنده یوسف(ع) ۱۰۵
- ۹۳- بشارت نجات به یوسف(ع) ۱۰۷
- ۹۴- بشارتهای یوسف(ع) ۱۰۷
- ۹۵- بنیامین در فراق یوسف(ع) ۱۰۹
- ۹۶- بنیامین و قصه یوسف(ع) ۱۰۹
- ۹۷- بنیامین و یوسف(ع) ۱۱۰
- ۹۸- بی رغبتی به یوسف(ع) ۱۱۱

- ۹۹- بی گناهی یوسف(ع)----- ۱۱۳
- ۱۰۰- بی نظیری یوسف(ع)----- ۱۱۵
- ۱۰۱- بیان قصه یوسف(ع) برای یعقوب(ع)----- ۱۱۵
- ۱۰۲- بینات یوسف(ع)----- ۱۱۵
- ۱۰۳- بینش همبندان یوسف(ع)----- ۱۱۶
- ۱۰۴- بینش یوسف(ع)----- ۱۱۷
- ۱۰۵- پاداش احسان یوسف(ع)----- ۱۱۹
- ۱۰۶- پاداش اخروی یوسف(ع)----- ۱۱۹
- ۱۰۷- پاداش دنیوی یوسف(ع)----- ۱۲۱
- ۱۰۸- پاداش یوسف(ع)----- ۱۲۱
- ۱۰۹- پادشاه مصر و بردگی یوسف(ع)----- ۱۲۱
- ۱۱۰- پادشاه مصر و بی گناهی یوسف(ع)----- ۱۲۲
- ۱۱۱- پادشاه مصر و خواسته های یوسف(ع)----- ۱۲۳
- ۱۱۲- پادشاه مصر و قصه یوسف(ع)----- ۱۲۳
- ۱۱۳- پادشاه مصر و یوسف(ع)----- ۱۲۳
- ۱۱۴- پارگی پیراهن یوسف(ع)----- ۱۲۵
- ۱۱۵- پایان فراق یوسف(ع)----- ۱۲۷
- ۱۱۶- پدر یوسف(ع)----- ۱۲۷
- ۱۱۷- پرسش از فضایل یوسف(ع)----- ۱۲۹
- ۱۱۸- پرسش از کارگزاران یوسف(ع)----- ۱۲۹
- ۱۱۹- پیراهن یوسف(ع)----- ۱۲۹
- ۱۲۰- پیشگویی یوسف(ع)----- ۱۳۳
- ۱۲۱- تأثیر فراق یوسف(ع) در یعقوب(ع)----- ۱۳۵
- ۱۲۲- تأخیر در قبول خواسته یوسف(ع)----- ۱۳۵
- ۱۲۳- تبری یوسف(ع)----- ۱۳۵
- ۱۲۴- تبعید یوسف(ع)----- ۱۳۷

- ۱۲۵- تبلیغ یوسف(ع) ۱۳۷
- ۱۲۶- تحریک عواطف یوسف(ع) ۱۳۹
- ۱۲۷- تحقق پیشگویی یوسف(ع) ۱۳۹
- ۱۲۸- تحقق تعبیر رؤیای یوسف(ع) ۱۳۹
- ۱۲۹- تحقق دوراندیشی یوسف(ع) ۱۴۱
- ۱۳۰- تحقق رؤیای همبند یوسف(ع) ۱۴۱
- ۱۳۱- تحقق رؤیای یوسف(ع) ۱۴۱
- ۱۳۲- تخت یوسف(ع) ۱۴۳
- ۱۳۳- تدبیر یوسف(ع) ۱۴۳
- ۱۳۴- تذکر به چاه انداختن یوسف(ع) ۱۴۴
- ۱۳۵- تشویق به تدبیر در قصه یوسف(ع) ۱۴۵
- ۱۳۶- تشویقهای یوسف(ع) ۱۴۵
- ۱۳۷- تصلیب همبند یوسف(ع) ۱۴۷
- ۱۳۸- تعالیم قصه یوسف(ع) ۱۴۷
- ۱۳۹- تعالیم یوسف(ع) ۱۴۹
- ۱۴۰- تعبیر رؤیای همبندان یوسف(ع) ۱۵۱
- ۱۴۱- تعبیر رؤیای یوسف(ع) ۱۵۱
- ۱۴۲- تعدد بینات یوسف(ع) ۱۵۳
- ۱۴۳- تعدد درهای کاخ یوسف(ع) ۱۵۳
- ۱۴۴- تعلم یوسف(ع) ۱۵۴
- ۱۴۵- تعلیم تعبیر رؤیا به یوسف(ع) ۱۵۵
- ۱۴۶- تعلیم علم غیب به یوسف(ع) ۱۵۵
- ۱۴۷- تعهد یوسف(ع) ۱۵۵
- ۱۴۸- تفضل به یوسف(ع) ۱۵۶
- ۱۴۹- تقوای یوسف(ع) ۱۵۷
- ۱۵۰- تکذیب توطئه علیه یوسف(ع) ۱۵۹

- ۱۵۱- تلاش یوسف(ع) ۱۵۹
- ۱۵۲- تنزیه یوسف(ع) ۱۵۹
- ۱۵۳- تواضع یوسف(ع) ۱۶۱
- ۱۵۴- توحید افعالی یوسف(ع) ۱۶۱
- ۱۵۵- توحید در دین یوسف(ع) ۱۶۱
- ۱۵۶- توحید یوسف(ع) ۱۶۳
- ۱۵۷- توصیه به یوسف(ع) ۱۶۳
- ۱۵۸- توصیه های یوسف(ع) ۱۶۴
- ۱۵۹- توطئه به چاه انداختن یوسف(ع) ۱۶۵
- ۱۶۰- توطئه تبعید یوسف(ع) ۱۶۷
- ۱۶۱- توطئه علیه یوسف(ع) ۱۶۷
- ۱۶۲- توطئه قتل یوسف(ع) ۱۷۱
- ۱۶۳- توفیق یوسف(ع) ۱۷۳
- ۱۶۴- توقعات یوسف(ع) ۱۷۳
- ۱۶۵- توکل یوسف(ع) ۱۷۳
- ۱۶۶- تهدید یوسف(ع) ۱۷۵
- ۱۶۷- تهدیدهای یوسف(ع) ۱۷۵
- ۱۶۸- تهمت به یوسف(ع) ۱۷۵
- ۱۶۹- تهمتهای کارگزاران یوسف(ع) ۱۷۷
- ۱۷۰- جستجوی یوسف(ع) ۱۷۹
- ۱۷۱- جعاله یوسف(ع) ۱۷۹
- ۱۷۲- جوانمردی یوسف(ع) ۱۸۱
- ۱۷۳- جوانی یوسف(ع) ۱۸۳
- ۱۷۴- جهل به قصه یوسف(ع) ۱۸۴
- ۱۷۵- چاه قصه یوسف(ع) ۱۸۵
- ۱۷۶- چوپانی یوسف(ع) ۱۸۵

- ۱۷۷- حاکمان مصر باستان و یوسف(ع) ۱۸۶
- ۱۷۸- حاکمیت یوسف(ع) ۱۸۷
- ۱۷۹- حجتهای خدا بر یوسف(ع) ۱۸۷
- ۱۸۰- حسب یوسف(ع) ۱۸۹
- ۱۸۱- حق طلبان و قصه یوسف(ع) ۱۹۰
- ۱۸۲- حکمت خدا در قصه یوسف(ع) ۱۹۱
- ۱۸۳- حکمت در فراق یوسف(ع) ۱۹۱
- ۱۸۴- حکمت یوسف(ع) ۱۹۱
- ۱۸۵- حکومت مصر باستان در دوران یوسف(ع) ۱۹۳
- ۱۸۶- حکومت یوسف(ع) ۱۹۳
- ۱۸۷- حلم یوسف(ع) ۱۹۵
- ۱۸۸- خدا و رؤیای یوسف(ع) ۱۹۵
- ۱۸۹- خدانشناسی یوسف(ع) ۱۹۶
- ۱۹۰- خزانه داری یوسف(ع) ۱۹۷
- ۱۹۱- خواسته های کارگزاران یوسف(ع) ۱۹۸
- ۱۹۲- خواسته های همبندان یوسف(ع) ۱۹۹
- ۱۹۳- خواسته های یوسف(ع) ۱۹۹
- ۱۹۴- خودستایی یوسف(ع) ۲۰۵
- ۱۹۵- خیر خواهی یوسف(ع) ۲۰۶
- ۱۹۶- داد خواهی یوسف(ع) ۲۰۷
- ۱۹۷- دانش اقتصاد یوسف(ع) ۲۰۷
- ۱۹۸- دانش تحلیل حوادث یوسف(ع) ۲۰۷
- ۱۹۹- دانش تعبیر رؤیای یوسف(ع) ۲۱۱
- ۲۰۰- دانش کشاورزی یوسف(ع) ۲۱۷
- ۲۰۱- دربار یوسف(ع) ۲۱۹
- ۲۰۲- درخواست از یوسف(ع) ۲۱۹

- ۲۰۳- درخواست زندان یوسف(ع) ۲۱۹
- ۲۰۴- درخواست فراموشی یوسف(ع) ۲۲۱
- ۲۰۵- دشمنان یوسف(ع) ۲۲۱
- ۲۰۶- دعای یوسف(ع) ۲۲۱
- ۲۰۷- دعوت از همبندان یوسف(ع) ۲۲۳
- ۲۰۸- دعوت از یوسف(ع) ۲۲۳
- ۲۰۹- دعوت یوسف(ع) ۲۲۵
- ۲۱۰- دعوت‌های یوسف(ع) ۲۲۵
- ۲۱۱- دلایل دروغگویی یوسف(ع) ۲۲۷
- ۲۱۲- دلایل صداقت یوسف(ع) ۲۲۷
- ۲۱۳- دلایل عفت یوسف(ع) ۲۲۹
- ۲۱۴- دلایل علم غیب یوسف(ع) ۲۲۹
- ۲۱۵- دلایل نبوت یوسف(ع) ۲۲۹
- ۲۱۶- دوران‌دیشی یوسف(ع) ۲۳۰
- ۲۱۷- دین یوسف(ع) ۲۳۱
- ۲۱۸- ذکر قصه یوسف(ع) ۲۳۱
- ۲۱۹- ربوبیت خدا در قصه یوسف(ع) ۲۳۱
- ۲۲۰- رحمت بر یوسف(ع) ۲۳۱
- ۲۲۱- رشد یوسف(ع) ۲۳۳
- ۲۲۲- رفاه یوسف(ع) ۲۳۳
- ۲۲۳- رفع تهمت از یوسف(ع) ۲۳۴
- ۲۲۴- رنج‌های یوسف(ع) ۲۳۵
- ۲۲۵- روش اثبات حق یوسف(ع) ۲۳۵
- ۲۲۶- روش برخورد یوسف(ع) ۲۳۵
- ۲۲۷- روش تبلیغ یوسف(ع) ۲۳۷
- ۲۲۸- رؤیای همبندان یوسف(ع) ۲۳۷

- ۲۳۹- رؤیای یوسف(ع) ----- ۲۳۹
- ۲۳۰- زلیخا و امتناع یوسف(ع) ----- ۲۳۹
- ۲۳۱- زلیخا و حقانیت یوسف(ع) ----- ۲۴۰
- ۲۳۲- زلیخا و دعای یوسف(ع) ----- ۲۴۱
- ۲۳۳- زلیخا و عفت یوسف(ع) ----- ۲۴۱
- ۲۳۴- زلیخا و کفران یوسف(ع) ----- ۲۴۱
- ۲۳۵- زلیخا و مجازات یوسف(ع) ----- ۲۴۳
- ۲۳۶- زلیخا و یوسف(ع) ----- ۲۴۳
- ۲۳۷- زلیخا و ذلت یوسف(ع) ----- ۲۴۹
- ۲۳۸- زمان رؤیای یوسف(ع) ----- ۲۴۹
- ۲۳۹- زمینہ اقتدار یوسف(ع) ----- ۲۵۱
- ۲۴۰- زمینہ برگزیدگی یوسف(ع) ----- ۲۵۱
- ۲۴۱- زمینہ تقرب یوسف(ع) ----- ۲۵۱
- ۲۴۲- زمینہ توطئه علیه یوسف(ع) ----- ۲۵۲
- ۲۴۳- زمینہ حکمت یوسف(ع) ----- ۲۵۲
- ۲۴۴- زمینہ حکومت یوسف(ع) ----- ۲۵۲
- ۲۴۵- زمینہ علم یوسف(ع) ----- ۲۵۲
- ۲۴۶- زنان اشرف مصر و دعای یوسف(ع) ----- ۲۵۴
- ۲۴۷- زنان اشرف مصر و یوسف(ع) ----- ۲۵۵
- ۲۴۸- زندان در دوران یوسف(ع) ----- ۲۵۷
- ۲۴۹- زندانی در دوران یوسف(ع) ----- ۲۵۷
- ۲۵۰- زندانی کردن یوسف(ع) ----- ۲۵۸
- ۲۵۱- زیبایی قصه یوسف(ع) ----- ۲۵۹
- ۲۵۲- زیبایی یوسف(ع) ----- ۲۵۹
- ۲۵۳- ساقی پادشاه مصر و یوسف(ع) ----- ۲۶۱
- ۲۵۴- سجده آل یعقوب(ع) بر یوسف(ع) ----- ۲۶۴

- ۲۵۵- سجده خورشید بر یوسف(ع) ----- ۲۶۵
- ۲۵۶- سجده ستارگان بر یوسف(ع) ----- ۲۶۵
- ۲۵۷- سجده مادر یوسف بر یوسف(ع) ----- ۲۶۷
- ۲۵۸- سجده ماه بر یوسف(ع) ----- ۲۶۷
- ۲۵۹- سجده یعقوب(ع) بر یوسف(ع) ----- ۲۶۸
- ۲۶۰- سخاوت یوسف(ع) ----- ۲۶۹
- ۲۶۱- سختی فراق یوسف(ع) ----- ۲۶۹
- ۲۶۲- سرزمین کنعان در دوران یوسف(ع) ----- ۲۶۹
- ۲۶۳- سرزمین مصر در دوران یوسف(ع) ----- ۲۷۱
- ۲۶۴- سرزنش شک در نبوت یوسف(ع) ----- ۲۷۱
- ۲۶۵- سرزنش یوسف(ع) ----- ۲۷۱
- ۲۶۶- سن یوسف(ع) در چاه ----- ۲۷۱
- ۲۶۷- سن یوسف(ع) در زندان ----- ۲۷۳
- ۲۶۸- سهمیه بندی غلات در دوران یوسف(ع) ----- ۲۷۳
- ۲۶۹- سهولت ملاقات با یوسف(ع) ----- ۲۷۵
- ۲۷۰- شخصیت یوسف(ع) ----- ۲۷۹
- ۲۷۱- شخصیت یوسف(ع) در مصر ----- ۲۷۹
- ۲۷۲- شرایط ملاقات با یوسف(ع) ----- ۲۸۰
- ۲۷۳- شرک همبندان یوسف(ع) ----- ۲۸۱
- ۲۷۴- شفاعت نزد یوسف(ع) ----- ۲۸۱
- ۲۷۵- شک در نبوت یوسف(ع) ----- ۲۸۲
- ۲۷۶- شکرگزاری یوسف(ع) ----- ۲۸۳
- ۲۷۷- شکنجه در دوران یوسف(ع) ----- ۲۸۳
- ۲۷۸- شکنجه یوسف(ع) ----- ۲۸۳
- ۲۷۹- شیطان و تبرئه یوسف(ع) ----- ۲۸۵
- ۲۸۰- شیطان و نجات یوسف(ع) ----- ۲۸۵

- ۲۸۱- صبر در فراق یوسف(ع) ----- ۲۸۷
- ۲۸۲- صبر یوسف(ع) ----- ۲۸۷
- ۲۸۳- صداقت یوسف(ع) ----- ۲۸۹
- ۲۸۴- صفات زندان یوسف(ع) ----- ۲۹۱
- ۲۸۵- ضمان در دوران یوسف(ع) ----- ۲۹۱
- ۲۸۶- ظلم به یوسف(ع) ----- ۲۹۳
- ۲۸۷- عبرت از قصه یوسف(ع) ----- ۲۹۳
- ۲۸۸- عجز یوسف(ع) ----- ۲۹۴
- ۲۸۹- عدالت قاضی قصه یوسف(ع) ----- ۲۹۵
- ۲۹۰- عدالت یوسف(ع) ----- ۲۹۵
- ۲۹۱- عزت یوسف(ع) ----- ۲۹۶
- ۲۹۲- عزیز مصر و صداقت یوسف(ع) ----- ۲۹۷
- ۲۹۳- عزیز مصر و قصه یوسف(ع) ----- ۲۹۷
- ۲۹۴- عزیز مصر و مجازات یوسف(ع) ----- ۲۹۸
- ۲۹۵- عزیز مصر و مقامات یوسف(ع) ----- ۲۹۹
- ۲۹۶- عزیز مصر و یوسف(ع) ----- ۲۹۹
- ۲۹۷- عزیز مصر هنگام خرید یوسف(ع) ----- ۳۰۳
- ۲۹۸- عزیزی در دوران یوسف(ع) ----- ۳۰۳
- ۲۹۹- عزیزی یوسف(ع) ----- ۳۰۳
- ۳۰۰- عشق زلیخا به یوسف(ع) ----- ۳۰۵
- ۳۰۱- عشق زنان اشراف مصر به یوسف(ع) ----- ۳۰۷
- ۳۰۲- عصمت یوسف(ع) ----- ۳۰۸
- ۳۰۳- عظمت یوسف(ع) ----- ۳۰۹
- ۳۰۴- عفت یوسف(ع) ----- ۳۱۰
- ۳۰۵- عفو یوسف(ع) ----- ۳۱۴
- ۳۰۶- عقود در دوران یوسف(ع) ----- ۳۱۵

- ۳۰۷- عقیده به خاتمیت یوسف(ع) ۳۱۵
- ۳۰۸- عقیده یوسف(ع) ۳۱۷
- ۳۰۹- علاقه به یوسف(ع) ۳۱۹
- ۳۱۰- علاقه یعقوب(ع) به یوسف(ع) ۳۱۹
- ۳۱۱- علاقه یوسف(ع) به بنیامین ۳۱۹
- ۳۱۲- علم خدا در قصه یوسف(ع) ۳۲۰
- ۳۱۳- علم غیب یوسف(ع) ۳۲۱
- ۳۱۴- علم لدنی یوسف(ع) ۳۲۳
- ۳۱۵- علم یوسف(ع) ۳۲۳
- ۳۱۶- عوامل برگزیدگی یوسف(ع) ۳۲۵
- ۳۱۷- عوامل خشوع برای یوسف(ع) ۳۲۶
- ۳۱۸- عوامل خضوع برای یوسف(ع) ۳۲۷
- ۳۱۹- عوامل رفیع اندوه یوسف(ع) ۳۲۷
- ۳۲۰- عوامل عصمت یوسف(ع) ۳۲۷
- ۳۲۱- عوامل نجات یوسف(ع) ۳۲۹
- ۳۲۲- عهد با یوسف(ع) ۳۲۹
- ۳۲۳- غذای همبندان یوسف(ع) ۳۲۹
- ۳۲۴- غریزه جنسی یوسف(ع) ۳۳۰
- ۳۲۵- فرار یوسف(ع) ۳۳۱
- ۳۲۶- فرجام همبندان یوسف(ع) ۳۳۱
- ۳۲۷- فرزندخواندگی در دوران یوسف(ع) ۳۳۱
- ۳۲۸- فرزندخواندگی یوسف(ع) ۳۳۳
- ۳۲۹- فروش غلات در دوران یوسف(ع) ۳۳۳
- ۳۳۰- فروش یوسف(ع) ۳۳۳
- ۳۳۱- فضایل قاضی قصه یوسف(ع) ۳۳۵
- ۳۳۲- فضایل یوسف(ع) ۳۳۵

- ۳۳۳- فضایل یوسف(ع) ۳۴۶
- ۳۳۴- فلسفه بیان قصه یوسف(ع) ۳۴۷
- ۳۳۵- فلسفه تدبیر یوسف(ع) ۳۴۷
- ۳۳۶- فلسفه خواسته های یوسف(ع) ۳۴۷
- ۳۳۷- فلسفه دادخواهی یوسف(ع) ۳۴۹
- ۳۳۸- فلسفه ذکر قصه یوسف(ع) ۳۴۹
- ۳۳۹- فلسفه زندان یوسف(ع) ۳۵۰
- ۳۴۰- فلسفه زندانی کردن یوسف(ع) ۳۵۱
- ۳۴۱- قاضی قصه یوسف(ع) ۳۵۱
- ۳۴۲- قتل یوسف(ع) ۳۵۲
- ۳۴۳- قدرت جنسی یوسف(ع) ۳۵۳
- ۳۴۴- قدرت یوسف(ع) ۳۵۳
- ۳۴۵- قرآن و قصه یوسف(ع) ۳۵۳
- ۳۴۶- قصه یوسف(ع) ۳۵۵
- ۳۴۷- قصه یوسف(ع) قبل از محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۸۵
- ۳۴۸- قضاوت در قصه یوسف(ع) ۴۸۵
- ۳۴۹- قضاوت یوسف(ع) ۴۸۵
- ۳۵۰- قوانین کیفری در دوران یوسف(ع) ۴۸۷
- ۳۵۱- کردانی قاضی قصه یوسف(ع) ۴۸۷
- ۳۵۲- کارگزاران یوسف و تدبیر یوسف(ع) ۴۸۷
- ۳۵۳- کارگزاران یوسف(ع) و برادران یوسف ۴۸۸
- ۳۵۴- کارگزاران یوسف(ع) و ظلم ۴۸۹
- ۳۵۵- کاروان یابنده یوسف و یوسف(ع) ۴۸۹
- ۳۵۶- کرامات یوسف(ع) ۴۹۱
- ۳۵۷- کرامت یوسف(ع) ۴۹۲
- ۳۵۸- کمالات یوسف(ع) ۴۹۲

- ۴۹۳ ----- ۲۵۹- کودکی یوسف(ع) -----
- ۴۹۵ ----- ۳۶۰- گزارش برادران یوسف به یوسف(ع) -----
- ۴۹۶ ----- ۳۶۱- گفتگوی جبرئیل با یوسف(ع) -----
- ۴۹۷ ----- ۳۶۲- گفتگوی یوسف(ع) با پادشاه مصر -----
- ۴۹۹ ----- ۳۶۳- گواه یوسف(ع) -----
- ۴۹۹ ----- ۳۶۴- گواهان صداقت یوسف(ع) -----
- ۴۹۹ ----- ۳۶۵- گواهی بر عفت یوسف(ع) -----
- ۵۰۱ ----- ۳۶۶- لاوی و تبعید یوسف(ع) -----
- ۵۰۱ ----- ۳۶۷- لاوی و قتل یوسف(ع) -----
- ۵۰۱ ----- ۳۶۸- لاوی و نجات یوسف(ع) -----
- ۵۰۳ ----- ۳۶۹- لاوی و یوسف(ع) -----
- ۵۰۳ ----- ۳۷۰- لیاقت یوسف(ع) -----
- ۵۰۵ ----- ۳۷۱- مادر یوسف(ع) در دربار -----
- ۵۰۵ ----- ۳۷۲- مادر یوسف(ع) در مصر -----
- ۵۰۵ ----- ۳۷۳- مجازات یوسف(ع) -----
- ۵۰۵ ----- ۳۷۴- محافظت از یوسف(ع) -----
- ۵۰۷ ----- ۳۷۵- محبت یعقوب(ع) به یوسف(ع) -----
- ۵۰۹ ----- ۳۷۶- محبت یوسف(ع) به مادر -----
- ۵۱۰ ----- ۳۷۷- محبت یوسف(ع) به یعقوب(ع) -----
- ۵۱۱ ----- ۳۷۸- محدوده اختیارات یوسف(ع) -----
- ۵۱۳ ----- ۳۷۹- محدوده حکومت یوسف(ع) -----
- ۵۱۳ ----- ۳۸۰- محدوده علم یوسف(ع) -----
- ۵۱۴ ----- ۳۸۱- محکومیت یوسف(ع) -----
- ۵۱۵ ----- ۳۸۲- محمد(صلی الله علیه و آله) و قصه یوسف(ع) -----
- ۵۱۵ ----- ۳۸۳- مدیر یوسف(ع) -----
- ۵۱۷ ----- ۳۸۴- مدت زندان یوسف(ع) -----

- ۳۸۵- مدت فراق یوسف(ع) ۵۱۹
- ۳۸۶- مدح یوسف(ع) ۵۱۹
- ۳۸۷- مراحل عمر یوسف(ع) ۵۱۹
- ۳۸۸- مربی یوسف(ع) ۵۲۰
- ۳۸۹- مردسالاری در دوران یوسف(ع) ۵۲۱
- ۳۹۰- مرگ یوسف(ع) ۵۲۱
- ۳۹۱- مسلمانان صدر اسلام و قصه یوسف(ع) ۵۲۱
- ۳۹۲- مصر در دوران یوسف(ع) ۵۲۱
- ۳۹۳- مصرباستان در دوران یوسف(ع) ۵۲۳
- ۳۹۴- مصریان باستان و نیاکان یوسف(ع) ۵۲۳
- ۳۹۵- مطالعه قصه یوسف(ع) ۵۲۳
- ۳۹۶- معجزه یوسف(ع) ۵۲۳
- ۳۹۷- معرفی یوسف(ع) به بنیامین ۵۲۵
- ۳۹۸- معلم یوسف(ع) ۵۲۵
- ۳۹۹- مقاطع پنهان قصه یوسف(ع) ۵۲۷
- ۴۰۰- مقامات معنوی یوسف(ع) ۵۲۷
- ۴۰۱- مقامات یوسف(ع) ۵۲۷
- ۴۰۲- مکان استقبال یوسف(ع) ۵۳۱
- ۴۰۳- مکذبان حیات یوسف(ع) ۵۳۱
- ۴۰۴- مکر به یوسف(ع) ۵۳۳
- ۴۰۵- ملاقات آل یعقوب با یوسف(ع) ۵۳۴
- ۴۰۶- ملاقات با یوسف(ع) ۵۳۴
- ۴۰۷- ملاقات برادران یوسف با یوسف(ع) ۵۳۵
- ۴۰۸- ملاقات بنیامین با یوسف(ع) ۵۳۷
- ۴۰۹- ملاقات پادشاه مصر با یوسف(ع) ۵۳۷
- ۴۱۰- ملاقات یعقوب(ع) با یوسف(ع) ۵۳۹

- ۴۱۱- ملاقات یوسف(ع) با برادران ۵۳۹
- ۴۱۲- ملاقات یوسف(ع) با بنیامین ۵۳۹
- ۴۱۳- مَلِّیت خریدار یوسف(ع) ۵۳۹
- ۴۱۴- منافع یوسف(ع) ۵۴۱
- ۴۱۵- منجی یوسف(ع) ۵۴۱
- ۴۱۶- منشأ برگزیدگی یوسف(ع) ۵۴۱
- ۴۱۷- منشأ تدبیر یوسف(ع) ۵۴۱
- ۴۱۸- منشأ حکمت یوسف(ع) ۵۴۳
- ۴۱۹- منشأ حکومت یوسف(ع) ۵۴۳
- ۴۲۰- منشأ عصمت یوسف(ع) ۵۴۳
- ۴۲۱- منشأ علم یوسف(ع) ۵۴۵
- ۴۲۲- منشأ فضایل یوسف(ع) ۵۴۵
- ۴۲۳- منشأ قدرت یوسف(ع) ۵۴۷
- ۴۲۴- منشأ نجات یوسف(ع) ۵۴۷
- ۴۲۵- موجبات دانش تعبیر رؤیای یوسف(ع) ۵۴۸
- ۴۲۶- موجبات علم غیب یوسف(ع) ۵۴۹
- ۴۲۷- موجبات نبوت یوسف(ع) ۵۴۹
- ۴۲۸- موفقیت یوسف(ع) ۵۴۹
- ۴۲۹- مؤمن آل فرعون و قصه یوسف(ع) ۵۵۱
- ۴۳۰- مهربانی یوسف(ع) ۵۵۱
- ۴۳۱- مهمان نوازی یوسف(ع) ۵۵۱
- ۴۳۲- نبوت یوسف(ع) ۵۵۲
- ۴۳۳- نجات یوسف(ع) ۵۵۵
- ۴۳۴- نجات یوسف(ع) از چاه ۵۵۷
- ۴۳۵- نجات یوسف(ع) از زندان ۵۵۷
- ۴۳۶- نشانه های احسان یوسف(ع) ۵۵۹

- ۴۳۷- نشانه های شخصیت یوسف(ع) ۵۶۰
- ۴۳۸- نشانه های صداقت یوسف(ع) ۵۶۱
- ۴۳۹- نشانه های عفت یوسف(ع) ۵۶۱
- ۴۴۰- نظارت یوسف(ع) ۵۶۱
- ۴۴۱- نظام جزایی در دوران یوسف(ع) ۵۶۱
- ۴۴۲- نظام قضایی در دوران یوسف(ع) ۵۶۳
- ۴۴۳- نعمتهای یوسف(ع) ۵۶۳
- ۴۴۴- نقش خدا در قصه یوسف(ع) ۵۶۵
- ۴۴۵- نقش کارگزاران یوسف(ع) ۵۶۵
- ۴۴۶- نقش یوسف(ع) ۵۶۵
- ۴۴۷- نگرانی یوسف(ع) ۵۶۶
- ۴۴۸- نوجوانی یوسف(ع) ۵۶۷
- ۴۴۹- نهی به یوسف(ع) ۵۶۷
- ۴۵۰- نیازهای مادی یوسف(ع) ۵۶۹
- ۴۵۱- نیاکان یوسف(ع) ۵۶۹
- ۴۵۲- وحی به یوسف(ع) ۵۷۱
- ۴۵۳- وزارت یوسف(ع) ۵۷۳
- ۴۵۴- وعده های یوسف(ع) ۵۷۳
- ۴۵۵- وفاداری یوسف(ع) ۵۷۳
- ۴۵۶- ولایت تشریحی یوسف(ع) ۵۷۳
- ۴۵۷- ولایت تکوینی یوسف(ع) ۵۷۵
- ۴۵۸- ویژگیهای استقبال یوسف(ع) ۵۷۵
- ۴۵۹- ویژگیهای حکومت یوسف(ع) ۵۷۵
- ۴۶۰- ویژگیهای زندان یوسف(ع) ۵۷۶
- ۴۶۱- ویژگیهای قصه یوسف(ع) ۵۷۷
- ۴۶۲- ویژگیهای کاخ یوسف(ع) ۵۷۷

- ۴۶۳- ویژگیهای یوسف(ع) ۵۷۸
- ۴۶۴- هدایت همبندان یوسف(ع) ۵۷۹
- ۴۶۵- هدایت یوسف(ع) ۵۸۱
- ۴۶۶- هدایتگری یوسف(ع) ۵۸۱
- ۴۶۷- همبندان یوسف و یوسف(ع) ۵۸۱
- ۴۶۸- همبندان یوسف(ع) ۵۸۲
- ۴۶۹- همراه بردن یوسف(ع) ۵۸۳
- ۴۷۰- همسر پادشاه مصر و یوسف(ع) ۵۸۳
- ۴۷۱- یعقوب(ع) در دربار یوسف(ع) ۵۸۳
- ۴۷۲- یعقوب(ع) در فراق یوسف(ع) ۵۸۵
- ۴۷۳- یعقوب(ع) و بازگشت یوسف(ع) ۵۸۹
- ۴۷۴- یعقوب(ع) و برادران یوسف(ع) ۵۸۹
- ۴۷۵- یعقوب(ع) و برگزیدگی یوسف(ع) ۵۹۰
- ۴۷۶- یعقوب(ع) و بوی یوسف(ع) ۵۹۱
- ۴۷۷- یعقوب(ع) و پیراهن یوسف(ع) ۵۹۲
- ۴۷۸- یعقوب(ع) و حیات یوسف(ع) ۵۹۳
- ۴۷۹- یعقوب(ع) و رؤیای یوسف(ع) ۵۹۵
- ۴۸۰- یعقوب(ع) و فراق یوسف(ع) ۵۹۷
- ۴۸۱- یعقوب(ع) و ملاقات با یوسف(ع) ۵۹۷
- ۴۸۲- یعقوب(ع) و یوسف(ع) ۵۹۷
- ۴۸۳- یعقوب(ع) هنگام حکومت یوسف(ع) ۵۹۹
- ۴۸۴- یقین یوسف(ع) ۵۹۹
- ۴۸۵- یوسف(ع) از صالحان ۵۹۹
- ۴۸۶- یوسف(ع) از متقین ۶۰۱
- ۴۸۷- یوسف(ع) از محسنان ۶۰۱
- ۴۸۸- یوسف(ع) از مخلصین ۶۰۳

- ۴۸۹- یوسف(ع) پس از زندان ۶۰۳
- ۴۹۰- یوسف(ع) در چاه ۶۰۵
- ۴۹۱- یوسف(ع) در خانه عزیز مصر ۶۰۷
- ۴۹۲- یوسف(ع) در دربار مصر ۶۰۷
- ۴۹۳- یوسف(ع) در دوران قحطی ۶۰۹
- ۴۹۴- یوسف(ع) در زندان ۶۰۹
- ۴۹۵- یوسف(ع) در فراق بنیامین ۶۱۱
- ۴۹۶- یوسف(ع) در محضر خدا ۶۱۱
- ۴۹۷- یوسف(ع) در مصر ۶۱۳
- ۴۹۸- یوسف(ع) در مهمانی زلیخا ۶۱۵
- ۴۹۹- یوسف(ع) و اتهام به بنیامین ۶۱۵
- ۵۰۰- یوسف(ع) و ارزشها ۶۱۵
- ۵۰۱- یوسف(ع) و امدادهای خدا ۶۱۷
- ۵۰۲- یوسف(ع) و بازداشت بنیامین ۶۱۷
- ۵۰۳- یوسف(ع) و بت ۶۱۷
- ۵۰۴- یوسف(ع) و برادران ۶۱۹
- ۵۰۵- یوسف(ع) و بنیامین ۶۲۵
- ۵۰۶- یوسف(ع) و بیت المال ۶۲۷
- ۵۰۷- یوسف(ع) و پادشاه مصر ۶۲۷
- ۵۰۸- یوسف(ع) و پیشگیری از قحطی ۶۲۹
- ۵۰۹- یوسف(ع) و پیشنهاد برادران ۶۳۰
- ۵۱۰- یوسف(ع) و ترک گناه ۶۳۱
- ۵۱۱- یوسف(ع) و تصدی امور غذایی ۶۳۱
- ۵۱۲- یوسف(ع) و توحید عبادی ۶۳۱
- ۵۱۳- یوسف(ع) و توزیع غلات ۶۳۱
- ۵۱۴- یوسف(ع) و تهدیدهای زلیخا ۶۳۳

- ۵۱۵- یوسف(ع) و تهمتهای برادران ۶۳۳
- ۵۱۶- یوسف(ع) و تهمتهای زلیخا ۶۳۵
- ۵۱۷- یوسف(ع) و حکومت مصر باستان ۶۳۵
- ۵۱۸- یوسف(ع) و خدمات زلیخا ۶۳۵
- ۵۱۹- یوسف(ع) و خواسته های زلیخا ۶۳۵
- ۵۲۰- یوسف(ع) و درخواست تحقیق ۶۳۷
- ۵۲۱- یوسف(ع) و دزدی ۶۳۸
- ۵۲۲- یوسف(ع) و دین ابراهیم(ع) ۶۳۹
- ۵۲۳- یوسف(ع) و دین اسحاق(ع) ۶۳۹
- ۵۲۴- یوسف(ع) و دین مصریان باستان ۶۴۱
- ۵۲۵- یوسف(ع) و دین یعقوب(ع) ۶۴۱
- ۵۲۶- یوسف(ع) و ذخیره سازی غلات ۶۴۱
- ۵۲۷- یوسف(ع) و ذلت ۶۴۳
- ۵۲۸- یوسف(ع) و ربوبیت خدا ۶۴۳
- ۵۲۹- یوسف(ع) و رد دعوت پادشاه مصر ۶۴۳
- ۵۳۰- یوسف(ع) و زلیخا ۶۴۴
- ۵۳۱- یوسف(ع) و ساقی پادشاه مصر ۶۴۷
- ۵۳۲- یوسف(ع) و سرزنش برادران ۶۴۷
- ۵۳۳- یوسف(ع) و سهمیه بندی غلات ۶۴۸
- ۵۳۴- یوسف(ع) و صالحان ۶۴۹
- ۵۳۵- یوسف(ع) و ظلم ۶۴۹
- ۵۳۶- یوسف(ع) و ظلم برادران ۶۴۹
- ۵۳۷- یوسف(ع) و عزیز مصر ۶۵۱
- ۵۳۸- یوسف(ع) و علم خدا ۶۵۱
- ۵۳۹- یوسف(ع) و عوامل انحطاط ۶۵۲
- ۵۴۰- یوسف(ع) و عوامل سفاهت ۶۵۳

- ۵۴۱- یوسف(ع) و فروش غلات ۶۵۳
- ۵۴۲- یوسف(ع) و فقرا ۶۵۳
- ۵۴۳- یوسف(ع) و قصه مهمانان زلیخا ۶۵۳
- ۵۴۴- یوسف(ع) و قوانین مصر باستان ۶۵۵
- ۵۴۵- یوسف(ع) و کفران نعمت ۶۵۵
- ۵۴۶- یوسف(ع) و کمر بند اسحاق(ع) ۶۵۵
- ۵۴۷- یوسف(ع) و کوری یعقوب(ع) ۶۵۵
- ۵۴۸- یوسف(ع) و کینه ۶۵۷
- ۵۴۹- یوسف(ع) و گناه ۶۵۷
- ۵۵۰- یوسف(ع) و مادر ۶۵۷
- ۵۵۱- یوسف(ع) و مسافرت بنیامین ۶۵۷
- ۵۵۲- یوسف(ع) و مشیت خدا ۶۵۹
- ۵۵۳- یوسف(ع) و مصریان باستان ۶۵۹
- ۵۵۴- یوسف(ع) و معبودان باطل ۶۵۹
- ۵۵۵- یوسف(ع) و مکر زلیخا ۶۵۹
- ۵۵۶- یوسف(ع) و مکر زنان اشراف مصر ۶۶۱
- ۵۵۷- یوسف(ع) و ملاقات با برادران ۶۶۱
- ۵۵۸- یوسف(ع) و ملاقات با بنیامین ۶۶۳
- ۵۵۹- یوسف(ع) و ملاقات بابنیامین ۶۶۳
- ۵۶۰- یوسف(ع) و ملائکه ۶۶۳
- ۵۶۱- یوسف(ع) و منّت ۶۶۴
- ۵۶۲- یوسف(ع) و نقل رؤیا ۶۶۵
- ۵۶۳- یوسف(ع) و وزارت کشاورزی ۶۶۵
- ۵۶۴- یوسف(ع) و همبندان ۶۶۵
- ۵۶۵- یوسف(ع) و همسر پادشاه مصر ۶۶۸
- ۵۶۶- یوسف(ع) و یعقوب(ع) ۶۶۹

- ۵۶۷- یوسف(ع) هنگام قحطی مصر باستان ۶۶۹
- یوشع(ع) ۶۷۱
- ۱- استراحت یوشع(ع) ۶۷۱
- ۲- اهداف مسافرت یوشع(ع) ۶۷۱
- ۳- بازگشت یوشع(ع) ۶۷۱
- ۴- بینش یوشع(ع) ۶۷۳
- ۵- تعجب یوشع(ع) ۶۷۳
- ۶- تلاش یوشع(ع) ۶۷۳
- ۷- جانشینی یوشع(ع) ۶۷۴
- ۸- جدایی یوشع(ع) و موسی(ع) ۶۷۵
- ۹- جهل یوشع(ع) ۶۷۵
- ۱۰- خستگی یوشع(ع) ۶۷۵
- ۱۱- خواسته های یوشع(ع) ۶۷۶
- ۱۲- درخواست صبحانه از یوشع(ع) ۶۷۷
- ۱۳- طعام یوشع(ع) ۶۷۷
- ۱۴- علم یوشع(ع) ۶۷۸
- ۱۵- عوامل فراموشی یوشع(ع) ۶۷۹
- ۱۶- فراموشی یوشع(ع) ۶۷۹
- ۱۷- قصه یوشع(ع) ۶۸۰
- ۱۸- گرسنگی یوشع(ع) ۶۸۴
- ۱۹- مسافرت یوشع(ع) ۶۸۵
- ۲۰- ملاقات یوشع(ع) با خضر(ع) ۶۸۵
- ۲۱- موسی(ع) و یوشع(ع) ۶۸۷
- ۲۲- نقش یوشع(ع) ۶۸۷
- ۲۳- یوشع(ع) در مجمع البحرین ۶۸۷
- یوشع بن نون ۶۹۰

- ۱- یوشع بن نون ۶۹۰
- ۲- تبلیغ یوشع بن نون ۶۹۰
- ۳- دعوت یوشع بن نون ۶۹۲
- ۴- فضایل یوشع بن نون ۶۹۲
- ۵- یوشع بن نون و بنی اسرائیل ۶۹۲
- یونس(ع) ۶۹۴
- ۱- آثار ترک اولای یونس(ع) ۶۹۴
- ۲- آثار تسبیح یونس(ع) ۶۹۴
- ۳- آثار توبه یونس(ع) ۶۹۶
- ۴- آثار دعای یونس(ع) ۶۹۶
- ۵- آثار فرار یونس(ع) ۶۹۷
- ۶- اجابت دعای یونس(ع) ۶۹۸
- ۷- اذیت یونس(ع) ۶۹۸
- ۸- اشتباه یونس(ع) ۶۹۸
- ۹- اقرار یونس(ع) ۷۰۰
- ۱۰- امداد به یونس(ع) ۷۰۰
- ۱۱- ایمان به یونس(ع) ۷۰۲
- ۱۲- بازگشت یونس(ع) ۷۰۲
- ۱۳- برگزیدگی یونس(ع) ۷۰۴
- ۱۴- بیماری یونس(ع) ۷۰۴
- ۱۵- بینش یونس(ع) ۷۰۶
- ۱۶- پیشگامی یونس(ع) ۷۰۶
- ۱۷- ترک اولای یونس(ع) ۷۰۶
- ۱۸- تسبیح یونس(ع) ۷۰۸
- ۱۹- تهلیل یونس(ع) ۷۰۸
- ۲۰- خضوع یونس(ع) ۷۰۸

- ۲۱- خطر در کشتی قصه یونس(ع) ۷۰۸
- ۲۲- دریانوردی در دوران یونس(ع) ۷۱۰
- ۲۳- دعای یونس(ع) ۷۱۰
- ۲۴- ذکر قصه یونس(ع) ۷۱۰
- ۲۵- رفع اندوه یونس(ع) ۷۱۲
- ۲۶- روزی یونس(ع) ۷۱۲
- ۲۷- زمینه امداد به یونس(ع) ۷۱۲
- ۲۸- زمینه سرزنش یونس(ع) ۷۱۳
- ۲۹- زمینه نجات یونس(ع) ۷۱۴
- ۳۰- زمینه وحی به یونس(ع) ۷۱۴
- ۳۱- سایبان یونس(ع) ۷۱۵
- ۳۲- ظلم یونس(ع) ۷۱۶
- ۳۳- ظن یونس(ع) ۷۱۸
- ۳۴- عبرت از قصه یونس(ع) ۷۱۸
- ۳۵- عجله یونس(ع) ۷۲۰
- ۳۶- عمل خیر یونس(ع) ۷۲۰
- ۳۷- عوامل بیماری یونس(ع) ۷۲۱
- ۳۸- عوامل غضب یونس(ع) ۷۲۲
- ۳۹- غذای یونس(ع) ۷۲۲
- ۴۰- غضب یونس(ع) ۷۲۲
- ۴۱- فرار یونس(ع) ۷۲۴
- ۴۲- فضایل یونس(ع) ۷۲۴
- ۴۳- قرعه در قصه یونس(ع) ۷۲۶
- ۴۴- قصه یونس(ع) ۷۲۷
- ۴۵- قضاوت یونس(ع) ۷۳۷
- ۴۶- کشتی سازی در دوران یونس(ع) ۷۳۷

- ۴۷- کشتی سواری یونس(ع) ۷۳۸
- ۴۸- کیفر غضب یونس(ع) ۷۳۸
- ۴۹- کیفر یونس(ع) ۷۳۸
- ۵۰- گرفتاری یونس(ع) ۷۴۰
- ۵۱- محدوده علم یونس(ع) ۷۴۰
- ۵۲- مقامات یونس(ع) ۷۴۰
- ۵۳- مکان تبلیغ یونس(ع) ۷۴۲
- ۵۴- مکذبان یونس(ع) ۷۴۲
- ۵۵- منشأ نجات یونس(ع) ۷۴۲
- ۵۶- موانع سرزنش یونس(ع) ۷۴۲
- ۵۷- نبوت یونس(ع) ۷۴۴
- ۵۸- نجات یونس(ع) ۷۴۴
- ۵۹- نعمتهای یونس(ع) ۷۴۸
- ۶۰- نفرین یونس(ع) ۷۴۸
- ۶۱- نفی الگوگیری از یونس(ع) ۷۴۸
- ۶۲- نیاکان یونس(ع) ۷۴۹
- ۶۳- هجرت یونس(ع) ۷۵۰
- ۶۴- هدایت یونس(ع) ۷۵۰
- ۶۵- یأس یونس(ع) ۷۵۰
- ۶۶- یقین یونس(ع) ۷۵۲
- ۶۷- یونس(ع) از صالحان ۷۵۲
- ۶۸- یونس(ع) در بیابان ۷۵۳
- ۶۹- یونس(ع) در شکم ماهی ۷۵۴
- ۷۵۸ درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 114

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

یوسف (ع)

1- آثار احسان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 10

10_ نیکوکاری یوسف (ع)، مایه رسیدن او به مقام نبوت بود.

ءاتینَه حکمًا و علمًا و کذلک نجزی المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 11

11_ مشاهده نیکوکار بودن یوسف، مایه تشجیع فرزندان یعقوب به تقاضای آزادی بنیامین و بازداشت یکی از آنان به جای وی

فخذ أحدنا مكانه إنا نرى ك من المحسنین

2- آثار اطاعت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 7

7_ پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد

ذلکما مما علمنی ربی إنی ترکت . . . واتبعت مله ءاباءِی

جمله «اتبعت . . .» عطف بر «ترکت» در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند شدن یوسف(ع) از علوم الهی، نقش داشته است.

3- آثار بی گناهی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 1

ص: 1

1_ پادشاه مصر پس از آشکار شدن بی گناهی و کمال عفت و پاکدامنی یوسف (ع)، به دیدار او دل بست و با فرمانی مجدد او را به دربار خویش فراخواند .

ذلک لیعلم انی لم أخنه . . . وقال الملک انتونى به أستخلصه لنفسى

4- آثار حکمت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 16

16_ توحید ناب و خالص یوسف (ع)، اطاعتش از خدا و تقوا و پرهیزگاری او، جلوه هایی از علم و حکمتی که خداوند به او عطا کرده بود .

ءاتینہ حکمًا و علمًا . . . قال معاذ الله إنه ربي أحسن مثوای

5- آثار دعای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 3

3_ زلیخا و زنان اشرف، در اثر توسل یوسف (ع) به درگاه خدا، از او مأیوس گشته و از مکر و تزویر، علیه او منصرف شدند .

فصرف عنه کیدهنّ

مراد از کید زنان، تقاضای مکرر آنان با عشوه ها و اظهار شیفتگی است. بنابراین عبارت «صرف عنه کیدهنّ» دلالت می کند که پس از دعای یوسف (ع)، دیگر آن مراده ها و تقاضاها از یوسف (ع) نشد. گفتنی است که «ثم» در آیه بعد، مؤید این نکته است که یأس زنان و انصرافشان از وی، پیش از زندانی شدن او بوده است، نه اینکه زندانی شدنش، عامل قطع مراده شده باشد.

6- آثار دوراندیشی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 5

5_ سرزمین مصر بر اثر پیش بینی یوسف (ع) و تدبیر عالمانه او، از عواقب فاجعه آمیز قحطی مصون ماند .

و جاء إخوه یوسف

7- آثار رشد يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 2

5_ رسیدن یوسف (ع) به سن رشد ، زمینه ساز بر خور داری او از علم و حکمت

و لما بلغ أشده ءاتینَه حکمًا و علمًا

8- آثار رؤیای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 8

8_ رؤیای یوسف ، موجب آگاهی یعقوب (ع) به برگزیده شدن یوسف (ع) و دستیابی او به دانش تعبیر خواب و تحلیل صحیح حوادث شد .

إنی رأیت أحد عشر .. کذلک یجتیبک ربک و یعلمک من تأویل الأحادیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 15

15_ « عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما رأى يوسف الرؤيا و أصبح يقصّها علی أبيه یعقوب ، فاغتم یعقوب لما سمع من يوسف مع ما أوحى الله عزوجل إليه أن استعد للبلاء . . . و خاف أن يكون ما أوحى الله عزوجل إليه من الإستعداد للبلاء هو فى يوسف خاصّه فاشتدت رفته عليه من بين ولده فلما رأى إخوه يوسف ما يصنع یعقوب بیوسف و تکرّمته إياه و إيثاره إياه عليهم إشتد ذلك عليهم . . . و قالوا : إن يوسف و أخاه « أحب إلى أئینا منّا » . . . ;

از امام سجّاد (ع) روایت شده است: . . . هنگامی که یوسف (ع) آن خواب را دید و بامداد برای یعقوب بازگو کرد، یعقوب به خاطر آنچه از یوسف شنید با آنچه خدای عزوجل به او وحی کرد که آماده بلا باش غمگین شد . . . و ترسید که آن بلا بالخصوص در مورد یوسف باشد. از این رو مهربانی او از میان برادران به یوسف زیادتیر شد ؛ چون برادران رفتار یعقوب را نسبت به یوسف دیدند که او را گرامی می دارد و بر آنان ترجیح می دهد، بر آنان گران آمد . . . و گفتند: یوسف و برادرش نزد پدر ما از ما محبوب ترند».

9- آثار عفت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 1

1_ پادشاه مصر پس از آشکار شدن بی گناهی و کمال عفت و پاکدامنی یوسف (ع) ، به دیدار او دل بست و با فرمانی مجدد او را به دربار خویش فراخواند .

ذلك ليعلم أنى لم أخنه . . . وقال الملك اتتوى به أستخلصه لنفسى

10- آثار عقیده به خاتمیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 3

11 - اعتقاد مردم مصر به ختم نبوت و نیامدن هیچ پیامبری پس از یوسف (ع) ، منشأ مخالفت آنان با دعوت موسی (ع)

حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قَلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا

اعلام ختم نبوت پس از یوسف (ع) از سوی مردم مصر، می تواند دلیل و یا بهانه آنان در مخالفت با دعوت موسی (ع) باشد.

11- آثار علم یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 16

16_ توحید ناب و خالص یوسف (ع) ، اطاعتش از خدا و تقوا و پرهیزگاری او ، جلوه هایی از علم و حکمتی که خداوند به او عطا کرده بود .

ءاتينَه حَكْمًا و عِلْمًا . .. قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّىْ اَحْسَنُ مَثْوٰى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 8

8_ پادشاه مصر در پی ملاقاتش با یوسف (ع) و احراز شخصیت و دانش او ، به وی اعلام کرد که در دستگاه حکومتی ، رأیی نافذ و فرمانی مطاع خواهد داشت .

فلما كَلَّمَهٗ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ اَمِينٌ

به کسی که دارای منزلتی والا و شأنی رفیع باشد «مکین» گفته می شود. «امین» نیز به کسی گفته می شود که از خیانت پرهیزد و به صداقت گفتارش و درستی رفتارش اطمینان باشد. سخن پادشاه (تو نزد ما منزلتی والا داری) کنایه از این است که: دستورات نافذ است و آنچه در امر حکومت پیشنهاد کنی مورد قبول است.

12- آثار فراق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 12

12_ یعقوب (ع) بر اثر فراق یوسف (ع) ، درونی آکنده از غم و دلی لبریز از اندوه داشت .

وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ

(كظیم) به معنای اسم مفعول مكظوم به کسی گفته می شود که لبریز از غم و غصه و یا آکنده از خشم و غضب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 3

3_ یعقوب (ع) در فراق یوسف (ع) نابینا شده بود .

يَأْتِ بِصِيرًا

ص: 4

13- آثار فضایل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 5

5_ شایستگی های معنوی یوسف (ع) و فضیلت های خدادادی وی ، عامل محبت فراوان یعقوب (ع) به او بود .

کذلک یجتبیک ربک .. لیوسف و أخوه أحب إلی آئینا منا

بیان مسأله محبت افزون تر یعقوب(ع) به یوسف(ع) ، پس از بیان ویژگیهای یوسف (وکذلک یجتبیک ..) ، اشاره به ریشه محبت افزون تر یعقوب(ع) به یوسف(ع) دارد.

14- آثار محبت یعقوب (ع) به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 7

7_ محبت و علاقه افزون تر یعقوب (ع) به دو فرزندش یوسف (ع) و بنیامین ، برانگیزنده حسادت دیگر فرزندان وی نه اطلاعشان از رؤیای یوسف (ع)

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب إلی آئینا منا

چنان چه یوسف(ع) رؤیای خویش را برای برادرانش نقل کرده بود و آن باعث حسادت و توطئه علیه او شده بود ، سخن از بنیامین به میان نمی آوردند و تنها به ذکر یوسف(ع) اکتفا می کردند.

15- آثار مطالعه قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 31

31_ مطالعه سرگذشت یوسف (ع) ، زمینه باور و توجه به ربوبیت خدا و علم و حکمت اوست .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم

16- آثار ملاقات یوسف (ع) با بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10_ توفیق ملاقات یوسف (ع) در مقام عزیزی مصر با برادرش بنیامین ، از میان برنده تلخ کامی ها و زایل کننده ناراحتی آن دوازده رفتاری های گذشته برادران

إني أنا أخوك فلا تبتس بما كانوا يعملون

تفریع «فلا-تبتس . . .» به وسیله حرف «فاء» بر «إني أنا أخوك» بیانگر دلیل یوسف(ع) برای جا نداشتن حزن و اندوه بر رفتار ناپسند برادرانش است ؛ یعنی، یوسف(ع) با این تفریع بیان می دارد که هر چند بر اثر رفتار آنان مشکلاتی را متحمل شدم ؛ ولی همانها زمینه شد که به این مقام نایل شوم. بنابراین نه تو و نه من نباید از عملکرد برادرانمان محزون باشیم.

ص: 5

17- آرامش یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 6

6_ طمأنینه و آرامش یوسف (ع) به هنگام دفاع از خویش

قال هی رودتنی عن نفسی

یوسف (ع) در بیان رفع اتهام از خویش، در سخن خود (هی رودتنی عن نفسی) نه از ادات تأکید استفاده کرد و نه جمله خویش را با قسم و مانند آن بیان داشت. این کار نشان دهنده آرامش و اطمینان یوسف (ع) در آن عرصه سخت است.

18- آل یعقوب در دربار یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 1

1_ یعقوب (ع) و خاندان او پس از مراسم استقبال به مصر وارد شدند و به بارگاه یوسف (ع) درآمدند.

قال ادخلوا مصر .. و رفع أبویه علی العرش

ترتیب ذکری میان «ادخلوا مصر» و جمله های «رفع أبویه علی العرش ..» گویای این نکته است که حقایق مطرح شده در آیه مورد بحث پس از ورود خاندان یعقوب به مصر، انجام گرفته است و کلمه «العرش» می رساند که آنان به دربار یوسف (ع) رفتند.

19- آل یعقوب و حیات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 94 - 7

7_ خانواده یعقوب، اظهارات او را درباره زنده بودن یوسف (ع)، انکار می کردند.

قال أبوهم .. لولا أن تفنّدون

روشن است که جمله «إني لأجد ..» نمی تواند بیانگر جواب «لولا ...» باشد؛ زیرا یعقوب (ع) را چه به سستی اندیشه متهم می کردند یا نمی کردند، بوی یوسف (ع) را شنیده بود. بنابراین جواب شرط محذوف است و قرینه های حالی و مقامی می تواند مؤید این احتمال باشد که جواب شرط جمله ای است نظیر «لما کذبتمونی و ...» (مرا تکذیب نمی کردید و نزدیک بودن وصال یوسف (ع) را باور می کردید).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 95 - 1

1_ بستگان یعقوب باور به زنده بودن یوسف (ع) را خطای دیرینه یعقوب (ع) و اصرار بر آن را برخاسته از کژاندیشی می شمردند .

ص: 6

إنك لفي ضلّ لك القديم

مقصود فرزندان و بستگان یعقوب از خطای دیرینه وی (ضلالک القديم) می تواند اعتقاد او به زنده بودن یوسف (ع) و یا برتر دانستن وی بر دیگر فرزندان باشد. هر چند بعید نیست که هر دو معنا نیز مراد باشد.

20- آیات خدا در قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 6

6_ تنها جویندگان حقیقت و پژوهشگران وادی معرفت ، به نشانه های ربوبیت خدا و علم و حکمت او در داستان یوسف پی خواهند برد .

لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين

بدیهی است که داستان یوسف (ع) و برادرانش، حاوی آیات و نشانه هاست ، چه پرسشگری باشد یا نباشد. بنابراین حرف لام در «للسائلین» لام انتفاع است و «للسائلین» گویای این است که پرسشگران و محققان ، از آن داستان سود می برند.

21- ابراهیم (ع) و دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 19

19_ ابراهیم و اسحاق (ع) ، به هنگام شروع داستان یوسف (خواب دیدن ستارگان ، خورشید و ماه) در حال حیات نبودند .

كما أتمها على أبويك من قبل

برداشت فوق ، از قید «من قبل» استفاده می شود. البته این در صورتی است که «من قبل» قید برای «أبويك» باشد ، نه متعلق به «أتمها».

22- ابراهیم (ع) و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 17

17_ ابراهیم و اسحاق (ع) ، پدران یعقوب و یوسف (ع) بودند .

على أبويك من قبل إبراهيم وإسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، پدران و اجداد یوسف (ع) بودند.

واتبعت مله اباؤی ابرهیم و اسحق و یعقوب

ص: 7

23- اتمام نعمت بر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 10,11

10_ کامل شدن نعمت الهی بر یوسف و خاندان یعقوب، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع).

و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

11_ یعقوب (ع) از رؤیای یوسف دریافت که خداوند نعمت کامل خویش را بر یوسف (ع) و خاندان یعقوب، ارزانی خواهد داشت.

إني رأيت أحد عشر كوكبًا . . . یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 5

5_ سرگذشت یوسف (ع) بیانگر دلیل و علت برگزیده شدنش از ناحیه خدا، یاد دادن تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث به او و اعطای نعمت کامل به وی است.

يجتبيك ربك و يعلمك . . . لقد كان في يوسف و إخوته ءای-ت للسانین

برداشت فوق، ناظر به این مطلب است که متعلق کلمه «آیات»، «اجتبا و گزینش یوسف(ع) و...» باشد که از جمله های «کنذک یجتبیك ربك و...» به دست می آید.

24- اتهام دزدی به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 3,4,9,14

3_ برادران یوسف در حضور او، از گذشته برادر بنیامین (یوسف) سخن گفتند و سابقه دزدی را برای او نیز امری ثابت شده قلمداد کردند.

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

4_ یوسف (ع) در دوران کودکی اش به ناحق متهم به دزدی شده بود.

فقد سرق أخ له من قبل . . . قال ... الله أعلم بما تصفون

9_ یوسف (ع) در برابر سخن ناحق برادرانش (مطرح کردن سرقت دروغین او) از خود دفاع نکرد .

فأسرها يوسف في نفسه و لم يبدها لهم

ضمیر «ها» در «أسرها» و «لم يبدها» به حقیقت و واقعیت ماجرای که برادران یوسف با جمله «فقد سرق أخ» مطرح ساختند، باز می گردد. بنابراین «فأسرها...» ; یعنی، یوسف(ع) حقیقت و واقعیت آن ماجرا را در نفس خویش نهان ساخت و از ابراز آن خودداری کرد.

14_ یوسف (ع) به فرزندان یعقوب گوشزد کرد که سخن آنان (دزدی کردن برادر ابوینی بنیامین) را باور ندارد .

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل . . . و الله أعلم بما تصفون

جمله «و الله أعلم . . .» عطف بر «أنتم...» است و هر دو مقول «قال» می باشند. و از آن جا که «قال» در مقابل «أسر» و «لم يبدها» قرار گرفته، می توان گفت: مراد از «قول» ابراز کردن آن و آشکارا گفتن آن سخن است، نه آن که در دل خویش و

ص: 8

زیر لب گفته باشد.

25- اجابت دعای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 1

1_ خداوند، دعای یوسف (ع) (درخواست رهایی از کید زلیخا و همپالگی های وی) را اجابت کرد و او را از مکر آنان مصون داشت.

فاستجاب له ربه فصرف عنه کیدهٔ

«استجاب» (مصدر استجاب) به معنای پذیرفتن درخواست است.

26- اجابت دعوت های یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 1

1_ خاندان یعقوب، تقاضای یوسف (ع) را پذیرفتند و همگی از کنعان به سوی مصر کوچ کردند.

وأتونی بأهلکم أجمعین... فلما دخلوا علی یوسف

مراد از ضمیر «دخلوا» به قرینه «وأتونی بأهلکم أجمعین» در آیه 93 و کلمه «أبویه» برادران یوسف، خانواده های ایشان و پدر و مادر اوست. جمله «فلما دخلوا علی یوسف» عطف بر جمله هایی مقدر است که به قرینه «وأتونی بأهلکم أجمعین» عبارتند از: آنان تقاضای یوسف را پذیرفتند و همگی به سوی مصر کوچ کردند.

27- احتجاج یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 3

3_ یوسف (ع)، برای هم بندگان زندانی خویش شایسته نبودن معبودهایشان را برای پرستش، تشریح کرد و بر لزوم یکتاپرستی استدلال کرد.

ما تعبدون من دونه إلا أسماء... ذلک الدین القیم

28- احترام به مادر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 4,32

4_ احترام ویژه یوسف (ع) به پدر و مادر خویش

ص: 9

32_ « از امام هادی (ع) درباره سخن خداوند « وخرّوا سجّداً » سؤال شد آن حضرت پاسخ دادند: « أما سجود یعقوب و ولده لیوسف فإنه لم یکن لیوسف وإنما کان ذلک من یعقوب و ولده طاعه لله و تحیه لیوسف ;

سجده یعقوب و پسرانش برای یوسف نبود ; بلکه این سجده ها برای اطاعت از خدا و احترام به یوسف بود».

29- احترام یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 8

8_ عزیز مصر ، اداره امور یوسف (ع) را به همسرش زلیخا واگذار کرد ، و از او خواست تا یوسف (ع) را گرامی داشته و منزلتش را پاس دارد .

لامرأته أکرمی مثنوی_ه

«مثنوی» اسم مکان و به معنای منزل و اقامتگاه است. عبارت «أکرمی مثنوه» ; یعنی ، منزل و مقامش را گرامی دار. اکرام منزل و اقامتگاه ، تأکید بر بزرگداشت شخصی است که در آن منزل اقامت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 29 - 2

2_ تکریم و بزرگداشت یوسف (ع) از جانب عزیز ، پس از کشف حقیقت ماجرا

یوسف أعرض عن هذا

«یوسف» مناداست و حرف ندا (یا) از آن حذف شده است عزیز مصر با حذف کردن حرف ندا ، تقرب او را نزد خویش بیان می دارد و با نام بردن از او ، لطف و مرحمت خویش را به وی اظهار می دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 32

32_ « از امام هادی (ع) درباره سخن خداوند « وخرّوا سجّداً » سؤال شد آن حضرت پاسخ دادند: « أما سجود یعقوب و ولده لیوسف فإنه لم یکن لیوسف وإنما کان ذلک من یعقوب و ولده طاعه لله و تحیه لیوسف ;

سجده یعقوب و پسرانش برای یوسف نبود ; بلکه این سجده ها برای اطاعت از خدا و احترام به یوسف بود».

30- احترام يوسف (ع) در مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 32 - 6

6- يوسف (ع) در دربار عزیز مصر ، شخصیتی بزرگ و مورد احترام بود .

ولیکوناً من الصـغرین

ص: 10

31- احسان به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 16، 15، 8

8_ یوسف (ع) پس از ورود خاندانش به مصر، خلاصه ای از سرگذشت خویش و احسان های خداوند را درباره خود برای پدرش یعقوب (ع) بازگو کرد.

ی_أبت... قد أحسن بی إذ أخرجنی من السجن و جاء بکم من البدو

15_ خداوند، یوسف (ع) را از احسان های خویش برخوردار ساخت و به او نعمت ها بخشید.

قد أحسن بی

16_ آزاد ساختن یوسف (ع) از زندان و کوچ دادن خاندان یعقوب از کنعان به مصر، از جمله احسان های خداوند در حق یوسف (ع)

و قد أحسن بی إذ أخرجنی من السجن و جاء بکم من البدو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 1

1_ یوسف (ع)، پس از برشمردن احسان ها و نعمت های خدادادیش برای یعقوب (ع)، به ستایش خداوند و دعا به درگاه او پرداخت.

رب قد ءاتیتنی... فاطر السموت و الأرض... توفنی مسلماً و ألحقتنی بالصـلحین

32- احسان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 17

17_ دستیابی یوسف (ع) به قدرت در سرزمین مصر و بهره مندی او از رحمت خاص الهی، پاداش کار های نیک او بود.

کذلک مکّنّا... نصیب برحمتنا... و لانضیع أجر المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 3

3_ اقتدار یوسف (ع) بر انجام خواسته های خویش ، نیکوکار بودن وی و سزاواری یعقوب (ع) برای ترحم ، دلیل های ارائه شده از سوی فرزندان یعقوب به یوسف (ع) برای آزادسازی بنیامین

قالوا یٰـأیها العزیز إن له أبا شیخاً کبیراً .. إنا نریـک من المحسنین

هدف برادران یوسف از مخاطب ساختن یوسف(ع) با عنوان «عزیز» بیان اقتدار او بر انجام خواسته هایش است، و توصیف یعقوب به «پیرمردی سالخورده» بیان سزاواری او برای ترحم است و مدح یوسف(ع) به نیکوکاری به منظور ترغیب او به احسان و گذشت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 8

ص: 11

8_ نیل یوسف (ع) به عزیزی و اقتدار و حاکمیت وی در دیار مصر، پاداشی بر تقواییبشگی، صبر و نیکوکاری او بود.

قد منّ الله علينا إنه من يتقّ و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

33- اختفای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 6

6_ کاروان یابنده یوسف (ع) به منظور کالای تجارتی قرار دادن او، سعی در مخفی ساختن وی داشتند.

و أسروہ بض_عه

در فعل «أسروا» (پنهان ساختند) معنای جعل و قرار دادن اشراب شده است؛ از این رو «بضاعه» را به عنوان مفعول دوم نصب داده است. معنای جمله نیز چنین می شود: یوسف (ع) را کالای تجارتی قرار دادند و او را پنهان ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 13

13_ زلیخا تا قبل از برملا شدن عشقش به یوسف (ع)، او را از دید زنان اشراف مصر مخفی می کرد.

امرات العزیز ترود فتی_ها .. فلما رأینہ أکبرنه

34- اختیارات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 11

11_ یوسف (ع) دارای اختیارات ویژه در توزیع غلات و آذوقه های ذخیره شده *

قال لفتی_نه اجعلوا بض_عتهم فی رحالهم

از اینکه یوسف (ع) پرداخت سهمیه فرزندان یعقوب در نوبتهای بعد را در صورت همراه نداشتن بنیامین، ممنوع کرد، برداشت فوق استفاده می شود. باز گرداندن بضاعت برادرانش به خودشان نیز می تواند تأیید کننده اختیارات ویژه او باشد.

35- اخلاص یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10_ یوسف (ع) از بندگان مطیع خدا و از خالص شدگان برای او بود .

إنه من عبادنا المخلصین

مراد از «مخلصین» (خالص شدگان) این است که غیر خدا در آنان نصیبی ندارد و کاملاً در اختیار خداوند و اوامر او هستند. نه شیطان بر ایشان فرمان روایی می کند و نه اسیر هواهای نفسانی اند.

ص: 12

36- ادعای مالکیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 2

2_ همه اهل کاروان، خود را نسبت به یوسف (ع) ذی نفع می پنداشتند و خویشان را مالک او می شمردند.

اَسْرُوهُ بَضْعَهُ... و شروه بثمان

از آن جایی که کالا قرار دادن و نیز فروختن یوسف(ع) به کاروان نسبت داده شده است، برداشت فوق استفاده می شود.

37- ادعای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 5

5_ عزیز مصر برادرش بنیامین را شاهی بر صدق دعوی خویش (من یوسفم) دانست.

قال أنا یوسف و هذا أخی

جمله «هذا أخی» می تواند علاوه بر اینکه تمهیدی برای «قد منّ الله» باشد به عنوان شاهی بر ادعای عزیز مصر که خود را یوسف معرفی کرده نیز باشد. گویا به برادرانش می گوید: اگر تردید دارید که من یوسفم، در چهره من و بنیامین بنگرید، اخوت ما را در خواهید یافت.

38- اذیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 11

11_ یوسف (ع) علی رغم آزار دیدن از حکومت مصر، دانش خویش را از آنان دریغ نداشت.

قال تزرعون... إلا قليلاً مما تأكلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 2

2_ بنیامین، برادر پدري و مادري یوسف (ع)، همچون یوسف (ع)، مورد آزار و اذیت برادرانش بود.

قال هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه

39- استخدام همبند يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 42 - 6

ص: 13

6_ تعبیر یوسف (ع) از رؤیای هم بند خویش ، تحقق یافت و او با رهایی از زندان ، به استخدام پادشاه درآمد .

فأنسى_ه الشيط_ن ذكر ربه

با توجه به اینکه ضمیر در «فأنساه» به «الذی» _ که مراد از آن ساقی پادشاه است _ باز می گردد ، جمله «فأنساه الشيطان ذكر ربه» دلالت می کند که وی از زندان آزاد و به دربار پادشاه راه یافت.

40- استشمام بوی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 94 - 2,3,4

2_ یعقوب (ع) از فاصله ای دور (از کنعان تا مصر) بوی یوسف (ع) را از پیراهن او استشمام کرد .

و لما فصلت العیر قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف

جمله «قال أبوهم . . .» جواب شرط «لما فصلت ...» است و از این رو می رساند که شنیدن بوی یوسف (ع) با بودن پیراهن همراه قافله مرتبط بوده است. و از آن جا که آن قافله هنوز در نزدیکی مصر بود، معلوم می شود یعقوب (ع) از فاصله ای بسیار دور بوی یوسف (ع) را از پیراهنش احساس کرد.

3_ یعقوب (ع) هم زمان با حرکت فرزندان از مصر ، یافته خویش (شنیدن بوی یوسف) را برای اطرافیانش ابراز کرد .

و لما فصلت العیر قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف

4_ شامه معجزه آسای یعقوب (ع) و کرامت او در شنیدن بوی یوسف (ع) از راه بسیار دور

و لما فصلت العیر قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف

41- استعاده یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 10

10_ یوسف (ع) در برابر صحنه های پر جاذبه شهوانی (تمتای زلیخا ، ابراز اشتیاق او ، خلوت بودن قصر و بسته بودن درب ها) به خدا پناه برد .

قال معاذ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 8

8_ استعاذه یوسف (ع) به خداوند از روا داشتن ظلم و ستم

قال معاذ الله .. إنا إذا لظلمون

42- استعدادهای معنوی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 14

8 - یوسف - 12 - 8 - 5

5_ شایستگی های معنوی یوسف (ع) و فضیلت های خدادادی وی ، عامل محبت فراوان یعقوب (ع) به او بود .

كذلك يجتبيك ربك .. ليوسف و أخوه أحب إلي أينا منا

بیان مسأله محبت افزون تر یعقوب(ع) به یوسف(ع) ، پس از بیان ویژگیهای یوسف (وکذلک یجتبیک ..) ، اشاره به ریشه محبت افزون تر یعقوب(ع) به یوسف(ع) دارد.

43- استفاده از کارد در دوران یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 9

9_ استفاده از کارد برای تناول خوردنی ها در مصر باستان و عصر یوسف (ع)

و ءاتت كل وحده منهنّ سكّيناً

44- استقبال یوسف(ع) از مادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 2

2_ یوسف (ع) برای استقبال از پدر و مادر ، برادران و سایر بستگانش ، از شهر مصر بیرون رفت .

فلما دخلوا علی یوسف .. قال ادخلوا مصر

جمله «ادخلوا مصر» (به مصر وارد شوید) گویای این است که یوسف(ع) در خارج شهر با خاندان خویش ملاقات کرد و در بیرون مصر به استقبال آنان رفت.

45- استمداد یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 11

11_ یوسف (ع) ، برای رهایی از مکر زلیخا و زنان اشراف و نجات از دام شهوت ، به نیایش با خدا و استمداد از او پرداخت .

رب .. و إلاّ تصرف عني كیدهنّ أصب إلیهنّ

«صبو» (مصدر أ صب) به معنای میل کردن و گرایش پیدا کردن است. جمله «و إلاّ تصرف...» (اگر مکر آن زنان را از من باز نگردانی ، به آنان گرایش پیدا می کنم) به قرینه آیه بعد (فاستجاب) خبری است در مقام دعا و درخواست.

46- اسحاق(ع) و دوران یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 15

8 - یوسف - 12 - 6 - 19

19_ ابراهیم و اسحاق (ع)، به هنگام شروع داستان یوسف (خواب دیدن ستارگان ، خورشید و ماه) در حال حیات نبودند .

كما أتمها على أبويك من قبل

برداشت فوق ، از قید «من قبل» استفاده می شود. البته این در صورتی است که «من قبل» قید برای «أبويك» باشد ، نه متعلق به «أتمها».

47- اسحاق(ع) و یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 17

17_ ابراهیم و اسحاق (ع) ، پدران یعقوب و یوسف (ع) بودند .

على أبويك من قبل إبراهيم وإسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 1

1_ ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، پدران و اجداد یوسف (ع) بودند .

واتبعت لله أباءى إبراهيم وإسحق ويعقوب

48- اضطرار یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 16

16_ «عن على بن موسى الرضا (ع) : ... ان يوسف (ع) ... لما دفعته الضرورة إلى تولي خزائن العزيز قال : اجعلنى على خزائن

الأرض ... ؛

از امام رضا(ع) روایت شده است: .. هنگامی که ضرورت ایجاب کرد ، یوسف سرپرستی خزاین عزیز مصر را بپذیرد گفت: «اجعلنى

على خزائن الأرض ...».

49- اطمینان قاضی قصه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12_ داور ماجرای یوسف و زلیخا، به درستی داوری خویش و دلالت نحوه پارگی پیراهن بر کشف ماجرا، اطمینان کامل داشت .

و شهد شاهد من أهلها إن كان قميصه قد من قبل

مراد از شهادت در «شهد شاهد» اظهار نظر کردن، قضاوت کردن و .. است. تعبیر کردن از اینها به شهادت دادن_ که دیدن

ص: 16

و مشاهده کردن را می طلبد - برای رساندن این معناست که آن شخص، آن چنان به صحت داوری و نظر خویش اطمینان داشت که گویا شاهد ماجرا بوده است.

50- اطمینان همبندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 12

12_ هم بندان یوسف در زندان مصر ، به شخصیت والای یوسف (ع) پی بردند و به نیکوکار بودنش مطمئن شدند .

إنا نرىك من المحسنين

51- اطمینان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 8

8_ یوسف (ع) به رازداری بنیامین ، اطمینان داشت .

إني أنا أخوك

52- اعتراض یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 9

9_ یوسف (ع) ضمن اعتراض به عملکرد ناصواب برادرانش ، عذر تقصیرشان (جهل و نادانی) را به آنان القا کرد .

إذ أنتم جاهلون

یوسف (ع) با مقید کردن عملکرد ناصواب برادرانش به زمان جهل آنان (إذ أنتم جاهلون) اشاره به این معنا دارد که: من شما را معذور می شمرم چرا که در زمانی مرتکب خلاف شدید که نادان بودید.

53- اعتماد پادشاه مصر به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 5

5_ گفت و گوی یوسف (ع) با پادشاه در نخستین ملاقات ، موجب توجه بیشتر و اعتماد افزون تر پادشاه به او شد .

فلما کلمه قال إنک الیوم لدینا مکین آمین

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «کلمه» به یوسف(ع) و ضمیر مفعولی آن به پادشاه برگردد. ترتب جمله «قال إنک...» مؤید این نظر است و چون پادشاه پس از گفت و گوی یوسف(ع) با وی اظهار داشت: «إنک الیوم...»، معلوم می شود سخنان

ص: 17

یوسف(ع) باعث توجه افزون تر پادشاه به او شد.

54- اعدام همبند یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 1

1_ یکی از دو هم بند زندانی یوسف (ع) ، از مرگ و زندان نجات پیدا کرد و به دربار راه یافت و دیگری به اعدام محکوم شد .

و قال الذی نجا منهما

55- افشاگری یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 2,5

2_ یوسف (ع) در نزد عزیز مصر ، تمنای نامشروع زلیخا و استتکاف خویش را فاش ساخت ، و خود را از هر گونه اراده سوئی مبرا دانست .

قال هی رودتنی عن نفسی

ترکیبهایی نظیر «هی رودتنی» و «أنا قمت» _ که مبتدا در معنا فاعل است و خبر آن فعل می باشد _ گاهی حاکی از تأکید است و گاهی دلالت بر حصر دارد. و از آن جا که یوسف(ع) در مقام رفع اتهام از خویش بود، معلوم می شود او از جمله «هی رودتنی» معنای حصر را اراده کرده است. بنابراین «هی راودتنی» ؛ یعنی، او (زلیخا) از من درخواست کام جویی داشت و من چنین درخواستی نداشتم و استتکاف ورزیدم.

5_ یوسف (ع) مراوده زلیخا و وصال خواهی او را تا زمان دفاع از خویش ، پنهان کرده و فاش نساخته بود .

قالت . . . قال هی رودتنی عن نفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 10

10_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما سمع الملك كلام الصبی . . . قال لیوسف : «أعرض عن هذا . . . » و اکتمه قال : فلم یکنمه یوسف و أذاعه فی المدینه حتی قلن نسوه منهنّ إمرأه العزیز تراود فتاها عن نفسه . . . ؛

از امام سجاده(ع) نقل شده است: . . . همین که پادشاه سخن کودک را شنید . . . به یوسف گفت: از این ماجرا درگذر . . . و آن را پوشیده

بدار. [امام فرمود:] یوسف ماجرا را پوشیده نداشت و آن را در شهر منتشر کرد تا اینکه عده ای از زنان شهر گفتند: همسر عزیز غلام خود را به خویش دعوت کرده است...».

56- اقتدار یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 7

ص: 18

7_ یوسف (ع) انسانی مقتدر و امین و شایسته اعتماد بود .

إنك اليوم لدينا مكين أمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 10، 3، 2

2_ یوسف (ع) در سرزمین مصر به منزلتی والا و قدرتی بلامنازع دست یافت .

مكّنّا ليوسف في الأرض يتبوأ منها حيث يشاء

«تمکین» (مصدر مکّنّا) به معنای مکان دادن و نیز به معنای قدرت بخشیدن است. مناسبت حکم و موضوع و نیز قید «فی الأرض» می رساند که معنای دوم اراده شده است. بنابراین «مکّنّا لیوسف فی الأرض»؛ یعنی، به یوسف در سراسر سرزمین مصر قدرت و سلطنت بخشیدیم. و «حيث يشاء» حاکی از نبود قدرتی در برابر اوست.

3_ یوسف (ع) آزاد و متمکن برای استقرار و تصرف در هر نقطه از سرزمین مصر

مكّنّا ليوسف في الأرض يتبوأ منها حيث يشاء

«یتبوأ» به معنای منزل گرفتن و اقامت کردن است. جمله «یتبوأ منها حیث یشاء» (در هر جای مصر که می خواست منزل می گرفت و اقامت می کرد) به منزله تفسیر برای «مکّنّا...» است و لذا کنایه از اقتدار او برای دخل و تصرف در سراسر سرزمین مصر می باشد.

10_ اقتدار کامل و بدون منازع یوسف (ع) در مصر، پرتوی از رحمت خاص خداوند بر او بود .

كذلك مكّنّا ليوسف . . . نصيب برحمتنا من نشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 10، 9، 3

3_ اقتدار یوسف (ع) بر انجام خواسته های خویش، نیکوکار بودن وی و سزاواری یعقوب (ع) برای ترحم، دلیل های ارائه شده از سوی فرزندان یعقوب به یوسف (ع) برای آزادسازی بنیامین

قالوا یٰـأيها العزیز إن له أباً شیخاً کبیراً . . . إنا نریٰک من المحسنین

هدف برادران یوسف از مخاطب ساختن یوسف (ع) با عنوان «عزیز» بیان اقتدار او بر انجام خواسته هایش است، و توصیف یعقوب به «پیرمردی سالخورده» بیان سزاواری او برای ترحم است و مدح یوسف (ع) به نیکوکاری به منظور ترغیب او به احسان و گذشت می باشد.

9_ یوسف (ع) در زمان وزارت و اقتدار همچنان انسانی نیکوکار بود .

إنانری_ک من المحسنین

10_ نیکوکاری یوسف در زمان اقتدارش ، در رفتار و منش او جلوه گر بود .

إنانری_ک من المحسنین

«نری» در آیه شریفه، به معنای «اطمینان داریم» است. رساندن این معنا با کلمه «می بینیم» گویای آن است که اطمینان برادران یوسف به شخصیت وی از طریق مشاهده رفتار و منش او حاصل شده بود.

57- اقدامات امنیتی در حکومت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 19

4_ دستگاه حکومتی یوسف (ع)، درباره کاروانهایی که به مصر وارد می شدند، تفحص می کرد تا به فسادگر و سارق بودن ایشان اطمینان پیدا کند.

لقد علمتم ما جننا لنفسد فی الأرض و ما كنا سرقین

جمله «لقد علمتم» (یقیناً دانستید و دریافتید که ما چنین و چنان نیستیم) حاکی است که کاروانهای وارد شده به مصر، مورد تفحص قرار می گرفتند تا هدف آنان از ورود به مصر مشخص شود که مبادا برای جاسوسی، خرابکاری، سرقت و... به مصر وارد شده باشند.

58- اقرار به فضایل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 3

3_ برادران یوسف با سوگند به خداوند به منزلت برتر او اذعان و اعتراف کردند.

تالله لقد ائثرک الله علینا

حرف «تاء» در «تالله» حرف قسم است.

59- اقرار یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 10, 12

10_ یوسف (ع) بدون امداد الهی، خویشان را از مقاومت در برابر خواست نامشروع زلیخا و همپالگی های او ناتوان می دید.

وإلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

12_ احساس ناتوانی یوسف (ع) از ترک گناه بدون امداد های الهی، جلوه ای از اعتقاد او به ربوبیت خدا

رب... و إلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 12

12_ تصریح یوسف (ع) به سیرت و منزلت نکوهیده برادران خویش

قال أنتم شرّ مكاناً

60- القاب يوسف (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - يوسف - 12 - 46 - 2

2_ ساقی دربار ، یوسف (ع) را انسانی بسیار راستگو نامید و با لقب « صدیق » اورا مخاطب قرار داد .

ص: 20

61- الهام به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 5

5_ گذاشتن جام شاهی در اثاثیه بنیامین ، جو یا شدن از مجازات سارق در آیین فرزندان یعقوب و تفتیش بار بنیامین پس از سایر برادران ، از الهامات خدا به یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین نزد خود بود .

کذلک کدنا لیوسف

«کذلک» اشاره به مجموعه طرح و نقشه ای دارد که آیات 70 تا 75 بیانگر آن بود.

62- امانتداری یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 7

7_ یوسف (ع) انسانی مقتدر و امین و شایسته اعتماد بود .

إنک الیوم لدینا مکین أمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 19

19_ «عن الرضا (ع) : . . . فی قوله تعالی : «...إنی حفیظ علیم» قال : حافظ لما فی یدیّ عالم بکل لسان ;

از امام رضا(ع) . . . درباره سخن خدا «...إنی حفیظ علیم» روایت شده است که فرموده: مراد این است که نگه دارنده چیزی هستم که در تصرف من است و آگاه به همه زبانها می باشم».

63- امداد به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 1

1_ یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را ، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی .

أني لم أخنه . . . و ما أبرء نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

از ارتباط «ما أبرء نفسي» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی‌کنم) با جمله «لم أخنه بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف(ع) (حاشا لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می‌شود که: یوسف(ع) با جمله «ما أبرء نفسي» درصدد نیست که بگوید من گناه کرده‌ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إلا ما رحم ربي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده‌ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب کننده به گناه و بدی

ص: 21

است. پس آلوده نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

64- امیدواری همبند یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 5

5_ ساقی پادشاه به درستی تعبیر یوسف (ع) از رؤیای خویش اعتماد کرد و به نجات خویش امیدوار گردید .

و قال للذی ظنّ أنه ناج منهما

ضمیر در «ظن» محتمل است به «الذی» باز گردد و محتمل است به یوسف(ع) ارجاع شود. برداشت فوق، بر اساس احتمال اول است. بر این مبنا مفاد جمله «قال للذی...» چنین می شود: یوسف(ع) به ساقی پادشاه - همان که به نجات خویش دل بسته بود و بدان امیدوار بود - گفت: مرا نزد مالکت یاد کن. قابل ذکر است که چون یوسف(ع) به نجات وی یقین داشت نه گمان، این احتمال قوی تر به نظر می رسد.

65- امیدواری یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 2

2_ پادشاه مصر در دیدگاه یوسف (ع) ، انسان ستمگری نبود که نتوان به عدل و انصاف او امید داشت .

اذکرنی عند ربک

از اینکه یوسف(ع) از ساقی پادشاه می خواهد که داستان مظلومیت او را نزد پادشاه بیان کند ، معلوم می شود یوسف(ع) به دادخواهی وی امید داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 8

8_ یوسف (ع) به آمدن برادرش بنیامین به مصر علاقه ای وافر داشت و بدان امید بسته بود .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم .. لعلهم یرجعون

66- انقیاد یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15_ یوسف (ع) در عنفوان جوانی، انسانی موحد، مطیع و فرمانبردار خدا و در اوج تقوا و پرهیزگاری بود.

معاذ الله إنه ربي أحسن مثوای

16_ توحید ناب و خالص یوسف (ع)، اطاعتش از خدا و تقوا و پرهیزگاری او، جلوه هایی از علم و حکمتی که خداوند به او عطا کرده

بود.

ص: 22

ءاتینَه حکمًا و علمًا . . قال معاذ الله إنه ربی أحسن مثنوی

21_ یوسف (ع) در پاسخ به دعوت و فرمان زلیخا ، خداوند را سزاوارتر برای اطاعت ، قدرشناسی و سپاس دانست .

قال معاذ الله إنه ربی أحسن مثنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 10

10_ یوسف (ع) از بندگان مطیع خدا و از خالص شدگان برای او بود .

إنه من عبادنا المخلصین

مراد از «مخلصین» (خالص شدگان) این است که غیر خدا در آنان نصیبی ندارد و کاملاً در اختیار خداوند و اوامر او هستند. نه شیطان بر ایشان فرمان روایی می کند و نه اسیر هواهای نفسانی اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 19

19_ تسلیم خدا بودن در تمامی عمر و در حال مردن ، از دعا ها و درخواست های یوسف (ع) به درگاه خداوند

توفنی مسلماً

اوامر یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 2

2_ یوسف (ع) از کارگزارانش خواست بهای دریافت شده از فرزندان یعقوب را در بارها و اثاثیه آنان جاسازی کنند .

و قال لفتی_ نه اجعلوا بض_ عتھم فی رحالھم

67- اهتمام یوسف (ع) به خداشناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 3

3_ یوسف (ع) با اشاره به خدادادی بودن دانش های ویژه اش ، هم بندگان خویش را به شناخت ربوبیت خدا برانگیخت .

ذَلِكَمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي

از اهداف یوسف(ع) در بیان این حقیقت که «این دانش را پروردگارم به من آموخته است» آن است که: هم بندگان زندانی خویش را با خدا و ربوبیت او آشنا کند. مخاطب قرار دادن آن دو نفر با حرف «کما» در «ذَلِكَمَا» مؤید این هدف است.

68- اتمام یوسف (ع) به عفت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 3

ص: 23

3_ رنج و محنت در راستای اطاعت خدا و حفظ حریم عفت ، امری محبوب و ارزشمند برای یوسف (ع) و بندگان خالص خداوند

رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه

69- اهتمام یوسف (ع) به مشیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 14

14_ یوسف (ع) تحقق امور را به مشیت خداوند می دانست و در عین قدرت و مکنت ، به او اتکا داشت .

ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

70- اهداف یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 6

6_ یوسف (ع) با بازگرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب ، در صدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گزاری ایجاد کند و انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون

برداشت فوق ، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

71- اهمیت قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 102 - 2

2_ سرگذشت یوسف (ع) ، سرگذشتی مهم در تاریخ بشریت و مخفی مانده بر مردمان تا پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ذلک من أنباء الغیب

«ذلک» اشاره به داستان یوسف (ع) و قضایای رخ داده در روزگار آن حضرت است ؛ یعنی: «ذلک النبأ من أنباء الغیب».

72- ایمان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 14،15

14_ پیروی نکردن یوسف (ع) از آیین مصریان و ایمانش به خدا و آخرت ، موجب دستیابی او به علم غیب و دانش تعبیر رؤیا شد .

ص: 24

ذلکما مما علمنی ربی اِنی ترکت مله قوم لایؤمنون

جمله «اِنی ترکت . . .» تعلیل برای «علمنی ربی» می باشد؛ یعنی، خداوند به خاطر اینکه من آیین کافران را وانهادم و پیروی نکردم، چنین علمی را به من آموخت.

15_ یوسف (ع)، با بیان نقش ایمان به خدا و آخرت در دستیابی او به دانش های ویژه، درصدد گرایش دادن هم بندگان خویش به آیین الهی بود.

مما علمنی ربی اِنی ترکت مله قوم . . . هم ک_فرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 8

8_ یوسف (ع) به دلیل باور به ربوبیت و تدبیر الهی، رحمت او را مایه ترک گناهان و بدی ها دانست و خود را ستایش نکرد.

و ما ابرء نفسی ان النفس لاماره بالسوء الا ما رحم ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 57 - 9، 11

9_ یوسف (ع) نمونه ای بارز از مؤمنان تقوایسته و باورداران به سرای آخرت

و لأجر الآخره خیر للذین ءامنوا و كانوا یتقون

از مصداقهای مورد نظر برای «الذین آمنوا . . .» به قرینه آیات قبل، یوسف (ع) است.

11_ پاداش های دنیوی و اخروی یوسف (ع)، دستاورد ایمان و ملازمت او بر تقوا و پرهیزگاری بود.

و کذلک مکنا لیوسف . . . و لأجر الآخره خیر للذین ءامنوا و كانوا یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 7

7_ یوسف (ع) و برادرانش به نقش بسزای خداوند در امور بشر و روند تاریخ، معتقد بودند و بدان باور داشتند.

قد منّ الله علینا . . . لقد ءاثرک الله علینا

73- بازرسی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 3, 2, 1

1- یوسف (ع) خود به بازرسی بارها و اثاثیه کاروان فرزندان یعقوب اقدام کرد.

فبدأ بأوعیتهم قبل وعاء أخیه

ضمیر در «بدأ» و «استخرج» به قرینه «أخیه» به یوسف باز می‌گردد. اسناد آن دو فعل به یوسف، ظاهراً حقیقی است نه مجازی (به این معنا که او دستور داده باشد که چگونه بازرسی کنند در حالی که خود مباشرت نداشته باشد). تغییر سیاق؛ یعنی، تبدیل فعل جمع (قالوا فما جزاؤه) به فعل مفرد (بدأ) قرینه بر معنای یاد شده است. «وعاء» به معنای ظرف و «أوعیه» جمع آن می‌باشد.

ص: 25

2_ یوسف (ع) پیش از بازرسی اثاثیه بنیامین، به تقشیر دقیق بار و اثاثیه دیگر فرزندان یعقوب پرداخت.

فبدأ بأوعیتهم قبل وعاء أخیه ثم استخرجها من وعاء أخیه

کلمه «ثم» دلالت می کند که مدتی طول کشید تا نوبت بازرسی بار بنیامین فرارسید. و این حکایت از آن دارد که بازرسی اثاثیه دیگر برادران به دقت انجام می گرفته که کار به درازا کشیده شده بود.

3_ یوسف (ع) در بازرسی بار بنیامین، جام شاهی را از بار وی بیرون آورد.

ثم استخرجها من وعاء أخیه

ضمیر مفعولی در «استخرجها» به «صواع» و یا «سقایه» باز می گردد. قابل ذکر است که آوردن فعل «استخرج» (بیرون آورد) به جای «وجد» (یافت) به خاطر این است که یوسف (ع) می دانست جام شاهی در اثاثیه بنیامین است.

74- بازی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 11

11_ «عن أبي جعفر (ع): ... فقالوا كما حكى الله عز وجل «... أرسله معنا غداً يرتع ويلعب» أي يرعى الغنم ويلعب»

از امام باقر (ع) روایت شده است: .. برادران یوسف همان گونه که خداوند حکایت فرموده، گفتند: «...أرسله معنا غداً يرتع ويلعب»؛ یعنی، او را با ما بفرست تا گوسفندها را بچراند و بازی کند».

75- برادر ابوینی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 1

1_ از میان برادران یوسف، بنیامین برادر پدری و مادری یوسف (ع) و سایرین، برادران پدری او بودند.

إذ قالوا ليوסף وأخوه

فرزندان یعقوب، بنیامین را برادر یوسف می خواندند، با اینکه وی نیز فرزند یعقوب (ع) و با آنان برادر بود (لیوسف و أخوه). این تعبیر می رساند که ارتباط اخوت میان یوسف (ع) و بنیامین قوی تر از ارتباط اخوت وی با دیگر فرزندان یعقوب می باشد؛ یعنی، بنیامین برادر پدر و مادری یوسف (ع) و با سایر برادران، برادر پدری بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 6

6_ بنیامین و یوسف (ع) دو فرزند یعقوب (ع) از یک مادر

إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 2

2_ بنیامین، برادر پدری و مادری یوسف (ع)، همچون یوسف (ع)، مورد آزار و اذیت برادرانش بود.

قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

ص: 26

76- برادران پدری یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 1

1_ از میان برادران یوسف ، بنیامین برادر پدری و مادری یوسف (ع) و سایرین ، برادران پدری او بودند .

إذ قالوا ليوسف وأخوه

فرزندان یعقوب، بنیامین را برادر یوسف می خواندند، با اینکه وی نیز فرزند یعقوب(ع) و با آنان برادر بود (لیوسف و أخوه). این تعبیر می رساند که ارتباط اخوت میان یوسف(ع) و بنیامین قوی تر از ارتباط اخوت وی با دیگر فرزندان یعقوب می باشد؛ یعنی، بنیامین برادر پدر و مادری یوسف(ع) و با سایر برادران، برادر پدری بودند.

77- برادران یوسف و پیراهن یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 3، 1

1_ برادران یوسف قبل از قرار دادن او در چاه ، پیراهن او را از بدنش خارج کردند .

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

3_ برادران یوسف با ارائه پیراهن خونین او به یعقوب (ع) ، درصدد اثبات ادعای ساختگی خویش برآمدند .

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

برادران یوسف و تبعید یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 10

10_ برادران یوسف ، کشتن یا تبعید او را گناه می شمردند و به ناروا بودن آن معترف بودند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً .. و تكونوا من بعده قومًا صنّ لحین

78- برادران یوسف و رضایت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ فرزندان یعقوب به جلب رضایت یوسف موفق نشدند و از آزاد شدن بنیامین کاملاً ناامید گشتند .

فلما استیئسوا منه

«یأس» و «استیئاس» به معنای ناامید شدن است، با این تفاوت که «استیئاس» حاکی از مبالغه و شدت ناامیدی می باشد. مراد از ضمیر در «منه» یوسف و یا بنیامین است. بنابراین «فلما استیئسوا منه ...» ; یعنی، پس آن گاه که فرزندان

ص: 27

یعقوب از [جلب رضایت] یوسف و یا [آزادی] بنیامین کاملاً ناامید شدند ...

79- برادران یوسف و رؤیای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 20,23

20_ برادران یوسف ، در خطر گرفتاری به دام دشمنی های شیطان در صورت شنیدن رؤیای یوسف (ع)

فیکیدوا لک کیداً إن الشیطن لالینس عدو مبین

23_ « عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما رأى يوسف الرؤيا وأصبح يقصّها على أبيه يعقوب . . . فقال يعقوب ليوسف : لا تقصص رؤياك هذه على إخوتك . . . فلم يكتف يوسف رؤياه فقصّها على إخوته . . . » ;

از امام سجاده (ع) روایت شده . . . هنگامی که یوسف آن خواب را دید و بامداد برای پدرش یعقوب بازگو کرد . . . یعقوب به یوسف گفت: این خواب خود را برای برادرانت بازگو نکن . . . یوسف خواب خود را پوشیده نداشت و برای برادرانش بازگو کرد . . .» .

80- برادران یوسف و سرنوشت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 4

4_ برادران یوسف تا قبل از بردن او به صحرا ، نسبت به سرنوشت او به نظر قطعی نرسیده بودند . *

فلما ذهبوا به و أجمعوا

«اجماع» (مصدر أجمعوا) به معنای اتفاق نظر و عقیده و نیز به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کاری شدن است. برداشت فوق ، ناظر به معنای نخست است.

برادران یوسف و سلامتی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 94 - 1

1_ کاروان فرزندان یعقوب با سوغاتی ارزشمند و دلیلی روشن بر سلامت یوسف (ع) ، از مصر به سوی کنعان حرکت کردند .

اذهبوا بقمیصی هذا . . . و لما فصلت العیر

«فصلت» از مصدر «فصول» گرفته شده است و «فصول» به معنای خارج شدن و جدا گشتن می باشد.

تفسیر عیاشی، ج 2، ص 196، ح 79؛ نورالثقلین، ج 2، ص 462، ح 185.

81- برادران یوسف و قتل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 28

8 - یوسف - 12 - 9 - 10

10_ برادران یوسف ، کشتن یا تبعید او را گناه می شمردند و به ناروا بودن آن معترف بودند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً .. و تكونوا من بعده قومًا صـلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 5

5_ برادران یوسف در توطئه علیه او ، از کشتش احتراز می کردند و سعی در زنده ماندن وی داشتند .

و ألقوه فی غیـبت الجب .. و أجمعوا أن يجعلوه فی غیـبت الجب

از اینکه برادران یوسف بر آن شدند که وی را در چاه قرار دهند نه اینکه او را در چاه بیفکنند ، معلوم می شود سعی در زنده ماندن او داشتند.

برادران یوسف و کارگزاران یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 1

1_ فرزندان یعقوب در حضور یوسف (ع) و کارگزارانش ، بر منزه بودنشان از سرقت و نداشتن قصد فسادگری و خرابکاری در مصر ، سوگند یاد کردند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سـرقین

گرچه مقسم علیه (آنچه بر انجام آن سوگند یاد می شود) در آیه شریفه «لقد علمتم» است ؛ ولی در حقیقت «ما جئنا ..» مقسم علیه می باشد. بنابراین معنای جمله چنین می شود: به خدا سوگند که ما برای فساد به مصر نیامده ایم و هرگز سارق نبوده ایم و شما این حقیقت را به خوبی دانستید.

82- برادران یوسف و نیازهای یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 4

4_ برادران یوسف با اظهار علاقه به رفع نیاز های طبیعی یوسف (ع) (حضور در مرتع و گردش و بازی) درصدد اثبات خیرخواهی خویش نسبت به او بودند .

وإن له لنـصحون. أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

«رتع» (مصدر يرتع) استفاده فراوان از خوراکیها و نوشیدنیهای باغستانها، مزارع و مراتع است.

83- برادران یوسف و هلاکت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 14 - 5

5_ برادران یوسف در حضور پدر نابودی یوسف (ع) را برای خود، امری خسارت بار و تباه کننده قلمداد کردند .

ص: 29

84- برادران یوسف و یافتن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 13

13_ دریافت آذوقه در نزد فرزندان یعقوب ، دارای اهمیت بیشتر از یافتن و جست و جو کردن یوسف (ع) و استرداد بنیامین *

یـأيها العزيز مسنا وأهلنا الضر . . فأوف لنا الكيل و تصدق علينا

فرزندان یعقوب به فرمان وی به مصر آمدند تا از یوسف(ع) خبر بگیرند و بنیامین را باز ستانند ، ولی پیش از آن سخن از فقر و تنگدستی و مطالبه آذوقه دارند. این معنا می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

85- برادران یوسف و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 4,6

4_ یعقوب (ع) مطمئن به مکر و کید فرزندانش علیه یوسف (ع) در صورت آگاه شدنشان از رؤیای او

لا تقصص رءياک علی إخوتک فیکیدوا لک کیداً

چنان چه یعقوب(ع) اطمینان و یقین به کید و مکر فرزندانش علیه یوسف(ع) نداشت ، پس از نقل رؤیا می فرمود: «فإني أخاف أن یکیدوا . .» (می ترسم نقشه ای برای تو بکشند) و جمله خویش را با مفعول مطلق (کیداً) تأکید نمی کرد.

6_ یعقوب (ع) پیش بینی می کرد که همه فرزندانش علیه یوسف (ع) متحد می شوند و هیچ کدام از او حمایت نخواهند کرد .

فیکیدوا لک کیداً

ضمیر در «یکیدوا» به «إخوه» باز می گردد و این گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 6,7

6_ همه فرزندان یعقوب محبت افزون تر او به یوسف (ع) و بنیامین را احساس می کردند و بر آن رشک می بردند .

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب إلینا منا

ضمیر در «قالوا» به «إخوته» در آیه قبل برمی گردد؛ یعنی، همه آنان چنین گفتند و بر این نظر اتفاق داشتند.

7_ محبت و علاقه افزون تر یعقوب (ع) به دو فرزندش یوسف (ع) و بنیامین، برانگیزنده حسادت دیگر فرزندان وی نه اطلاعشان از رؤیای یوسف (ع)

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إلى أبينا منا

چنان چه یوسف(ع) رؤیای خویش را برای برادرانش نقل کرده بود و آن باعث حسادت و توطئه علیه او شده بود، سخن از بنیامین به میان نمی آوردند و تنها به ذکر یوسف(ع) اکتفا می کردند.

ص: 30

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 4,7,1

1_ کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف..» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1_ برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2_ اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

4_ برادران یوسف ، نبود وی در میان خانواده را ، مایه توجه کامل یعقوب (ع) به آنان می پنداشتند .

اقتلوا یوسف . . . یخل لکم وجه أیکم

«یخل لکم وجه أیکم» (خالی شود صورت پدرتان برای شما) کنایه از آن است که توجه و اقبال او از یوسف(ع) منقطع می شود و تنها برای شما خواهد بود. فعل «یخل» جواب امر (اقتلوا) و (اطرحوه) است و با «إن» شرطیه مقدر مجزوم شده است ؛ یعنی: «إن تقتلوه أو تطرحوه یخل لکم...».

7_ برادران یوسف حضور او در نزد یعقوب را ، مایه تلخ کامی و نابسامانی خویش می دانستند .

اقتلوا یوسف . . . تکونوا من بعده قومًا صـلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 7

7_ برادران یوسف با حضور در پیشگاه یعقوب (ع) لب به شکایت گشوده و از بی اعتمادی او نسبت به آنان درباره یوسف (ع) انتقاد کردند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 5,8

5_ نیاز یوسف (ع) به گردش و بازی و استفاده از خوراکی های مراتع ، بهانه برادرانش برای بردن او به صحرا و جدا ساختنش از یعقوب (ع)

أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

8_ فرزندان یعقوب در حضور او، با تأکیدی فراوان مراقبت از یوسف (ع) را برعهده گرفتند.

وإنال له لحـفظون

تأکید فراوان، از آوردن جمله اسمیه به همراه «إنّ» و «لام» تأکید استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 7

7_ غفلت برادران از حراست یوسف (ع) در صحرا، دور از انتظار یعقوب (ع) نبود.

أخاف أن يأكله الذئب و أنتم عنه غـفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 31

19_ « عن أبي جعفر (ع) في قوله « لتبئتهم بأمرهم هذا وهم لا يشعرون » يقول : لا يشعرون أنك أنت يوسف . . . ؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «لتبئتهم.. و هم لا يشعرون» روایت شده که می فرمود: [یعنی] نمی دانند تو همان یوسفی...».

20_ « عن علي بن الحسين (ع) : . . . فانطلقوا به مسرعين مخافه أن يأخذهم منه ولا يدفعه إليهم . . . ؛

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . یوسف را با سرعت بردند ، مبادا یعقوب او را از دست آنان بگیرد و به آنان ندهد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 6، 5

5_ برادران یوسف ، او را به درمهایی اندک و بهایی ناچیز ، به کاروانیان فروختند . *

و شروه بثمان بخش

برداشت فوق، براساس این احتمال است که مراد از ضمیر فاعلی در «شروه»، برادران یوسف باشد. بر این مبنا برادران یوسف فروشنده، و طبعاً کاروانیان خریدار او بودند. عبارت «الذی اشتراه من مصر» در آیه بعد، می تواند مؤید این احتمال باشد؛ زیرا این عبارت می رساند که پیش از فروش یوسف(ع) در مصر، یک بار دیگر نیز خرید و فروش در مورد او انجام گرفته بود.

6_ یوسف (ع) در نزد برادرانش ، شخصی بی مقدار و کم ارزش بود . *

و كانوا فيه من الزهدين

در برداشت فوق ، ضمیر در «كانوا» به برادران یوسف باز گردانده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 16، 9

9_ برادران یوسف بجز بنیامین ، از کنعان برای دریافت آذوقه به مصر آمدند و به حضور یوسف (ع) رسیدند .

و جاء إخوه يوسف فدخلوا عليه

جمله «اتتونی بأخ لکم..» (برادر پدری خود را به نزد من آوردید) در آیه بعد می رساند که مراد از «إخوه» برادران یوسف بجز بنیامین است. جمله «و لما جهزهم...» در آیه بعد بیانگر هدف آنان از آمدن به مصر است.

16_ « عن أبي جعفر (ع) : « . . . فعرفهم يوسف و لم يعرفه إخوته لهيبه الملك و عزته . . . ؛

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: . . . یوسف برادران خود را شناخت و آنان یوسف را به علت هیبت و شکوه پادشاهی شناختند (...).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 3

3_ فرزندان یعقوب، ضمن معرفی خویش و بیان تعداد نفرات، به یوسف (ع) یادآور شدند که یک برادر پدری نیز دارند.

قال اتتونی بأخ لکم من أیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 9، 16، 3

3_ بی تعهدی برادران یوسف در حفاظت از او، دلیل یعقوب (ع) برای اطمینان نکردن بر تعهد آنان به حفاظت از بنیامین

هل ءامنکم علیه إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل

ص: 32

یعقوب(ع) اعتماد و اطمینان به فرزندانش درباره بنیامین را، به اعتماد و اطمینانش به آنان درباره یوسف(ع) تشبیه کرد. وجه شبه در این تشبیه بی ثمری و نتیجه بخش نبودن است. بنابراین مفاد «هل امانکم علیه إلا...» چنین می شود: اعتماد من به شما [اگر اعتماد کنم] در بی نتیجه ماندن و ثمر نداشتن نیست مگر همانند اعتمادم به شما درباره یوسف(ع).

9_ یعقوب (ع) در پی تعهد فرزندانش بر محافظت از یوسف (ع) به آنان اطمینان کرد و به حفاظت آنان دل بست .

كما أمنتکم علی أخیه من قبل

16_ تعریض یعقوب (ع) به فرزندانش مبنی بر دلسوز نبودن آنان و ترحم نداشتنشان بر یوسف (ع) و بنیامین

هل امانکم علیه إلا كما أمنتکم علی أخیه من قبل فالله خیر ح_ فظاً و هو أرحم الرحمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 9

9_ «عن أبي عبد الله عليه السلام . . . قال : إنهم سرقوا يوسف من أبيه ألا ترى أنه قال لهم حين قالوا : ماذا تفقدون ؟ قالوا : نفقد صواع الملك ، و لم يقولوا : سرقتم صواع الملك ، إنما عني أنكم سرقتم يوسف من أبيه ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است [که در پاسخ سؤال مردی که از «انکم لسارقون» پرسیده بود] فرمود: آنان یوسف را از پدرش سرقت کرده بودند. آیا توجه نمی کنی که هنگامی که برادران یوسف گفتند: چه چیزی گم کرده اید؟ او و کارگزارانش به آنان گفتند: «پیمانۀ پادشاه را گم کرده ایم» و نگفتند: پیمانۀ پادشاه را دزدیدید. جز این نیست که نظر یوسف بر این بود که شما یوسف را از پدرش سرقت کردید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 71 - 1

1_ فرزندان یعقوب با شنیدن اتهام سرقت به سوی یوسف (ع) و کارگزاران وی بازگشتند .

قالوا و أقبلوا علیهم

ضمیر در «قالوا» و «أقبلوا» به کلمه «العیر» در آیه قبل باز می گردد و جمله «و أقبلوا علیهم» حال برای ضمیر در «قالوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 1

1_ فرزندان یعقوب در حضور یوسف (ع) و کارگزارانش ، بر منزۀ بودنشان از سرقت و نداشتن قصد فسادگری و خرابکاری در مصر ، سوگند یاد کردند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد في الأرض و ما كنا سـرقين

گرچه مقسم علیه (آنچه بر انجام آن سوگند یاد می شود) در آیه شریفه «لقد علمتم» است؛ ولی در حقیقت «ما جئنا . . .» مقسم علیه می باشد. بنابراین معنای جمله چنین می شود: به خدا سوگند که ما برای فساد به مصر نیامده ایم و هرگز سارق نبوده ایم و شما این حقیقت را به خوبی دانستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 2,3,5

2_ برادران یوسف در حضور او، بنیامین را به داشتن روحیه سرقت متهم کردند .

قالوا إن یسرق

ص: 33

چون از نظر ظاهر بنیامین سارق شناخته شد، اقتضای مقام آن بود که برادران یوسف از فعل ماضی (سرق) استفاده می کردند. آنان با آوردن فعل مضارع (یسرق) که دلالت بر استمرار و تجدد دارد به جای فعل ماضی درصدد بیان این معنا بودند که بنیامین دارای روحیه سرقت است.

3_ برادران یوسف در حضور او، از گذشته برادر بنیامین (یوسف) سخن گفتند و سابقه دزدی را برای او نیز امری ثابت شده قلمداد کردند.

این یسرق فقد سرق أخ له من قبل

5_ برادران یوسف بر این باور بودند که یوسف (ع) از میان رفته و نابود شده است.

فقد سرق أخ له من قبل

«من قبل» می تواند متعلق به «سرق» باشد. بر این اساس جمله «فقد سرق...» چنین معنا می شود: او برادری داشت که پیش از این دزدی کرده بود. همچنین می تواند متعلق به مضمون «أخ له» باشد. بر این مبنا جمله چنین معنا می شود: او پیشتر برادری داشت که دزدی کرده بود. بر این فرض قید «من قبل» حاکی است که برادران یوسف می پنداشتند که یوسف (ع) از میان رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 3

3_ اقتدار یوسف (ع) بر انجام خواسته های خویش، نیکوکار بودن وی و سزاواری یعقوب (ع) برای ترحم، دلیل های ارائه شده از سوی فرزندان یعقوب به یوسف (ع) برای آزادسازی بنیامین

قالوا یأیها العزیز إن له أباً شیخاً کبیراً .. إنا نریک من المحسنین

هدف برادران یوسف از مخاطب ساختن یوسف (ع) با عنوان «عزیز» بیان اقتدار او بر انجام خواسته هایش است، و توصیف یعقوب به «پیرمردی سالخورده» بیان سزاواری او برای ترحم است و مدح یوسف (ع) به نیکوکاری به منظور ترغیب او به احسان و گذشت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 3, 8, 12, 14, 18, 19

3_ فرزندان یعقوب سختی معیشت و نابسامان بودن وضع مادی خاندان یعقوب را به یوسف گزارش کردند.

قالوا یأیها العزیز مسّنا وأهلنا الضر و جئنا بیض عه مزجی ه

8_ فرزندان یعقوب با بیان تنگدستی و نداشتن بهای لازم برای خرید سهمیه خویش، از یوسف (ع) خواستند جیره آنان را به طور کامل پرداخت کند.

مَسْنَا وَ أَهْلَنَا الضَّرَّ وَ جِئْنَا بِبِضْءٍ عَهْ مَزْجِيه فَأَوْفَ لَنَا الْكَيْلَ

12_ فرزندان یعقوب از یوسف (ع) تقاضا کردند برادرشان بنیامین را به آنان باز گرداند .

وَ تَصَدَّقْ عَلَيْنَا

در اینکه مقصود فرزندان یعقوب از عطیه درخواستی چیست سه نظر ایراد شده است: 1_ منظور بنیامین است که به ظاهر ملک یوسف(ع) می باشد. 2_ مقصود آنان مقداری بیش از سهمیه و جیره ایشان است. 3_ مراد همان سهمیه است بدون دریافت همه بهای آن. برداشت فوق، ناظر به اولین احتمال است.

14_ برادران یوسف به دلیل سخت شدن معیشت بر خاندان یعقوب (ع) از او تقاضا کردند بیش از سهمیه سرانه ، آذوقه و غلات به آنان ببخشند .

مَسْنَا وَ أَهْلَنَا الضَّرَّ . . . فَأَوْفَ لَنَا الْكَيْلَ وَ تَصَدَّقْ عَلَيْنَا

ص: 34

18_ عزیز مصر (یوسف) در دیده فرزندان یعقوب حاکمی خداشناس ، خیرخواه و اهل جود و کرم بود .

فأوف لنا الكيل و تصدق علينا إن الله يجزي المتصدقين

19_ اظهار مسکنت و ذلت برادران یوسف به پیشگاه او و شکایت آنان از فقر و تنگدستی ، در سومین سفر آنان به مصر

مَسْنَا و أهلنا الضر . . و تصدق علينا إن الله يجزي المتصدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 2

2_ بنیامین ، برادر پدری و مادری یوسف (ع) ، همچون یوسف (ع) ، مورد آزار و اذیت برادرانش بود .

قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 1,2,3

1_ فرزندان یعقوب در پی سخنان عزیز مصر (آیا دانستید با یوسف و برادرش چه کردید) دریافتند که او برادرشان یوسف (ع) است .

هل علمتم ما فعلتم بیوسف . . قالوا أءنک لأنت یوسف

جمله «أءنک . .» حاوی چهار تأکید است: اسمی بودن جمله ، حرف تأکید «إنّ» ، لام تأکید و ضمیر فصل «أنت». و اینها حاکی از این است که برادران یوسف بر اینکه مخاطبشان همان یوسف (ع) است ، اطمینان کردند.

2_ استبعاد و شگفتی ، فرزندان یعقوب از اینکه عزیز مصر برادرشان یوسف باشد .

قالوا أءنک لأنت یوسف

برادران یوسف علی رغم اطمینانشان بر اینکه عزیز مصر همان یوسف است ، جمله خویش را با استفهام تقریری بیان کردند و از او خواستند که به یافته آنان اقرار کند و این بیانگر استبعاد و شگفتی ایشان است ؛ یعنی ، در عین اطمینان ناباور بودند.

3_ یوسف (ع) در پی پرسش برخاسته از شگفت زدگی و ناباوری برادرانش ، تصریح کرد که او همان یوسف است .

أءنک لأنت یوسف قال أنا یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ برادران یوسف با سوگند به خداوند به منزلت برتر او اذعان و اعتراف کردند .

تالله لقد ائثرک الله علینا

حرف «تاء» در «تالله» حرف قسم است.

6_ اعتقاد و باور برادران یوسف به خدادادی بودن مقام و منزلت برتر او

لقد ائثرک الله علینا

8_ تأکید و اقرار برادران یوسف به ارتکاب خطا در حق برادرشان یوسف (ع)

وإن کنا لـخـ طئین

«إن» در جمله فوق به اصطلاح مخفّفه از مثقله (إنّ) است. دلیل آن حرف «لام» در «لخاطئین» می باشد.

9_ برادران یوسف در حضور او به گناه و خطای خویش اعتراف نموده و از رفتار گذشته خود اظهار ندامت کردند .

وإن کنا لـخـ طئین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 7

7_ رفتار برادران یوسف علیه وی، گناه بود و بدون آموزش خداوند عقوبت او را در پی داشت .

یغفر الله لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 2,3

2_ فرزندان یعقوب علی رغم گناه دانستن رفتارشان با یوسف (ع) و بنیامین و یعقوب (ع)، آن را مرتکب می شدند .

قالوا یأبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا كنا خَطِئین

مراد از «ذنوبنا» به قرینه مقام رفتار فرزندان یعقوب با وی و یوسف و بنیامین می باشد.

3_ فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع)، بنیامین و یعقوب (ع)، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند .

یأبانا استغفر لنا ذنوبنا

86- بردگی همبند یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 7

7_ هم بند نجات یافته یوسف (ع) از زندان، غلام و برده پادشاه مصر بود .

اذکرنی عند ربک فأنسیه الشیطن ذکر ربه

«رب» در «عند ربک» به معنای مالک است و مراد از آن، به دلیل آیات بعد (آیه 43 و 45)، پادشاه مصر می باشد.

87- بردگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 7,10

7_ نجات یوسف (ع) از چاه سرآغاز بردگی او

وَأَسْرَوْهُ بَضًّا عَه

بضاعت و کالای تجارتی قرار دادن انسان ، مستلزم برده بودن و یا برده شمردن اوست.

10_ کاروانیان بردن یوسف (ع) را به بردگی ، کاری نامشروع و غیرقانونی می دانستند .

وَأَسْرَوْهُ بَضًّا عَه وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

چنان چه برده قرار دادن و فروش کودکی که پیدا شده امری مجاز و قانونی بود ، مخفی ساختن یوسف(ع) (أَسْرَوْهُ بَضًّا عَه) وجهی نداشت.

برگزیدگی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 36

8 - یوسف - 12 - 6 - 5، 2، 1

1_ رؤیای یوسف (ع) حاکی از برگزیده شدنش از ناحیه خدا و خالص شدن او برای خداوند بود.

و کذلک یجتبیک ربک

«اجتباء» به معنای گزینش کردن و برای خود خالص ساختن است. بنابراین «یجتبیک ربک»؛ یعنی، پروردگارت تو را برمی گزیند و برای خویش خالص می گرداند، به طوری که نصیبی در تو برای غیر او نخواهد بود.

2_ برگزیده شدن یوسف (ع) از جانب خداوند، بشارت یعقوب (ع) به یوسف

و کذلک یجتبیک ربک

5_ آینده یوسف (ع) و برگزیده شدنش، بر آن منوالی بود که در خواب دیده بود.

کذلک یجتبیک ربک

88- برنامه ریزی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 1

1_ یوسف (ع) در سال های قحطی، سهمیه و جیره افراد را طبق برنامه ای زمانبندی شده در دفعات متعدد تحویل می داد.

و لما جهزهم بجهازهم... فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم

«کیل» به معنای اسم مفعول (مکیل) می باشد و مراد از آن طعام و غلات است. نامیدن غله به «کیل» بدان جهت است که برای تحویل، آنها را پیمانانه می کردند و این بر سهمیه بندی دلالت دارد. از جمله «فإن لم تأتونی به...» (اگر در سفر آینده و نوبت بعد بنیامین را نزد من نیاورید...) معلوم می شود غله در دفعات متعدد و طبعاً زمان بندی شده پرداخت می گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 9

9_ طرح و نقشه یوسف (ع) برای مسافرت بنیامین از کنعان به مصر

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم... اجعلوا بضعتهم فی رحالهم... لعلهم یرجعون

89- بشارت به مادر یوسف (ع)

11_ یوسف (ع) به پدر و مادر و بستگانش نوید داد که به خواست خدا در مصر، از امنیت برخوردار بوده و از عواقب قحطی درامان خواهند بود.

قال ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

«آمن» (مصدر آمین) به معنای هراس نداشتن و برخوردار بودن از اطمینان خاطر است _ که به مناسبت زمان (دوران قحطی) و مکان (ورود به مملکت دیگران) _ مصداق بارز از امنیت، دغدغه معاش نداشتن و درامان بودن از ناحیه حکومت است.

ص: 37

90- بشارت به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 10، 7، 2

2_ برگزیده شدن یوسف (ع) از جانب خداوند ، بشارت یعقوب (ع) به یوسف

و کذلک یجتیبک ربک

7_ دستیابی به دانش تعبیر رؤیا و تحلیل صحیح رخدادها ، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف

و کذلک .. . یعلمک من تأویل الأحادیث

«احادیث» جمع حدیث است. راغب در مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در بیداری و چه در خواب - به انسان برسد، به آن حدیث گفته می شود. بنابراین مراد از «الأحادیث» هم می تواند رؤیاها باشد و هم اخبار حوادث و رویدادها. «تأویل رؤیا»؛ یعنی، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر می شود و خواب گویای آن است. «تأویل اخبار»؛ یعنی، علل تحقق حوادث و فرجام آنها.

10_ کامل شدن نعمت الهی بر یوسف و خاندان یعقوب ، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع) .

و یتم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

91- بشارت دهنده قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 16

16_ «عن أبی عبدالله (ع) قال: . . . «فلما أن جاء البشیر» و هو یهودا ابنه . . .»

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: . . . «فلما أن جاء البشیر» و آن بشیر ، یهودا فرزند یعقوب بود . . .».

92- بشارت دهنده یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 1، 2، 3

1_ حامل پیراهن یوسف (ع) به عنوان پیکر مژده رسان پیش از دیگر افراد کاروان به حضور یعقوب (ع) رسید .

«بشیر» به معنای اسم فاعل (مبشّر) به کسی گفته می شود که پیامی مسرّت بخش را ابلاغ می کند. گفتنی است چنان چه «بشیر» همراه دیگر فرزندان به حضور یعقوب (ع) رسیده بود، مناسب تر آن بود که جمله به این صورت بیان می شد: «فلما أن جاءوا ألقاه البشیر علی وجهه». بنابراین جمله «فلما أن جاء البشیر» ظهور در این دارد که مژده رسان پیش از دیگران آمده بود.

2_ پیک فرزندان یعقوب زنده بودن یوسف (ع) و همراه داشتن پیراهن وی را به یعقوب (ع) بشارت داد .

مصدق مورد نظر برای بشارت و خبرت مسرت بخش _ به مناسبت مورد _ خبر از حیات یوسف(ع)، سلطنت او و نیز به همراه داشتن پیراهن معجزه آسای وی است. قابل ذکر است که جمله «اذهبوا بقمیصی» در آیه 93 می رساند که «بشیر» یکی از همان برادران یوسف بوده نه شخصی دیگر.

3_ افکندن پیراهن یوسف (ع) بر چهره یعقوب (ع) نخستین اقدام مژده رسان در برخورد با یعقوب (ع)

فلما أن جاء البشير ألقیه علی وجهه

جمله «القاء...» جواب برای «فلما أن جاء البشير» است و لذا دلالت می کند به اینکه افکندن پیراهن به مجرد آمدن و بشارت دادن تحقق یافته بود. حرف «أن» زایده است و فاصله نبودن میان آمدن و افکندن را تأکید می کند.

93- بشارت نجات به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 8

8_ خداوند یوسف (ع) را از طریق وحی به نجات یافتن از چاه کنعان و دیداری مجدد با برادرانش ، نوید داد .

و أوحینا إلیه لتنبئنه بامرهم هذا

جمله «لتنبئنه» (همانا این واقعه را در آینده به برادرانت یادآوری خواهی کرد) دلالت بر نجات یوسف از چاه دارد و نیز حاکی از این است که او برادرانش را در آینده ملاقات خواهد کرد.

94- بشارتهای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 49 - 1

1_ یوسف (ع) فرارسیدن سالی پر باران و سرشار از نعمت را در پی سپری شدن هفت سال قحطی ، به مردم و حکومت مصر بشارت داد .

ثم یأتی من بعد ذلک عام فیه یغاث الناس

فعل «یغاث» ممکن است از غیث (باران) مشتق شده و محتمل است از غوث (یاری کردن) گرفته شده باشد. در صورت اول «یغاث الناس»؛ یعنی، بر مردم باران نازل می شود و در صورت دوم؛ یعنی، مردم یاری می شوند. بر هر مبنا بشارت به پایان قحطی و شروع آبادانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 13

13_ یوسف (ع) برادرانش را به آمرزش خدا و شمول رحمتش بر آنان نوید داد .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

برداشت فوق بر این اساس است که «یغفر الله ..» جمله ای خبری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 11

ص: 39

11_ یوسف (ع) به پدر و مادر و بستگانش نوید داد که به خواست خدا در مصر، از امنیت برخوردار بوده و از عواقب قحطی در امان خواهند بود.

قال ادخلوا مصر إن شاء الله آمین

«آمن» (مصدر آمین) به معنای هراس نداشتن و برخوردار بودن از اطمینان خاطر است _ که به مناسبت زمان (دوران قحطی) و مکان (ورود به مملکت دیگران) _ مصداق بارز از امنیت، دغدغه معاش نداشتن و در امان بودن از ناحیه حکومت است.

بلوغ یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 32

32_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما راهق یوسف راودته إمرأه الملك عن نفسه . . .» ;

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . چون حضرت یوسف در آستانه بلوغ جنسی قرار گرفت، همسر پادشاه از او درخواست کرد که تا با او درآمیزد . . .».

95- بنیامین در فراق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 4

4_ فراق یوسف (ع) و بنیامین و جدایی آنان از یکدیگر، رویدادی سخت و رنج آور برای آن دو برادر

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

«ما» در عبارت «ما فعلتم بیوسف و أخیه» می تواند اشاره به رنج فراق و جدایی یوسف (ع) و بنیامین نیز باشد.

96- بنیامین و قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 6

6_ تأسّف و اندوه بنیامین از رفتار گذشته برادرانش در ماجرای ناپدید شدن یوسف (ع)

فلاتبتئس بما كانوا یعملون

97- بنیامین و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 1

1_ از میان برادران یوسف ، بنیامین برادر پدری و مادری یوسف (ع) و سایرین ، برادران پدری او بودند .

ص: 40

إذ قالوا ليوسف وأخوه

فرزندان یعقوب، بنیامین را برادر یوسف می خواندند، با اینکه وی نیز فرزند یعقوب(ع) و با آنان برادر بود (لیوسف و أخوه). این تعبیر می رساند که ارتباط اخوت میان یوسف(ع) و بنیامین قوی تر از ارتباط اخوت وی با دیگر فرزندان یعقوب می باشد؛ یعنی، بنیامین برادر پدر و مادری یوسف(ع) و با سایر برادران، برادر پدری بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 4

4_ بنیامین به اینکه عزیز مصر، برادر ناپدید شده وی (یوسف ع) باشد، ناباور بود.

إني أنا أخوك

تأکید حکم در جمله «إني أنا أخوك» با اسمیه آوردن جمله به همراه حرف تأکید «إنّ» و ضمیر فصل (أنا) گویای تردید و شک بنیامین در برادری عزیز مصر با اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 6

6_ بنیامین و یوسف (ع) دو فرزند یعقوب (ع) از یک مادر

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 3

3_ بنیامین برخورد های نامناسب و آزار های برادرانش را برای یوسف (ع) شرح داده بود.

هل علمتم ما فعلتم بيوسف وأخيه إذ أنتم جـهلون

عبارت «ما فعلتم بيوسف وأخيه» گویای این است که فرزندان یعقوب بنیامین را نیز آزار داده بودند و یوسف(ع) از آن مطلع بود و ظاهر این است که او از طریق بنیامین با خبر شده بود.

98- بی رغبتی به یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ کاروانیان یابنده یوسف (ع)، به نگه داشتن او در نزد خویش، رغبتی نداشتند.

شروه... و کانوا فیه من الزهدین

«زهد» رغبت نداشتن به چیزی به خاطر بی مقدار دانستن آن است. به نظر می رسد کاروانیان، بیم آن داشتند که کار ناروایشان - یعنی برده ساختن انسان یافت شده - فاش شود. از این رو قیمتی ارزان برای او تعیین کردند، تا هرچه زودتر به فروش رسد.

4_ تعجیل کاروانیان در فروش یوسف (ع) و بی رغبتی آنان در نگه داشتن وی، دلیل فروختن او به بهایی ناچیز

و شروه بثمان بخص... و کانوا فیه من الزهدین

جمله «و کانوا...» به منزله تعلیل برای «شروه بثمان بخص» است؛ یعنی، چون رغبتی به [نگه داری] یوسف (ع) نداشتند،

او را به بهایی ناچیز فروختند.

9_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما أخرجوه أقبل إليهم إخوه يوسف فقالوا هذا عبدنا . . . أمنكم من يشتري هذا العبد؟ فاشتره رجل منهم بعشرين درهماً و كان إخوته فيه من الزاهدين . . .» ;

از امام سجاد (ع) روایت شده است: . . . هنگامی که کاروانیان یوسف را از چاه درآوردند، برادران او به نزد آنان رفتند و گفتند: این برده ماست . . . آیا از شما کسی هست که این برده را بخرد؟ پس مردی از آنان او را به بیست درهم خرید و برادران وی به او بی رغبت بودند».

99- بی گناهی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 14, 8

8_ رفع اتهام و اثبات بی گناهی ، هدف یوسف (ع) از تقاضای تحقیق در ماجرای زنانی که دست های خویش را با مشاهده یوسف (ع) بریدند .

قال ارجع إلى ربك فسنله ما بال النسوة الّتی قطعن أیدیهنّ

14_ یوسف (ع) با ابلاغ بی گناهی خویش به پادشاه ، بر این نکته تأکید کرد که زندانی شدنش نتیجه مکر و کید زنان اشراف بوده است .

إن ربی بکیدهنّ علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 4

4_ پادشاه مصر پیش از بازجویی از زنان اشراف ، به تقاضای آنان (درخواست کام روایی) از یوسف (ع) و بی گناهی او آگاه شده بود .

قال ما خطبکنّ إذ رودتنّ یوسف عن نفسه

«إذ» بدل اشتمال برای «خطبکن» است و بیانگر مقصود پادشاه از ماجرابی است که درباره آن بازجویی می کرد. بنابراین «ما خطبکن...» ; یعنی، داستان شما چیست؟ منظورم آن داستانی است که تقاضای کام روایی از یوسف می کردید. تصریح شاه به اینکه شما زنان از یوسف (ع) تقاضا کردید، می رساند که وی به مراد او آنان و بی گناهی یوسف (ع) آگاهی یافته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 3

3_ یوسف (ع) پس از آشکار شدن بی گناهی بر پادشاه و درباریان ، دعوت او را پذیرفت و بی درنگ از زندان به دربار رفت .

قال الملک ائتونی به .. فلما کلمه

اتصال جمله «فلما کلمه» به «ائتونی به» و نیاوردن مطالبی نظیر رساندن فرمان پادشاه به یوسف(ع)، اعلام نتیجه محاکمه زنان به وی و .. برای رساندن این معناست که میان فرمان پادشاه و گفت و گو با یوسف(ع) فاصله ای نبود.

ص: 42

100- بی نظیری یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 7

7- یوسف (ع) به دلیل پاکدامنی شگفت انگیزش ، از آفریده های بی نظیر خداوند در دیدگاه زنان اشراف مصر

قلن حـش لله

101- بیان قصه یوسف (ع) برای یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 8

8- یوسف (ع) پس از ورود خاندانش به مصر ، خلاصه ای از سرگذشت خویش و احسان های خداوند را درباره خود برای پدرش یعقوب (ع) بازگو کرد .

یـأبت . . . قد أحسن بی إذ أخرجنی من السجن و جاء بکم من البدو

102- بینات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 19، 5، 3

3- یوسف (ع) ارائه دهنده دلایل روشن و بی ابهام ، بر رسالت خویش برای مردم مصر

و لقد جاءکم یوسف من قبل بالبینات

5- شک و تردید مستمر مردم مصر در رسالت یوسف (ع) تا پایان عمر ایشان (علی رغم مشاهده دلایل روشن بر صدق رسالت آن حضرت) .

لقد جاءکم یوسف من قبل بالبینات فما زلتم فی شکّ ممّا جاءکم به

19 - « عن محمد بن مسلم قال : قلت لأبی جعفر (ع) . . . کان یوسف رسولاً نبیاً؟ قال : نعم أما تسمع قول الله تعالی : « ولقد جاءکم یوسف من قبل بالبینات » ؛

از محمد بن مسلم نقل شده که گفت : به امام باقر (ع) عرض کردم : . . . آیا یوسف (ع) دارای رسالت و نبوت بود؟ حضرت فرمود: آری آیا

نشیده ای سخن خدای تعالی را [که فرمود]: و لقد جاءكم يوسف من قبل بالبینات».

103- بيش همبندان يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 36 - 12

12_ هم بندان يوسف در زندان مصر ، به شخصیت والای يوسف (ع) پی بردند و به نیکوکار بودنش مطمئن شدند .

إنانری_ک من المحسنین

ص: 43

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 2

2_ یوسف (ع) در رؤیای خویش دریافت که سجده ماه، خورشید و ستارگان بر او، سجده ای از سر شعور و آگاهی است.

رأيتهم لي ساجدين

ضمیر «هم» و نیز جمعهای مذکر سالم نظیر ساجدین، مخصوص دارندگان عقل و شعور است. به کارگیری آن ضمیر و آن گونه جمع در بیان سجده ستارگان، ماه و خورشید می رساند که یوسف (ع) چنان می دید که آنها از سر عقل و شعور بر او سجده می کنند و در مقابل او خاضعند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 28

28_ یوسف (ع)، تسلیم شدن در برابر تمنای نامشروع زلیخا را، مصداقی از ستم کاری می دانست.

انه لا يفلح الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 10، 18، 19، 2، 3

2_ زندانی شدن و خوار گشتن، محبوب تر از گناه و معصیت، در پیش حضرت یوسف (ع) و بندگان مخلص خدا

قال رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه

3_ رنج و محنت در راستای اطاعت خدا و حفظ حریم عفت، امری محبوب و ارزشمند برای یوسف (ع) و بندگان خالص خداوند

رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه

10_ یوسف (ع) بدون امداد الهی، خویشتن را از مقاومت در برابر خواست نامشروع زلیخا و همپالگی های او ناتوان می دید.

وإلا تصرف عني كيدهنّ أصب إليهنّ

18_ یوسف (ع) پذیرش تقاضای نامشروع زلیخا و همپالگی های او را، سقوط به ورطه سفاهت و بی خردی می دانست.

وإلا تصرف .. أصب إليهنّ وأكن من الحجـهلين

جهل به معنای سفاقت در مقابل عقل ، و نیز به معنای نادانی در مقابل علم می باشد. برداشت فوق ، ناظر به معنای نخست است.

19_ یوسف (ع) ، ارتکاب گناه و پذیرش تقاضای زلیخا و همپالگی های او را ، موجب از دست دادن علم و حکمت خدادادی خویش می دانست .

ءاتینه حکماً و علماً .. وإلا تصرف عنی کیدهنّ أصب إليهنّ وأکن من الحجـهلين

برداشت فوق ، بر این مبناست که مراد از جهل نادانی باشد. بر این مبنا می توان گفت: مقصود یوسف(ع) از جاهل شدن ، سلب گشتن علم و حکمتی است که خداوند به او عطا کرده بود (ءاتیناه حکماً و علماً) «آیه 22».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 10

ص: 44

10_ ارزش اعاده حیثیت و شرف بیش از ارزش رهایی از زندان و نجات از دشواری ها و مشکلات ، در بینش یوسف (ع)

فلما جاءه الرسول قال ارجع إلى ربك فسنله ما بال النسوة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 2

2_ یوسف (ع) از این اندیشه که امور خویش را خود بدون عنایت الهی تدبیر کند ، مبرا و منزه بود .

و ما أبرء نفسي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 5

5_ یوسف (ع) جهل و نادانی برادرانش را منشأ ستم آنان به وی و بنیامین دانست .

هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه إذ أنتم جـهلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 14

14_ یوسف (ع) تحقق امور را به مشیت خداوند می دانست و در عین قدرت و مکت ، به او اتکا داشت .

ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنين

105- پاداش احسان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 9

9_ بهره مندی یوسف (ع) از حکمت و علم ، پاداشی الهی بر نیکوکاری او بود .

ءاتينـه حكماً و علمًا و كذلك نجزي المحسنين

«جزاء»(مصدر نجزي) به معنای سزا و پاداش است.

106- پاداش اخروی یوسف (ع)

10_ یوسف (ع) در آخرت از پاداشی برتر و بهتر از آنچه در دنیا بدان دست یافت ، بهره مند خواهد شد .

و كذلك مكّنا ليوسف في الأرض . . . ولانضّيع أجر المحسنين . ولأجر الأخره خير . . . و

11_ پاداش های دنیوی و اخروی یوسف (ع) ، دستاورد ایمان و ملازمت او بر تقوا و پرهیزگاری بود .

و كذلك مكّنا ليوسف . . . ولأجر الأخره خير للذين ءامنوا و كانوا يتقون

107- پاداش دنیوی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 57 - 10,11

10_ یوسف (ع) در آخرت از پاداشی برتر و بهتر از آنچه در دنیا بدان دست یافت ، بهره مند خواهد شد .

و كذلك مكّنا ليوسف في الأرض . . . و لانضیع أجر المحسنين . و لأجر الآخرة خير . . . و

11_ پاداش های دنیوی و اخروی یوسف (ع) ، دستاورد ایمان و ملازمت او بر تقوا و پرهیزگاری بود .

و كذلك مكّنا ليوسف . . . و لأجر الآخرة خير للذين ءامنوا و كانوا يتقون

108- پاداش یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 17

17_ دستیابی یوسف (ع) به قدرت در سرزمین مصر و بهره مندی او از رحمت خاص الهی ، پاداش کار های نیک او بود .

كذلك مكّنا . . . نصيب برحمتنا . . . و لانضیع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 8

8_ نیل یوسف (ع) به عزیزی و اقتدار و حاکمیت وی در دیار مصر ، پاداشی بر تقواییشگی ، صبر و نیکوکاری او بود .

قد منّ الله علينا إنه من يتق و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

109- پادشاه مصر و بردگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 12

12_ الغای حکم بردگی یوسف (ع) به دست پادشاه مصر *

اتتونی به أستخلصه . . . قال إنك اليوم لدینا مکین أمين

جمله «أستخلصه لنفسي» و نیز متروک شدن قصه بردگی یوسف(ع) در ادامه داستان او ، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

110- پادشاه مصر و بی گناهی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 14

14_ پادشاه مصر در صورت آگاهی از وضعیت یوسف (ع) ، او را از زندان آزاد می کرد .

فأُتِيَهِ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ

«لبث» به معنای اقامت کردن (ماندگار شدن) است. برداشت فوق ، از تفریع جمله «لبث ...» بر جمله قبل معلوم می شود ؛

ص: 46

یعنی ، شیطان ساقی پادشاه را به فراموشی انداخت و در نتیجه ، یوسف(ع) چند سال دیگر در زندان ماندگار شد.

111- پادشاه مصر و خواسته های یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 1

1_ پادشاه مصر ، پیشنهاد یوسف (ع) را پذیرفت و مدیریت کشت و برداشت محصولات و ذخیره سازی و توزیع آنها را به او سپرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض . . . و كذلك مکتا لیوسف فی الأرض

112- پادشاه مصر و قصه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 2

2_ پادشاه مصر داستان یوسف و زنان اشراف را ، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد .

قال ما خطبکّن إذ رودتّن یوسف عن نفسه

«خطب» به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

113- پادشاه مصر و یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 3

3_ پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش ، خواهان حضور یوسف (ع) در نزد خویش شد .

وقال الملک ائتونی به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 3,4

3_ بازجویی پادشاه از زنان اشراف ، پاسخی به پیام و تقاضای یوسف (ع) بود .

فستله ما بال النسوه . . . قال ما خطبکّن

4_ پادشاه مصر پیش از بازجویی از زنان اشراف، به تقاضای آنان (درخواست کام روایی) از یوسف (ع) و بی گناهی او آگاه شده بود.

قال ما خطبکَنّ إذ رودتَنّ یوسف عن نفسه

«إذ» بدل اشمال برای «خطبکَنّ» است و بیانگر مقصود پادشاه از ماجرای است که درباره آن بازجویی می کرد. بنابراین «ما خطبکَنّ...»
; یعنی، داستان شما چیست؟ منظورم آن داستانی است که تقاضای کام روایی از یوسف می کردید. تصریح شاه به اینکه شما زنان از یوسف(ع) تقاضا کردید، می رساندکه وی به مراده آنان و بی گناهی یوسف(ع) آگاهی یافته بود.

ص: 47

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 1, 2

1_ پادشاه مصر پس از آشکار شدن بی گناهی و کمال عفت و پاکدامنی یوسف (ع) ، به دیدار او دل بست و با فرمانی مجدد او را به دربار خویش فراخواند .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه . . . وقال الملك ائتونى به أستخلصه لنفسى

2_ پادشاه مصر در فراخوانی یوسف (ع) به دربار ، یادآور شد که وی را مشاور ویژه خویش خواهد ساخت .

قال الملك ائتونى به أستخلصه لنفسى

آن گاه که آدمی کسی را محرم اسرار خود قرار دهد و در امور خویش وی را مداخله دهد، گفته می شود: «استخلصه» (برگرفته شده از لسان العرب). بنابراین «استخلصه لنفسی» ؛ یعنی، تا یوسف(ع) را محرم اسرار خویش سازم و در اداره امور مملکتی او را مداخله دهم. از این معنا می توان به مشاور مخصوص تعبیر کرد.

114- پارگی پیراهن یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 7

7_ زلیخا بر اثر چنگ زدن به پیراهن یوسف (ع) ، پیراهن او را چاک زد و سرتاسر آن را پاره کرد .

وقدت قمیصه من دبر

«قَدَّ» (مصدر قَدَّت) به معنای شکافتن و پاره کردن طولی و سراسری است (لسان العرب) ؛ یعنی ، آن گاه گفته می شود «قَدَّ القميص» که پیراهن از طول پاره شود و سراسر آن شکافته گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 10, 11, 12

10_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، پیش از اظهار نظر خویش ، به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) آگاه شد .

وشهد شاهد من أهلها إن كان قمیصه قُدَّ

11_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، صداقت زلیخا و دروغ گویی یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) از پیش رو دانست .

إن كان قميصه قُدَّ من قُبَلِ فصدقت و هو من الكذابين

12_ داور ماجرای یوسف و زلیخا، به درستی داوری خویش و دلالت نحوه پارگی پیراهن بر کشف ماجرا، اطمینان کامل داشت .

و شهد شاهد من أهلها إن كان قميصه قُدَّ من قُبَلِ

مراد از شهادت در «شهد شاهد» اظهار نظر کردن، قضاوت کردن و . . . است. تعبیر کردن از اینها به شهادت دادن _ که دیدن و مشاهده کردن را می طلبد - برای رساندن این معناست که آن شخص، آن چنان به صحت داوری و نظر خویش اطمینان داشت که گویا شاهد ماجرا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 48

8 - یوسف - 12 - 27 - 2، 1

1_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، کذب ادعای زلیخا و صداقت یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن از پشت سر دانست .

وإن كان . . . و هو من الصـدقین

2_ پاره شدن پیراهن یوسف (ع) محور و تکیه گاه کشف حقیقت، در نظر داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا

و شهد شاهد . . . و هو من الصـدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 28 - 2، 4، 1

1_ عزیز مصر برای کشف حقیقت ماجرای یوسف و زلیخا، شخصاً به بررسی و مشاهده پیراهن و نحوه پارگی آن پرداخت .

فلما رءا قمیصه قُدّ من دُبُر

ظاهر این است که ضمیر در «رأی» به عزیز مصر برگردد.

2_ عزیز مصر با دیدن پارگی پشت پیراهن یوسف (ع)، به صداقت او پی برد .

فلما رءا قمیصه قُدّ من دُبُر قال إنه من کیدکرت

4_ عزیز مصر شواهد ارائه شده از سوی داور ماجرای یوسف و زلیخا را، برای رفع اتهام از یوسف (ع) و اثبات بی گناهی او کافی دانست .

فلما رءا قمیصه قُدّ من دُبُر قال إنه من کیدکرت

115- پایان فراق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 6

6_ یعقوب (ع) و خاندانش در بیرون شهر مصر بر یوسف (ع) وارد شدند و فراق چندین ساله آنان با یوسف (ع) پایان یافت .

فلما دخلوا علی یوسف

116- پدر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 1

1_ ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، پدران و اجداد یوسف (ع) بودند .

واتبعت مله اباؤی ابرهیم و اسحق و یعقوب

ص: 49

117- پرسش از فضایل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 4

4_ پیدایش سؤالهایی درباره علم و حکمت خداوند و امتیازات یوسف (ع) ، باعث طرح داستان یوسف (ع) در قرآن

إن ربك علیم حکیم. لقد كان فی یوسف و إخوته آیت للسانین

پرسش از قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 3

3_ پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره سرگذشت یوسف (ع)

لقد كان فی یوسف و إخوته آیت للسانین

118- پرسش از کارگزاران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 71 - 2

2_ فرزندان یعقوب از کارگزاران یوسف پرسیدند : کالای مفقود شده تان چیست ؟

قالوا ... ماذا تققدون

119- پیراهن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 6

6_ برادران یوسف با ارائه پیراهن او _ بدون آنکه پاره پاره و چاک چاک شده باشد _ دروغ بودن ادعای خویش (طعمه گرگ شدن یوسف) را آشکار کردند . *

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

معمولاً کسی که طعمه درندگان می شود، لباس او سالم نمی ماند و به خاطر پارگیهای بسیار از صورت لباس بودن خارج می شود. بنابراین اطلاق «قمیص» (پیراهن) بر آنچه برادران یوسف به یعقوب (ع) ارائه کردند، می رساند که پیراهن او سالم و یا نسبتاً سالم بود و این نشانه دیگری شد بر حقیقت نداشتن ادعای برادران یوسف.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 20, 6

6_ زلیخا برای جلوگیری از خروج یوسف (ع)، از پشت پیراهنش را چنگ زد و او را به شدت به سوی خود کشید .

واستبقا الباب وقدت قمیصه من دبر

20_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . فغلقت الأبواب علیها وعلیه وقالت : لاتخف و ألفت نفس ها علیه فأقلت منها هارباً

ص: 50

إلى الباب ففتحته فلحقته فجدبت قميصه من خلفه . . . ;

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . [همسر عزیز] درها را به روی خود و یوسف بست و گفت: نترس و خود را به روی او انداخت. یوسف از چنگ او نجات یافت و به طرف در فرار کرد و در را باز کرد؛ پس آن زن به او رسید و پیراهن او را از پشت او کشید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 13

13_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . قال یوسف و إله یعقوب ما أردت بأهلك سوء بل هی راودتنی عن نفسی فسل هذا الصبی . . . و كان عندها من أهلها صبی زائر لها فانطق الله الصبی لفصل القضاء فقال : . . . انظر إلی قمیص یوسف . . . ;

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . یوسف گفت: به خدای یعقوب قسم! من قصد بد درباره همسر تو نداشتم. او مرا به خودش دعوت کرد، پس تو از این کودک پیرس - کودکی از بستگان آن زن نزد او بود که به دیدنش آمده بود - پس خدا آن کودک را برای قطع داوری به سخن درآورد و گفت: . . . به پیراهن یوسف نگاه کن . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 12، 4، 2، 1

1_ یوسف (ع) ، برادرانش را با پیراهنی خاص از خویش روانه کنعان کرد .

اذهبوا بقمیصی هذا

کلمه «هذا» گویای آن است که یوسف (ع) پیراهن خاصی را به برادرانش سپرد تا به کنعان ببرند.

2_ یوسف (ع) از برادرانش خواست پیراهن او را به صورت یعقوب (ع) بیفکنند تا بینا شود .

فألقوه علی وجه أبی یأت بصیراً

«یأت» در آیه شریفه به معنای یصیر (می گردد و مبدل می شود) است. جمله «فارتد بصیراً» در آیه 96 مؤید این معناست. قابل ذکر است که برخی برآنند که «یأت» به معنای «می آید» است و «بصیراً» حال می باشد؛ یعنی، او به مصر می آید در حالی که بیناست.

4_ یوسف (ع) از برادرانش خواست در افکندن پیراهنش به چهره یعقوب (ع) تعجیل کرده و آن را به تأخیر نیندازند .

اذهبوا . . . فألقوه علی وجه أبی

برداشت فوق از حرف «فاء» در «فألقوه» استفاده شده است. «فألقوه»؛ یعنی، به مجرد رسیدن به کنعان و قبل از هر کار دیگری چنین کنید.

12_ «عن أبی جعفر (ع) [فی قوله تعالی] : «قال . . . اذهبوا بقمیصی هذا» الذی بلّته دموع عینی . . . ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدای تعالی: «قال . . . إذهبوا بقميصي هذا» روایت شده: پیراهنی که اشک های چشمم آن را تر کرده است ، [با خود ببرید]».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 94 - 13

13_ «عن أبي عبدالله (ع) قال: . . . ان ابراهيم لما أوقدت له النار أتاه جبرئيل (ع) بثوب من ثياب الجنة . . . فلما حضر ابراهيم الموت جعله في تميمه وعلقه إسحاق على يعقوب ، فلما ولد يوسف (ع) علّقه عليه فكان في عضده . . . فلما أخرجه يوسف بمصر من التميمه وجد يعقوب ريحه و هو قوله: « إني لأجد ريح يوسف . . . » فهو ذلك القميص الذي أنزله الله من الجنة . . . »

ص: 51

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: ... چون برای سوزاندن ابراهیم(ع) آتش افروخته شد، جبرئیل پیراهنی از پیراهنهای بهشتی برای او آورد ... آن گاه که مرگ ابراهیم(ع) فرا رسید ابراهیم(ع) آن را در جلدی قرار داد و به عنوان حرز بر اسحاق و اسحاق هم بر یعقوب آویخت و چون یوسف متولد شد، یعقوب [آن را] بر یوسف آویخت و آن بر بازوی یوسف بود ... پس چون یوسف آن پیراهن را در مصر از جلد بیرون آورد، بوی آن به مشام یعقوب رسید و این است سخن یعقوب: «إني لأجد ريح يوسف ...». پس پیراهن یوسف همان پیراهنی است که خداوند از بهشت فرستاد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 4,5,8

3_ افکندن پیراهن یوسف (ع) بر چهره یعقوب (ع) (نخستین اقدام مژده رسان در برخورد با یعقوب (ع))

فلما أن جاء البشير ألقیه علی وجهه

جمله «ألقاه ..» جواب برای «فلما أن جاء البشير» است و لذا دلالت می کند به اینکه افکندن پیراهن به مجرد آمدن و بشارت دادن تحقق یافته بود. حرف «أن» زایده است و فاصله نبودن میان آمدن و افکندن را تأکید می کند.

4_ چشمان یعقوب (ع) بلافاصله پس از قرار گرفتن پیراهن یوسف (ع) بر آن، فروغ گرفت و بینایش بازگشت.

ألقیه علی وجهه فارتد بصیراً

«ارتداد» (مصدر ارتد) به معنای بازگشتن چیزی و یا حالتی به صورت و حالت سابق خود است. حرف «فاء» در جمله «فارتد ...» حاکی از دو معناست: 1_ ترتب و سببیت میان افکندن پیراهن و بینا شدن یعقوب(ع)، 2_ نبود فاصله و تراخی میان آن دو.

5_ پیشگویی یوسف (ع) مبنی بر بینا شدن یعقوب (ع) به وسیله پیراهنش، تحقق یافت.

أذهبوا بقمیصی هذا فألقوه علی وجه أبي یأت بصیراً .. ألقیه علی وجهه فارتد بصیراً

ضمیر «ه» در «ألقاه» به قمیص باز می گردد و مراد از ضمیر در «وجهه» و «ارتد» یعقوب(ع) است و در مرجع ضمیر فاعلی «ألقى» دو نظر ابراز شده است: برخی گفته اند به «بشیر» باز می گردد و برخی مراد از آن را یعقوب(ع) دانسته اند.

8_ ظهور کرامت و معجزه یوسف (ع) با شفا یافتن چشمان بی فروغ یعقوب (ع) به وسیله پیراهن او

ألقیه علی وجهه فارتد بصیراً

120- پیشگویی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ اطلاع یوسف (ع) از آینده و آگاهی او به غیب

قضی الأمر الذی فیہ تستفتیان

مفاد «قضی الأمر . . .» تأویل و تفسیر رؤیای هم بندگان یوسف نیست؛ بلکه بیان حقیقتی است که آن حضرت در حاشیه تأویل رؤیا بیان داشت و این نشان دهنده آن است که آن حضرت علاوه بر تعبیر رؤیا، به اموری از آینده نیز آگاه بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 1

1_ پیشگویی یوسف (ع) بر مبنای رؤیای پادشاه، به حقیقت پیوست و قحطی و خشکسالی، مصر و اطراف آن (کنعانو . . .)

ص: 52

را فرا گرفت .

و جاء إخوه يوسف فدخلوا عليه

آمدن برادران یوسف از کنعان به مصر برای دریافت آذوقه و نبود آذوقه در غیر آن دیار _ که «منع منا الکیل» در آیه 63 حاکی از آن است _ دلالت می کند که قحطی علاوه بر مصر ، اطراف و نواحی آن را نیز فرا گرفته بود.

121- تأثیر فراق یوسف (ع) در یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 5

5_ حزن و اندوه شدید یعقوب (ع) در فراق یوسف (ع) ، موجب نابینایی هر دو چشم او شد .

وایضت عیناه من الحزن

«ابيضاض» مصدر باب افعال از ماده «بیض» و به معنای سفید شدن است و سفید شدن چشم کنایه از نابینا گشتن است.

122- تأخیر در قبول خواسته یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 15

15_ « عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) : رحم الله أخی يوسف لو لم يقل : اجعلنى على خزائن الأرض لولاه من ساعته ولـكته أحر ذلك سنه ;

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده است: خدا رحمت کند برادرم یوسف را اگر نمی گفت: مرا سرپرست خزاین زمین قرار بده، همان وقت این مقام را به او می داد؛ ولی [این تقاضا سبب شد] که سرپرستی او بر خزاین زمین یک سال به تأخیر افتد».

123- تبری یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 2

2_ یوسف (ع) در نزد عزیز مصر ، تمنای نامشروع زلیخا و استتکاف خویش را فاش ساخت ، و خود را از هر گونه اراده سوئی مبرا دانست .

ترکیبهایی نظیر «هی رودتنی» و «أنا قمت» _ که مبتدا در معنا فاعل است و خبر آن فعل می باشد _ گاهی حاکی از تأکید است و گاهی دلالت بر حصر دارد. و از آن جا که یوسف(ع) در مقام رفع اتهام از خویش بود، معلوم می شود او از جمله «هی رودتنی» معنای حصر را اراده کرده است. بنابراین «هی راودتنی» ; یعنی، او (زلیخا) از من درخواست کام جویی داشت و من چنین درخواستی نداشتم و استتکاف ورزیدم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 53

13_ یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی نکردن خویش از آیین و شریعت مصریان کافر به خدا و ناباور به قیامت را، ابراز داشت.

اینی ترکت مله قوم لایؤمنون بالله و هم بالأخره هم ک_فرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18_ یوسف (ع) در پیامش به پادشاه، به او گوشزد کرد که وی را رب و مالک خویش نخواهد دانست و خود را بنده او نخواهد شمرد.

ان ربی بکیدهنّ علیم

124- تبعید یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ برادران یوسف، صلاح امور خویش و بهبود وضعیت خود را در کشتن و یا تبعید او می پنداشتند.

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً .. و تکنونوا من بعده قوماً ص_لحین

مراد از صلاح در «قوماً صالحین» صلاح امور دنیوی است؛ زیرا ظاهر آن است که فعل مضارع «تکنونوا» عطف بر «یخل» و جواب امر «اقتلوا» و «اطرحوه» می باشد. بر این اساس جمله «تکنونوا...» چنین معنا می شود: اگر یوسف را بکشید و یا تبعیدش کنید، امور شما اصلاح می شود و بدبختی از شما برطرف می گردد.

9_ برادران یوسف، بر آن بودند که پس از کشتن یا تبعید او، توبه کرده و درستکار شوند.*

اقتلوا یوسف .. و تکنونوا من بعده قوماً ص_لحین

در برداشت فوق، صلاح در «قوماً صالحین» صلاح دینی و اخلاقی گرفته شده است. این احتمال مبتنی بر این است که «واو» در «و» تکنونوا» به معنای مع و «تکنونوا» منصوب به «أن» مقدر باشد. بر این اساس «اقتلوا یوسف ... و تکنونوا من بعده قوماً صالحین» چنین معنا می شود: یوسف را بکشید، ولی با این قید و شرط که پس از آن با توبه به درگاه خدا، مردمی صالح و درستکار باشید.

125- تبلیغ یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ یوسف (ع) اقبال هم بندانش را به او غنیمت شمرد و به ارشاد و هدایت آنان پرداخت .

إنانری_ک من المحسنین . . . ذلکما مما علمنی ربی إنی ترکت ملّہ قوم لایؤمنون باللہ

15_ یوسف (ع) ، با بیان نقش ایمان به خدا و آخرت در دستیابی او به دانش های ویژه ، درصدد گرایش دادن هم بندگان خویش به آیین الهی بود .

مما علمنی ربی إنی ترکت ملّہ قوم . . . هم_ک_فرون

ص: 54

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 1

1_ یوسف (ع) با اظهار مهربانی و ملاحظت به هم بندگان خویش ، به ارشاد آنان پرداخت .

ی_ص_حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 1

1_ یوسف (ع) ، پس از ارشاد هم بندگان خویش به توحید و یکتاپرستی ، به تعبیر رؤیا های آنان پرداخت .

ی_ص_حبی السجن أما أحدکما فیسقی ربه خمراً

126- تحریک عواطف یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 2

2_ فرزندان یعقوب با تحریک عواطف یوسف (ع) درصدد جلب رضایت او برای آزادسازی بنیامین برآمدند .

قالوا ی_أیها العزیز إن له أباً شیخاً کبیراً

127- تحقق پیشگویی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 5

5_ پیشگویی یوسف (ع) مبنی بر بینا شدن یعقوب (ع) به وسیله پیراهنش ، تحقق یافت .

اذهبوا بقمیصی هذا فآلقوه علی وجه أبی یأت بصیراً .. ألقیه علی وجهه فارتد بصیراً

ضمیر «ه» در «ألقاه» به قمیص باز می گردد و مراد از ضمیر در «وجهه» و «ارتد» یعقوب (ع) است و در مرجع ضمیر فاعلی «ألقى» دو

نظر ابراز شده است: برخی گفته اند به «بشیر» باز می گردد و برخی مراد از آن را یعقوب (ع) دانسته اند.

128- تحقق تعبیر رؤیای یوسف (ع)

5_ ساقی پادشاه به درستی تعبیر یوسف (ع) از رؤیای خویش اعتماد کرد و به نجات خویش امیدوار گردید .

وقال للذی ظنّ أنه ناج منهما

ضمیر در «ظن» محتمل است به «الذی» باز گردد و محتمل است به یوسف(ع) ارجاع شود. برداشت فوق، بر اساس احتمال اول است. بر این مبنا مفاد جمله «قال للذی...» چنین می شود: یوسف(ع) به ساقی پادشاه - همان که به نجات خویش دل

بسته بود و بدان امیدوار بود - گفت: مرا نزد مالکت یاد کن. قابل ذکر است که چون یوسف (ع) به نجات وی یقین داشت نه گمان، این احتمال قوی تر به نظر می رسد.

6_ تعبیر یوسف (ع) از رؤیای هم بند خویش، تحقق یافت و او با رهایی از زندان، به استخدام پادشاه درآمد.

فأنسىَه الشيطانَ ذكراً به

با توجه به اینکه ضمیر در «فأنساه» به «الذی» _ که مراد از آن ساقی پادشاه است _ باز می گردد، جمله «فأنساه الشيطانَ ذكراً به» دلالت می کند که وی از زندان آزاد و به دربار پادشاه راه یافت.

129- تحقق دوراندیشی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 8

8_ حدس و پیش بینی یوسف (ع) (تقویت عزم برادرانش برای آمدن به مصر با مشاهده بهای باز گردانده شده) حدسی صائب و نظری بجا بود .

لعلهم يعرفونها .. لعلهم يرجعون ... ما نبغى هـ_ذه بضـ_عتنا ردّت إلینا و نمیر أهلن

130- تحقق رؤیای همبند یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 6

6_ تعبیر یوسف (ع) از رؤیای هم بند خویش، تحقق یافت و او با رهایی از زندان، به استخدام پادشاه درآمد.

فأنسىَه الشيطانَ ذكراً به

با توجه به اینکه ضمیر در «فأنساه» به «الذی» _ که مراد از آن ساقی پادشاه است _ باز می گردد، جمله «فأنساه الشيطانَ ذكراً به» دلالت می کند که وی از زندان آزاد و به دربار پادشاه راه یافت.

131- تحقق رؤیای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 13

13_ خداوند ، رؤیای یوسف را عینیت بخشید و حقیقت آن را در صحنه وجود ظاهر ساخت .

هذا تأویل رءی-ی من قبل قد جعلها ربی حقاً

رؤیا اگر صادق باشد و با آنچه تحقق می یابد موافق و مطابق باشد ، رؤیای حق نامیده می شود. بنابراین مفاد جمله «قد جعلها ربی حقاً» این است که خداوند چنان کرد که رؤیای گذشته من با آنچه واقع شد ، مطابق باشد.

ص: 56

132- تخت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 2

2_ یوسف (ع) در دیار مصر دارای تخت و بارگاه فرمانروایی بود .

و رفع أبویه علی العرش

133- تدبیر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 1,3

1_ طرح و نقشه یوسف (ع) برای نگاهداشتن بنیامین نزد خویش

فلما جهّزهم بجهازهم جعل السقايه في رحل أخيه

3_ یوسف (ع) به هنگام آماده کردن محموله برادرانش ، آبخوری مخصوص را در محموله بنیامین قرار داد .

فلما جهّزهم بجهازهم جعل السقايه في رحل أخيه

«سقایه» به ظرفی گفته می شود که برای آب خوردن از آن استفاده می شود. «ال» تعریف در آن می رساند که ظرف ویژه ای بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 4,21

4_ طرح و نقشه یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین ، کیف و طرحی از ناحیه خداوند و به وحی او بود .

كذلك كدنا ليوسف

21_ موفقیت یوسف (ع) در طرح و اجرای نقشه برای نگه داشتن بنیامین ، جلوه ای از برتری او بر برادران خویش و نمودی از دانش افزون

تر وی

كذلك كدنا ليوسف . . . نرفع درجـت من نشاء و فوق كل ذي علم علیم

مصدق مورد نظر برای «من نشاء» یوسف(ع) است.

134- تذکر به چاه انداختن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 1

1_ عزیز مصر در پی مشاهده ذلت فرزندان یعقوب ، داستان رها کردن یوسف (ع) در چاه کنعان را به آنان یادآوری کرد .

قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

مراد از «ما فعلتم بیوسف» و یا مصداق مورد نظر از آن، داستان رهاسازی یوسف(ع) در چاه کنعان است. گویا این یادآوری همان است که خداوند در آیه 15 از همین سوره بیان داشت، بدین مضمون که همانا این واقعه (داستان چاه) را در آینده به آنان گزارش خواهی کرد، در حالی که متوجه نیستند (تورا نمی شناسند).

ص: 57

ترس از طعمه گرگ شدن یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 9

9_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . قال یعقوب (ع) «إني لیحزنی أن تذهبوا به و أخاف أن يأكله الذئب» فانتزعه حذراً علیه من أن تكون البلوی من الله عزوجل علی یعقوب فی یوسف خاصه . . . ;

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . یعقوب [به فرزندان] گفت: «بردن شما یوسف را مرا غمگین می کند و می ترسم که او را گرگ بخورد»؛ پس یوسف را از دست آنان گرفت، چون می ترسید آن بلایی که قرار بود از طرف خدا بر او وارد شود، در مورد یوسف بالخصوص باشد».

135- تشویق به تدبیر در قصه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 2

2_ خداوند ، انسان ها را به تأمل در سرگذشت یوسف (ع) و برادرانش ترغیب کرده است .

لقد كان فی یوسف و إخوته آیت للسانین

حرف لام در «لقد» نشانه قسم مقدر و «قد» نیز برای تأکید است. هدف از تأکید و سوگند خداوند بر اینکه در داستان یوسف و برادرانش آیاتی برای پرسش کنندگان است ، ترغیب انسانها به تأمل در آن داستان می باشد.

136- تشویقهای یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 9

9_ یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به عدالت خویش در معامله و پذیرایی نیکویش از مهمانان ، آنان را به آوردن بنیامین ترغیب کرد .

ائتونی بأخ لکم من أیکم ألا ترون أنى أوفى الكیل و أنا خیر المنزلین

جمله «ألا- ترون . . .» (آیا ملاحظه نمی کنید که...) پس از «ائتونی بأخ لکم» بیانگر هدف یوسف(ع) (ترغیب به آوردن بنیامین) از توجه دادن برادرانش به مهمان نوازی و عدالتش در معامله است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 4

4_ استفاده یوسف (ع) از روش ترغیب به همراه تهدید برای رسیدن به مقصود خویش

ألا ترون أنى أوفى الكيل . . . فإن لم تأتونى به فلا كيل لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 7

ص: 58

7_ یوسف (ع) علی رغم ترغیب و تهدید برادران و نیز آماده سازی همه زمینه های مراجعت آنان، اطمینان به بازگشت آنان نداشت و عدم موافقت یعقوب را با سفر بنیامین محتمل می دانست.

لعلهم يرجعون

137- تَصْلِیْبِ هَمْبِنْدِ یُوسُفَ (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 5

5_ یوسف (ع)، آزادی یکی از دو هم بند خویش و به دار کشیده شدن دیگری را، سرنوشتی حتمی و غیر قابل تغییر دانسته و آن را به ایشان گوشزد کرد.

قضى الأمر الذی فیہ تستفتیان

«افتاء» بیان کردن حکم است و «استفتاء» (مصدر تستفتیان) به معنای درخواست بیان حکم می باشد. مراد از «الأمر» تأویل رؤیا (حادثه ای که رؤیا جلوه گر آن است) می باشد. بنابراین «قضى الأمر...»؛ یعنی: آن حادثه ای که رؤیای شما بیانگر آن بود و شما درباره آن پرسش کردید، حتمی و غیر قابل تغییر است.

تصمیم یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 13

13_ «عن الرضا (ع) : ... و أما قوله عزوجل فی یوسف : « و لقد هممت به و هم بها » فإنها هممت بالمعصیه و هم یوسف بقتلها إن أجبرته ... فصرف الله عنه قتلها و الفاحشه و هو قوله عزوجل : « كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء » یعنی القتل و الزنا ... ;

از امام رضا(ع) روایت شده که فرمود: ... قول خدای عزوجل درباره یوسف که فرموده: «و لقد هممت به و هم بها» مقصود این است که آن زن قصد معصیت کرد و یوسف قصد کرد که اگر بانو وی را مجبور به گناه کند، او را بکشد ... پس خداوند، قتل و عمل خلاف عفت را از او بگردانید و این است سخن خدای عزوجل: «كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء»؛ یعنی، قتل و زنا ...».

138- تَعَالِيمِ قِصَةِ یُوسُفَ (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 6

6_ تنها جویندگان حقیقت و پژوهشگران وادی معرفت ، به نشانه های ربوبیت خدا و علم و حکمت او در داستان یوسف پی خواهند برد .

لقد کان فی یوسف و إخوته ءای ت للسائلین

بدیهی است که داستان یوسف(ع) و برادرانش، حاوی آیات و نشانه هاست ، چه پرسشگری باشد یا نباشد. بنابراین حرف لام در «لسائلین» لام انتفاع است و «لسائلین» گویای این است که پرسشگران و محققان ، از آن داستان سود می برند.

ص: 59

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 11، 12

11_ « عن أبي عبدالله (ع) : التقية من دين الله . . . لقد قال يوسف « أيتها العير إنكم لسارقون » والله ما كانوا سرقوا شيئاً . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است: تقیه از دین خداست . . . به تحقیق یوسف گفت: «أيتها العير إنكم لسارقون» [ولی] به خدا سوگند چیزی را ندزدیده بودند...».

12_ « عن أبي عبدالله (ع) : قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : لا كذب على مصلح ثم تلا : « أيتها العير إنكم لسارقون » ثم قال : والله ما سرقوا و ما كذب . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: دروغ برای کسی که قصد اصلاح دارد نیست. آن گاه این آیه را تلاوت فرمود: «أيتها العير إنكم لسارقون»؛ سپس فرمود: به خدا سوگند کاروانیان دزدی نکرده بودند و [اعلام کننده نیز] دروغ نگفت...».

139- تعالیم یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 3

3_ یوسف (ع) با اشاره به خدادادی بودن دانش های ویژه اش ، هم بندگان خویش را به شناخت ربوبیت خدا برانگیخت .

ذلکما مما علمنی ربی

از اهداف یوسف(ع) در بیان این حقیقت که «این دانش را پروردگرم به من آموخته است» آن است که: هم بندگان زندانی خویش را با خدا و ربوبیت او آشنا کند. مخاطب قرار دادن آن دو نفر با حرف «کما» در «ذلکما» مؤید این هدف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 13

13_ تلاش یوسف (ع) برای متوجه ساختن پادشاه مصر به نقش تعیین کننده سنن و اراده الهی در شکل گیری حوادث و رخدادها

ذلک لیعلم . . . أن الله لایهدی کید الخائنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 14

14_ یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به رحمت گسترده الهی، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

جمله «و هو ..» حالیه است و به منزله تعلیل برای «یغفر الله» می باشد ؛ یعنی، چون «ارحم الرحمین» است، گناه شما را می بخشاید. قابل ذکر است که یوسف با یادآوری این صفت خداوند، پس از گذشت از گناه برادرانش، به این نکته اشاره می کند که: من از شما درگذشتم پس او که از همه _ از من و غیر من _ مهربان تر است، بی هیچ تردید از شما خواهد گذشت.

ص: 60

140- تعبیر رؤیای همبندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 7

7_ هم بندان یوسف (ع)، از او خواستند رؤیایشان را تعبیر کرده و تأویل آن را بیان کند.

تَبْنَا بِتَأْوِيلِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 1، 7

1_ یوسف (ع)، پس از ارشاد هم بندان خویش به توحید و یکتاپرستی، به تعبیر رؤیا های آنان پرداخت.

ی_ص_ حَبِي السَّجْنِ أَمَا أَحَدَكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا

7_ هم بندان زندانی یوسف (ع)، با اصرار و تقاضای مکرر از او خواستند رؤیاهایشان را تعبیر کند و تأویل آنها را بیان دارد.

قَضَى الْأَمْرَ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ

آوردن فعل مضارع «تستفتیان» (پرسش می کنید) به جای فعل ماضی «استفتیا» (پرسش کردید) دلالت بر استمرار دارد و گویای اصرار و تقاضای مکرر هم بندان یوسف (ع) است.

141- تعبیر رؤیای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 9

9_ «عن أبي جعفر (ع) : . . . تأویل ه_ ذه الرؤیا أنه سيملك مصر و يدخل عليه أبواه و إخوته أما الشمس فأمّ يوسف راحيل و القمر يعقوب و أما أحد عشر كوكباً فإخوته فلما دخلوا عليه سجدوا شكراً لله وحده حين نظرُوا إليه . . .»

از امام باقر (ع) روایت شده: تأویل این خواب یوسف این است که او به زودی بر مصر پادشاهی خواهد کرد و پدر و مادر و برادرانش بر او وارد می شوند؛ اما خورشید مادر یوسف «راحیل» و ماه «یعقوب» و یازده ستاره «برادران او» هستند. پس هنگامی که بر او وارد شدند و به او نظر افکندند برای خدا سجده شکر کردند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ رؤیای یوسف گویای آن بود که به مقامی رفیع نایل خواهد شد و بر برادرانش سیادت خواهد یافت .

ی-بنی لاتقصص رءیاک علی إخوتک فیکیدوا

از اینکه برادران یوسف در صورت شنیدن رؤیایش درصدد ضربه زدن به او برمی آمدند ، دو نکته روشن می شود: 1_ رتبه و منزلت والای یوسف(ع) ; 2- آشنایی برادران او به تعبیر و تأویل رؤیا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 1,5

1_ رؤیای یوسف (ع) حاکی از برگزیده شدنش از ناحیه خدا و خالص شدن او برای خداوند بود .

ص: 61

و کذلک یجتبیک ربک

«اجتباء» به معنای گزینش کردن و برای خود خالص ساختن است. بنابراین «یجتبیک ربک»؛ یعنی، پروردگارت تو را برمی‌گزیند و برای خویش خالص می‌گرداند، به طوری که نصیبی در تو برای غیر او نخواهد بود.

5_ آینده یوسف (ع) و برگزیده شدنش، بر آن منوالی بود که در خواب دیده بود.

کذلک یجتبیک ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 9

9_ سجده پدر و مادر و بستگان یوسف بر او، تعبیر و تأویل رؤیای کودکی وی (سجده یازده ستاره و ماه و خورشید بر او) بود.

قال ی_أبت هذا تأویل رءِی من قبل قد جعلها ربی حقًا

تأویل رؤیا؛ یعنی، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر شده و خواب گویای آن است.

142- تعدد بینات یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 4

4- دعوت یوسف پیامبر، متکی بر دلایل متعدد و روشن بود.

و لقد جاءکم یوسف من قبل بالبینت

143- تعدد درهای کاخ یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 3

3_ دربار یوسف (ع)، دارای دریهایی متعدد برای ورود و خروج مراجعه کنندگان *

لاتدخلوا من باب وحد وادخلوا من أبواب متفرقه

در اینکه مراد از مفعول «ادخلوا» چیست، آیا مصر است و یا بارگاه یوسف؟ دو نظر ابراز شده است. برداشت فوق ناظر به احتمال دوم است. قابل ذکر است که تکرار «لما دخلوا» در آیه 69 مؤید احتمال اول می‌باشد.

144- تعلم يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 6 - 22

22_ حکیمانه بودن افعال خدا و آگاهی او به ویژگی های یوسف (ع) ، موجب شد تا او را برگزیند و تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث را به آن حضرت بیاموزد .

ص: 62

یجتیک ربک . . . ان ربک علیم حکیم

145- تعلیم تعبیر رؤیا به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 7

7_ پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد

ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت . . . واتبعت ملّه اباّی

جمله «اتبعت . . .» عطف بر «ترکت» در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند شدن یوسف (ع) از علوم الهی، نقش داشته است.

146- تعلیم علم غیب به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 7

7_ پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد

ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت . . . واتبعت ملّه اباّی

جمله «اتبعت . . .» عطف بر «ترکت» در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند شدن یوسف (ع) از علوم الهی، نقش داشته است.

147- تعهد یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 7

7_ یوسف (ع) خود متعهد به پرداخت جایزه و اجرت به آورنده جام مفقودشده *

ولمن جاء به حمل بعیر و أنا به زعیم

مقصود از «أنا» در «و أنا به زعيم» يوسف(ع) و یا رئیس و مسؤول کارگزاران او می باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

148- تفضل به يوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 63

8 - یوسف - 12 - 15 - 9

9_ عنایت خاص خداوند به یوسف (ع) با وحی کردن به او در چاه کنعان

أن يجعلوه في غيبت الجب و أوحينا إليه

تقصیر در محافظت از یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 5

5_ برادران یوسف در داستان ساختگی خویش (طعمه گرگ شدن یوسف) ناخواسته به کوتاهی در حراست از یوسف (ع) اعتراف کردند

إننا له لحفظون .. ذهبنا نستبق ... فأكله الذئب

149- تقوای یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 15,16

15_ یوسف (ع) در عنفوان جوانی، انسانی موحد، مطیع و فرمانبردار خدا و در اوج تقوا و پرهیزگاری بود.

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

16_ توحید ناب و خالص یوسف (ع)، اطاعتش از خدا و تقوا و پرهیزگاری او، جلوه هایی از علم و حکمتی که خداوند به او عطا کرده بود.

ءاتینَه حکمًا و علمًا .. قال معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 57 - 9,11

9_ یوسف (ع) نمونه ای بارز از مؤمنان تقوایسته و باورداران به سرای آخرت

و لأجر الأخره خیر للذین ءامنوا و كانوا یتقون

از مصداقهای مورد نظر برای «الذین آمنوا ..» به قرینه آیات قبل ، یوسف(ع) است.

11_ پاداش های دنیوی و اخروی یوسف (ع) ، دستاورد ایمان و ملازمت او بر تقوا و پرهیزگاری بود .

و كذلك مكّنا ليوسف . . . و لأجر الأخره خير للذین ءامنوا و كانوا يتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 8

8_ نیل یوسف (ع) به عزیزی و اقتدار و حاکمیت وی در دیار مصر ، پاداشی بر تقوایبیشگی ، صبر و نیکوکاری او بود .

قد منّ الله علينا إنه من يتقّ و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

ص: 64

تقیّه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 11

11_ « عن أبي عبد الله (ع) : التقية من دين الله . . . لقد قال يوسف « أيتها العير إنكم لسارقون » والله ما كانوا سرقوا شيئاً . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: تقیه از دین خداست . . . به تحقیق یوسف گفت: «أيتها العير إنكم لسارقون» [ولی] به خدا سوگند چیزی را ندزدیده بودند . . .».

150- تکذیب توطئه علیه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 5

5_ زنان اشرف ، درخواست کام روایی از یوسف (ع) را انکار نکردند .

ما خطبکمْ إذ رودتْ یوسف عن نفسه قلن ح_ش لله ما علمنا علیه من سوء

151- تلاش یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 13

13_ تلاش یوسف (ع) برای متوجه ساختن پادشاه مصر به نقش تعیین کننده سنن و اراده الهی در شکل گیری حوادث و رخدادها

ذلک لیعلم . . . أن الله لایهدی کید الخائنین

152- تنزیه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 2

2_ یوسف (ع) از این اندیشه که امور خویش را خود بدون عنایت الهی تدبیر کند ، مبرا و منزّه بود .

و ما أبرء نفسي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 9

9_ گذشت ، بزرگواری و منزه بودن از کینه توزی و حس انتقام جویی به هنگام قدرت ، از خصلت های نیکوی حضرت یوسف (ع)

فلاتبتس بما کانوا یعملون

ص: 65

153- تواضع یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 8

8- یوسف (ع) به دلیل باور به ربوبیت و تدبیر الهی، رحمت او را مایه ترک گناهان و بدی ها دانست و خود را ستایش نکرد.

و ما أْبْرَأُ نَفْسِي إِنْ النَّفْسُ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي

154- توحید افعالی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 1, 2

1- یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی.

أَنْتَ لَمْ أَخْنِ . . . و ما أْبْرَأُ نَفْسِي إِنْ النَّفْسُ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي

از ارتباط «ما أْبْرَأُ نَفْسِي» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی کنم) با جمله «لم أخنه بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف (ع) (حاشا لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می شود که: یوسف (ع) با جمله «ما أْبْرَأُ نَفْسِي» در صدد نیست که بگوید من گناه کرده ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب کننده به گناه و بدی است. پس آلوده نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

2- یوسف (ع) از این اندیشه که امور خویش را خود بدون عنایت الهی تدبیر کند، مبرا و منزه بود.

و ما أْبْرَأُ نَفْسِي

155- توحید در دین یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 14

14- توحید، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم، اسحاق، یعقوب و یوسف (ع)

وَاتَّبَعْتَ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ . . . مَا كَانَ لَنَا أَنْ نَشْرَكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

جمله «ما کان لنا ..» توصیف «ملّه آباءى ...» مى باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن ، مى رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

ص: 66

156- توحید یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 15، 16

15_ یوسف (ع) در عنفوان جوانی، انسانی موحد، مطیع و فرمانبردار خدا و در اوج تقوا و پرهیزگاری بود.

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

16_ توحید ناب و خالص یوسف (ع)، اطاعتش از خدا و تقوا و پرهیزگاری او، جلوه هایی از علم و حکمتی که خداوند به او عطا کرده بود.

ءاتینَه حکمًا و علمًا .. قال معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 9، 16

9_ یوسف (ع) و پدرانش ابراهیم، اسحاق، یعقوب (ع)، موحدانی میرا از کمترین شرکوری به خدا

ما کان لنا أن نشرك بالله من شیء

16_ اعتقاد ابراهیم، اسحاق، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرکوری، تفضلی از ناحیه خدا بر آنان بود.

ما کان لنا أن نشرك بالله من شیء ذلک من فضل الله علینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 18

18_ یوسف (ع)، معتقد به توحید افعالی، و انسانی قدرشناس و سپاسگزار در برابر نعمت های الهی

قد جعلها ربی حقًا و قد أحسن بی إذ أخرجنی من السجن و جاء بکم من البدو

157- نوصیه به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 23

23_ « عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما رأى يوسف الرؤيا وأصبح يقصّها علي أبيه يعقوب . . . فقال يعقوب ليوسف : لا تقصص رؤياك هذه علي إخوتك . . . فلم يكتف يوسف رؤياه فقصّها علي إخوته . . . » ;

از امام سجاد(ع) روایت شده . . . هنگامی که یوسف آن خواب را دید و بامداد برای پدرش یعقوب بازگو کرد . . . یعقوب به یوسف گفت: این خواب خود را برای برادرانت بازگو نکن . . . یوسف خواب خود را پوشیده نداشت و برای برادرانش بازگو کرد . . .».

158- توصیه های یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 8

8_ هفت سال تلاش برای تولید غله ، ذخیره سازی غله ها با خوشه های آن ، صرفه جویی در مصرف ، توصیه های یوسف (ع)

ص: 67

(به مردم مصر برای مصون ماندن از مشکلات دوران هفت ساله قحطی و خشکسالی

قال تزرعون سبع سنين دأباً

برخی برآند که رؤیای پادشاه اشاره ای به دستورالعملها و چاره اندیشیها ندارد و تدبیرهایی که یوسف (ع) بیان داشته و دستوراتی که صادر کرده از دانشی خدادادی او بوده و ارتباطی به رؤیای پادشاه ندارد. برداشت فوق بر اساس این نظر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 48 - 4

4_ باقی گذاشتن مقداری از ذخیره های هفت ساله و مصرف نکردن همه آنها در دوران قحطی ، توصیه یوسف (ع) به عهده داران حکومت مصر

ياكلن ما قدمتم لهنّ الا قليلاً مما تحصنون

«احصان» (مصدر تحصنون) به معنای قرار دادن چیزی در محلی امن است. بنابراین حاصل معنای «إلا قليلاً مما تحصنون» چنین است: مقداری از آنچه را در انبارها ذخیره می کنید در دوران قحطی نخورید. حکمت این امر احتمالاً دارا بودن بذر است برای کشت در سال پانزدهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 3

3_ یوسف (ع) به کارگزارانش توصیه کرد سرمایه فرزندان یعقوب را به گونه ای در اثاثیه آنان جاسازی کنند که تا رسیدن به وطنشان متوجه آن نشوند .

اجعلوا بضعتهم في رحالهم لعلهم يعرفونها إذا انقلبوا إلى أهلهم

159- توطئه به چاه انداختن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 6,7

6_ برادران یوسف پس از همراه بردن او ، همگی خود را برای نهادن وی در نهانخانه چاه ، مهیا ساختند .

فلما ذهبوا به و أجمعوا أن يجعلوه في غيبت الجب

در برداشت فوق «اجماع» به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کار شدن گرفته شده است. قابل ذکر است که آیات پیشین (9 ، 10 و

11) مؤید این معنا می باشد.

7_ صحنه نهادن یوسف در چاه به دست برادرانش ، صحنه ای بس فجیع و اندوه بار بود .

فلما ذهبوا به و أجمعوا أن يجعلوه في غيـبت الجب

«لما» حرف شرط است و جواب آن در آیه شریفه ذکر نشده است. هدف از نیاوردن جواب، تفهیم فجیع بودن و اندوه بار بودن اموری است که هنگام قرار دادن یوسف در چاه پیش آمد ؛ یعنی، آن گاه که برادران یوسف مصمم شدند او را در چاه قرار دهند، اموری واقع شد که طاقت شنیدنش را ندارید.

ص: 68

160- توطئه تبعید یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 1,2

1_ کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف..» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1_ برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2_ اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

2_ حسادت برادران یوسف به وی ، منشأ تصمیم آنان بر کشتن و یا تبعید او

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب . . . اقتلوا یوسف

161- توطئه علیه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 1

1_ کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف..» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1_ برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2_ اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 1,2,3

1_ یکی از برادران یوسف (لاوی) در جلسه توطئه ، سایر برادران را از کشتن او برحذر داشت .

قال قائل منهم لا تقتلوا یوسف

مفرد بودن کلمه «قائل» گویای این است که تنها یکی از برادران یوسف با کشتن وی مخالفت کرد و او بر اساس روایتی که در پایان آیه خواهد آمد، «لاوی» بوده است.

2_ لاوی برخلاف دیگر برادرانش، با توطئه علیه یوسف (ع) و دور ساختن او از نزد پدرشان یعقوب (ع) موافق نبود.

لاقتلوا يوسف و ألقوه في غيـبت الجب .. إن كنتم فـعلين

جمله شرطی «إن كنتم فاعلين» (اگر بر توطئه علیه یوسف (ع) مصمم هستید) می رساند که لاوی با انجام توطئه موافق نبود. لازم به ذکر است که جواب جمله شرطی (إن كنتم...) معنایی است که از «ألقوه...» استفاده می شود؛ یعنی، «إن كنتم فاعلين فألقوه في غيـبت الجب».

3_ لاوی به برادرانش پیشنهاد کرد اگر مصمم بر دور ساختن یوسف هستند او را در نهانگاه چاهی در مسیر کاروان ها بیفکنند.

قال قائل منهم لا تقتلوا يوسف و ألقوه في غيـبت الجب يلتقطه بعض السيّاره

«جبّ» به معنای چاه است و برخی از اهل لغت برآنند که «جبّ» به چاه عمیق و پر آب گفته می شود. در مجمع البیان آمده است: «غیـبت الجب» حفره و یا طاق ماندی است که بالای آب چاه قرار می دهند و «سیاره» به گروهی که مسافرت می کنند (کاروان) اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 2,4

2_ یعقوب (ع) همواره از کید فرزندانش علیه یوسف (ع) نگران بود .

ی_أبانا ما لك لاتأمنّا علی یوسف

4_ بردن یوسف (ع) از نزد یعقوب (ع) ، مشکل اساسی برادران یوسف در اجرای توطئه علیه او

قالوا ی_أبانا ما لك لاتأمنّا علی یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 1,2,3,6

1_ فرزندان یعقوب ، پس از طرح توطئه علیه یوسف (ع) از او خواستند تا یوسف (ع) را همراه آنان به مرتع بفرستد .

أرسله معنا غدًا

2_ برادران یوسف ، زمان اجرای توطئه علیه او را ، فردای همان روز مشورت با یکدیگر و گفت و گو با پدرشان تعیین کردند .

إذ قالوا .. قالوا ی_أبانا ... أرسله معنا غدًا

3_ برادران یوسف در اجرای نقشه شوم خویش علیه او ، تعجیل داشتند و درنگ را روا نمی دانستند .

أرسله معنا غدًا

برداشت فوق، از تصریح برادران او به اینکه «فردا یوسف(ع) را به همراه ما بفرست» استفاده می شود.

6_ یوسف (ع) به هنگام اجرای توطئه برادرانش علیه او ، در سنین کودکی یا نوجوانی بوده است .

أرسله معنا غدًا یرتع و یلعب

برداشت فوق ، از فعل «یلعب» (بازی کند) به دست می آید؛ زیرا معمولاً بازی کردن را در مورد کودکان و نوجوانان به کار می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 5,6

5_ برادران یوسف در توطئه علیه او ، از کشتش احتراز می کردند و سعی در زنده ماندن وی داشتند .

و ألقوه فی غیبت الجب . . . و أجمعوا أن يجعلوه فی غیبت الجب

از اینکه برادران یوسف بر آن شدند که وی را در چاه قرار دهند نه اینکه او را در چاه بیفکنند ، معلوم می شود سعی در زنده ماندن او داشتند.

6_ برادران یوسف پس از همراه بردن او ، همگی خود را برای نهادن وی در نهانخانه چاه ، مهیا ساختند .

فلما ذهبوا به و أجمعوا أن يجعلوه فی غیبت الجب

در برداشت فوق «اجماع» به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کار شدن گرفته شده است. قابل ذکر است که آیات پیشین (9 ، 10 ، و 11) مؤید این معنا می باشد.

ص: 70

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 8,9

8_ اطمینان یعقوب (ع) به اجرای توطئه ای از سوی فرزندانش علیه یوسف (ع)

بل سوّلت لکم أنفسکم أمرًا

کلمه «بل» می رساند که یعقوب(ع) سخن فرزندانش را نپذیرفت و جمله «سوّلت لکم ..» بیانگر این نکته است که او به توطئه آنان علیه یوسف(ع) اطمینان پیدا کرد.

9_ یعقوب (ع) فریب کاری های نفس و جلوه پردازی های نفسانی را، وادار کننده فرزندانش بر توطئه علیه یوسف (ع) دانست .

بل سوّلت لکم أنفسکم أمرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 1,4,5,14

1_ زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و واداشتن او به آمیزش ، درصدد برآمد تا با وی درآویزد .

واستبقا الباب

4_ زلیخا برای دستیابی به یوسف (ع) و جلوگیری از خروج وی ، به تعقیب او پرداخت و با سرعت به سمت درب خروجی دوید .

واستبقا الباب

5_ یوسف (ع) در تعقیب و گریزش با زلیخا، زودتر از وی به درب خروجی رسید .

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

14_ تحریک عزیز مصر از سوی زلیخا برای مؤاخذه و مجازات یوسف (ع)

ما جزاء من أراد بأهلک سوءًا إلا أن یسجن أو عذاب ألیم

برداشت فوق ، از تصریح زلیخا به «أهلک» (همسر تو) استفاده می شود؛ یعنی ، او با آوردن «أهلک» درصدد تحریک عزیز مصر برای مجازات یوسف(ع) بود.

162- توطئه قتل یوسف (ع)

1_ کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف..» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1_ برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2_ اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

2_ حسادت برادران یوسف به وی ، منشأ تصمیم آنان بر کشتن و یا تبعید او

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب . . . اقتلوا یوسف

163- توفیق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 1

1- یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی .

أني لم أكنه .. و ما أبرء نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

از ارتباط «ما أبرء نفسي» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی کنم) با جمله «لم أكنه بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف (ع) (حاش لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می شود که: یوسف (ع) با جمله «ما أبرء نفسي» درصدد نیست که بگوید من گناه کرده ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إلا ما رحم ربي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب کننده به گناه و بدی است. پس آلوده نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

164- توقعات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 5

5- یوسف (ع) امید داشت برادرانش بضاعت های برگردانده شده به آنان را به هنگام رسیدن به وطنشان باز شناسند .

اجعلوا بضعتهم في رحالهم لعلهم يعرفونها

روشن است که فرزندان یعقوب با گشودن محموله های خویش بضاعت های خود را در آن می یافتند. بنابراین جای «لعل» (شاید و باشد) نبود. از این رو در تفسیر کلمه «لعل» چند وجه ذکر شده است: 1- اشفاق و ترجی مربوط به قید «إذا انقلبوا» است؛ یعنی، امید است که پس از رسیدن به اهلسان دریابند نه قبل از آن. 2- مقصود از شناخت بضاعت شناختن حق آن است؛ یعنی، شاید حق آن را بشناسند و قدردانی کنند. 3- لعل به معنای «کی» (تا اینکه) است و معنای ترجی و امید ندارد.

165- توکل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 14

14- یوسف (ع) تحقق امور را به مشیت خداوند می دانست و در عین قدرت و مکنت، به او اتکا داشت .

ادخلوا مصر إن شاء الله آمنين

ص: 72

166- تهدید یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 8

8_ زندانی که یوسف (ع) به محبوس شدن در آن تهدید شد ، موجب خوار گشتن و حقیر پنداشتن او می شد .

لیسجنن و لیکوناً من الصـغرین

جمله خوار و بی مقدار خواهد شد (لیکوناً من الصاغرین) به منزله نتیجه ای برای عبارت «زندانی خواهد شد» (لیسجنن) است ؛ زیرا یوسف (ع) هنگام ترجیح زندان بر خواسته زنان _ در آیه بعد _ سخنی از ترجیح حقیر شدن نگفت.

167- تهدیدهای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 4

4_ استفاده یوسف (ع) از روش ترغیب به همراه تهدید برای رسیدن به مقصود خویش

ألا ترون أنى أوفى الكيل .. فإن لم تأتونى به فلا كيل لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 7

7_ یوسف (ع) علی رغم ترغیب و تهدید برادران و نیز آماده سازی همه زمینه های مراجعت آنان ، اطمینان به بازگشت آنان نداشت و عدم موافقت یعقوب را با سفر بنیامین محتمل می دانست .

لعلهم يرجعون

168- تهمت به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 11، 12، 15

11_ زلیخا به هنگام برخورد با شوهرش ، عزیز مصر ، یوسف (ع) را به قصد تجاوز به خویش متهم کرد .

قالت ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً

«جزاء» به معنای سزا و کیفر و «ما» در جمله فوق نافیه است. بنابراین «ما جزاء...»؛ یعنی: نیست کیفر و سزای کسی که خواسته باشد به همسرت تجاوز کند، مگر زندان یا عذابی دردناک.

12_ پیشدستی زلیخا در طرح اتهام علیه یوسف (ع)

و ألقيا سيدها لدا الباب قالت ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً

15_ زلیخا در نزد عزیز مصر، یوسف (ع) را به تحقق تجاوز، متهم نکرد.

ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً

برداشت فوق، از فعل «أراد» (قصد کرد) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 73

4_ عزیز مصر شواهد ارائه شده از سوی داور ماجرای یوسف و زلیخا را، برای رفع اتهام از یوسف (ع) و اثبات بی گناهی او کافی دانست

فلما رءا قمیصه قُذ من دُبیر قال إنه من کیدکرت

8_ عزیز مصر، پیشدستی زلیخا در متهم ساختن یوسف (ع) و تعیین کیفر برای او را، از مکر های زلیخا شمرد.

قالت ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً .. إنه من کیدکرت

برداشت فوق، ناظر به این احتمال است که ضمیر در «إنه ..» به معنایی که از «قالت ما جزاء...» در آیه 25 استفاده می شود، برگردد و آن معنا، پیشدستی کردن زلیخا برای محقق جلوه دادن خویش و گنه کار نشان دادن طرف مقابل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 3

3_ گناهکار وانمود کردن یوسف (ع)، از اهداف زندانی ساختن او*

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الأیت لیسجننه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 19، 17

17_ زلیخا پیش از جلسه بازجویی و محکمه دادرسی، یوسف (ع) را مجرم معرفی می کرد و به کام جویی از وی متهم می ساخت.

قالت امرأت العزیز الی ن حصحص الحق أنا رودته عن نفسه و إنه لمن الص دقین

برداشت فوق از قید «الآن» استفاده می شود.

19_ اعتراف زلیخا به دروغگویی خویش در متهم ساختن یوسف (ع) به درخواست کام جویی

أنا رودته عن نفسه و إنه لمن الص دقین

169- نهتهای کارگزاران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5_ کارگزاران یوسف (ع) بر اثر نیافتن آبخوری مخصوص، فرزندان یعقوب را به دزدیدن آن متهم کردند.

جعل السقايه في رحل أخيه ثم أذن مؤذن أيتها العير إنكم لسرقون

6_ یکی از کارگزاران یوسف با مخاطب قرار دادن قافله فرزندان یعقوب، اتهام سرقت را به آنان اعلام کرد.

ثم أذن مؤذن أيتها العير إنكم لسرقون

«عیر» به مجموعه افراد قافله و شترانی که بار و بنه آنان را حمل می کنند، گفته می شود. این کلمه مرادف کاروان و قافله در فارسی است. «اذان» به معنای اعلام کردن است و «تأذین» مصدر «أذن» به معنای کثرت اعلام می باشد. بنابراین «أذن مؤذن...»؛ یعنی، اعلام کننده ای چندین بار اعلام کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 13, 4, 6, 3, 2

2_ یعقوب (ع) به فرزندانش دستور داد برای یافتن یوسف (ع) و بنیامین حرکت کنند و به جست و جوی آنها پردازند .

ی_بنی اذهبوا فتحسسوا من یوسف و آخیه

«تحسس» (مصدر تحسسوا) به معنای طلب کردن و جست و جو نمودن است.

3_ یعقوب (ع) گرفتار شدن به فراق بنیامین را نشانه پایان یافتن اندوه های خویش دانست و به یافتن یوسف (ع) و بنیامین امیدوار شد .

ی_بنی اذهبوا فتحسسوا من یوسف و آخیه و لاتأیسوا من روح الله

از آن جا که یعقوب(ع) پس از داستان بنیامین، جستوجو از یوسف را مطرح می سازد و فرزندانش را مأمور تفحص از وی می کند، چنین برمی آید که وی قضیه بنیامین را نشانه ای به نزول فرج الهی دانسته و به یافتن یوسف(ع) امیدوار شده بود. اقدام نکردن وی برای یافتن یوسف پیش از داستان بنیامین، دلیل این حقیقت است و این معنا توجیه کننده برنامه یوسف(ع) در بازداشت بنیامین می باشد.

4_ یعقوب (ع) از فرزندانش خواست برای یافتن یوسف (ع) و بنیامین تلاشی پی گیر داشته و از یافتن آنها هرگز مأیوس نشوند .

و لاتأیسوا من روح الله

6_ یعقوب (ع) مطمئن به یاری و رحمت خداوند در یافتن یوسف و بنیامین

فتحسسوا من یوسف و آخیه و لاتأیسوا من روح الله

جلوه و نمود رحمت خداوند در آیه شریفه ، یاری و کمک او در یافتن یوسف و دستیابی به بنیامین است.

13_ «عن أبي جعفر (ع) : . . . انه [یعقوب] دعا ربّه فی السحر أن یهبط علیه ملک الموت فهبط علیه . . . قال یعقوب : . . . هل عرض

علیک فی الأرواح روح یوسف ؟ فقال : لا فعند ذلک علم أنه حیّ فقال لولده : « اذهبوا فتحسسوا من یوسف . . . » . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: یعقوب در سحر از خدا خواست تا ملک الموت بر او فرود آید . . . پس او فرود آمد . . . یعقوب گفت: . . . آیا در میان ارواح، روح یوسف بر تو عرضه شده؟ گفت: نه. پس در این هنگام دانست که یوسف زنده است، پس به فرزندانش خود گفت: « اذهبوا فتحسسوا من یوسف . . . »

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ یوسف (ع) خود متعهد به پرداخت جایزه و اجرت به آورنده جام مفقودشده *

ولمن جاء به حمل بعیر و أنا به زعیم

مقصود از «أنا» در «و أنا به زعیم» یوسف(ع) و یا رئیس و مسؤول کارگزاران او می باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

ص: 75

172- جوانمردی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 11، 12

11_ یوسف (ع) علی رغم آزار دیدن از حکومت مصر، دانش خویش را از آنان دریغ نداشت.

قال تزرعون .. إلا قليلاً مما تأكلون

12_ یوسف (ع)، شخصیتی با گذشت، جوانمرد و بزرگواری

أفتنا .. قال تزرعون

یوسف (ع) علی رغم ستم دیدن از دستگاه حکومتی و زندانی شدن بدون هیچ جرم و خطایی، دانش انحصاری خویش را بدون هیچ پیش شرطی در اختیار آن دستگاه قرار داد. این عملکرد در شرایط مذکور بیانگر شخصیت والای یوسف (ع) و بهره مندی او از بزرگواری و جوانمردی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 13

13_ یوسف (ع) شخصیتی با عظمت، بزرگواری و در اوج کرامت و آزادگی

قال الملك ائتونی به .. فسئله ما بال النسوه الّتی قطعن ایدیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 9

9_ گذشت، بزرگواری و منزّه بودن از کینه توزی و حسّ انتقام جویی به هنگام قدرت، از خصلت های نیکوی حضرت یوسف (ع)

فلا تبتس بما كانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 10

10_ یوسف (ع)، انسانی با گذشت، جوانمرد و به دور از انتقام جویی بود.

هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه إذ أنتم جـ هلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 92 - 2,3

2_ يوسف (ع) انسانی با گذشت و بدور از خصلت انتقام جویی

قال لا تثریب علیکم

3_ يوسف (ع) نه تنها برادرانش را عقوبت نکرد، بلکه از سرزنش آنان نیز پرهیز نمود.

لا تثریب علیکم

«تثریب» به معنای ملامت کردن و سرزنش نمودن به گناه است (برگرفته شده از لسان العرب).

ص: 76

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 2,4,6

2_ یوسف (ع) در سن جوانی و رسیدن به رشد عقلی و جسمی، به حکمتی والا و علمی گسترده دست یافت.

و لما بلغ أشده آتینَه حکماً و علماً

نکره آوردن «حکماً» و «علماً» حکایت از عظمت حکمت و علمی دارد که خداوند به یوسف (ع) عطا فرموده بود. اسناد «آتی» به ضمیر متکلم «نا» مؤید این حقیقت است. و از آن رو که خداوند داستان مراوده زلیخا را پس از بیان بهره مندی یوسف (ع) از علم و حکمت مطرح می کند، معلوم می شود که او در عنفوان جوانی به حکمت و علم دست یافته بود؛ زیرا محتمل نیست که زلیخا پس از گذشت جوانی یوسف (ع) - مثلاً در سنین سی و یا چهل سالگی - خواهان وصال او بوده باشد.

4_ یوسف (ع) در سن جوانی، به قضاوت و داوری میان مردم توانا بود.

و لما بلغ أشده آتینَه حکماً و علماً

برخی از مفسران، «حکم» را به دانش معارف الهی، احکام شریعت، حکمت و قضاوت میان مردم تفسیر کرده اند و مراد از «علم» را، دانش تعبیر رؤیایها، تحلیل حوادث و درک مصالح و مفاسد دانسته اند.

6_ یوسف (ع) در سن جوانی و برخوردار شدن از رشد، به مقام نبوت نایل گردید.

و لما بلغ أشده آتینَه حکماً و علماً

برداشت فوق، بر اساس نظر برخی از مفسران است که «حکم» را به مقام نبوت و «علم» را به دانش شریعت، تفسیر کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 15

15_ یوسف (ع) در عنفوان جوانی، انسانی موحد، مطیع و فرمانبردار خدا و در اوج تقوا و پرهیزگاری بود.

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 6

6_ یوسف (ع)، در عنفوان جوانی از ارتکاب هر گناه کوچک و بزرگی، مصون و معصوم بود.

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء إنه من عبادنا المخلصين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 6

6_ شیفتگی زلیخا به یوسف (ع) و داستان مرادده او، در عنفوان جوانی یوسف (ع) بود.

ترود فتی_ها عن نفسه قد شغفها حبًا

174- جهل به قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 77

2_ سرگذشت یوسف (ع) ، سرگذشتی مهم در تاریخ بشریت و مخفی مانده بر مردمان تا پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ذَلِكْ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ

«ذَلِكْ» اشاره به داستان یوسف(ع) و قضایای رخ داده در روزگار آن حضرت است ؛ یعنی: «ذَلِكْ النُّبَأُ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ».

5_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش از نزول قرآن ، از خصوصیات و حقایق داستان یوسف (ع) اطلاعی نداشت .

و مَا كُنْتُ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ

جمله «ما كنت لديهم» (نزد آنان نبود) کنایه از بی خبر بودن پیامبر(صلی الله علیه و آله) از داستان یوسف(ع) است.

175- چاه قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 5

5_ چاه پیشنهاد شده از طرف لاوی جهت افکندن یوسف (ع) ، چاهی مشخص و مورد نظر بوده است .

أَلْقَوْهُ فِي غِيٍّ بِتِ الْجَبِ

ظاهر آن است که «ال» در «الجب» عهد ذهنی و اشاره به چاهی معهود می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 1

1_ کاروانی در اطراف چاهی که یوسف (ع) در آن بود ، منزل گزیدند و مأمور تهیه آب را به سوی آن چاه روانه کردند .

و جَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ

«وارد» به کسی که برای تهیه آب بر سر چاه ، نهر و مانند آن می رود ، گفته می شود.

176- چوپانی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 11

11_ « عن أبي جعفر (ع) : . . . فقالوا كما حكى الله عزوجل « . . . أرسله معنا غداً يرتع ويلعب » أي يرعى الغنم ويلعب ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: . . . برادران یوسف همان گونه که خداوند حکایت فرموده، گفتند: «...أرسله معنا غداً يرتع ويلعب» ; یعنی، او را با ما بفرست تا گوسفندها را بچراند و بازی کند».

177- حاکمان مصر باستان و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 6,7

6_ آگاهی کامل عزیز و حاکمان مصر بر پاکدامنی یوسف (ع) ، با مشاهده دلایل و نشانه های متعدد

ص: 78

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الأيت

7_ حاکمان مصر علی رغم آگاهی به پاکدامنی یوسف (ع)، او را به زندان افکندند .

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الأیت لیسجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 1

1_ رجال مصر تصمیم خویش را عملی ساختند و یوسف (ع) را به زندان افکندند .

بدا لهم ... لیسجنه حتی حین. و دخل معه السجن فتيان

178- حاکمیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 15

15_ سلطه داشتن یوسف (ع) بر برادرانش در دیدار مجدد، بخشی از محتوای وحی الهی به یوسف (ع) در چاه کنعان

و أوحينا إليه لتنبئهم بأمرهم هذا وهم لا يشعرون

در اینکه چرا هیچ یک از برادران یوسف در ملاقات مجدد وی را نخواهند شناخت وجه دیگری غیر از آنچه در برداشت قبل ذکر شد، به نظر می رسد و آن اینکه خداوند با جمله «وهم لا يشعرون» به یوسف القا می کند که در مقام و موقعیتی خواهی بود که برادرانت تصور آن را نمی کنند تا احتمال دهند که تو برادر آنان هستی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 8

8_ نیل یوسف (ع) به عزیزی و اقتدار و حاکمیت وی در دیار مصر، پاداشی بر تقواییبشگی، صبر و نیکوکاری او بود .

قد منّ الله علينا إنه من يتق ويصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

179- حجتای خدا بر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 16، 15، 14، 5، 4، 2

2_ مشاهده حجت و برهان الهی، تنها مانع یوسف (ع) در تسلیم شدن به خواسته زلیخا و پرهیز از آمیزش با وی

و هم بها لولا أن رءا برهـن ربه

جمله «هم بها» به منزله جواب برای «لولا أن...» است؛ یعنی، اگر برهان ربوبی را ندیده بود، به سوی زلیخا تمایل پیدا می کرد. «برهان» به معنای حجت و دلیل است و از مصداقهای روشن و بارز آن، همان دلایلی است که در آیه قبل مطرح شد؛ یعنی، رؤیت برهان عبارت بود از: الف) یوسف ربوبیت خداوند و نعمتهای او را مشاهده می کرد (إنه ربی أحسن مثنوی). ب) یوسف (ع) با تمام وجود دریافته بود که گنه کاران و ستمگران، رستگار نمی شوند (إنه لا یفلح الظالمون). ج) او تردیدی نداشت که آمیزش با زلیخا، ظلم و معصیت خداوند است (معاذالله...).

4_ بهره مندی یوسف (ع) از برهان و حجت الهی (مشاهده ربوبیت خدا و...) عامل عصمت او از ارتکاب گناهان

ص: 79

لولا أن رءا برهـن ربه كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء

5_ خداوند، با ارائه برهان به یوسف (ع)، او را از آمیزش با زلیخا (زنا) و نگاه های شهوانی به وی، حفظ کرد و مصون داشت.

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء

«فحشاء» به گناه و معصیتی که بسیار زشت و پلید باشد، گفته می شود (لسان العرب). «سوء» به معنای بدی و گناه است که به قرینه مقابله آن با «فحشاء»، مراد از آن گناه کوچک است. «أل» در «السوء» و «الفحشاء» می تواند برای عهد باشد. براین مبنا مقصود از «الفحشاء» آمیزش، و منظور از «السوء» نگاه شهوت آلود، قصد گناه و ... است. این احتمال نیز به نظر قوی می رسد که «أل» در این دو کلمه، برای جنس باشد. براین مبنا نیز گناهان یاد شده از مصداقهای مورد نظر خواهد بود.

14_ «عن علی بن الحسین (ع) انه قال : . . . قامت إمرأه العزيز إلى الصنم فألقت عليه ثوباً، فقال لها يوسف : ما هذا؟ قالت : استحيى من الصنم أن يرانا فقال لها يوسف : أتستحيين ممن لا يسمع ولا يبصر . . . ولا أستحيى أنا ممن خلق الإنسان و علمه فذلك قوله عزوجل : «لولا أن رأى برهان ربه» ;

از امام سجاد(ع) روایت شده که فرمود: همسر عزیز [در خلوتگاهی که برای یوسف ترتیب داده بود] برخاست و پارچه ای بر روی بت افکند. یوسف به او گفت: این کار چیست؟ گفت: من از بت شرم دارم که ما را ببیند. یوسف گفت: آیا تو از کسی که نه می شنود و نه می بیند شرم داری؛ ولی من از کسی که انسان را خلق کرده و به او علم داده، شرم نکنم؟ این است سخن خدای عزوجل که فرموده: لولا أن رأى...».

15_ «عن الصادق (ع) [فی البرهان الذی رأى یوسف] : انه النبوه المانعه من ارتكاب الفواحش والحكمه الصارفه عن القبایح ;

از امام صادق(ع) [درباره برهانی که یوسف(ع) دیده] روایت شده: آن برهان نبوت بود که مانع از ارتکاب گناهان می شود و حکمتی که از کارهای زشت باز می دارد».

16_ «عن الرضا (ع) : لقد همّت به و لولا أن رأى برهان ربه لهمّ بها كما همّت به ، لـكنّه كان معصوماً ، والمعصوم لا يهّم بذنب . . . ;

از امام رضا(ع) روایت شده است: آن زن قصد یوسف کرد و اگر یوسف برهان پروردگارش را ندیده بود، قصد آن زن می کرد همان گونه که زن او را قصد کرد؛ ولی یوسف معصوم بود و معصوم قصد گناه نمی کند».

180- حسب يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 38 - 3

3_ يوسف (ع) در زندان مصر، حسب و نسب خویش را برای زندانیان بیان کرد.

واتبعت مله اباى إبرهيم و إسحق و يعقوب

181- حق طلبان و قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 6

6_ تنها جویندگان حقیقت و پژوهشگران وادی معرفت ، به نشانه های ربوبیت خدا و علم و حکمت او در داستان یوسف پی

ص: 80

خواهند برد .

لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين

بدیهی است که داستان یوسف (ع) و برادرانش، حاوی آیات و نشانه هاست ، چه پرسشگری باشد یا نباشد. بنابراین حرف لام در «لسائلین» لام انتفاع است و «لسائلین» گویای این است که پرسشگران و محققان ، از آن داستان سود می برند.

182- حکمت خدا در قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 6

6_ تنها جویندگان حقیقت و پژوهشگران وادی معرفت ، به نشانه های ربوبیت خدا و علم و حکمت او در داستان یوسف پی خواهند برد .

لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين

بدیهی است که داستان یوسف (ع) و برادرانش، حاوی آیات و نشانه هاست ، چه پرسشگری باشد یا نباشد. بنابراین حرف لام در «لسائلین» لام انتفاع است و «لسائلین» گویای این است که پرسشگران و محققان ، از آن داستان سود می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 30

30_ سرگذشت یوسف (ع) (خروج او از زندان ، پایان فراق او با بستگان و . . .) بر اساس تدبیر عالمانه و حکیمانه خداوند رقم می خورد .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم

183- حکمت در فراق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 25

25_ یعقوب (ع) گرفتار شدن به فراق فرزندانش (یوسف (ع) ، بنیامین و لاوی) را حاوی حکمت و مصلحتی الهی می دید .

فصبر جمیل . . . إنه هو العلیم الحکیم

184- حکمت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 2,9

2_ یوسف (ع) در سن جوانی و رسیدن به رشد عقلی و جسمی ، به حکمتی والا و علمی گسترده دست یافت .

و لما بلغ أشده ءاتینـه حکمًا و علمًا

ص: 81

نکره آوردن «حکماً» و «علماً» حکایت از عظمت حکمت و علمی دارد که خداوند به یوسف(ع) عطا فرموده بود. اسناد «آتی» به ضمیر متکلم «نا» مؤید این حقیقت است. و از آن رو که خداوند داستان مراوده زلیخا را پس از بیان بهره مندی یوسف(ع) از علم و حکمت مطرح می کند، معلوم می شود که او در عنفوان جوانی به حکمت و علم دست یافته بود؛ زیرا محتمل نیست که زلیخا پس از گذشت جوانی یوسف(ع) - مثلاً در سنین سی و یا چهل سالگی - خواهان وصال او بوده باشد.

9_ بهره مندی یوسف (ع) از حکمت و علم، پاداشی الهی بر نیکوکاری او بود.

ءاتینَه حکماً و علمًا و کذلک نجزی المحسنین

«جزاء»(مصدر نجزی) به معنای سزا و پاداش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 15

15_ «عن الصادق (ع) [فی البرهان الذی رأى یوسف] : انه النبوه المانعه من ارتکاب الفواحش والحکمه الصارفه عن القبایح ;

از امام صادق(ع) [درباره برهانی که یوسف(ع) دیده] روایت شده: آن برهان نبوت بود که مانع از ارتکاب گناهان می شود و حکمتی که از کارهای زشت باز می دارد».

185- حکومت مصر باستان در دوران یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 10

10_ نظام حکومتی مصر در زمان عزیز ، نظامی استبدادی و فاقد دستگاه قضایی مستقل بود .

ولئن لم یفعل . . . لیکوناً من الصّـغـرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 11

11_ مصر در زمان وزارت یوسف (ع) دارای حکومت پادشاهی بود .

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

186- حکومت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 17

17_ برخوردارى يوسف (ع) از قدرت و مكنت و بهره مندى او از دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث ، پرتوی از ولایت خداوند بر او بود .

قد آتیتنی من الملك و علمتني . . أنت ولی فی الدنيا و الآخره

ص: 82

187- حلم یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 10، 9

9- یوسف (ع) در برابر سخن ناحق برادرانش (مطرح کردن سرقت دروغین او) از خود دفاع نکرد .

فأسرها یوسف فی نفسه و لم یبدها لهم

ضمیر «ها» در «أسرها» و «لم یبدها» به حقیقت و واقعیت ماجرای که برادران یوسف با جمله «فقد سرق أخ» مطرح ساختند، باز می گردد. بنابراین «فأسرها...» ; یعنی، یوسف(ع) حقیقت و واقعیت آن ماجرا را در نفس خویش نهان ساخت و از ابراز آن خودداری کرد.

10- یوسف (ع) بهره مند از سیطره بر خویشان و برخوردار از حلم و بردباری

فأسرها یوسف فی نفسه و لم یبدها لهم

خائنان به یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 10

10- زنان اشراف مصر و متهم کنندگان یوسف (ع) به خیانت ، از زمره خائنان بودند .

أن الله لایهدی کید الخائنین

مصدق مورد نظر برای «الخائنین» زلیخا و زنان اشراف و نیز درباریانی می باشند که تصمیم به زندانی کردن یوسف(ع) گرفتند (ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات ليسجننه) آیه 35.

188- خدا و رؤیای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 13

13- خداوند ، رؤیای یوسف را عینیت بخشید و حقیقت آن را در صحنه وجود ظاهر ساخت .

هذا تأویل رءی من قبل قد جعلها ربی حقاً

رؤیا اگر صادق باشد و با آنچه تحقق می یابد موافق و مطابق باشد ، رؤیای حق نامیده می شود. بنابراین مفاد جمله «قد جعلها ربی حقاً»

این است که خداوند چنان کرد که رؤیای گذشته من با آنچه واقع شد ، مطابق باشد.

189- خدانشناسی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 7

7_ یوسف (ع) و برادرانش به نقش بسزای خداوند در امور بشر و روند تاریخ ، معتقد بودند و بدان باور داشتند .

قد منّ الله علينا . . لقد اثرک الله علينا

ص: 83

خریدار یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 2

2_ عزیز مصر ، یوسف (ع) را در مصر از کاروانیان خریداری کرد .

وقال الذی اشتریه من مصر

«من مصر» محتمل است متعلق به «اشتره» باشد ، و احتمال دارد حال برای «الذی اشتره» باشد. برداشت فوق ، ناظر به احتمال اول است. آیات بعد ، بیانگر آن است که مراد از «الذی اشتره»، عزیز مصر است.

190- خزانه داری یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 5,6,4,1

1_ یوسف (ع) از پادشاه خواست وی را به وزارت کشاورزی مصر و تصدی انبار های غله ، منصوب کند .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

از آن جا که یوسف(ع) در تعبیر رؤیای پادشاه بیان داشت که باید هفت سال با جدیت به امر کاشت و برداشت و ذخیره سازی ارزاق پردازند، چنین برمی آید که مقصود وی از «مرا بر گنجینه های زمین بگمار» این است که امور یاد شده را به من بسپار ؛ یعنی، امر کشت و برداشت (وزارت کشاورزی) و نیز انبارهای غله در اختیار من باشد.

4_ یوسف (ع) بر حفظ ذخایر مالی و حراست انبار های غذایی از حیف و میل شدن ، توانا بود .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

5_ یوسف (ع) بر نحوه کشت و برداشت و ذخیره سازی آذوقه ها و چگونگی تقسیم و توزیع آنها ، آگاهی کامل داشت .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض إنی . . . علیم

6_ یوسف (ع) بر به کارگیری توان و دانش خویش در امر کشت و برداشت و ذخیره سازی غلات و توزیع آنها تأکید کرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

جمله «إنی حفیظ علیم» علاوه بر اینکه حاکی از توان و دانش یوسف(ع) بر امور یاد شده است ، دلالت بر این نیز دارد که وی دانش و

توانایی اش را در اموری که به او سپرده شود ، به کار می گیرد و بدان متعهد می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 1

1_ پادشاه مصر ، پیشنهاد یوسف (ع) را پذیرفت و مدیریت کشت و برداشت محصولات و ذخیره سازی و توزیع آنها را به او سپرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض . . . و كذلك مکنّاً لیوسف فی الأرض

191- خواسته های کارگزاران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 84

2_ کارگزاران یوسف از متهمان (فرزندان یعقوب) خواستند ، تا خودشان کیفر سارق جام پادشاه را تعیین کنند .

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

ضمیر در «جزاؤه» به سارق جامی شاهی ، که از جمله های قبل استفاده می شود ، برمی گردد.

192- خواسته های همبندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 7

7_ هم بندان یوسف (ع) ، از او خواستند رؤیایشان را تعبیر کرده و تأویل آن را بیان کند .

تَبْنَا بِتَأْوِيلِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 1

1_ یوسف (ع) ، تقاضای هم بندان خویش را پذیرفت و آنان را به تعبیر کردن رؤیایشان پیش از رسیدن غذای آنان مطمئن ساخت .

تَبْنَا بِتَأْوِيلِهِ .. قَالَ لَا يَا تُكِمَّا طَعَامَ تَرْزُقَانِهِ إِلَّا تَبَأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ضمیر در «تأویله» رؤیای هر یک از هم بندان یوسف باشد. بر این مبنا جمله «قال لا یا تکما...» چنین معنا می شود: غذایی که به شما اعطا می شود، برایتان حاضر نمی گردد مگر آنکه تعبیر رؤیا را به شما گزارش کرده ام.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 7

7_ هم بندان زندانی یوسف (ع) ، با اصرار و تقاضای مکرر از او خواستند رؤیاهایشان را تعبیر کند و تأویل آنها را بیان دارد .

قَضَى الْأَمْرَ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ

آوردن فعل مضارع «تستفتیان» (پرسش می کنید) به جای فعل ماضی «استفتیا» (پرسش کردید) دلالت بر استمرار دارد و گویای اصرار و تقاضای مکرر هم بندان یوسف (ع) است.

193- خواسته های یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 7

7_ یوسف (ع) از هم بندهان خویش خواست تا با مقایسه و سنجش عقیده توحیدی با عقیده به خدایان متعدد، عقیده درست را برگزینند.

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

ص: 85

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 8، 1

1_ یوسف (ع) از هم بند خویش، ساقی پادشاه، خواست تا پس از رهایی، داستان او را برای پادشاه بیان کند.

وقال للذی ظنّ أنه ناجٍ منهما اذکرنی عند ربک

8_ ساقی پادشاه پس از رهایی از زندان، درخواست یوسف (ع) (یادآوری وضعیت او) را فراموش کرد.

فأنسیه الشیطن ذکر ربه

«انساء» (مصدر أنساه) یعنی به فراموشی انداختن. ضمیر در «أنساه» و «ربه» به «الذی» - که مراد از آن ساقی پادشاه است - برمی گردد. بر این اساس، جمله «فأنساه...» چنین معنا می شود: شیطان از خاطر ساقی زدود که داستان یوسف (ع) را نزد پادشاه یادآور شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 6، 7، 8

6_ یوسف (ع) پیک دربار را باز گرداند تا از پادشاه بخواهد درباره ماجرای مهمانان زلیخا تحقیق کند.

قال ارجع إلی ربک فسنله ما بال النسوه

«بال» به معنای شأن و کار مهم است و مراد از آن در آیه شریفه، ماجرا و داستان می باشد.

7_ بازجویی از زنانی که در ماجرای میهمانی زلیخا دست های خویش را بریدند، شرط یوسف (ع) برای بیرون آمدن از زندان و حاضر شدن در نزد پادشاه

قال ارجع إلی ربک فسنله ما بال النسوه الّتی قطعن أیدیهنّ

8_ رفع اتهام و اثبات بی گناهی، هدف یوسف (ع) از تقاضای تحقیق در ماجرای زنانی که دست های خویش را با مشاهده یوسف (ع) بریدند.

قال ارجع إلی ربک فسنله ما بال النسوه الّتی قطعن أیدیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 3

3_ بازجویی پادشاه از زنان اشراف، پاسخی به پیام و تقاضای یوسف (ع) بود.

فَسئله ما بال النسوه . . قال ما خطبكنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 16، 18، 1

1_ یوسف (ع) از پادشاه خواست وی را به وزارت کشاورزی مصر و تصدی انبار های غله ، منصوب کند .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

از آن جا که یوسف(ع) در تعبیر رؤیای پادشاه بیان داشت که باید هفت سال با جدیت به امر کاشت و برداشت و ذخیره سازی ارزاق پردازند، چنین برمی آید که مقصود وی از «مرا بر گنجینه های زمین بگمار» این است که امور یاد شده را به من بسپار ؛ یعنی، امر کشت و برداشت (وزارت کشاورزی) و نیز انبارهای غله در اختیار من باشد.

16_ « عن علی بن موسی الرضا (ع) : . . . ان یوسف (ع) . . . لما دفعته الضروره إلى تولی خزائن العزیز قال : اجعلنی علی خزائن الأرض . . . »

از امام رضا(ع) روایت شده است: . . . هنگامی که ضرورت ایجاب کرد ، یوسف سرپرستی خزاین عزیز مصر را بپذیرد گفت:

ص: 86

«اجعلنی علی خزائن الأرض...».

18_ «عن أبي عبد الله (ع) أنه قال لقوم ممن يظهرون الزهد ويدعون الناس أن يكونوا معهم على مثل الذي هم عليه من التقشف . . . أخبروني أين أنتم عن . . . يوسف النبي (ع) حيث قال لملك مصر: «اجعلني على خزائن الأرض . . .» فكان من أمره الذي كان أن اختار مملكة الملك و ما حولها إلى اليمن . . . فلم نجد أحداً عاب ذلك عليه . . .» ;

از امام صادق(ع) روایت شده خطاب به گروهی که اظهار زهد می کردند و مردم را دعوت می نمودند که همانند آنان زندگی را بر خود سخت گیرند . . . فرمود: مرا خبر دهید شما درباره یوسف پیغمبر(ع) چگونه می اندیشید که او به پادشاه مصر گفت: «اجعلنی علی خزائن الأرض...»؟ پس کار یوسف به آن جا رسید که همه کشور پادشاه و اطراف آن تا یمن را در اختیار گرفت . . . در عین حال نیافتیم کسی را که این را بر او عیب گرفته باشد . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 7

7_ یوسف (ع) از برادرش بنیامین خواست گذشته برادرانش را نادیده انگارد و از رفتار ناروای پیشین آنان اندوهی به خود راه ندهد .

فلاتبتس بما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 2,4,9

2_ یوسف (ع) از برادرانش خواست پیراهن او را به صورت یعقوب (ع) بیفکنند تا بینا شود .

فألقوه علی وجه أبي یأت بصیراً

«یأت» در آیه شریفه به معنای یصیر (می گردد و مبدل می شود) است. جمله «فارتد بصیراً» در آیه 96 مؤید این معناست. قابل ذکر است که برخی برآنند که «یأت» به معنای «می آید» است و «بصیراً» حال می باشد؛ یعنی، او به مصر می آید در حالی که بیناست.

4_ یوسف (ع) از برادرانش خواست در افکندن پیراهنش به چهره یعقوب (ع) تعجیل کرده و آن را به تأخیر نیندازند .

اذهبوا . . . فألقوه علی وجه أبي

برداشت فوق از حرف «فاء» در «فألقوه» استفاده شده است. «فألقوه»؛ یعنی، به مجرد رسیدن به کنعان و قبل از هر کار دیگری چنین کنید.

9_ یوسف (ع) از برادران خویش خواست تمام اهل و عیالشان (خاندان یعقوب) را به مصر کوچ دهند .

وأتونی بأهلكم أجمعین

10_ یوسف (ع) پس از انجام مراسم استقبال ، از پدر و مادر و خویشانش خواست به مصر وارد شوند و در آن دیار سکنی گزینند .

قال ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

امنیت خاندان یعقوب از ناحیه حکومت و دوران قحطی _ که «آمنین» بدان اشاره دارد _ با این معنا سازگار است که مقصود یوسف(ع) از «ادخلوا ..» سکنی گزینی و اقامت خاندان یعقوب در مصر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 17

17_ « قال سفیان: قلت لأبی عبدالله (ع) یجوز أن یزگی الرجل نفسه؟ قال: نعم إذا اضطرَّ إلیه، أما سمعت قول یوسف: «... إنی حفیظ علیم»...»؛

سفیان گوید: به امام صادق(ع) گفتم: آیا جایز است انسان از خود ستایش کند؟ فرمود: آری اگر ناچار شود. آیا نشنیده ای سخن یوسف را که گفت: «... إنی حفیظ علیم»...».

خون پیراهن یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 19, 20, 4, 5, 2

2_ برادران یوسف، پیراهن وی را به خونی دروغین (خونی غیر از خون او) آغشته کردند.

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

4_ خونین بودن روی پیراهن یوسف، نشانه ای آشکار بر طعمه گرگ نشدن او بود.

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

«بدم» مفعول برای «جاءو» است و «علی قمیصه» حال برای «دم» می باشد. بنابراین «جاءو...»؛ یعنی، خون دروغینی را آوردند در حالی که آن خون بر روی پیراهن بود و از آن جا که معمولاً قسمت زیرین و آستر لباس مصدوم آغشته به خون می شود، ولی روی لباس یوسف خونین بود، یعقوب(ع) دریافت که فرزندش طعمه گرگ نشده است.

5_ خونی که برادران یوسف پیراهن او را با آن آغشته کردند، به خوبی نشان می داد که خون یوسف نیست.

جاءو علی قمیصه بدم کذب

«کذب» مصدر است و در آیه شریفه به معنای اسم فاعل «کاذب» می باشد به کارگیری مصدر به جای اسم فاعل حاکی از مبالغه است بنابراین «دم کذب» یعنی خون دروغین که دروغ بودنش خیلی روشن و واضح بود.

19_ «عن أبی عبدالله (ع) قال لما أوتی بقمیص یوسف إلی یعقوب... کان به نضح من دم؛

از امام صادق(ع) روایت شده است: هنگامی که پیراهن یوسف برای یعقوب آورده شد... روی آن قطراتی از خون پاشیده شده بود».

20_ « عن أبي جعفر (ع) في قوله « و جاؤوا على قميصه بدم كذب » قال : إنهم ذبحوا جدياً على قميصه ;

از امام باقر(ع) روایت شده درباره سخن خدا که فرموده: «و جاؤوا . . .» فرمود: آنان بزغاله ای بر روی پیراهن او ذبح کرده بودند».

195- خیرخواهی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 18

18_ عزیز مصر (یوسف) در دیده فرزندان یعقوب حاکمی خداشناس ، خیرخواه و اهل جود و کرم بود .

ص: 88

فأوف لنا الكيل و تصدق علينا إن الله يجزي المتصدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 6

6_ یوسف (ع) از خداوند خواستار آمرزش خطاها و گناهان برادرانش شد .

یغفر الله لكم

جمله «یغفر...» می تواند دعایی باشد و می تواند خبری باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

196- دادخواهی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 1

1_ یوسف (ع) در زندان مصر ، علت های نپذیرفتن دعوت پادشاه و حاضر نشدن در نزد او و تقاضای دادرسی را بیان کرد .

قال ارجع إلی ربک ... ذلک لیعلم

در اینکه جمله «ذلک لیعلم...» تا آخر آیه بعد کلام یوسف (ع) است یا سخن زلیخا، دو نظر ابراز شده است. دلایل متعددی مؤید نظر نخست است که به برخی از آنها اشاره می شود: 1- ظاهر این است که «أن الله...» عطف بر «أنی لم أخنه...» باشد؛ یعنی: «ذلک لیعلم... أن الله لایهدی...». این معنا محتمل نیست که سخن زلیخا باشد. 2- آنچه در آیه بعد آمده، حقایق و معارفی بلند است که اعتقاد و باور به آنها از زنی چون زلیخا - که در سلک مشرکان است - بر نمی آید.

197- دانش اقتصاد یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 5

5_ یوسف (ع) بر نحوه کشت و برداشت و ذخیره سازی آذوقه ها و چگونگی تقسیم و توزیع آنها ، آگاهی کامل داشت .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض إنی ... علیم

198- دانش تحلیل حوادث یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ دستیابی به دانش تعبیر رؤیا و تحلیل صحیح رخدادها، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف

و کذلک ... يعلمک من تأویل الأحادیث

«احادیث» جمع حدیث است. راغب در مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی _ چه در بیداری و چه در خواب _ به انسان برسد، به آن حدیث گفته می شود. بنابراین مراد از «الأحادیث» هم می تواند رؤیاها باشد و هم اخبارِ حوادث و رویدادها. «تأویل رؤیا»؛ یعنی، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر

ص: 89

می شود و خواب گویای آن است. «تأویل اخبار»؛ یعنی، علل تحقق حوادث و فرجام آنها.

8_ رؤیای یوسف، موجب آگاهی یعقوب (ع) به برگزیده شدن یوسف (ع) و دستیابی او به دانش تعبیر خواب و تحلیل صحیح حوادث شد.

إني رأيت أحد عشر .. كذلك يجتبيك ربك و يعلمك من تأويل الأحاديث

22_ حکیمانه بودن افعال خدا و آگاهی او به ویژگی های یوسف (ع)، موجب شد تا او را برگزیند و تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث را به آن حضرت بیاموزد.

يجتبيك ربك .. إن ربك عليم حكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 5

5_ سرگذشت یوسف (ع) بیانگر دلیل و علت برگزیده شدنش از ناحیه خدا، یاد دادن تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث به او و اعطای نعمت کامل به وی است.

يجتبيك ربك و يعلمك .. لقد كان في يوسف و إخوته آيات للسانين

برداشت فوق، ناظر به این مطلب است که متعلق کلمه «آیات»، «اجتبا و گزینش یوسف (ع) و ..» باشد که از جمله های «کذلک يجتبيك ربك و ...» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 19، 16، 15

15_ خداوند، آموزگار یوسف در تفسیر و تحلیل حوادث و تعبیر رؤیاها

و لنعلمه من تأويل الأحاديث

16_ آموزش تحلیل رخدادها و تأویل رؤیاها، هدف تقدیر الهی از کشاندن یوسف به خانه عزیز مصر

كذلك مكنا ليوسف في الأرض و لنعلمه من تأويل الأحاديث

«لام» در «لنعلمه» لام غایت است و بیانگر غرض و هدف متعلق می باشد.

19_ دانش یوسف (ع) به تعبیر و تأویل رؤیاها و تحلیل رخدادها، دانشی مطلق و نامحدود نبود.

و لنعلّمه من تأويل الأحاديث

برداشت فوق، با توجه به «من» _ که برای تبعیض است _ استفاده می شود. بنابراین «ولنعلمه...» ; یعنی: تا تحلیل بخشی از حوادث و تأویل برخی و یا نوعی از رؤیاها را به او یاد دهیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 8,9,10,17

8_ یوسف (ع) برخوردار از علم به تأویل رؤیاها و تحلیل حوادث

علمتتی من تأویل الأحاديث

«احادیث» جمع حدیث است. صاحب مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: «هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در بیداری و چه در خواب - به انسان برسد به آن حدیث گفته می شود». بنابراین مراد از احادیث هم می تواند رؤیاها باشد و هم می تواند حوادث و رویدادها باشد.

9_ دانش یوسف (ع) به تعبیر و تأویل رؤیاها و تحلیل حوادث و رخدادها، دانشی مطلق و نامحدود نبود.

علمتتی من تأویل الأحاديث

ص: 90

برداشت فوق با توجه به «من» که برای تبعیض است، استفاده می شود.

10_ خداوند، آموزگار یوسف (ع) در تأویل و تحلیل رؤیاها و حوادث

رب قد .. علمتی من تأویل الأحادیث

17_ برخورداری یوسف (ع) از قدرت و مکتب و بهره مندی او از دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث، پرتوی از ولایت خداوند بر او بود.

قد آتیتنی من الملک و علمتی .. أنت ولیّ فی الدنيا و الآخرة

199- دانش تعبیر رؤیای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 22، 8، 7

7_ دستیابی به دانش تعبیر رؤیا و تحلیل صحیح رخدادها، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف

و کذلک .. یعلمک من تأویل الأحادیث

«احادیث» جمع حدیث است. راغب در مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در بیداری و چه در خواب - به انسان برسد، به آن حدیث گفته می شود. بنابراین مراد از «الأحادیث» هم می تواند رؤیاها باشد و هم اخبار حوادث و رویدادها. «تأویل رؤیا»؛ یعنی، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر می شود و خواب گویای آن است. «تأویل اخبار»؛ یعنی، علل تحقق حوادث و فرجام آنها.

8_ رؤیای یوسف، موجب آگاهی یعقوب (ع) به برگزیده شدن یوسف (ع) و دستیابی او به دانش تعبیر خواب و تحلیل صحیح حوادث شد.

ینی رأیت أحد عشر .. کذلک یجتیبک ربک و یعلمک من تأویل الأحادیث

22_ حکیمانه بودن افعال خدا و آگاهی او به ویژگی های یوسف (ع)، موجب شد تا او را برگزیند و تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث را به آن حضرت بیاموزد.

یجتیبک ربک .. إن ربک علیم حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 5

5_ سرگذشت یوسف (ع) بیانگر دلیل و علت برگزیده شدنش از ناحیه خدا، یاد دادن تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث به او و اعطای نعمت کامل به وی است.

یجتییک ربک و یعلمک . . . لقد کان فی یوسف و إخوته ءای ت لسانلین

برداشت فوق، ناظر به این مطلب است که متعلق کلمه «آیات»، «اجتبا و گزینش یوسف(ع) و...» باشد که از جمله های «کذلک یجتییک ربک و...» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 15,16,19

15_ خداوند، آموزگار یوسف در تفسیر و تحلیل حوادث و تعبیر رؤیایها

و لنعلمه من تأویل الأحادیث

ص: 91

16_ آموزش تحلیل رخدادهای و تأویل رؤیاهای، هدف تقدیر الهی از کشاندن یوسف به خانه عزیز مصر

كذلك مكّنّا ليوسف في الأرض و لنعلّمه من تأويل الأحاديث

«لام» در «لنعلّمه» لام غایت است و بیانگر غرض و هدف متعلق می باشد.

19_ دانش یوسف (ع) به تعبیر و تأویل رؤیاهای و تحلیل رخدادهای، دانشی مطلق و نامحدود نبود.

و لنعلّمه من تأويل الأحاديث

برداشت فوق، با توجه به «من» _ که برای تبعیض است _ استفاده می شود. بنابراین «ولنعلّمه...» ; یعنی: تا تحلیل بخشی از حوادث و تأویل برخی و یا نوعی از رؤیاهای او یاد دهیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 14، 7

7_ هم بندان یوسف (ع)، از او خواستند رؤیایشان را تعبیر کرده و تأویل آن را بیان کند.

تَبَيَّنَا بِتَأْوِيلِهِ

14_ محسن بودن یوسف (ع)، دلیل مراجعه هم بندانش به او برای تعبیر رؤیا

تَبَيَّنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَى كَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

جمله «إنا نراک» تعلیل برای «تَبَيَّنَا بِتَأْوِيلِهِ» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 1، 10، 23

1_ یوسف (ع)، تقاضای هم بندان خویش را پذیرفت و آنان را به تعبیر کردن رؤیایشان پیش از رسیدن غذای آنان مطمئن ساخت.

تَبَيَّنَا بِتَأْوِيلِهِ .. قَالَ لَأَيُّتِيكَمَا طَعَامَ تَرْزُقَانِهِ إِلَّا تَبَيَّنَا تَكَمَا بِتَأْوِيلِهِ

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ضمیر در «تأویله» رؤیای هر یک از هم بندان یوسف باشد. بر این مبنا جمله «قال لأیأتیکما...» چنین معنا می شود: غذایی که به شما اعطا می شود، برایتان حاضر نمی گردد مگر آنکه تعبیر رؤیا را به شما گزارش کرده ام.

10_ آگاهی یوسف (ع) به غیب و توان او بر تعبیر رؤیاهای، تنها بخشی از دانش موهبتی خداوند به یوسف (ع) بود.

«من» در «مما» می تواند برای تبعیض باشد و محتمل است بیانگر نوع و جنس باشد. برداشت فوق، بر اساس احتمال نخست است.

23_ «عن أبي عبدالله (ع) قال: لما أمر الملك بحبس يوسف في السجن ألهمه الله علم تأويل الرؤيا...»؛

از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: هنگامی که شاه فرمان زندانی شدن یوسف را صادر کرد، خدا علم تعبیر خواب را به او الهام کرد.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 3, 5, 2, 1

1_ یوسف (ع)، پس از ارشاد هم بندهان خویش به توحید و یکتاپرستی، به تعبیر رؤیا های آنان پرداخت.

ی_ص_ حبی السجن أما أحدکما فیسقی ربه خمراً

2_ یوسف (ع)، رؤیای «آب گرفتن از انگور برای تهیه شراب» را به رهایی صاحب رؤیا و ساقی ارباب خویش شدن تعبیر

کرد .

أما أحدكما فيسقى ربه خمراً

«سَاقِي» (مصدر يسقى) به معنای نوشانیدن و یا اعطای نوشیدنی است. بنابراین «أما أحدكما فيسقى ...»؛ یعنی: یکی از شما به مالک و ارباب خود شراب خواهد نوشاند و ساقی او خواهد شد.

3_ یوسف (ع) ، رؤیای حمل نان و خوردن پرندگان از آن را ، به دار کشیده شدن صاحب رؤیا و خوردن پرندگان از سر او تفسیر کرد .

و أما الآخر فيصلب فتأكل الطير من رأسه

«صلب» (مصدر يصلب) یعنی ، کشتن به طریق بستن به چوبه دار

5_ یوسف (ع) ، آزادی یکی از دو هم بند خویش و به دار کشیده شدن دیگری را ، سرنوشتی حتمی و غیر قابل تغییر دانسته و آن را به ایشان گوشزد کرد .

قضى الأمر الذى فيه تستفتيان

«افتاء» بیان کردن حکم است و «استفتاء» (مصدر تستفتيان) به معنای درخواست بیان حکم می باشد. مراد از «الأمر» تأویل رؤیا (حادثه ای که رؤیا جلوه گر آن است) می باشد. بنابراین «قضى الأمر ...»؛ یعنی: آن حادثه ای که رؤیای شما بیانگر آن بود و شما درباره آن پرسش کردید، حتمی و غیر قابل تغییر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 6, 5, 4, 3

3_ ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان) با مشاهده درماندگی خواب گزاران از تعبیر رؤیای پادشاه ، یوسف (ع) و دانش او از تعبیر رؤیا را به یاد آورد .

وقال الذى نجا منهما وادكر بعد أمه

«ادكر» (به یاد آورد) از ماده «ذكر» و در اصل «ادتكر» بوده که بر اساس قواعد صرفی ، «ادكر» شده است. «أمه» در آیه شریفه ، به معنای مدت و زمان است.

4_ ساقی دربار ، یوسف (ع) را برای تعبیر رؤیای پادشاه معرفی کرد .

أنا أنبئكم بتأويله فأرسلون

5_ ساقی پادشاه ، به توانمندی یوسف (ع) در تعبیر رؤیای شگفت پادشاه ، اطمینان داشت .

أنا أنبئكم بتأويله فأرسلون

ترکیب «أنا أنبئكم» دلالت بر تأکید مضمون جمله دارد و این، حاکی از اطمینان ساقی دربار به آگاهی ویژه یوسف(ع) از تعبیر رؤیاهاست.

6_ ساقی پادشاه مصر، با بیان دانش یوسف (ع)، خاطر نشان ساخت که او در زندان به سر می برد.

أنا أنبئكم بتأويله فأرسلون

تقریب جمله «أرسلون» به وسیله حرف «فاء» بر جمله «أنا أنبئكم بتأويله» می رساند که: ساقی دربار، ماجرای یوسف(ع) و زندانی بودن او را در حد ضرورت بیان کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 48 - 1

1_ وقوع هفت سال قحطی و سختی پس از هفت سال آبادانی، تعبیر یوسف (ع) از هفت گاو لاغر در رؤیای پادشاه مصر

ثم يأتي من بعد ذلك سبع شداد

ص: 93

«شداد» (جمع شدید) از مصدر «شده» (سختی و دشواری) گرفته شده است و مراد از «سبع شداد» هفت سال قحطی و خشکسالی است و مشارالیه «ذلک» هفت سال آبادانی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 1

1_ پادشاه مصر از طریق ساقی و فرستاده دربار به نزد یوسف (ع) از تعبیر رؤیای شگفت خویش آگاه شد .

وقال الملك ائتونی به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 8,9,10,17

8_ یوسف (ع) برخوردار از علم به تأویل رؤیاها و تحلیل حوادث

علمتني من تأويل الأحاديث

«احادیث» جمع حدیث است. صاحب مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: «هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در بیداری و چه در خواب - به انسان برسد به آن حدیث گفته می شود». بنابراین مراد از احادیث هم می تواند رؤیاها باشد و هم می تواند حوادث و رویدادها باشد.

9_ دانش یوسف (ع) به تعبیر و تأویل رؤیاها و تحلیل حوادث و رخدادها، دانشی مطلق و نامحدود نبود .

علمتني من تأويل الأحاديث

برداشت فوق با توجه به «من» که برای تبعیض است ، استفاده می شود.

10_ خداوند ، آموزگار یوسف (ع) در تأویل و تحلیل رؤیاها و حوادث

رب قد .. علمتني من تأويل الأحاديث

17_ برخوردار یوسف (ع) از قدرت و مکتب و بهره مندی او از دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث ، پرتوی از ولایت خداوند بر او بود .

قد ءاتيتني من الملك و علمتني .. أنت وليّ في الدنيا و الآخرة

200- دانش کشاورزی یوسف (ع)

5_ یوسف (ع) بر نحوه کشت و برداشت و ذخیره سازی آذوقه ها و چگونگی تقسیم و توزیع آنها، آگاهی کامل داشت .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض إنی ... علیم

6_ یوسف (ع) بر به کارگیری توان و دانش خویش در امر کشت و برداشت و ذخیره سازی غلات و توزیع آنها تأکید کرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

جمله «إنی حفیظ علیم» علاوه بر اینکه حاکی از توان و دانش یوسف(ع) بر امور یاد شده است ، دلالت بر این نیز دارد که وی دانش و توانایی اش را در اموری که به او سپرده شود ، به کار می گیرد و بدان متعهد می شود.

201- دربار یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 2

2_ یوسف (ع) در دیار مصر دارای تخت و بارگاه فرمانروایی بود .

و رفع أبویه علی العرش

202- درخواست از یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 2

2_ زلیخا با اظهار عشق و شیفتگی به یوسف (ع) ، او را به وصال خویش فرامی خواند .

و روده التی هو فی بیتها عن نفسه

«مراوده» (مصدر راودت) به معنای درخواست کردن با رفق و مداراست، و «عن نفسه» بیانگر مورد درخواست می باشد. بنابراین «راوده...» ؛ یعنی، زلیخا با ملاحظت و اظهار عشق و علاقه از یوسف (ع) درخواست کرد که خودش را در اختیار او بگذارد و این کنایه از تقاضای وصال و آمیزش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 29 - 1

1_ عزیز مصر از یوسف (ع) خواست تا ماجرای زلیخا را نادیده انگاشته و آن را مخفی سازد .

یوسف أعرض عن هذا

اعراض کردن از ماجرای زلیخا - که مفاد عبارت «أعرض عن هذا» است - در حقیقت توصیه به مخفی نگه داشتن و نادیده گرفتن است ، نه لب به شکایت نگشودن ؛ زیرا اقدام علیه زلیخا با ملاحظه موقعیت یوسف (ع) - که برده ای زر خرید بوده - ناسازگار است.

203- درخواست زندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 11

11_ « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات ليسجننه حتى حين » فالآيات شهادة الصبي و القميص المخرق من دبر و استباقهما الباب حتى سمع مجاذبت ها إياه على الباب فلما عصاها فلم تزل ملحّه بزوجهما حتى حبسه . . . » ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا که فرمود: «ثم بدا لهم . . .» روایت شده است: آن نشانه ها گواهی کودک و پیراهن پاره شده از پشت و سبقت آن دو به طرف در بود، به گونه ای که شنیده شد آن زن پشت در، یوسف را به طرف خود می کشد؛ پس چون یوسف درخواست بانو را نپذیرفت به طور پیگیر به شوهرش اصرار نمود تا [شوهرش] او را زندانی کرد».

ص: 95

204- درخواست فراموشی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 85 - 5

5_ فرزندان یعقوب از وی تقاضا کردند یوسف (ع) را فراموش کرده و یاد او را از خاطر بزداید .

قالوا تالله تفتؤا تذکر یوسف

205- دشمنان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 6

6_ یعقوب (ع) پیش بینی می کرد که همه فرزندانش علیه یوسف (ع) متحد می شوند و هیچ کدام از او حمایت نخواهند کرد .

فیکیدوا لک کیداً

ضمیر در «بکیدوا» به «إخوه» باز می گردد و این گویای برداشت فوق است.

206- دعای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 23، 11

11_ یوسف (ع) ، برای رهایی از مکر زلیخا و زنان اشراف و نجات از دام شهوت ، به نیایش با خدا و استمداد از او پرداخت .

رب . . . و إلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

«صبو» (مصدر أصب) به معنای میل کردن و گرایش پیدا کردن است. جمله «و إلاّ تصرف ...» (اگر مکر آن زنان را از من باز نگردانی ، به آنان گرایش پیدا می کنم) به قرینه آیه بعد (فاستجاب) خبری است در مقام دعا و درخواست.

23_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . و خرجن النسوة من عندها (إمرأة العزیز) فأرسلت کل واحده منهنّ إلی یوسف سرّاً من صاحبتهنّ تسأله الزیارة فأبی علیهنّ وقال : «إلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ و أکن من الجاهلین ؛

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . و بانوان از نزد همسر عزیز بیرون رفته و هر کدام پنهان از رفیق خویش (=زلیخا) به نزد یوسف [پیام] فرستاد و از او درخواست دیدار کرد و یوسف پذیرفت و گفت: [پروردگار] اگر نیرنگ زنان را از من نگردانی به آنان تمایل پیدا می

کنم و از جاهلان خواهم بود...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 6

6_ یوسف (ع) از خداوند خواستار آمرزش خطاها و گناهان برادرانش شد .

یغفر الله لکم

جمله «یغفر..» می تواند دعایی باشد و می تواند خبری باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 96

1_ یوسف (ع)، پس از برشمردن احسان ها و نعمت های خدادادیش برای یعقوب (ع)، به ستایش خداوند و دعا به درگاه او پرداخت .

رب قد آتیتنی . . . فاطر السموت و الأرض ... توفنی مسلماً و ألحقنی بالصـلحین

19_ تسلیم خدا بودن در تمامی عمر و در حال مردن، از دعا ها و درخواست های یوسف (ع) به درگاه خداوند

توفنی مسلماً

23_ ملحق شدن به صالحان در سرای آخرت، از تقاضا های یوسف (ع) در نیایشش به درگاه خداوند

و ألحقنی بالصـلحین

28_ « عن أبي عبدالله (ع) يقول: بينا رسول الله (صلى الله عليه وآله) جالس في أهل بيته إذ قال: أحبّ يوسف أن يستوثق لنفسه . . . لما عزل له عزيز مصر عن مصر . . . خرج إلى فلاة من الأرض فصلى ركعات فلما فرغ رفع يده إلى السماء فقال: « رب قد آتيتني من الملك و علمتني من تأويل الأحاديث فاطر السماوات والأرض أنت وليي في الدنيا والآخرة » قال: فهبط إليه جبرئيل فقال له: يا يوسف ما حاجتك؟ فقال: رب « توفني مسلماً و ألحقني بالصالحين » فقال أبو عبدالله (ع) خشي الفتن؛

از امام صادق(ع) روایت شده که می فرمود: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) زمانی در جمع خانواده خود نشسته بود که بی مقدمه فرمود: یوسف دوست داشت کار خود را محکم کند . . . هنگامی که عزیز مصر به نفع او از ریاست مصر برکنار شد . . . یوسف به بیانانی رفت و چند رکعت نماز خواند و چون فارغ شد، دست به سوی آسمان برداشت و گفت: «رب قد آتیتنی . . .». [پیامبر(صلی الله علیه و آله) [فرمود: پس جبرئیل بر یوسف فرود آمد و به او گفت: ای یوسف! حاجت تو چیست؟ یوسف گفت: پروردگارا! «توفنی مسلماً و ألحقنی بالصالحین» سپس امام صادق(ع) فرمود: یوسف از فتنه ها ترسید».

207- دعوت از همبندان یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 3

3_ یوسف (ع)، هم بندان خویش را به توحید و دوری از شرک فراخواند .

یـصـ حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

208- دعوت از یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ زنان اشراف مصر (میهمانان زلیخا) ، جملگی یوسف (ع) را به وصال خویش فرا می خواندند .

مما یدعوننی إلیه

«یدعون» در جمله فوق ، جمع مؤنث است و فاعل آن زنانی هستند که میهمان زلیخا بودند _ آنان نیز به قرینه «أصب إلیهنّ» _ یوسف(ع) را به خویش دعوت می کردند و _ به دلیل مضارع بودن «یدعون» _ بر آن اصرار میورزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 1,2,4

ص: 97

1_ پادشاه مصر پس از آشکار شدن بی گناهی و کمال عفت و پاکدامنی یوسف (ع)، به دیدار او دل بست و با فرمانی مجدد او را به دربار خویش فراخواند .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه . . . و قال الملك ائتونى به أستخلصه لنفسى

2_ پادشاه مصر در فراخوانی یوسف (ع) به دربار، یادآور شد که وی را مشاور ویژه خویش خواهد ساخت .

قال الملك ائتونى به أستخلصه لنفسى

آن گاه که آدمی کسی را محرم اسرار خود قرار دهد و در امور خویش وی را مداخله دهد، گفته می شود: «استخلصه» (برگرفته شده از لسان العرب). بنابراین «استخلصه لنفسی»؛ یعنی، تا یوسف(ع) را محرم اسرار خویش سازم و در اداره امور مملکتی او را مداخله دهم. از این معنا می توان به مشاور مخصوص تعبیر کرد.

4_ یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر، درباره رؤیای پادشاه، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت مشاور، به گفت و گو پرداختند .

و قال الملك ائتونى به أستخلصه لنفسى فلما كلمه

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف(ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف(ع) و نیز دعوت از یوسف(ع) به همکاری و مشاوره و .. بوده است.

209- دعوت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 2

2_ یوسف (ع) در پی ملاقات با برادرانش، بنیامین را فراخواند و او را در کنار خویش جای داد .

و لما دخلوا . . . ءاوى إليه أخاه

210- دعوتهای یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 3

3_ یوسف (ع)، هم بندگان خویش را به توحید و دوری از شرک فراخواند .

ی-ص-حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 16

16_ یوسف (ع) برادرانش را به تقوا و صبر و درآمدن در زمره محسنان فراخواند .

إنه من يتَّق و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

دفاع یوسف(ع)

ص: 98

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 1,6

1_ دفاع یوسف (ع) از خویش ، در برابر اتهام زلیخا

قال هی رودتنی عن نفسی

6_ طمأنینه و آرامش یوسف (ع) به هنگام دفاع از خویش

قال هی رودتنی عن نفسی

یوسف(ع) در بیان رفع اتهام از خویش ، در سخن خود (هی رودتنی عن نفسی) نه از ادات تأکید استفاده کرد و نه جمله خویش را با قسم و مانند آن بیان داشت. این کار نشان دهنده آرامش و اطمینان یوسف(ع) در آن عرصه سخت است.

211- دلایل دروغجویی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 11

11_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، صداقت زلیخا و دروغ گویی یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) از پیش رو دانست .

إن كان قميصه قد من قبل فصدقت و هو من الكذابين

212- دلایل صداقت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 1

1_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، کذب ادعای زلیخا و صداقت یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن از پشت سر دانست .

وإن كان .. و هو من الصـدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 28 - 2,4

2_ عزیز مصر با دیدن پارگی پشت پیراهن یوسف (ع) ، به صداقت او پی برد .

فلما رءا قميصه قُذِّ من دُبُرِ قال إنه من كيدكنَّ

4_ عزیز مصر شواهد ارائه شده از سوی داورِ ماجرای یوسف و زلیخا را، برای رفع اتهام از یوسف (ع) و اثبات بی گناهی او کافی دانست

فلما رءا قميصه قُذِّ من دُبُرِ قال إنه من كيدكنَّ

ص: 99

213- دلایل عفت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 11

11_ ماجرای میهمانی زلیخا از زنان اشراف و بریدن آنان دست های خویش را، گویاترین صحنه برای اثبات منزلت والا و عفت و پاکدامنی یوسف (ع)

فَسئله ما بال النسوه الّتی قطعن أیدیهنّ

یوسف (ع) برای رسیدگی به پرونده خویش با عبارت «الّتی قطعن أیدیهنّ» داستان میهمانی زلیخا از زنان اشراف و اینکه آنان دستهای خویش را بریدند را مطرح می کند و از آن جا که یوسف (ع) درصدد اثبات بی گناهی خویش است، می توان گفت: داستان مذکور و مسائل پیرامون آن برای اثبات عفت، پاکدامنی و بی گناهی یوسف (ع) بهترین شاهد بوده است.

214- دلایل علم غیب یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 6

6_ خبر دادن از نوع غذا و خصوصیات آن ، دلیل یوسف (ع) فراروی زندانیان برای بهره مندیش از علم غیب

قال لایأتیکما طعام ترزقانه إلاّ تبتأتکما بتأویله .. . ذلکما مما علمنی ربی

215- دلایل نبوت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 19، 3

3 - یوسف (ع) ارائه دهنده دلایل روشن و بی ابهام ، بر رسالت خویش برای مردم مصر

و لقد جاءکم یوسف من قبل بالبینات

19 - « عن محمدبن مسلم قال : قلت لأبی جعفر (ع) کان یوسف رسولاً نبیاً ؟ قال : نعم أما تسمع قول الله تعالی : « و لقد جاءکم یوسف من قبل بالبینات » ؛

از محمدبن مسلم نقل شده که گفت : به امام باقر (ع) عرض کردم : . . . آیا یوسف (ع) دارای رسالت و نبوت بود؟ حضرت فرمود: آری آیا نشنیده ای سخن خدای تعالی را [که فرمود]: و لقد جاءکم یوسف من قبل بالبینات».

216- دوران‌دیشی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 2

2_ پیشگیری از بروز فاجعه برای مردم مصر به سبب قحطی و خشکسالی ، از هدف های یوسف (ع) در تقاضای منصب حکومتی

اجعلنی علی خزائن الأرض

ص: 100

217- دین یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 2,4

2_ یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی خویش از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) را فاش ساخت.

واتبعت مله اباہی ابرہیم و إسحٰق و یعقوب

4_ یوسف (ع)، پیرو شریعت پدرانش، ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود.

واتبعت مله اباہی ابرہیم و إسحٰق و یعقوب

218- ذکر قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 1

1 - مؤمن آل فرعون برای بیدار کردن مردم و انصراف آنان از قتل موسی (ع)، سرگذشت یوسف پیامبر را یادآور شد.

أتقتلون رجلاً... إني أخاف عليكم... ولقد جاءكم يوسف

219- ربوبیت خدا در قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 6

6_ تنها جویندگان حقیقت و پژوهشگران وادی معرفت، به نشانه های ربوبیت خدا و علم و حکمت او در داستان یوسف پی خواهند برد.

لقد کان فی یوسف وإخوته آیات للسانین

بدیهی است که داستان یوسف (ع) و برادرانش، حاوی آیات و نشانه هاست، چه پرسشگری باشد یا نباشد. بنابراین حرف لام در

«اللسانین» لام انتفاع است و «اللسانین» گویای این است که پرسشگران و محققان، از آن داستان سود می برند.

220- رحمت بر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ یوسف (ع) مصونیت خویش از گناه و خیانت را پرتوی از رحمت الهی بر خویش می دانست .

ما أبرءُ نفسي .. إلا ما رحم ربي

ص: 101

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 17

17_ دستیابی یوسف (ع) به قدرت در سرزمین مصر و بهره مندی او از رحمت خاص الهی ، پاداش کار های نیک او بود .

كذلك مكّنا... نصيب برحمتنا... و لانضیع أجر المحسنين

221- رشد یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 6، 2، 1

1_ یوسف (ع) روزگار کودکی و نوجوانی را در خانه عزیز مصر به سر برد ، تا به جوانی و رشد جسمی و عقلی رسید .

أكرمی مئوی... و لما بلغ أشده

کلمه «أشدّ» چنان چه لسان العرب از سیبویه نقل کرده _ جمع شدّه (توان و قدرت) است. بنابراین «أشدّ» ؛ یعنی ، توانها و قدرتهای متعدد که به مناسبت مورد ، شامل توان جسمی و عقلی است.

2_ یوسف (ع) در سن جوانی و رسیدن به رشد عقلی و جسمی ، به حکمتی والا و علمی گسترده دست یافت .

و لما بلغ أشده آتینَه حکمًا و علمًا

نکره آوردن «حکمًا» و «علمًا» حکایت از عظمت حکمت و علمی دارد که خداوند به یوسف(ع) عطا فرموده بود. اسناد «آتی» به ضمیر متکلم «نا» مؤید این حقیقت است. و از آن رو که خداوند داستان مراوده زلیخا را پس از بیان بهره مندی یوسف(ع) از علم و حکمت مطرح می کند، معلوم می شود که او در عنفوان جوانی به حکمت و علم دست یافته بود ؛ زیرا محتمل نیست که زلیخا پس از گذشت جوانی یوسف(ع) - مثلاً در سنین سی و یا چهل سالگی - خواهان وصال او بوده باشد.

6_ یوسف (ع) در سن جوانی و برخوردار شدن از رشد ، به مقام نبوت نایل گردید .

و لما بلغ أشده آتینَه حکمًا و علمًا

برداشت فوق ، بر اساس نظر برخی از مفسران است که «حکم» را به مقام نبوت و «علم» را به دانش شریعت ، تفسیر کرده اند.

222- رفاه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 12

12_ آسودگی و رفاه یوسف (ع) در خانه عزیز مصر

كذلك مكّنا ليوسف في الأرض

223- رفع تهمت از يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 8

ص: 102

8_ رفع اتهام و اثبات بی گناهی ، هدف یوسف (ع) از تقاضای تحقیق در ماجرای زنانی که دست های خویش را با مشاهده یوسف (ع) بریدند .

قال ارجع إلى ربك فسنله ما بال النسوة الّتی قطعن أیدیهنّ

224- رنجهای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 4

4_ فراق یوسف (ع) و بنیامین و جدایی آنان از یکدیگر ، رویدادی سخت و رنج آور برای آن دو برادر

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

«ما» در عبارت «ما فعلتم بیوسف و أخیه» می تواند اشاره به رنج فراق و جدایی یوسف(ع) و بنیامین نیز باشد.

225- روش اثبات حق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 3

3_ یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان ، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

برداشت فوق ، بر این اساس است که ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد.

226- روش برخورد یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 6

6_ طمأنینه و آرامش یوسف (ع) به هنگام دفاع از خویش

قال هی رودتنی عن نفسی

یوسف(ع) در بیان رفع اتهام از خویش ، در سخن خود (هی رودتنی عن نفسی) نه از ادات تأکید استفاده کرد و نه جمله خویش را با قسم

و مانند آن بیان داشت. این کار نشان دهنده آرامش و اطمینان یوسف(ع) در آن عرصه سخت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 4

4_ استفاده یوسف (ع) از روش ترغیب به همراه تهدید برای رسیدن به مقصود خویش

ألا ترون أنى أوفى الكيل . . . فإن لم تأتونى به فلا كيل لكم

ص: 103

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 6

6_ یوسف (ع) با باز گرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب ، درصدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گزاری ایجاد کند و انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون

برداشت فوق ، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

227- روش تبلیغ یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 4

4_ یوسف (ع) ، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم بندان خویش ، حقایق توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح ساخت .

أریاب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

228- رؤیای همبندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 3,4,5,6

3_ هم بندان یوسف (ع) در زندان ، هر کدام رؤیایی دیده و برای او بازگو کردند .

قال أحدهما إني أرى نبي أعصر خمراً

4_ آب گرفتن از انگور برای تهیه شراب ، رؤیای یکی از دوزندانی هم بند یوسف (ع)

قال أحدهما إني أرى نبي أعصر خمراً

«عصر» (مصدر أعصر) به معنای گرفتن آب از چیزی (میوه، لباس تر و ..) است. «خمر» به شراب مست کننده ای که از انگور به دست می آید، گفته می شود و مراد از «خمر» در آیه شریفه _ به قرینه أعصر (آب می گرفتم) _ انگور است. تعبیر کردن از انگور به شراب، به این لحاظ بوده که آن زندانی از انگور، برای تهیه شراب آب می گرفته است.

5_ حمل نان بر بالای سر و خوردن پرندگان از آن ، رؤیای یکی دیگر از هم بندان یوسف (ع)

وقال الآخر إني أرى نبي أحمل فوق رأسي خبزاً تأكل الطير منه

«طير» جمع طائر و به معنای پرندگان است.

6_ هر کدام از هم بندهان یوسف (ع)، رؤیای خویش را به طور مکرر دیده بودند .

إني أرى نبي أعصر . . . إني أرى نبي أحمل

به کارگیری فعل مضارع «أرى» (در خواب می بینم) به جای فعل ماضی «رأيت» (در خواب دیدم) می تواند اشاره به استمرار آن رؤیا باشد؛ یعنی، چندین شب پی در پی چنین دیده ام، به گونه ای که اگر باز هم بخوابم، مطمئنم که آن رؤیا را خواهم دید.

ص: 104

229- رؤیای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 1, 2, 3, 4, 5

1- یوسف (ع) در رؤیایی دید که یازده ستاره به همراه ماه و خورشید بر او سجده می کنند .

إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتَهُمْ لِي سَاجِدِينَ

2- یوسف (ع) در رؤیای خویش دریافت که سجده ماه ، خورشید و ستارگان بر او ، سجده ای از سر شعور و آگاهی است .

رَأَيْتَهُمْ لِي سَاجِدِينَ

ضمیر «هم» و نیز جمعهای مذکر سالم نظیر ساجدین، مخصوص دارندگان عقل و شعور است. به کارگیری آن ضمیر و آن گونه جمع در بیان سجده ستارگان، ماه و خورشید می رساند که یوسف(ع) چنان می دید که آنها از سر عقل و شعور بر او سجده می کنند و در مقابل او خاضعند.

3- یوسف (ع) هیچ ابهام و تردیدی در رؤیای خویش و خصوصیات آن نداشت .

إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا .. رَأَيْتَهُمْ لِي سَاجِدِينَ

تکرار فعل «رأیت» برای تأکید است و هدف از تأکید رساندن این معناست که یوسف در خواب خویش و خصوصیات آن ، ابهام و تردیدی نداشت.

4- ستارگان ، ماه و خورشید در رؤیای یوسف ، همگی یک جا و دسته جمعی بر او سجده کردند . *

إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا .. رَأَيْتَهُمْ لِي سَاجِدِينَ

برداشت فوق ، احتمالی است که می توان آن را از تکرار فعل «رأیت» به دست آورد.

5- یوسف (ع) رؤیای شگفت خویش را برای پدرش (یعقوب (ع)) بیان کرد .

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ

230- زلیخا و امتناع یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 5

5_ زلیخا، سوگند یاد کرد که در صورت استتکاف یوسف (ع) از آمیزش با او، وی را به زندان خواهد افکند و خوار و بی مقدارش خواهد ساخت.

ولئن لم يفعل ما أمره لیسجنن و لیکوناً من الصّـغـرین

«لام» در «لئن» گویای قسم است. «یکوناً= یکونن» فعل مضارع و مقرون به نون تأکید خفیفه است.

231- زلیخا و حقانیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 13

13_ زلیخا شهادت زنان اشراف بر پاکدامنی یوسف (ع) را تصدیق کرد و سخن آنان را مایه روشن شدن حقیقت دانست.

قالت امرأت العزیز الیـن حصحص الحق

«حصحصه» (مصدر حصحص) به معنای روشن شدن چیزی پس از کتمان آن است. برخی نیز گفته اند به معنای ثبوت و

ص: 105

استقرار است.

232- زلیخا و دعای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 3

3_ زلیخا و زنان اشراف، در اثر توسل یوسف (ع) به درگاه خدا، از او مأیوس گشته و از مکر و تزویر، علیه او منصرف شدند.

فصرف عنه کیدهنّ

مراد از کید زنان، تقاضای مکرر آنان با عشوه‌ها و اظهار شیفتگی است. بنابراین عبارت «صرف عنه کیدهنّ» دلالت می‌کند که پس از دعای یوسف (ع)، دیگر آن مرآوده‌ها و تقاضاها از یوسف (ع) نشد. گفتنی است که «ثم» در آیه بعد، مؤید این نکته است که یأس زنان و انصرافشان از وی، پیش از زندانی شدن او بوده است، نه اینکه زندانی شدنش، عامل قطع مرآوده شده باشد.

233- زلیخا و عفت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 13

13_ زلیخا شهادت زنان اشراف بر پاکدامنی یوسف (ع) را تصدیق کرد و سخن آنان را مایه روشن شدن حقیقت دانست.

قالت امرأت العزیز الیٰ-ن حصحص الحق

«حصصه» (مصدر حصص) به معنای روشن شدن چیزی پس از کتمان آن است. برخی نیز گفته‌اند به معنای ثبوت و استقرار است.

234- زلیخا و کفران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 18

18_ زلیخا، تسلیم نشدن یوسف (ع) در برابر خواسته‌اش را، ناسپاسی و قدرناشناسی می‌شمرد.

رودته التی هو فی بیتها .. إنه ربی أحسن مثنوی

در برداشت فوق، «إنه ربی ..» ناظر به مفهومی گرفته شده که از عبارت «التی هو فی بیتها» استفاده می‌شود؛ یعنی، زلیخا با اظهار اینکه مربی یوسف (ع) بوده و او را در خانه خویش سر و سامان بخشیده است، توقع داشت که یوسف (ع) در برابر تقاضایش تسلیم شود؛ ولی

یوسف(ع) با جمله «إنه ریبی ...» بیان می دارد که خداوند، مربی و مدبر امور او بوده و هست، و سزاوار آن است که وی مطیع او باشد.

ص: 106

235- زلیخا و مجازات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 14

14_ تحریک عزیز مصر از سوی زلیخا برای مؤاخذه و مجازات یوسف (ع)

ما جزاء من أراد بأهلك سوءًا إلا أن يسجن أو عذاب أليم

برداشت فوق ، از تصریح زلیخا به «أهلك» (همسر تو) استفاده می شود؛ یعنی ، او با آوردن «أهلك» درصدد تحریک عزیز مصر برای مجازات یوسف (ع) بود.

236- زلیخا و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 7,8

7_ عزیز مصر ، یآوری یوسف (ع) و گزینش او به فرزندی را ، در گرو علاقه مندی یوسف (ع) به وی و همسرش زلیخا می دانست .

أكرمي مثوىه عسى أن ينفعنا أو نتخذه ولدًا

جمله «عسى...» تعلیل برای «أكرمي مثواه» است، و مفاد جمله چنین می شود: از آن رو از تو می خواهم او را گرامی بداری، تا علاقه او را به خودمان جلب کنی و در نتیجه بتوانیم به یاری او، دل ببندیم و یا به قبول فرزند خواندگیش، امیدوار باشیم.

8_ عزیز مصر ، اداره امور یوسف (ع) را به همسرش زلیخا واگذار کرد ، و از او خواست تا یوسف (ع) را گرامی داشته و منزلش را پاس دارد .

لامرأته أكرمي مثوىه

«مثوى» اسم مکان و به معنای منزل و اقامتگاه است. عبارت «أكرمي مثواه» ؛ یعنی ، منزل و مقامش را گرامی دار. اکرام منزل و اقامتگاه ، تأکید بر بزرگداشت شخصی است که در آن منزل اقامت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 3,5,6,8,19,32

3_ زلیخا برای هموار ساختن نظر یوسف (ع) به منظور کام جویی ، اهتمامی مداوم و پی گیر داشت .

و روده التی هوفی بیتها عن نفسه

برخی از اهل لغت در «راد_ یرو» که مراد از آن است، سعی و تلاش پی گیری برای رسیدن به مطلوب را قید کرده اند. برداشت فوق بر این اساس است.

5_ زلیخا با سلطه ظاهریش بر یوسف (ع)، برخوردار از زمینه ای مساعد و کارآمد برای واداشتن یوسف (ع) به خواسته های خویش

و روده التی هوفی بیتها عن نفسه

قرآن، زلیخا را با عبارت «التی هوفی بیتها» (آن زن که یوسف در خانه اش به سر می برد) توصیف می کند تا تسلط زلیخا بر یوسف (ع) را برساند.

6_ زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و رسیدن به وصال او، درب های قصرش را قفل کرد و او را به سوی خویش فرا

ص: 107

خواند .

رودته ... و غلّقت الأبواب و قالت هیت لک

«تغلیق» (مصدر غلّقت) به معنای قفل کردن است. «هیت لک» اسم فعل امر و به معنای «بیا» می باشد.

8_ زلیخا ، همه شرایط و امکانات را برای کام جویی از یوسف (ع) فراهم کرده بود .

رودته ... و غلّقت الأبواب و قالت هیت لک

19_ زلیخا به دلیل اکرام یوسف (ع) و خدمت به او ، توقع داشت که یوسف (ع) در برابر تقاضای نامشروعش ، تسلیم وی باشد .

رودته التی هوفی بیتها .. قال ... إنه ربی

32_ «عن علی بن الحسین (ع) : ... فلما راهق یوسف راودته إمرأه الملك عن نفسه . . . ;

از امام سجاده (ع) روایت شده است: ... چون حضرت یوسف در آستانه بلوغ جنسی قرار گرفت ، همسر پادشاه از او درخواست کرد که تا با او درآمیزد ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 1

1_ زلیخا ، پس از استتکاف یوسف (ع) از وصال او ، بر آن شد تا با قهر و غلبه از وی کام بگیرد .

و لقد همّت به

کلمه «همّه» و مشتقات آن، اگر به وسیله حرف «باء» متعدی شود، به معنای قصد کردن است. بنابراین «و لقد همّت به» ؛ یعنی، همانا زلیخا قصد یوسف (ع) کرد تا از او کام گیرد، و چون زلیخا از پیش نیز چنین قصدی داشت (رودته التی ...)، معلوم می شود مراد از این قصد، عزمی دیگر است و آن_ به قرینه «استبقا...» در آیه بعد_ آهنگ انجام آن با قهر و غلبه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 1,4,6,7,11,12,15

1_ زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و واداشتن او به آمیزش ، درصدد برآمد تا با وی درآویزد .

واستبقا الباب

4_ زلیخا برای دستیابی به یوسف (ع) و جلوگیری از خروج وی ، به تعقیب او پرداخت و با سرعت به سمت درب خروجی دوید .

6_ زلیخا برای جلوگیری از خروج یوسف (ع)، از پشت پیراهنش را چنگ زد و او را به شدت به سوی خود کشید .

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

7_ زلیخا بر اثر چنگ زدن به پیراهن یوسف (ع)، پیراهن او را چاک زد و سرتاسر آن را پاره کرد .

و قدت قمیصه من دبر

«قدّ» (مصدر قدّت) به معنای شکافتن و پاره کردن طولی و سراسری است (لسان العرب)؛ یعنی، آن گاه گفته می شود «قدّ القمیص» که پیراهن از طول پاره شود و سراسر آن شکافته گردد.

11_ زلیخا به هنگام برخورد با شوهرش، عزیز مصر، یوسف (ع) را به قصد تجاوز به خویش متهم کرد .

قالت ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً

«جزاء» به معنای سزا و کیفر و «ما» در جمله فوق نافییه است. بنابراین «ما جزاء...»؛ یعنی: نیست کیفر و سزای کسی که خواسته باشد به همسرت تجاوز کند، مگر زندان یا عذابی دردناک.

12_ پیشدستی زلیخا در طرح اتهام علیه یوسف (ع)

و ألقيا سيدها لدا الباب قالت ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً

15_ زلیخا در نزد عزیز مصر ، یوسف (ع) را به تحقق تجاوز ، متهم نکرد .

ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً

برداشت فوق ، از فعل «أراد» (قصد کرد) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 1

1_ عشق زلیخا به یوسف (ع) و تقاضای کامجویی وی از او ، در شهر شایع شد .

وقال نسوه فی المدینه امرأت العزیز ترود فتی_ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 10،13

10_ زلیخا به منظور برخورد نکردن زنان دعوت شده با یوسف (ع) ، از او خواسته بود در اتاق های اندرونی ساختمان بماند .

وقالت اخرج علیهنّ

کلمه «خروج» به معنای از داخل به بیرون آمدن است. بنابراین «اخرج علیهنّ» می رساند که یوسف(ع) هنگامی که زنان در مجلس ضیافت حاضر شدند، در مکانی بود که نسبت به مجلس آنان داخل حساب می شد؛ یعنی، اگر مجلس پذیرایی در اتاق بیرونی بود زلیخا، یوسف(ع) را در اتاق اندرونی نگه داشته بود.

13_ زلیخا تا قبل از برملا شدن عشقش به یوسف (ع) ، او را از دید زنان اشراف مصر مخفی می کرد .

امرات العزیز ترود فتی_ها .. فلما رأينه أكبرنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 2

2_ زلیخا ، نزد زنان اشراف به تقاضای کامروایی از یوسف (ع) ، اقرار و اعتراف کرد .

4_ زندانی شدن یوسف (ع) ، به تحریک و درخواست زلیخا نبود . *

ل_ثَن لَمْ يَفْعَلْ مَا أَمَرَهُ لِيَسْجُنَ . . . ثُمَّ بَدَأَ لَهُمْ ... لِيَسْجُنَهُ

تعبیر «ثم بدا لهم» (پس از مدتی این رأی برای آنان هویدا شد و به ذهنشان خطور کرد که زندانش کنند) حاکی است که این رأی و نظر به پیشنهاد زلیخا نبوده است علاوه بر این آیه قبل گویای آن است که خداوند، زلیخا و دیگر زنان را از یوسف منصرف کرد و داستان مراوده متروک شد لذا زلیخا دیگر درصدد نبود که با زندانی کردن یوسف وی را رام سازد.

11_ «عن أبي جعفر (ع) في قوله: «ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات ليسجننه حتى حين» فالآيات شهادة الصبي و القميص المخرق من دبر و استباقهما الباب حتى سمع مجاذبت ها إياه على الباب فلما عصاها فلم تزل ملحّه بزوجهها حتى حبسه . . . »

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا که فرمود: «ثم بدا لهم . . .» روایت شده است: آن نشانه ها گواهی کودک و پیراهن پاره شده

از پشت و سبقت آن دو به طرف در بود، به گونه ای که شنیده شد آن زن پشت در، یوسف را به طرف خود می کشد؛ پس چون یوسف درخواست بانو را نپذیرفت به طور پیگیر به شوهرش اصرار نمود تا [شوهرش] او را زندانی کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 16

16_ زلیخا در حضور پادشاه مصر به تقاضای کام روایی از یوسف (ع) اعتراف کرد و به استتکاف یوسف (ع) از پذیرش تقاضایش شهادت داد .

أنا رודته عن نفسه وإنه لمن الصـدقین

جمله «أنا رודته عن نفسه» _ به بیانی که در آیه 26 ذیل برداشت شماره 2 گذشت _ دلالت بر حصر دارد؛ یعنی، من از او درخواست کردم و او چنین درخواستی نداشت.

237- زلیخا و ذلت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 5

5_ زلیخا، سوگند یاد کرد که در صورت استتکاف یوسف (ع) از آمیزش با او، وی را به زندان خواهد افکند و خوار و بی مقدارش خواهد ساخت .

ولئن لم يفعل ما ءامره لیسجنن و لیکوناً من الصـغرین

«لام» در «ل_ئن» گویای قسم است. «یکوناً= یکونن» فعل مضارع و مقرون به نون تأکید خفیفه است.

238- زمان رؤیای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 11، 8

8_ «عن أبی جعفر (ع) : . . . رأی یوسف هـذه الرؤیا وله تسع سنین فقصّها علی آیه . . . و کان یوسف من أحسن الناس وجهاً و کان یعقوب یحبّه . . .»

از امام باقر (ع) روایت شده: . . . یوسف این خواب را در سن نه سالگی دید و آن را برای پدرش نقل کرد . . . یوسف از تمام مردم زیبا صورت تر بود و یعقوب او را دوست می داشت».

11_ « قال أبو حمزة : فقلت لعلي بن الحسين (ع) : متى رأى يوسف الرؤيا ؟ فقال : في تلك الليلة التي بات فيها يعقوب وولده شباعاً و بات فيها ذميال جائعاً رائهاً . . . » ;

ابو حمزه گوید: به امام سجاد(ع) گفتم چه وقت یوسف(ع) این خواب را دید؟، فرمود: همان شبی که یعقوب و فرزندانش با شکم سیر خوابیدند و ذمیل با شکم گرسنه و در حال ناراحتی خوابید . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 13

13_ رؤیای شگفت یوسف (ع) (سجده ستارگان ، ماه و خورشید) در سنین کودکی یا نوجوانی او بوده است .

ص: 110

کلمه «بنی» تصغیر کلمه «ابن» می باشد و به ضمیر متکلم اضافه شده است. «ی_بنی» ؛ یعنی، ای پسر کوچک من.

239- زمینه اقتدار یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 11

11_ خداوند ، با وارد ساختن یوسف (ع) به خانواده عزیز مصر ، راه قدرتمند شدن یوسف (ع) و نفوذ او در سرزمین مصر را فراهم کرد .

و كذلك مکّنا لیوسف فی الأرض

مراد از «الأرض» سرزمین مصر است. «تمکین» (مصدر مکّنا) به معنای مکان دادن و نیز به معنای قدرت و سلطنت بخشیدن است. قید «فی الأرض» حکایت از آن دارد که: مراد از «مکّنا» در آیه شریفه ، معنای دوم است.

240- زمینه برگزیدگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 14

14_ ورود یوسف به خانه عزیز مصر ، زمینه ساز تحقق یافتن وعده های الهی درباره او بود .

و كذلك مکّنا لیوسف فی الأرض و لنعلّمه من تأویل الأحادیث

عبارت «لنعلّمه» عطف بر عبارتی مقدر است ؛ یعنی: مکّنا لیوسف لنفعل کذا و لنعلّمه .. ؛ مراد از لنفعل کذا ، اموری است که خداوند در ابتدای داستان یوسف بیان کرد مانند «رأیتهم لی ساجدین» و «کذلک یجتیبک ربک ...».

241- زمینه تقرب یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 3

3_ یوسف (ع) با یادآوری نعمت های الهی و توجه به ربوبیت و علم و حکمت فراگیر خداوند ، خویشتر را در محضر او احساس کرد .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم. رب قد ءاتیتنی

تغییر سیاق ؛ یعنی، الثفات از غیبت (إن ربی .. إنه هو العلیم) به خطاب (رب قد ءاتیتنی) حاوی نکاتی است از جمله اینکه یوسف (ع) با

یاد کردن از نعمتهای خدادادی و توجه به ربوبیت و علم و حکمت مطلق الهی، به این حقیقت توجه پیدا کرد که خداوند حاضر و ناظر است. از این رو خود را در محضر او احساس کرد و او را مخاطب قرار داد.

ص: 111

242- زمینه توطئه علیه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 8

8_ حسادت برادران یوسف به وی ، آنان را به جلسه ای برای تصمیم گیری علیه او واداشت .

إذ قالوا ليوסף و أخوه أحب إلى آينا منا

243- زمینه حکمت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 5

5_ رسیدن یوسف (ع) به سن رشد ، زمینه ساز برخورداری او از علم و حکمت

ولما بلغ أشده آتینَه حکمًا و علمًا

244- زمینه حکومت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 11

11_ خداوند ، با وارد ساختن یوسف (ع) به خانواده عزیز مصر ، راه قدرتمند شدن یوسف (ع) و نفوذ او در سرزمین مصر را فراهم کرد .

و كذلك مكّنا ليوסף في الأرض

مراد از «الأرض» سرزمین مصر است. «تمکین» (مصدر مکّنا) به معنای مکان دادن و نیز به معنای قدرت و سلطنت بخشیدن است. قید «فی الأرض» حکایت از آن دارد که: مراد از «مکّنا» در آیه شریفه ، معنای دوم است.

245- زمینه علم یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 5

5_ رسیدن یوسف (ع) به سن رشد ، زمینه ساز برخورداری او از علم و حکمت

ولما بلغ أشده ءاتينَه حكماً وعلماً

246- زنان اشراف مصر و دعای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 3

ص: 112

3_ زلیخا و زنان اشراف، در اثر توسل یوسف (ع) به درگاه خدا، از او مأیوس گشته و از مکر و تزویر، علیه او منصرف شدند.

فصرف عنہ کیدھنّ

مراد از کید زنان، تقاضای مکرر آنان با عشوه ها و اظهار شیفتگی است. بنابراین عبارت «صرف عنہ کیدھنّ» دلالت می کند که پس از دعای یوسف (ع)، دیگر آن مرآوده ها و تقاضاها از یوسف (ع) نشد. گفتنی است که «ثم» در آیه بعد، مؤید این نکته است که یأس زنان و انصرافشان از وی، پیش از زندانی شدن او بوده است، نه اینکه زندانی شدنش، عامل قطع مرآوده شده باشد.

247- زنان اشراف مصر و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 -

14,15,16,17,19,22,23,24

14_ زنان اشراف مصر در مجلس ضیافت زلیخا، برای اولین بار یوسف (ع) را مشاهده کردند.

فلما رأینہ أکبرنہ .. و قلن ح_ش لله ما هذا بشرًا

15_ زنان اشراف مصر با مشاهده یوسف (ع)، حیرت زده و مدهوش شدند.

فلما رأینہ أکبرنہ و قَطَّعن أیدیهنّ

«إکبار» (مصدر اکبرن) به معنای بزرگ دیدن و با عظمت شمردن است.

16_ زنان اشراف با دیدن یوسف (ع)، از خود بی خود شده و از ادراک هر چیز جز جمال او ناتوان گشتند.

فلما رأینہ أکبرنہ و قَطَّعن أیدیهنّ

17_ زنان اشراف با دیدن جمال حیرت انگیز یوسف (ع)، به جای خوردنیها، کارد بر دست های خویش نهادند، آن را چاک چاک کردند.

فلما رأینہ أکبرنہ و قَطَّعن أیدیهنّ

استفاده از ماده «قطع» که به معنای بریدن و جدا ساختن است _ در مورد مجروح کردن، دلالت بر شدت بریدگی و جراحت دارد. بردن آن ماده به باب تفعیل (قَطَّعن) برای رساندن این نکته است که زنان اشراف، مواضع متعددی از دستهای خویش را بریدند؛ زیرا تقطیع به معنای قطعه قطعه کردن است.

19_ اعتراف یک پارچه زنان اشراف به زیبایی پرجاذبه یوسف (ع) و عظمت جمال او

فلما رأينه . . . وقلن حـش لله ما هذا بشرًا

22_ جمال بی مانند یوسف (ع) ، موجب اظهار تردید زنان مصر در بشر بودن او شد .

حـش لله ما هذا بشرًا

23_ زنان اشراف ، یوسف (ع) را بسان فرشته ای گرامی و بلند مرتبه یافتند .

إن هـ_ذا إلاّ ملک کریم

24_ زنان ملامت کننده زلیخا ، با مشاهده یوسف (ع) ، زلیخا را در عشقش محق دانستند .

فلما رأينه أكبرنه . . . إن هـ_ذا إلاّ ملک کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 6

ص: 113

6_ زنان اشراف مصر (میهمانان زلیخا) ، جملگی یوسف (ع) را به وصال خویش فرا می خواندند .

مما یدعوننی إلیه

«یدعون» در جمله فوق ، جمع مؤنث است و فاعل آن زنانی هستند که میهمان زلیخا بودند _ آنان نیز به قرینه «أصب إلیهنّ» _ یوسف(ع) را به خویش دعوت می کردند و _ به دلیل مضارع بودن «یدعون» _ بر آن اصرار میورزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 5,6,7

5_ زنان اشراف ، درخواست کام روایی از یوسف (ع) را انکار نکردند .

ما خطبکتنّ إذ رودتنّ یوسف عن نفسه قلن ح_ش لله ما علمنا علیه من سوء

6_ زنان اشراف در حضور پادشاه مصر ، بر پاکدامنی یوسف (ع) و مبرّا بودنش از هرگونه آلودگی شهادت دادند .

قلن ح_ش لله ما علمنا علیه من سوء

کلمه (بدی و آلودگی) پس از نفی واقع شده است و از این رو شامل هرگونه سوء و بدی می شود و «من» زایده نیز این معنا را تأکید می کند.

7_ یوسف (ع) به دلیل پاکدامنی شگفت انگیزش ، از آفریده های بی نظیر خداوند در دیدگاه زنان اشراف مصر

قلن ح_ش لله

248- زندان در دوران یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 17

17_ وجود زندان در مصر باستان و در عصر حضرت یوسف (ع)

إلا أن یسجن

249- زندانی در دوران یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 18

18_ زندانی کردن مجرمان و شکنجه و آزار آنان در مصر باستان و عصر یوسف (ع) ، امری معمول و متداول بود .

إلا أن يسجن أو عذاب أليم

250- زندانی کردن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 16

16_ زندانی کردن یوسف (ع) و یا شکنجه او ، مجازات پیشنهادی زلیخا به عزیز مصر

ص: 114

ما جزاء من أراد بأهلك سوءًا إلا أن يسجن أو عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 4,7

4_ زندانی شدن یوسف (ع) ، به تحریک و درخواست زلیخا نبود . *

ل_ثَن لَمْ يَفْعَلْ مَا أَمَرَهُ لِيَسْجُنَ . . . ثُمَّ بَدَأَ لَهُمْ ... لِيَسْجُنَهُ

تعبیر «ثم بدا لهم» (پس از مدتی این رأی برای آنان هویدا شد و به ذهنشان خطور کرد که زندانش کنند) حاکی است که این رأی و نظر به پیشنهاد زلیخا نبوده است علاوه بر این آیه قبل گویای آن است که خداوند، زلیخا و دیگر زنان را از یوسف منصرف کرد و داستان مراوده متروک شد لذا زلیخا دیگر درصدد نبود که با زندانی کردن یوسف وی را رام سازد.

7_ حاکمان مصر علی رغم آگاهی به پاکدامنی یوسف (ع) ، او را به زندان افکندند .

ثُمَّ بَدَأَ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لِيَسْجُنَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 1

1_ رجال مصر تصمیم خویش را عملی ساختند و یوسف (ع) را به زندان افکندند .

بَدَأَ لَهُمْ ... لِيَسْجُنَهُ حَتَّىٰ حِينٍ . وَ دَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ

251- زیبایی قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 3 - 4,5

4_ داستان یوسف (ع) بهترین و زیباترین داستان

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ

5_ خداوند ، داستان یوسف را با بهترین و زیباترین بیان نقل کرده و گزارش داده است .

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ

252- زیبایی یوسف (ع)

8 - یوسف - 12 - 31 - 15,16,17,19,20,22

15_ زنان اشراف مصر با مشاهده یوسف (ع)، حیرت زده و مدهوش شدند .

فلما رأينه أكبرنه وقطعن أیدیهنّ

«إكبار» (مصدر أكبرن) به معنای بزرگ دیدن و با عظمت شمردن است.

16_ زنان اشراف با دیدن یوسف (ع)، از خود بی خود شده و از ادراک هر چیز جز جمال او ناتوان گشتند .

فلما رأينه أكبرنه وقطعن أیدیهنّ

17_ زنان اشراف با دیدن جمال حیرت انگیز یوسف (ع)، به جای خوردنیها، کارد بر دست های خویش نهادند، آن را چاک

چاک کردند .

فلما رأينه أكبرنه و قَطَّعنْ أیدیهنَّ

استفاده از ماده «قطع» _ که به معنای بریدن و جدا ساختن است _ در مورد مجروح کردن، دلالت بر شدت بریدگی و جراحت دارد. بردن آن ماده به باب تفعیل (قَطَّعنْ) برای رساندن این نکته است که زنان اشراف، مواضع متعددی از دستهای خویش را بریدند؛ زیرا تقطیع به معنای قطعه قطعه کردن است.

19_ اعتراف یک پارچه زنان اشراف به زیبایی پرجاذبه یوسف (ع) و عظمت جمال او

فلما رأينه . . . و قلن ح_ش لله ما هذا بشرًا

20_ جمال یوسف (ع) ، جمالی بی نظیر ، دلربا و در اوج زیبایی و ملاحظت بود .

فلما رأينه أكبرنه و قَطَّعنْ أیدیهنَّ و قلن ح_ش لله ما هذا بشرًا

تقل این قسمت از داستان یوسف (فلما رأينه . . .) برای بیان اوج زیبایی و دلربایی یوسف (ع) است. علاوه بر این، محتمل است اشاره به معذور بودن زلیخا در عشقش به یوسف (ع) باشد. مؤید این احتمال، این است که قرآن از او مذمت نکرده و یوسف (ع) نیز او را در مراحل مراوده، به عذابهای الهی هشدار نداده است.

22_ جمال بی مانند یوسف (ع) ، موجب اظهار تردید زنان مصر در بشر بودن او شد .

ح_ش لله ما هذا بشرًا

253- ساقی پادشاه مصر و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 6,7,4,3,2

2_ ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان) ، مدتی مدید یوسف (ع) را از یاد برده و از گرفتاری او در زندان غافل شده بود .

وقال الذی نجا منهما وادّکر بعد أمّه

نکره آوردن «أمّه» می تواند حاکی از طولانی بودن آن باشد. جمله «فلبث فی السجن بضع سنین» در آیه 42 ، مؤید این معناست.

3_ ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان) با مشاهده در ماندگی خواب گزاران از تعبیر رؤیای پادشاه ، یوسف (ع) و دانش او از تعبیر رؤیا را به یاد آورد .

وقال الذی نجا منهما وادّکر بعد أمّه

«ادّکر» (به یاد آورد) از ماده «ذکر» و در اصل «اذتکر» بوده که بر اساس قواعد صرفی، «ادّکر» شده است. «أمّه» در آیه شریفه، به معنای مدت و زمان است.

4_ ساقی دربار، یوسف (ع) را برای تعبیر رؤیای پادشاه معرفی کرد.

أنا أُنبئکم بتأویله فأرسلون

6_ ساقی پادشاه مصر، با بیان دانش یوسف (ع)، خاطر نشان ساخت که او در زندان به سر می برد.

أنا أُنبئکم بتأویله فأرسلون

تفریح جمله «أرسلون» به وسیله حرف «فاء» بر جمله «أنا أُنبئکم بتأویله» می رساند که: ساقی دربار، ماجرای یوسف (ع) و زندانی بودن او را در حد ضرورت بیان کرده بود.

7_ ساقی دربار، از پادشاه و بزرگان دربار خواست وی را به زندان نزد یوسف (ع) بفرستند تا تعبیر خواب را از او جویا شود.

أنا أُنبئکم بتأویله فأرسلون

ص: 116

حرف «ن» در «فأرسلون» نون وقایه و کسره آن، حاکی از «یاء» متکلم محذوف است. متعلق آن (إلی یوسف فی السجن) نیز به خاطر وضوحش، در کلام آورده نشده است. بنابر این «فأرسلون»؛ یعنی: پس مرا به سوی یوسف (ع) - که در زندان است - بفرستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 1,2,3,4,5,6,7

1_ ساقی دربار با اجازه پادشاه، به طرف زندان شتافت و با یوسف (ع) ملاقات کرد.

فأرسلون. یوسف أیها الصدیق أفتنا

2_ ساقی دربار، یوسف (ع) را انسانی بسیار راستگو نامید و با لقب «صدیق» او را مخاطب قرار داد.

یوسف أیها الصدیق

3_ ساقی پادشاه در ملاقاتش با یوسف (ع)، راستی و درستی تعبیر او را از رؤیای خویش بازگو کرد.

یوسف أیها الصدیق

4_ ساقی دربار، رؤیای پادشاه را به طور کامل و دقیق برای یوسف (ع) بازگو کرد.

إنی أری سبع بقرت .. أفتنا فی سبع بقرت ... وأخر یابس ت

5_ ساقی دربار، از یوسف (ع) خواست تا رؤیایی را که در آن هفت گاو لاغر دیده شده که هفت گاو چاق را می خورند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک دیده شده، تعبیر کند.

أفتنا فی سبع بقرت سمان یا کلهن سبع عجاف و سبع سنبل ت خضر وأخر یابس ت

6_ رساندن تعبیر خواب پادشاه به مردم، از انگیزه های مراجعه ساقی به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

أفتنا فی سبع بقرت .. لعلی أرجع إلی الناس

7_ شناساندن ارزش و مقام یوسف (ع) به مردم، از انگیزه های ساقی برای مراجعه به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

لعلی أرجع إلی الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 5

5_ ساقی پادشاه از طرف دربار برای آزادسازی یوسف (ع) و حاضر کردن او نزد پادشاه، به سوی زندان روانه شد.

فلما جاء الرسول

«ال» در «الرسول» عهد ذکری است و به قرینه (فأرسلون) در آیه 45 معلوم می شود که این فرستاده، همان ساقی پادشاه بود که برای دریافت تعبیر خواب به سوی یوسف (ع) فرستاده شده بود.

254- سجده آل یعقوب (ع) بر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 7,9

7_ برادران یوسف و خانواده های ایشان و نیز پدر و مادر او، همگی بر او سجده بردند.

و رفع أبویہ علی العرش و خرّوا له سجّداً

«خرور» (مصدر خرّوا) به معنای سقوط کردن و بر زمین افتادن است و «سجّداً» جمع ساجد می باشد. مراد از ضمیر در

ص: 117

«خزوا» همانند «دخلوا علی یوسف» و «ادخلوا» در آیه قبل برادران یوسف و خانواده های ایشان و نیز پدر و مادر اوست.

9_ سجده پدر و مادر و بستگان یوسف بر او ، تعبیر و تأویل رؤیای کودکی وی (سجده یازده ستاره و ماه و خورشید بر او) بود .

قال ی_أبت هذا تأویل رءِی من قبل قد جعلها ربی حقاً

تأویل رؤیا ؛ یعنی ، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر شده و خواب گویای آن است.

255- سجده خورشید بر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 2,4,1

1_ یوسف (ع) در رؤیایی دید که یازده ستاره به همراه ماه و خورشید بر او سجده می کنند .

إنی رأیت أحد عشر كوكبًا والشمس والقمر رأیتهم لی س_جدین

2_ یوسف (ع) در رؤیای خویش دریافت که سجده ماه ، خورشید و ستارگان بر او ، سجده ای از سر شعور و آگاهی است .

رأیتهم لی س_جدین

ضمیر «هم» و نیز جمعهای مذکر سالم نظیر ساجدین، مخصوص دارندگان عقل و شعور است. به کارگیری آن ضمیر و آن گونه جمع در بیان سجده ستارگان، ماه و خورشید می رساند که یوسف(ع) چنان می دید که آنها از سر عقل و شعور بر او سجده می کنند و در مقابل او خاضعند.

4_ ستارگان ، ماه و خورشید در رؤیای یوسف ، همگی یک جا و دسته جمعی بر او سجده کردند . *

إنی رأیت أحد عشر كوكبًا .. رأیتهم لی س_جدین

برداشت فوق ، احتمالی است که می توان آن را از تکرار فعل «رأیت» به دست آورد.

256- سجده ستارگان بر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 2,4,1

1_ یوسف (ع) در رؤیایی دید که یازده ستاره به همراه ماه و خورشید بر او سجده می کنند .

إنی رأیت أحد عشر كوكبًا والشمس والقمر رأیتهم لی س_جدین

2_ یوسف (ع) در رؤیای خویش دریافت که سجده ماه، خورشید و ستارگان بر او، سجده ای از سر شعور و آگاهی است.

رأیتهم لی سـجدین

ضمیر «هم» و نیز جمعهای مذکر سالم نظیر ساجدین، مخصوص دارندگان عقل و شعور است. به کارگیری آن ضمیر و آن گونه جمع در بیان سجده ستارگان، ماه و خورشید می رساند که یوسف(ع) چنان می دید که آنها از سر عقل و شعور بر او سجده می کنند و در مقابل او خاضعند.

4_ ستارگان، ماه و خورشید در رؤیای یوسف، همگی یک جا و دسته جمعی بر او سجده کردند. *

إنی رأیت أحد عشر کوكبًا... رأیتهم لی سـجدین

برداشت فوق، احتمالی است که می توان آن را از تکرار فعل «رأیت» به دست آورد.

ص: 118

257- سجده مادر یوسف بر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 7,9

7_ برادران یوسف و خانواده های ایشان و نیز پدر و مادر او ، همگی بر او سجده بردند .

و رفع أبویه علی العرش و خرّوا له سجّداً

«خرور» (مصدر خرّوا) به معنای سقوط کردن و بر زمین افتادن است و «سجّداً» جمع ساجد می باشد. مراد از ضمیر در «خرّوا» همانند «دخلوا علی یوسف» و «ادخلوا» در آیه قبل برادران یوسف و خانواده های ایشان و نیز پدر و مادر اوست.

9_ سجده پدر و مادر و بستگان یوسف بر او ، تعبیر و تأویل رؤیای کودکی وی (سجده یازده ستاره و ماه و خورشید بر او) بود .

قال ی_أبت هذا تأویل رءِی من قبل قد جعلها ربی حقاً

تأویل رؤیا ؛ یعنی ، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر شده و خواب گویای آن است.

258- سجده ماه بر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 4 - 1,2

1_ یوسف (ع) در رؤیایی دید که یازده ستاره به همراه ماه و خورشید بر او سجده می کنند .

إنی رأیت أحد عشر کوكبًا والشمس والقمر رأیتهم لی س_جدین

2_ یوسف (ع) در رؤیای خویش دریافت که سجده ماه ، خورشید و ستارگان بر او ، سجده ای از سر شعور و آگاهی است .

رأیتهم لی س_جدین

ضمیر «هم» و نیز جمعهای مذکر سالم نظیر ساجدین، مخصوص دارندگان عقل و شعور است. به کارگیری آن ضمیر و آن گونه جمع در بیان سجده ستارگان، ماه و خورشید می رساند که یوسف(ع) چنان می دید که آنها از سر عقل و شعور بر او سجده می کنند و در مقابل او خاضعند.

4_ ستارگان ، ماه و خورشید در رؤیای یوسف ، همگی یک جا و دسته جمعی بر او سجده کردند . *

إنی رأیت أحد عشر کوكبًا .. رأیتهم لی س_جدین

برداشت فوق ، احتمالی است که می توان آن را از تکرار فعل «رأیت» به دست آورد.

259- سجده یعقوب (ع) بر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 7,9

7_ برادران یوسف و خانواده های ایشان و نیز پدر و مادر او ، همگی بر او سجده بردند .

و رفع أبویه علی العرش و خرّوا له سجّداً

«خرور» (مصدر خرّوا) به معنای سقوط کردن و بر زمین افتادن است و «سجّداً» جمع ساجد می باشد. مراد از ضمیر در

ص: 119

«خزوا» همانند «دخلوا علی یوسف» و «ادخلوا» در آیه قبل برادران یوسف و خانواده های ایشان و نیز پدر و مادر اوست.

9_ سجده پدر و مادر و بستگان یوسف بر او، تعبیر و تأویل رؤیای کودکی وی (سجده یازده ستاره و ماه و خورشید بر او) بود.

قال ی_أبت هذا تأویل رءِی من قبل قد جعلها ربی حقاً

تأویل رؤیا؛ یعنی، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر شده و خواب گویای آن است.

260- سخاوت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 18، 11

11_ یوسف (ع) دارای اختیاراتی ویژه در دخل و تصرف بیت المال و بذل و بخشش آذوقه های ذخیره شده

و جئنا بیض_عه مزجیه فأوف لنا الکیل و تصدق علینا

18_ عزیز مصر (یوسف) در دیده فرزندان یعقوب حاکمی خداشناس، خیرخواه و اهل جود و کرم بود.

فأوف لنا الکیل و تصدق علینا إن الله یجزی المتصدقین

261- سختی فراق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 85 - 2

2_ یعقوب (ع) در اثر درد طاق سوز فراق یوسف (ع)، در معرض زمین گیر شدن و یا از دست دادن جان خویش بود.

قالوا تالله تقفتوا تذكّر یوسف حتی تكون حرصاً أو تكون من اله_لکین

«حرص» به بیماری گفته می شود که بنیانش تباه شده و مشرف بر هلاکت باشد.

262- سرزمین کنعان در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 3

3_ سرزمین کنعان، خارج از قلمرو حکومتی مصر در زمان یوسف (ع) *

بعید به نظر می رسد که یوسف(ع) همه غلات را از تمامی مناطق مصر به مرکز حکومت منتقل کرده باشد؛ زیرا طبیعی آن بود که غلات هر منطقه - به ویژه در آن زمان که حمل و نقل امری مشکل بود - در همان جا ذخیره شود. بنابراین اگر کنعان در قلمرو حکومت یوسف(ع) بود، در آن جا نیز انباری تهیه می شد و غلات در آن ذخیره می گردید و نیازی به آمدن کنعانیان به مرکز مصر نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 120

8 - یوسف - 12 - 63 - 6

6_ نایاب بودن آذوقه و غله در کنعان طی هفت سال قحطی و خشکسالی عصر یوسف

قالوا یأبانا منع منا الکیل فأرسل معنا أخانا نکتل

263- سرزمین مصر در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 10

10_ سرزمین مصر در زمان یوسف (ع) زمین دار تولید غلات و محصولاتش بیش از مصرف سرانه آن سامان

قال تررعون سبع سنین دأباً فما حصدتم فذروه فی سنبله

264- سرزنش شک در نبوت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 8

8 - نکوهش مؤمن آل فرعون از مردم مصر ، به خاطر تردید کردن در رسالت یوسف (ع) در گذشته (علی رغم مشاهده دلایل روشن او)

فمازلتم فی شکّ ممّا جاءکم به

265- سرزنش یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 16

16_ « عن النبی (صلی الله علیه و آله) فی قوله : « إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل » قال : سرق یوسف (ع) صنماً لجدّه اُبی اُمّه من

ذهب و فضّه ، فکسره و ألقاه فی الطریق ، فعیرّه بذلک إخوته ؛

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره سخن خدا [که به نقل از برادران یوسف] فرموده: «إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل»: روایت

شده است: یوسف، بتی از طلا و نقره را که از جدّ مادریش بود، دزدید و آن را شکست و در راه انداخت، پس برادران یوسف او را برای این

کار سرزنش کردند».

266- سن یوسف (ع) در چاه

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 17

17_ « قال أبو حمزة: فقلت لعلي بن الحسين (ع): إن كم كان يوسف يوم ألقوه في الجبِّ؟ فقال: إن تسع سنين . . . »؛

ص: 121

أبو حمزه گوید: به امام سجاده (ع) گفتم: زمانی که یوسف را در چاه انداختند چند ساله بود؟ فرمود: نه ساله...».

267- سنّ یوسف (ع) در زندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 12

12_ «عن الصادق (ع): انه قال: دخل يوسف السجن وهو ابن اثنتي عشر سنة و مكث فيه ثمان عشر سنة...»;

از امام صادق (ع) روایت شده: که فرمود: یوسف در سن دوازده سالگی وارد زندان شد و هیجده سال در زندان ماند...».

268- سهمیه بندی غلات در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 13، 14، 15

13_ جیره بندی سرانه، برنامه یوسف (ع) برای توزیع غلات در دوران قحطی هفت ساله

نزداد کیل بعیر

چون با آمدن بنیامین به مصر، فرزندان یعقوب یک بار شتر علاوه بر بارهای خویش می گرفتند چند نکته استفاده می شود: 1_ جیره بندی سرانه بوده است. 2_ سهمیه و جیره بیش از یک بار شتر نبوده است.

14_ یوسف (ع) به هر فرد در هر نوبت، تنها یک بار شتر غله می فروخت.

نزداد کیل بعیر

15_ تحویل سهمیه هر فرد به شخص متقاضی، از جمله مقررات وضع شده از ناحیه یوسف برای توزیع غلات در دوران قحطی هفت ساله

نزداد کیل بعیر

چنان چه کسی می توانست سهمیه دیگری را دریافت کند «نزداد کیل بعیر» (با آمدن بنیامین یک بار شتر اضافه دریافت می کنیم) به عنوان یک دلیل مستقل برای لزوم مسافرت بنیامین به مصر مطرح نمی شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 9

9_ تداوم سیاست یوسف (ع) در جیره بندی غلات و فروش و دریافت بهای آنها، در دوران قحطی مصر

و جئنا بیض_عه مزجیه فأوف لنا الکیل

چنان چه گذشت آیات 59، 60 و 62 از همین سوره دلالت بر آن داشت که یوسف آذوقه های ذخیره شده را جیره بندی کرده بود و سهمیه افراد را در برابر دریافت بها به آنان می پرداخت. آیه مورد بحث نیز به دلیل کلمه «کیل» و جمله «جئنا بیضاعه مزجاه» حاکی از آن است که سیاست سهمیه بندی و گرفتن بهای سهمیه همچنان پس از گذشت مدت‌ها ادامه داشت.

ص: 122

269- سهولت ملاقات با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 11

11_ ملاقات مردم حتی غیر مصریان ، با یوسف (ع) امری سهل و آسان بود .

و جاء إخوه يوسف فدخلوا عليه

«فاء» در عبارت «فدخلوا عليه» می رساند که فاصله ای میان آمدن برادران و ملاقات با او نبوده است. جمله «عرفهم» نیز دلالت می کند که دربان و حاجبی که از حسب و نسب مراجعه کنندگان پرسش کند و به یوسف (ع) گزارش دهد و اجازه ملاقات بخواهد در میان نبوده است. اینها حکایت از آسانی ملاقات مردم حتی غیر مصریان با یوسف (ع) می کند.

سیاستهای اقتصادی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 4

4_ یوسف (ع) بر حفظ ذخایر مالی و حراست انبار های غذایی از حیف و میل شدن ، توانا بود .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 1

1_ یوسف (ع) در سال های قحطی ، سهمیه و جیره افراد را طبق برنامه ای زمانبندی شده در دفعات متعدد تحویل می داد .

ولما جهزهم بجهازهم ... فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم

«کیل» به معنای اسم مفعول (مکیل) می باشد و مراد از آن طعام و غلات است. نامیدن غله به «کیل» بدان جهت است که برای تحویل، آنها را پیمان می کردند و این بر سهمیه بندی دلالت دارد. از جمله «فإن لم تأتونی به ...» (اگر در سفر آینده و نوبت بعد بنیامین را نزد من نیاورید ...) معلوم می شود غله در دفعات متعدد و طبعاً زمان بندی شده پرداخت می گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 1

1_ یوسف (ع) سهمیه افراد را به آنان می فروخت و بهای آن را دریافت می کرد .

وقال لفتی نه اجعلوا بض عتهم فی رحالهم

«بضاعه» به مالی که برای تجارت و خرید و فروش است گفته می شود. بنابراین مراد از «بضاعتهم» مالی است که برادران یوسف در مقابل دریافت سهمیه به او پرداخته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 13, 14, 15

13_ جیره بندی سرانه ، برنامه یوسف (ع) برای توزیع غلات در دوران قحطی هفت ساله

نزداد کیل بعیر

چون با آمدن بنیامین به مصر ، فرزندان یعقوب یک بار شتر علاوه بر بارهای خویش می گرفتند چند نکته استفاده می شود:

ص: 123

1_ جیره بندی سرانه بوده است. 2_ سهمیه و جیره بیش از یک بار شتر نبوده است.

14_ یوسف (ع) به هر فرد در هر نوبت، تنها یک بار شتر غله می فروخت.

نزداد کیل بعیر

15_ تحویل سهمیه هر فرد به شخص متقاضی، از جمله مقررات وضع شده از ناحیه یوسف برای توزیع غلات در دوران قحطی هفت ساله

نزداد کیل بعیر

چنان چه کسی می توانست سهمیه دیگری را دریافت کند «نزداد کیل بعیر» (با آمدن بنیامین یک بار شتر اضافه دریافت می کنیم) به عنوان یک دلیل مستقل برای لزوم مسافرت بنیامین به مصر مطرح نمی شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 10، 9

9_ تداوم سیاست یوسف (ع) در جیره بندی غلات و فروش و دریافت بهای آنها، در دوران قحطی مصر

و جئنا بیض_عه مزجیه فأوف لنا الکیل

چنان چه گذشت آیات 59، 60 و 62 از همین سوره دلالت بر آن داشت که یوسف آذوقه های ذخیره شده را جیره بندی کرده بود و سهمیه افراد را در برابر دریافت بها به آنان می پرداخت. آیه مورد بحث نیز به دلیل کلمه «کیل» و جمله «جئنا بیضاعه مزجاه» حاکی از آن است که سیاست سهمیه بندی و گرفتن بهای سهمیه همچنان پس از گذشت مدت‌ها ادامه داشت.

10_ یوسف (ع) از فقیران و تهیدستان برای پرداخت سهمیه شان، بهایی دریافت نمی کرد.

مستنا و أهلنا الضر و جئنا بیض_عه مزجیه فأوف لنا الکیل

برداشت فوق، مقتضای تفریع «أوف لنا الکیل» به وسیله «فاء» بر «مستنا و أهلنا الضر...» است.

سیمای یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 25

25_ سیمای یوسف (ع)، نمایانگر بزرگواری و کرامت والای او بود.

إن هـِذا إلاّ ملك كريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 13

13_ سیمای یوسف (ع) و عملکرد او ، نشان دهنده شخصیت بلند مرتبه و بیانگر نیکوکاری او بود .

إنانری_ک من المحسنین

«نری» در آیه شریفه، به معنای «یقین داریم» است. رساندن این معنا با کلمه «نری» (می بینیم) گویای این مطلب است که: علم و یقین آن دو نفر به شخصیت یوسف(ع) ، از طریق مشاهده رفتار و منش او حاصل شده بود.

ص: 124

270- شخصیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 12

12_ یوسف (ع)، شخصیتی با گذشت، جوانمرد و بزرگواری

أفتنا... قال تزرعون

یوسف(ع) علی رغم ستم دیدن از دستگاه حکومتی و زندانی شدن بدون هیچ جرم و خطایی، دانش انحصاری خویش را بدون هیچ پیش شرطی در اختیار آن دستگاه قرار داد. این عملکرد در شرایط مذکور بیانگر شخصیت والای یوسف(ع) و بهره مندی او از بزرگواری و جوانمردی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 13

13_ یوسف (ع) شخصیتی با عظمت، بزرگواری و در اوج کرامت و آزادگی

قال الملك ائتونی به... فسنله ما بال النسوه الّتی قطعن ایدیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 8

8_ پادشاه مصر در پی ملاقاتش با یوسف (ع) و احراز شخصیت و دانش او، به وی اعلام کرد که در دستگاه حکومتی، رأیی نافذ و فرمانی مطاع خواهد داشت.

فلما کلمه قال إنک الیوم لدینا مکین آمین

به کسی که دارای منزلتی والا و شأنی رفیع باشد «مکین» گفته می شود. «آمین» نیز به کسی گفته می شود که از خیانت پرهیزد و به صداقت گفتارش و درستی رفتارش اطمینان باشد. سخن پادشاه (تو نزد ما منزلتی والا داری) کنایه از این است که: دستورات نافذ است و آنچه در امر حکومت پیشنهاد کنی مورد قبول است.

271- شخصیت یوسف (ع) در مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 6

6_ یوسف (ع) در دربار عزیز مصر ، شخصیتی بزرگ و مورد احترام بود .

و لیکوناً من الصـغرین

272- شرایط ملاقات با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 2,3

2_ یوسف (ع) به برادرانش خاطر نشان ساخت که تنها در صورتی غله نوبت بعد را دریافت خواهند کرد که بنیامین را همراه خود بیاورند

ص: 125

فإن لم تأتوني به فلا كيل لكم عندي

3_ يوسف (ع) به برادرانش اعلام کرد در صورتی که بنیامین را در نوبت بعد همراه نیاورند ، نباید به بارگاه او حاضر شوند .

فإن لم تأتوني به . . . و لا تقربون

نون مکسور در «لاتقربون» نون وقایه و حاکی از یای متکلم محذوف است. بنابراین «لاتقربون» ؛ یعنی، نزد من نیاید.

273- شرک همبندان یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 2

2_ دوزندانی هم بند یوسف (ع) ، از مشرکان بودند .

ی_ص_حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر

274- شفاعت نزد یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 8

8_ فرزندان یعقوب از او خواستند تا از آنان نزد یوسف (ع) شفاعت کند و گذشت از خطاهایشان را از وی بخواهد . *

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

نبودن «ربنا» در سخن فرزندان یعقوب (استغفر لنا ذنوبنا) در مقابل تصریح یعقوب(ع) به «ربی» در پاسخ آنان (سوف أستغفر لكم ربی) مبنای برداشت فوق است. تصریح یعقوب(ع) به اینکه تنها خداوند آمرزنده و مهربان است، می تواند مؤید این احتمال باشد.

شک در بشر بودن یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 22

22_ جمال بی مانند یوسف (ع) ، موجب اظهار تردید زنان مصر در بشر بودن او شد .

ح_ش لله ما هذا بشرًا

275- شک در نبوت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 5

5- شک و تردید مستمر مردم مصر در رسالت یوسف (ع) تا پایان عمر ایشان (علی رغم مشاهده دلایل روشن بر صدق رسالت آن حضرت).

ص: 126

لقد جاءكم يوسف من قبل بالبينات فمازلتم في شك مما جاءكم به

276- شکرگزاری یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 18

18_ یوسف (ع) ، معتقد به توحید افعالی ، و انسانی قدرشناس و سپاسگزار در برابر نعمت های الهی

قد جعلها ربي حقًا وقد أحسن بي إذ أخرجني من السجن و جاء بكم من البدو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 1

1_ یوسف (ع) ، پس از برشمردن احسان ها و نعمت های خدادادیش برای یعقوب (ع) ، به ستایش خداوند و دعا به درگاه او پرداخت .

رب قد ءاتيتي .. فاطر السموت و الأرض ... توفني مسلمًا و ألحقني بالصر_لحين

277- شکنجه در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 18

18_ زندانی کردن مجرمان و شکنجه و آزار آنان در مصر باستان و عصر یوسف (ع) ، امری معمول و متداول بود .

إلا أن يسجن أو عذاب أليم

278- شکنجه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 16

16_ زندانی کردن یوسف (ع) و یا شکنجه او ، مجازات پیشنهادی زلیخا به عزیز مصر

ما جزاء من أراد بأهلك سوءًا إلا أن يسجن أو عذاب أليم

شناسایی یوسف (ع)

16_ « عن أبي جعفر (ع) : « ... فعرفهم يوسف و لم يعرفه إخوته لهيبه الملك و عزّته ... » ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: ... یوسف برادران خود را شناخت و آنان یوسف را به علت هیبت و شکوه پادشاهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 1,3,20

1_ فرزندان یعقوب در پی سخنان عزیز مصر (آیا دانستید با یوسف و برادرش چه کردید) دریافتند که او برادرشان یوسف (ع) است .

هل علمتم ما فعلتم بیوسف .. قالوا أءنک لانت یوسف

جمله «أءنک ..» حاوی چهار تأکید است: اسمی بودن جمله ، حرف تأکید «إنّ» ، لام تأکید و ضمیر فصل «أنت». و اینها حاکی از این است که برادران یوسف بر اینکه مخاطبشان همان یوسف (ع) است ، اطمینان کردند.

3_ یوسف (ع) در پی پرسش برخاسته از شگفت زدگی و ناباوری برادرانش ، تصریح کرد که او همان یوسف است .

أءنک لانت یوسف قال أنا یوسف

20_ « عن سدیر قال : سمعت أبا عبدالله (ع) یقول : إن فی القائم سنّه من یوسف . . . فما تنکره ذه الأمه أن یكون الله أن یفعل بحجته ما فعل بیوسف . . . هم لایعرفونه حتی یأذن الله عزوجل أن یعرفهم نفسه كما أذن لیوسف حین قال : . . . أنا یوسف و هـ ذَا أخی ؛

سدیر گوید: شنیدم از امام صادق (ع) که می فرمود: به تحقیق در حضرت قائم سنتی از یوسف است . . . چه چیزی را انکار می کند این امت؟ [آیا] این را که خداوند نسبت به حجّت خود کاری را انجام دهد که درباره یوسف انجام داد؟ . . . آنان قائم را نمی شناسند تا اینکه خدای عزوجل اذن دهد که خود را معرفی کند، همان گونه که به یوسف اذن [معرفی خود را] داد آن گاه که او گفت: . . . أنا یوسف و هذا أخی».

279- شیطان و تبرئه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 12

12_ خروج یوسف (ع) از زندان و رفع اتهام از او ، ناسازگار با اهداف شیطان

فأنسیه الشیطن ذکر ربه فلبث فی السجن بضع سنین

280- شیطان و نجات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 12

12_ خروج يوسف (ع) از زندان و رفع اتهام از او ، ناسازگار با اهداف شیطان

فأنسىـه الشیطـن ذكر ربه فلبث فى السجن بضع سنين

ص: 128

281- صبر در فراق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 14، 12

12_ یعقوب (ع) مصمم بر شکبیا بودن در فراق یوسف (ع) و بردباری کردن بر رفتار ناهنجار فرزنداناش

فصبر جمیل

متعلق صبر، به قرینه جمله های قبل، فراق یوسف (ع) و نیز عملکرد ناصواب و صحنه سازیهای دروغین فرزنداناش می باشد.

14_ شکیبایی یعقوب (ع) در فراق یوسف (ع)، ستودنی و درخور تحسین بود.

فصبر جمیل

چنان چه «جمیل» صفت برای «صبر» باشد، در تقدیر گرفتن مبتدا (صبری صبر جمیل) و یا خبر (صبر جمیل أحسن) ضروری است. برداشت فوق ناظر به این احتمال است.

282- صبر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 10، 9

9_ یوسف (ع) در برابر سخن ناحق برادرانش (مطرح کردن سرقت دروغین او) از خود دفاع نکرد.

فأسرّها یوسف فی نفسه و لم یبدها لهم

ضمیر «ها» در «أسرّها» و «لم یبدها» به حقیقت و واقعیت ماجرای که برادران یوسف با جمله «فقد سرق أخ» مطرح ساختند، باز می گردد. بنابراین «فأسرّها...»؛ یعنی، یوسف (ع) حقیقت و واقعیت آن ماجرا را در نفس خویش نهان ساخت و از ابراز آن خودداری کرد.

10_ یوسف (ع) بهره مند از سیطره بر خویشتن و برخوردار از حلم و بردباری

فأسرّها یوسف فی نفسه و لم یبدها لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 7، 8

7_ یوسف (ع) و بنیامین از تقواییشان صبور و از زمره محسنان بودند.

قد منّ الله علينا إنه من يتّق ويصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

8_ نیل یوسف (ع) به عزیزی و اقتدار و حاکمیت وی در دیار مصر، پاداشی بر تقوایشگی، صبر و نیکوکاری او بود.

قد منّ الله علينا إنه من يتّق ويصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

صحت تعبیر رؤیای یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 3

3_ ساقی پادشاه در ملاقاتش با یوسف (ع)، راستی و درستی تعبیر او را از رؤیای خویش بازگو کرد.

یوسف أیها الصدیق

ص: 129

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 2

2_ پادشاه مصر به راستی و درستی تعبیر و تفسیر یوسف (ع) از رؤیای شگفتش، اطمینان یافت .

و قال الملك ائتونی به

از اینکه پادشاه مصر پس از شنیدن تعبیر و تأویل خواب خویش، یوسف (ع) را احضار می کند، معلوم می شود وی دریافته بود که تعبیر یوسف (ع) عالمانه و شایسته اعتنا کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 1

1_ پیشگویی یوسف (ع) بر مبنای رؤیای پادشاه، به حقیقت پیوست و قحطی و خشکسالی، مصر و اطراف آن (کنعانو...) را فرا گرفت .

و جاء إخوه یوسف فدخلوا علیه

آمدن برادران یوسف از کنعان به مصر برای دریافت آذوقه و نبود آذوقه در غیر آن دیار _ که «منع منا الکیل» در آیه 63 حاکی از آن است _ دلالت می کند که قحطی علاوه بر مصر، اطراف و نواحی آن را نیز فرا گرفته بود.

283- صداقت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 28 - 3,5

3_ عزیز مصر با پی بردن به صداقت یوسف (ع)، زلیخا را محکوم کرد و به نفع یوسف (ع) رأی داد .

فلما رءا قمیصه قُدّ من دُبُر قال إنه من کیدکنّ

5_ عزیز مصر پس از پی بردن به حقانیت یوسف (ع)، زنان را انسانهایی پر مکر و حيله خواند .

إنه من کیدکنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 2

2_ ساقی دربار ، یوسف (ع) را انسانی بسیار راستگو نامید و با لقب « صدیق » او را مخاطب قرار داد .

یوسف أیها الصدیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 18

18_ زلیخا در حضور پادشاه مصر ، بر صداقت و راستگویی یوسف (ع) تأکید کرد .

وإنه لمن الصّـدقین

ص: 130

284- صفات زندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 8

8_ زندانی که یوسف (ع) به محبوس شدن در آن تهدید شد ، موجب خوار گشتن و حقیر پنداشتن او می شد .

لیسجنن و لیکوناً من الصـِـغـرین

جمله خوار و بی مقدار خواهد شد (لیکوناً من الصاغرين) به منزله نتیجه ای برای عبارت «زندانی خواهد شد» (لیسجنن) است ؛ زیرا یوسف (ع) هنگام ترجیح زندان بر خواسته زنان _ در آیه بعد _ سخنی از ترجیح حقیر شدن نگفت.

285- ضمان در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 19

19_ جعاله ، ضمان و كفالت ، قراردادهایی مرسوم در عصر یوسف (ع)

و لمن جاء به حمل بعير و أنا به زعيم

طعمه گرگ شدن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 3,5,6

3_ غفلت از یوسف (ع) به خاطر سرگرمی به دویدن و مسابقه دادن ، اعتذار دروغین برادران او در توجیه طعمه گرگ شدن یوسف (ع)

ی_أبانا إنا ذهبنا نستبق و تركنا يوسف عند مت_عنا

«استباق» به معنای مسابقه دادن و پیشی گرفتن است و جمله «نستبق» حال برای فاعل «ذهبنا» است. بنابراین «ذهبنا نستبق» ؛ یعنی ، می رفتیم در حالی که با یکدیگر مسابقه می دادیم. رفتن و مسابقه دادن با مسابقه تیراندازی یا اسب دوانی مطابقتی ندارد ؛ بلکه با مسابقه دویدن منطبق است.

5_ برادران یوسف در داستان ساختگی خویش (طعمه گرگ شدن یوسف) ناخواسته به کوتاهی در حراست از یوسف (ع) اعتراف کردند

إنا له لحفظون... ذهبنا نستبق... فأكله الذئب

6_ يعقوب (ع) ادعای فرزندانش درباره یوسف (ع) (طعمه گرگ شدن او) را باور نکرد و آن را نپذیرفت.

و ما أنت بمؤمن لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 4,6

4_ خونین بودن روی پیراهن یوسف، نشانه ای آشکار بر طعمه گرگ نشدن او بود.

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

«بدم» مفعول برای «جاءو» است و «علی قمیصه» حال برای «دم» می باشد. بنابراین «جاءو...»؛ یعنی، خون دروغینی

ص: 131

را آوردند در حالی که آن خون بر روی پیراهن بود و از آن جا که معمولاً قسمت زیرین و آستر لباس مصدوم آغشته به خون می شود، ولی روی لباس یوسف خونین بود، یعقوب(ع) دریافت که فرزندش طعمه گرگ نشده است.

6_ برادران یوسف با ارائه پیراهن او_ بدون آنکه پاره پاره و چاک چاک شده باشد_ دروغ بودن ادعای خویش (طعمه گرگ شدن یوسف) را آشکار کردند . *

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

معمولاً کسی که طعمه درندگان می شود، لباس او سالم نمی ماند و به خاطر پارگیهای بسیار از صورت لباس بودن خارج می شود. بنابراین اطلاق «قمیص» (پیراهن) بر آنچه برادران یوسف به یعقوب(ع) ارائه کردند، می رساند که پیراهن او سالم و یا نسبتاً سالم بود و این نشانه دیگری شد بر حقیقت نداشتن ادعای برادران یوسف.

286- ظلم به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 11، 5

5_ یوسف (ع) جهل و نادانی برادرانش را منشأ ستم آنان به وی و بنیامین دانست .

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم ج_هلون

11_ ذلت و مسکنت برادران یوسف در برابر وی ، نتیجه و پیامد ستم های آنان به او بود .

تصدق علينا .. هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

از اینکه یوسف(ع) در پاسخ اظهارات ذلت آمیز برادرانش یادآور ستمهای آنان به وی می شود ، می توان دریافت که یوسف(ع) درصدد است به این نکته اشاره کند که ذلت امروز برادرانش در مقابل وی ، نتیجه ستم دیروز آنان در حق اوست.

287- عبرت از قصه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 111 - 3

3_ سرگذشت یوسف (ع) و برادرانش سرگذشتی آموزنده و مایه عبرت است .

لقد کان فی قصصهم عبره

می توان گفت ضمیر در «قصصهم» به یوسف(ع) و برادران او و تمام کسانی که در داستان یوسف(ع) نظیر زلیخا نقش داشته اند باز می

گردد. بر این اساس دلالت جمله «لقد کان...» بر برداشت فوق صریح تر و روشن تر است.

288- عجز یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 10،12

10_ یوسف (ع) بدون امداد الهی، خویشتن را از مقاومت در برابر خواست نامشروع زلیخا و همپالگی های او ناتوان می دید.

وإلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

ص: 132

12_ احساس ناتوانی یوسف (ع) از ترک گناه بدون امداد های الهی، جلوه ای از اعتقاد او به ربوبیت خدا

رب . . . و إلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

289- عدالت قاضی قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 3

3_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، شخصی فرزانه، کاردان و عادل بود.

و شهد شاهد . . . و هو من الصّـدقین

پی بردن به حقیقت ماجرا با نحوه پارگی پیراهن، دلالت بر هوشیاری و کاردانی داور دارد، و از آن جایی که حق را، علی رغم خویشی با زلیخا کتمان نکرد، عدالت و حق پویی او به خوبی روشن می شود.

290- عدالت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 6,8,9

6_ یوسف (ع) سهمیه و جیره افراد را همواره عادلانه و بدون کمترین نقصی به آنان پرداخت می کرد.

ألا ترون أنى أوفى الكيل

کیل (پیمانانه کردن) مصدر است و در آیه شریفه، به معنای اسم مفعول (مکیل) می باشد و مراد از آن آذوقه و غلات است. «ایفاء» (مصدر اوفی) به معنای پرداختن به طور کامل و بدون نقص و کاستی است. آوردن فعل مضارع (اوفی) به جای فعل ماضی «وفیت» اشاره به روش مستمر یوسف (ع) در ایفای کیل دارد.

8_ یوسف (ع) از برادرانش به نیکی پذیرایی کرد و سهمیه ایشان را از خوار و بار به طور کامل پرداخت نمود.

ألا ترون أنى أوفى الكيل و أنا خير المنزلين

9_ یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به عدالت خویش در معامله و پذیرایی نیکویش از مهمانان، آنان را به آوردن بنیامین ترغیب کرد.

اتتونی بأخ لکم من أیکم ألا ترون أنى أوفى الكيل و أنا خير المنزلين

جمله «ألا- ترون . . .» (آیا ملاحظه نمی کنید که...) پس از «اتتونی بأخ لکم» بیانگر هدف یوسف (ع) (ترغیب به آوردن بنیامین) از توجه

دادن برادرانش به مهمان نوازی و عدالتش در معامله است.

291- عزت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 10

10_ اقتدار و عزت یوسف (ع) نشانه ای روشن بر ضایع نشدن پاداش تقوایبندگان صبور و نیکوکار است .

قد منّ الله علينا إنه من يتق ويصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

ص: 133

292- عزیز مصر و صداقت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 28 - 2

2_ عزیز مصر با دیدن پارگی پشت پیراهن یوسف (ع)، به صداقت او پی برد .

فلما رءا قمیصه قُدّ من دُبُر قال إنه من کیدکُنّ

293- عزیز مصر و قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 7

7_ عزیز مصر در ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، پیشداوری نکرد و از تصمیم گیری عجولانه خودداری نمود .

قالت . . . قال هی رودتی عن نفسی و شهد شاهد من أهلها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 28 - 1,7,8,13

1_ عزیز مصر برای کشف حقیقت ماجرای یوسف و زلیخا، شخصاً به بررسی و مشاهده پیراهن و نحوه پارگی آن پرداخت .

فلما رءا قمیصه قُدّ من دُبُر

ظاهر این است که ضمیر در «رأی» به عزیز مصر برگردد.

7_ عزیز مصر، به دام انداختن یوسف (ع) را برای کام جویی، از مکر های زنانه زلیخا شمرد .

إنه من کیدکُنّ

محتمل است ضمیر در «إنه» به حقیقتی که از جمله «غَلَقْتُ الأبواب . . .» استفاده می شود، ارجاع داده شود. برداشت فوق، بر اساس این احتمال است.

8_ عزیز مصر، پیشدستی زلیخا در متهم ساختن یوسف (ع) و تعیین کیفر برای او را، از مکر های زلیخا شمرد .

قالت ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً . . . إنه من کیدکُنّ

برداشت فوق، ناظر به این احتمال است که ضمیر در «إنه . . .» به معنایی که از «قالت ما جزاء...» در آیه 25 استفاده می شود، برگردد و آن معنا، پیشدستی کردن زلیخا برای محقق جلوه دادن خویش و گنه کار نشان دادن طرف مقابل است.

13_ عدالت و انصاف عزیز مصر، در قضاوت و ابلاغ نظر خویش در ماجرای یوسف (ع) و زلیخا

فلما رءا قمیصه . . . قال إنه من کیدکنّ إن کیدکنّ عظیم

294- عزیز مصر و مجازات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 14

ص: 134

14_ تحریک عزیز مصر از سوی زلیخا برای مؤاخذه و مجازات یوسف (ع)

ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً إلا أن يسجن أو عذاب أليم

برداشت فوق ، از تصریح زلیخا به «أهلك» (همسر تو) استفاده می شود ؛ یعنی ، او با آوردن «أهلك» درصدد تحریک عزیز مصر برای مجازات یوسف(ع) بود.

295- عزیز مصر و مقامات یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 5

5_ عزیز مصر در پی خرید یوسف (ع) ، به شخصیت والا و منزلت بلند او اطمینان پیدا کرد .

لامرأته أكرمي مثنوى_ه عسى أن ينفعنا

296- عزیز مصر و یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 2,6,8

2_ عزیز مصر ، یوسف (ع) را در مصر از کاروانیان خریداری کرد .

وقال الذی اشترى_ه من مصر

«من مصر» محتمل است متعلق به «اشتره» باشد ، و احتمال دارد حال برای «الذی اشتره» باشد. برداشت فوق ، ناظر به احتمال اول است. آیات بعد ، بیانگر آن است که مراد از «الذی اشتره»، عزیز مصر است.

6_ عزیز مصر در نظر داشت از یوسف (ع) در امور خویش بهره گیرد ، و یا او را به فرزندى خود و همسرش برگزیند .

قال الذی . . . أكرمي مثنوى_ه عسى أن ينفعنا أو نتخذه ولداً

8_ عزیز مصر ، اداره امور یوسف (ع) را به همسرش زلیخا واگذار کرد ، و از او خواست تا یوسف (ع) را گرامی داشته و منزلتش را پاس دارد .

لامرأته أكرمي مثنوى_ه

«مثنوى» اسم مکان و به معنای منزل و اقامتگاه است. عبارت «أكرمي مثنواه» ؛ یعنی ، منزل و مقامش را گرامی دار. اکرام منزل و اقامتگاه ،

تأکید بر بزرگداشت شخصی است که در آن منزل اقامت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 28 - 3,4,5

3_ عزیز مصر با پی بردن به صداقت یوسف (ع)، زلیخا را محکوم کرد و به نفع یوسف (ع) رأی داد.

فلما رءا قمیصه فُؤد من دُبر قال إنه من کیدکنّ

4_ عزیز مصر شواهد ارائه شده از سوی داورِ ماجرای یوسف و زلیخا را، برای رفع اتهام از یوسف (ع) و اثبات بی گناهی او کافی دانست

فلما رءا قمیصه فُؤد من دُبر قال إنه من کیدکنّ

5_ عزیز مصر پس از پی بردن به حقانیت یوسف (ع)، زنان را انسانهایی پر مکر و حيله خواند.

ص: 135

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 29 - 2، 1

1_ عزیز مصر از یوسف (ع) خواست تا ماجرای زلیخا را نادیده انگاشته و آن را مخفی سازد .

یوسف أعرض عن هذا

اعراض کردن از ماجرای زلیخا_ که مفاد عبارت «أعرض عن هذا» است_ در حقیقت توصیه به مخفی نگه داشتن و نادیده گرفتن است ، نه لب به شکایت نگشودن ؛ زیرا اقدام علیه زلیخا با ملاحظه موقعیت یوسف(ع) - که برده ای زر خرید بوده_ ناسازگار است.

2_ تکریم و بزرگداشت یوسف (ع) از جانب عزیز ، پس از کشف حقیقت ماجرا

یوسف أعرض عن هذا

«یوسف» مناداست و حرف ندا (یا) از آن حذف شده است عزیز مصر با حذف کردن حرف ندا ، تقرب او را نزد خویش بیان می دارد و با نام بردن از او ، لطف و مرحمت خویش را به وی اظهار می دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 6

6_ یوسف (ع) در دربار عزیز مصر ، شخصیتی بزرگ و مورد احترام بود .

و لیکوناً من الصـغرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 6

6_ آگاهی کامل عزیز و حاکمان مصر بر پاکدامنی یوسف (ع) ، با مشاهده دلایل و نشانه های متعدد

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 2

2_ آگاه شدن عزیز مصر به پرهیز یوسف (ع) از رابطه نامشروع با همسر وی ، از اهداف یوسف (ع) در تقاضای دادرسی و بازجویی از زنان اشراف

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

چنان چه «ذلک لیعلم . . .» کلام یوسف(ع) باشد، مشارالیه «ذلک» خارج نشدن از زندان و تقاضای دادرسی و محاکمه زنان اشراف است. ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» می تواند به «عزیز» باز گردد و می تواند مراد از آن «ملک» باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال نخست است. بنابراین «ذلک لیعلم...» ؛ یعنی، بیرون نرفتن من از زندان و تقاضای دادرسی بدان خاطر بود که عزیز مصر بداند من در نهان به او خیانتی نکردم.

ص: 136

297- عزیز مصر هنگام خرید یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 4

4_ همسر زلیخا در زمان خرید یوسف (ع) ، سمت « عزیز » را نداشت . *

وقال الذی اشتریه من مصر

یاد نکردن از عنوان عزیز مصر برای خریدار یوسف (ع) ، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

298- عزیزی در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 5

5_ عزیزی از سمت های حکومتی در زمان یوسف (ع)

قالوا یأیها العزیز

299- عزیزی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 10

10_ توفیق ملاقات یوسف (ع) در مقام عزیزی مصر با برادرش بنیامین ، از میان برنده تلخ کامی ها و زایل کننده ناراحتی آن دو از بد

رفتاری های گذشته برادران

ینی أنا أخوک فلا تبئس بما كانوا یعملون

تفریع «فلا تبئس . . .» به وسیله حرف «فاء» بر «ینی أنا أخوک» بیانگر دلیل یوسف (ع) برای جا نداشتن حزن و اندوه بر رفتار ناپسند برادرانش است ؛ یعنی، یوسف (ع) با این تفریع بیان می دارد که هر چند بر اثر رفتار آنان مشکلاتی را متحمل شدم ؛ ولی همانها زمینه شد که به این مقام نایل شوم. بنابراین نه تو و نه من نباید از عملکرد برادرانمان محزون باشیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 5

5_ یوسف (ع)، عزیز مصر در سال های قحطی آن دیار

قالوا یـأیها العزیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 20، 4

4_ یوسف (ع) در دوران قحطی مصر، سمت عزیزی آن دیار را بر عهده داشت.

قالوا یـأیها العزیز

20_ «عن أبی الحسن الهادی (ع): . . . لما مات العزیز . . . إفتقرت إمرأه العزیز و احتاجت حتی سألت الناس فقالوا: ما یضرك لو قعدت للعزیز و كان یوسف یسمى العزیز [خ. ل. و کلّ ملك كان لهم سمي بهذا الإسم] . . . فقامت إلیه و قالت:

ص: 137

سبحان . . . من جعل العبيد بالطاعة ملوكاً . . . ;

از امام هادی(ع) روایت شده است: . . . پس از مرگ عزیز مصر . . . همسر وی [زلیخا] فقیر و نیازمند شد تا آن جا که از مردم درخواست کمک می کرد. پس مردم به او گفتند: چه ضرر دارد که بر سر راه عزیز بنشینی [وازا او کمک بخواهی] و یوسف در آن زمان عزیز نامیده می شد [و هر پادشاهی که بر مصریان حکومت می کرد به این اسم نامیده می شد] . . . پس همسر عزیز بر سر راه یوسف ایستاد و گفت: . . . منزّه است خدایی که بردگان را در سایه اطاعت، به پادشاهی می رساند . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 8

8_ نیل یوسف (ع) به عزیزی و اقتدار و حاکمیت وی در دیار مصر، پاداشی بر تقواییبگی، صبر و نیکوکاری او بود.

قد منّ الله علينا إنه من يتق ويصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

300- عشق زلیخا به یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 1, 2

1_ زلیخا، شیفته و شیدای یوسف (ع) شد.

و روده التی هوفی بیتها . . . و غلقت الأبواب

2_ زلیخا با اظهار عشق و شیفتگی به یوسف (ع)، او را به وصال خویش فرامی خواند.

و روده التی هوفی بیتها عن نفسه

«مراوده» (مصدر راودت) به معنای درخواست کردن با رفق و مداراست، و «عن نفسه» بیانگر مورد درخواست می باشد. بنابراین «راودته . . .»؛ یعنی، زلیخا با ملاحظت و اظهار عشق و علاقه از یوسف(ع) درخواست کرد که خودش را در اختیار او بگذارد و این کنایه از تقاضای وصال و آمیزش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 5, 6, 9, 11

5_ عشق یوسف (ع) تا درون قلب و دل زلیخا نفوذ کرده و آن را به تسخیر خویش درآورده بود.

قد شغفها حبًا

«شغاف» به جداره و یا هسته مرکزی قلب گفته می شود. «شغف»؛ یعنی، جداره قلب شد و یا به مرکز آن رسید. ضمیر فاعلی در «شغفها» به «فتیها» برمی گردد و «حباً» تمیزی است مبدل از فاعل. بنابراین «شغفها حباً» در اصل چنین بوده است: «شغف حبّ یوسف ایها»؛ یعنی، محبت یوسف جداره قلب زلیخا شد و آن را احاطه کرد، و یا عشق یوسف (ع) جداره قلب زلیخا را شکافت و به درون آن نفوذ کرد.

6_ شیفتگی زلیخا به یوسف (ع) و داستان مرادده او، در عنفوان جوانی یوسف (ع) بود.

ترود فتی_ها عن نفسه قد شغفها حباً

9_ عشق زلیخا به یوسف (ع)، علی رغم همسری او برای عزیز مصر، مایه شگفتی فراوان زنان اشراف و موجب مزید ملامت گویی از وی شد.

امرات العزیز ترود فتی_ها عن نفسه

ص: 138

هدف زنان اشراف از یاد کردن زلیخا به عنوان «همسر عزیز مصر»، رساندن زشتی هر چه افزون تر ماجرای اوست؛ یعنی، مراد به بردگان زشت است و از همسر عزیز مصر ناپسند تر.

11_ «عن أبي جعفر (ع) في قوله «قد شغفها حباً» يقول: قد حجبها حبّه عن الناس فلا تعقل غيره؛

از امام باقر(ع) درباره قول خدا «قد شغفها حباً» روایت شده که می فرمود: عشق یوسف پرده ای بر قلب همسر عزیز کشیده بود به گونه ای که او را از مردم جدا کرده بود و به هیچ کس غیر از یوسف نمی اندیشید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 13، 2

2_ عشق زلیخا به یوسف (ع) حربه زنان اشراف مصر، برای جنجال و توطئه علیه او

قال نسوه في المدينة .. فلما سمعت بمكرهنّ

مراد از «مکر» نقل کردن و مطرح ساختن ماجرای زلیخاست. اطلاق «مکر» به نقل آن ماجرا، گویای این است که زنان اشراف با مطرح کردن آن قصه، درصدد ضربه زدن به شخصیت زلیخا و توطئه علیه وی بودند.

13_ زلیخا تا قبل از برملا شدن عشقش به یوسف (ع)، او را از دید زنان اشراف مصر مخفی می کرد.

امرات العزیز ترود فتی_ها .. فلما رأينه أكبرنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 11، 1

1_ زلیخا، با ارائه یوسف (ع) به زنان اشراف، به ایشان فهماند که نباید وی را در عشقش به یوسف (ع) ملامت کنند.

قالت فذلکنّ الذی لمتنی فیه

11_ «عن علی بن الحسین: . . . فقالت لهنّ «فذلکنّ الذی لمتنی فیه» یعنی فی حبّه؛

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . همسر عزیز [با اشاره به یوسف] خطاب به بانوان گفت: این است کسی که مرا درباره او سرزنش می کردید؛ یعنی، مرا در مورد عشق به او سرزنش می کردید».

301- عشق زنان اشراف مصر به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ داستان عشق زنان اشراف مصر به یوسف (ع)، موجب بروز بحران در حکومت و خانه های اشراف شد .

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيت

302- عصمت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 16، 6

6_ یوسف (ع)، در عنفوان جوانی از ارتکاب هر گناه کوچک و بزرگی، مصون و معصوم بود .

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء إنه من عبادنا المخلصين

ص: 139

16_ « عن الرضا (ع) : لقد هممت به ولولا أن رأى برهان ربّه لهمّ بها كما هممت به ، لـكنّه كان معصوماً ، والمعصوم لا يهّم بذنب . . . ؛

از امام رضا(ع) روایت شده است: آن زن قصد یوسف کرد و اگر یوسف برهان پروردگارش را ندیده بود، قصد آن زن می کرد همان گونه که زن او را قصد کرد؛ ولی یوسف معصوم بود و معصوم قصد گناه نمی کند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 16

16_ اعتقاد ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرکورزی ، تفضّلی از ناحیه خدا بر آنان بود .

ما كان لنا أن نشرك بالله من شيء ذلك من فضل الله علينا

303- عظمت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 25، 23، 19

19_ اعتراف یک پارچه زنان اشراف به زیبایی پرجاذبه یوسف (ع) و عظمت جمال او

فلما رأينه . . . و قلن حـش لله ما هذا بشرًا

23_ زنان اشراف ، یوسف (ع) را بسان فرشته ای گرامی و بلند مرتبه یافتند .

إن هـذا إلاّ ملك كريم

25_ سیمای یوسف (ع) ، نمایانگر بزرگواری و کرامت والای او بود .

إن هـذا إلاّ ملك كريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 12

12_ هم بندان یوسف در زندان مصر ، به شخصیت والای یوسف (ع) پی بردند و به نیکوکار بودنش مطمئن شدند .

إنانریـک من المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 16

16_ « عن أبي جعفر (ع) : « ... فعرفهم يوسف و لم يعرفه إخوته لهيبه الملك و عزّته ... » ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: ... یوسف برادران خود را شناخت و آنان یوسف را به علت هیبت و شکوه پادشاهی شناختند...».

304- عفت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 140

4_ یوسف (ع)، همواره از پذیرش تقاضای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) امتناع میورزید.

ورودته التي هوفى بيتهها عن نفسه

برخی از اهل لغت در معنای مراوده، کشمکش و نزاع میان طرفین را قید کرده و گفته اند: «مراوده» این است که یک طرف خواهان چیزی و دیگری غیر آن را خواهان است. برداشت فوق، براساس این معناست.

9_ یوسف (ع) علی رغم فراهم بودن همه شرایط و سلطه ظاهری زلیخا بر او، تمثالی وی را نپذیرفت و به خواسته اش تن در نداد.

رودته .. و قالت هیت لک قال معاذ الله

«معاذ» مصدر و مفعول مطلق برای فعل مقدر «أعوذ» است؛ یعنی، «أعوذ بالله معاذاً».

14_ پاک دامنی اعجاب انگیز، و عفاف شگفت آور یوسف (ع)

ورودته التي .. و غلقت الأبواب و قالت هیت لک قال معاذ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5_ خداوند، با ارائه برهان به یوسف (ع)، او را از آمیزش با زلیخا (زنا) و نگاه های شهوانی به وی، حفظ کرد و مصون داشت.

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء

«فحشاء» به گناه و معصیتی که بسیار زشت و پلید باشد، گفته می شود (لسان العرب). «سوء» به معنای بدی و گناه است که به قرینه مقابله آن با «فحشاء»، مراد از آن گناه کوچک است. «أل» در «السوء» و «الفحشاء» می تواند برای عهد باشد. براین مبنا مقصود از «الفحشاء» آمیزش، و منظور از «السوء» نگاه شهوت آلود، قصد گناه و ... است. این احتمال نیز به نظر قوی می رسد که «أل» در این دو کلمه، برای جنس باشد. براین مبنا نیز گناهان یاد شده از مصداقهای مورد نظر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ یوسف (ع) حافظ عفت خویش و بی اعتنا به تهدید های زلیخا

قال رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 6,7

6_ آگاهی کامل عزیز و حاکمان مصر بر پاکدامنی یوسف (ع)، با مشاهده دلایل و نشانه های متعدد

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيت

7_ حاکمان مصر علی رغم آگاهی به پاکدامنی یوسف (ع)، او را به زندان افکندند .

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيت ليسجننه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 6,7,8,16

6_ زنان اشراف در حضور پادشاه مصر، بر پاکدامنی یوسف (ع) و مبرّا بودنش از هرگونه آلودگی شهادت دادند .

ص: 141

قلن ح_ش لله ما علمنا عليه من سوء

کلمه (بدی و آلودگی) پس از نفی واقع شده است و از این رو شامل هرگونه سوء و بدی می شود و «من» زایده نیز این معنا را تأکید می کند.

7_ یوسف (ع) به دلیل پاکدامنی شگفت انگیزش، از آفریده های بی نظیر خداوند در دیدگاه زنان اشراف مصر

قلن ح_ش لله

8_ یوسف (ع)، برخوردار از عفتی اعجاب برانگیز و درخور برترین ستایش

قلن ح_ش لله

«حاش لله» سخنی است که از شدت شگفت زدگی حکایت دارد.

16_ زلیخا در حضور پادشاه مصر به تقاضای کام روایی از یوسف (ع) اعتراف کرد و به استتکاف یوسف (ع) از پذیرش تقاضایش شهادت داد .

أنا رودته عن نفسه وإنه لمن الص_دقین

جمله «أنا رودته عن نفسه» _ به بیانی که در آیه 26 ذیل برداشت شماره 2 گذشت _ دلالت بر حصر دارد؛ یعنی، من از او درخواست کردم و او چنین درخواستی نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 3, 2

2_ آگاه شدن عزیز مصر به پرهیز یوسف (ع) از رابطه نامشروع با همسر وی، از اهداف یوسف (ع) در تقاضای دادرسی و بازجویی از زنان اشراف

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

چنان چه «ذلک لیعلم...» کلام یوسف(ع) باشد، مشارالیه «ذلک» خارج نشدن از زندان و تقاضای دادرسی و محاکمه زنان اشراف است. ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» می تواند به «عزیز» باز گردد و می تواند مراد از آن «ملک» باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال نخست است. بنابراین «ذلک لیعلم...»؛ یعنی، بیرون رفتن من از زندان و تقاضای دادرسی بدان خاطر بود که عزیز مصر بداند من در نهان به او خیانتی نکردم.

3_ یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است .

ذلك ليعلم أنى لم أخنه بالغيب

برداشت فوق، بر این اساس است که ضمیر در «يعلم» و «لم أخنه» به «ملك» باز گردد.

305- عفو يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 47 - 12

12_ يوسف (ع)، شخصیتی با گذشت، جوانمرد و بزرگواری

أفتنا .. قال تزرعون

يوسف (ع) علی رغم ستم دیدن از دستگاه حکومتی و زندانی شدن بدون هیچ جرم و خطایی، دانش انحصاری خویش را بدون هیچ پیش شرطی در اختیار آن دستگاه قرار داد. این عملکرد در شرایط مذکور بیانگر شخصیت والای يوسف (ع) و بهره مندی

ص: 142

او از بزرگواری و جوانمردی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 10

10_ یوسف (ع) ، انسانی با گذشت ، جوانمرد و به دور از انتقام جویی بود .

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أتم ج_هلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 1,2,3

1_ یوسف (ع) ستم های برادرانش را در حق خویش نادیده گرفت و آنان را بخشود .

قال لا تثریب علیکم

روا نداشتن سرزنش برادران که جمله «لا تثریب . . .» گویای آن است ، می رساند که یوسف(ع) آنان را مورد عفو خویش قرار داد.

2_ یوسف (ع) انسانی با گذشت و بدور از خصلت انتقام جویی

قال لا تثریب علیکم

3_ یوسف (ع) نه تنها برادرانش را عقوبت نکرد ، بلکه از سرزنش آنان نیز پرهیز نمود .

لا تثریب علیکم

«تثریب» به معنای ملامت کردن و سرزنش نمودن به گناه است (برگرفته شده از لسان العرب).

306- عقود در دوران یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 19

19_ جعاله ، ضمان و کفالت ، قراردادهایی مرسوم در عصر یوسف (ع)

ولمن جاء به حمل بعیر و أنا به زعیم

307- عقیده به خاتمیت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 9

9- پندار باطل مردم مصر به پایان یافتن نبوت و نیامدن هیچ پیامبری از جانب خدا، برای انسان های بعد از یوسف (ع)

حتّی إذا هلک قلتم لن یبعث الله من بعده رسولاً

ص: 143

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 22، 21، 20

20_ یوسف (ع) در برابر زلیخا تصریح کرد که تنظیم جریان زندگی او، به عنایت و تدبیر خداوند بوده است.

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

ضمیر در «إنه» به «الله» باز می گردد و در برداشت فوق، جمله «إنه ربی» تعلیل برای «معاذ الله» گرفته شده است. بر این اساس مفاد جمله فوق، چنین می شود: من [از این امر فریبنده] به خدا پناه می برم و او مرا یاری خواهد کرد؛ زیرا او مدبر امور من و تربیت کننده من است.

21_ یوسف (ع) در پاسخ به دعوت و فرمان زلیخا، خداوند را سزاوارتر برای اطاعت، قدرشناسی و سپاس دانست.

قال معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

22_ یوسف (ع)، پذیرفتن تمنای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) را، کفران احسان های خداوند به خویش دانست.

إنه ربی أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 12

12_ احساس ناتوانی یوسف (ع) از ترک گناه بدون امداد های الهی، جلوه ای از اعتقاد او به ربوبیت خدا

رب... و إلا تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 1، 7، 8

1_ یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی.

أنی لم أخته... و ما أبرء نفسی إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربی

از ارتباط «ما أبرء نفسی» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی کنم) با جمله «لم أخته بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف (ع) (حاش لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می شود که: یوسف (ع) با جمله «ما أبرء نفسی» درصدد نیست که بگوید من

گناه کرده ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إلا ما رحم ربي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب کننده به گناه و بدی است. پس آلوده نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

7_ یوسف (ع) مصونیت خویش از گناه و خیانت را پرتوی از رحمت الهی بر خویش می دانست .

ما أُبرئُ نفسي .. إلا ما رحم ربي

8_ یوسف (ع) به دلیل باور به ربوبیت و تدبیر الهی، رحمت او را مایه ترک گناهان و بدی ها دانست و خود را ستایش نکرد .

و ما أُبرئُ نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 18

18_ یوسف (ع)، معتقد به توحید افعالی، و انسانی قدرشناس و سپاسگزار در برابر نعمت های الهی

ص: 144

قد جعلها ربي حقًا وقد أحسن بي إذ أخرجني من السجن وجاء بكم من البدو

309- علاقه به يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 54 - 1

1_ پادشاه مصر پس از آشکار شدن بی گناهی و کمال عفت و پاکدامنی یوسف (ع) ، به دیدار او دل بست و با فرمانی مجدد او را به دربار خویش فراخواند .

ذلك ليعلم أني لم أخنه . . . وقال الملك اتتوني به أستخلصه لنفسي

310- علاقه يعقوب (ع) به يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 84 - 3,4

3_ علاقه يعقوب (ع) به يوسف (ع) علاقه ای بسیار شدید و زایل نشدنی بود .

قال يـأسفـى على يوسف وابيضت عيناه من الحزن

4_ تعلق قلبی يعقوب (ع) به يوسف (ع) ، بسی افزون تر از تمایل او به بنیامین و دیگر برادرانش بود .

عسى الله أن يأتيني بهم جميعًا . . . وقال يـأسفـى على يوسف

311- علاقه يوسف (ع) به بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 60 - 8

8_ اشتیاق وافر یوسف (ع) به بنیامین و دیدار او

اتتوني بأخ لكم . . . فإن لم تأتوني به فلا كيل لكم عندى ولا تقربون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 62 - 8

8_ یوسف (ع) به آمدن برادرش بنیامین به مصر علاقه ای وافر داشت و بدان امید بسته بود .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم .. لعلمهم یرجعون

312- علم خدا در قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 145

6_ تنها جویندگان حقیقت و پژوهشگران وادی معرفت، به نشانه های ربوبیت خدا و علم و حکمت او در داستان یوسف پی خواهند برد.

لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين

بدیهی است که داستان یوسف (ع) و برادرانش، حاوی آیات و نشانه هاست، چه پرسشگری باشد یا نباشد. بنابراین حرف لام در «لسائلین» لام انتفاع است و «لسائلین» گویای این است که پرسشگران و محققان، از آن داستان سود می برند.

313- علم غیب یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 4,5,7,9,10

4_ یوسف (ع)، از علم غیب برخوردار بود.

قال لا يأتيكما طعام ترزقانه إلاّ تبأتكما بتأويله

ضمیر در «بتأويله» محتمل است به «طعام» باز گردد، و ممکن است مراد از آن رؤیای هر یک از هم بندگان یوسف (ع) باشد. بر اساس احتمال نخست، جمله «قال لا يأتيكما...» حاکی از این است که یوسف (ع)، از غیب مطلع بوده است.

5_ یوسف (ع)، بهره مندی خویش از علم غیب را برای هم بندگان زندانش فاش ساخت.

ذلکما مما علمنی ربی

7_ یوسف (ع)، پیش از آوردن غذا برای زندانیان، نوع و خصوصیات آن را برای ایشان بیان کرد.

قال لا يأتيكما طعام ترزقانه إلاّ تبأتكما بتأويله قبل أن يأتيكما

بر این اساس که ضمیر در «تأويله» به «طعام» باز گردد، جمله «قال لا يأتيكما...» چنین معنا می شود: یوسف (ع) گفت: «پیش از آنکه غذایی که به شما اعطا می شود، برایتان حاضر گردد، تأویل آن غذا را برای شما بیان کرده ام» مراد از تأویل طعام، ماهیت نوع خصوصیات و نتیجه آن می باشد.

9_ خداوند، آموزنده علم غیب به یوسف (ع)

ذلکما مما علمنی ربی

10_ آگاهی یوسف (ع) به غیب و توان او بر تعبیر رؤیاها، تنها بخشی از دانش موهبتی خداوند به یوسف (ع) بود.

«من» در «مما» می تواند برای تبعیض باشد و محتمل است بیانگر نوع و جنس باشد. برداشت فوق، بر اساس احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 9

9_ اطلاع یوسف (ع) از آینده و آگاهی او به غیب

قضی الأمر الذی فیه تستفتیان

مفاد «قضی الأمر...» تأویل و تفسیر رؤیای هم بدان یوسف نیست؛ بلکه بیان حقیقتی است که آن حضرت در حاشیه تأویل رؤیا بیان داشت و این نشان دهنده آن است که آن حضرت علاوه بر تعبیر رؤیا، به اموری از آینده نیز آگاه بود.

ص: 146

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 6

6_ آگاهی یوسف (ع) از غیب و اطلاع او بر حوادثی از آینده

فألقوه على وجه أبي يأت بصيرًا

تأثیر پیراهن یوسف(ع) بر چشمان یعقوب(ع) و بینا شدن آنها ، از امور غیبی است و یوسف(ع) از آن آگاه بود.

314- علم لدنی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 10، 3

3_ یوسف (ع) با اشاره به خدادادی بودن دانش های ویژه اش ، هم بندگان خویش را به شناخت ربوبیت خدا برانگیخت .

ذلکما مما علمنی ربی

از اهداف یوسف(ع) در بیان این حقیقت که «این دانش را پروردگارم به من آموخته است» آن است که: هم بندگان زندانی خویش را با خدا و ربوبیت او آشنا کند. مخاطب قرار دادن آن دو نفر با حرف «کما» در «ذلکما» مؤید این هدف است.

10_ آگاهی یوسف (ع) به غیب و توان او بر تعبیر رؤیاها ، تنها بخشی از دانش موهبتی خداوند به یوسف (ع) بود .

ذلکما مما علمنی ربی

«من» در «مما» می تواند برای تبعیض باشد و محتمل است بیانگر نوع و جنس باشد. برداشت فوق ، بر اساس احتمال نخست است.

315- علم یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 15

15_ یوسف (ع) آگاه به بهره مندی ابراهیم و اسحاق (ع) از نعمت های کامل الهی

کما أتمها علی أبویک من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ یوسف (ع) در سن جوانی و رسیدن به رشد عقلی و جسمی، به حکمتی والا و علمی گسترده دست یافت.

و لما بلغ أشده ءاتینَه حکماً و علماً

نکره آوردن «حکماً» و «علماً» حکایت از عظمت حکمت و علمی دارد که خداوند به یوسف(ع) عطا فرموده بود. اسناد «آتی» به ضمیر متکلم «نا» مؤید این حقیقت است. و از آن رو که خداوند داستان مراوده زلیخا را پس از بیان بهره مندی یوسف(ع) از علم و حکمت مطرح می کند، معلوم می شود که او در عنفوان جوانی به حکمت و علم دست یافته بود؛ زیرا محتمل نیست که زلیخا پس از گذشت جوانی یوسف(ع) - مثلاً در سنین سی و یا چهل سالگی - خواهان وصال او بوده باشد.

9_ بهره مندی یوسف (ع) از حکمت و علم، پاداشی الهی بر نیکوکاری او بود.

ءاتینَه حکماً و علماً و کذلک نجزی المحسنین

«جزاء» (مصدر نجزی) به معنای سزا و پاداش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 19

19_ «عن الرضا (ع) : . . . فی قوله تعالی : «...إنی حفیظ علیم» قال : حافظ لما فی یدیّ عالم بکل لسان ;

از امام رضا(ع) . . . درباره سخن خدا «...إنی حفیظ علیم» روایت شده است که فرموده: مراد این است که نگه دارنده چیزی هستم که در تصرف من است و آگاه به همه زبانها می باشم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 21، 26

21_ موفقیت یوسف (ع) در طرح و اجرای نقشه برای نگه داشتن بنیامین ، جلوه ای از برتری او بر برادران خویش و نمودی از دانش افزون تروی

کذلک کدنا لیوسف . . . نرفع درجَت من نشاء و فوق کل ذی علم علیم

مصدق مورد نظر برای «من نشاء» یوسف(ع) است.

26_ برادران یوسف برخوردار از علم و دانش و یوسف (ع) عالم تر و آگاه تر از همه آنان

و فوق کل ذی علم علیم

بر اساس اولین معنایی که برای جمله فوق در برداشت قبل آمد ، مصداق مورد نظر برای «علیم» یوسف است و مصداق «کل ذی علم» برادران او هستند.

316- عوامل برگزیدگی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 5

5_ سرگذشت یوسف (ع) بیانگر دلیل و علت برگزیده شدنش از ناحیه خدا ، یاد دادن تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث به او و اعطای نعمت کامل به وی است .

یجتیبیک ربک و یعلمک . . . لقد کان فی یوسف و إخوته ءایَت للسانین

برداشت فوق، ناظر به این مطلب است که متعلق کلمه «آیات»، «اجتبا و گزینش یوسف(ع) و...» باشد که از جمله های «کذلک یجتبیک ربک و...» به دست می آید.

317- عوامل خشوع برای یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 14

14_ خداوند، اعطا کننده مقام و منزلت به یوسف (ع) و وادار کننده بستگانش به خضوع و خشوع در برابر او

قد جعلها ربي حقاً

ص: 148

318- عوامل خضوع برای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 14

14_ خداوند، اعطا کننده مقام و منزلت به یوسف (ع) و وادار کننده بستگانش به خضوع و خشوع در برابر او

قد جعلها ربي حقاً

319- عوامل رفع اندوه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 10

10_ توفیق ملاقات یوسف (ع) در مقام عزیزی مصر با برادرش بنیامین، از میان برنده تلخ کامی ها و زایل کننده ناراحتی آن دو از بد رفتاری های گذشته برادران

إني أنا أخوك فلا تبتس بما كانوا يعملون

تفریح «فلا تبتس...» به وسیله حرف «فاء» بر «إني أنا أخوك» بیانگر دلیل یوسف (ع) برای جا نداشتن حزن و اندوه بر رفتار ناپسند برادرانش است؛ یعنی، یوسف (ع) با این تفریح بیان می دارد که هر چند بر اثر رفتار آنان مشکلاتی را متحمل شدم؛ ولی همانها زمینه شد که به این مقام نایل شوم. بنابراین نه تو و نه من نباید از عملکرد برادرانمان محزون باشیم.

320- عوامل عصمت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 2،4

2_ مشاهده حجت و برهان الهی، تنها مانع یوسف (ع) در تسلیم شدن به خواسته زلیخا و پرهیز از آمیزش با وی

و هم بها لولا أن رءا برءن ربه

جمله «هم بها» به منزله جواب برای «لولا أن...» است؛ یعنی، اگر برهان ربوبی را ندیده بود، به سوی زلیخا تمایل پیدا می کرد. «برهان» به معنای حجت و دلیل است و از مصداقهای روشن و بارز آن، همان دلیلهایی است که در آیه قبل مطرح شد؛ یعنی، رؤیت برهان عبارت بود از: الف) یوسف ربوبیت خداوند و نعمتهای او را مشاهده می کرد (إنه ربي أحسن مثوای). ب) یوسف (ع) با تمام وجود دریافته بود که گنه کاران و ستمگران، رستگار نمی شوند (إنه لا یفلح الظالمون). ج) او تردیدی نداشت که آمیزش با زلیخا، ظلم و معصیت خداوند است

(معاذالله...).

4_ بهره مندی یوسف (ع) از برهان و حجت الهی (مشاهده ربوبیت خدا و...) عامل عصمت او از ارتکاب گناهان

لولا أن رءا برهـن ربه كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء

ص: 149

321- عوامل نجات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 2

2_ امداد خداوند ، مایه رهایی یوسف (ع) از گناه و مکر و افسون زلیخا و زنان اشراف شد .

فاستجاب له ربه فصرف عنه کیدهنّ

322- عهد با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 61 - 5,6

5_ برادران یوسف ، با او عهد کردند که بنیامین را در نوبت بعد به حضور وی بیاورند .

سنرود عنه أباه و إنا لف_علون

6_ برادران یوسف ، با او عهد کردند که پدرشان یعقوب (ع) را برای روانه ساختن بنیامین متقاعد کنند .

قالوا سنرود عنه أباه و إنا لف_علون

«مراوده» (مصدر نرأود) به معنای درخواست با لطف و مداراست و «عنه» دلالت به مورد درخواست دارد. و مفاد «سنرود...» چنین است، همانا با ملاحظت و مدارا از پدرش (پدر بنیامین) خواهیم خواست که وی را در سفر آینده با ما همراه سازد.

323- غذای همبندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 6,7

6_ خبر دادن از نوع غذا و خصوصیات آن ، دلیل یوسف (ع) فراروی زندانیان برای بهره مندیش از علم غیب

قال لایأتیکما طعام ترزقانه إلاّ تبتأتکما بتأویله . . . ذلکما مما علمنی ربی

7_ یوسف (ع) ، پیش از آوردن غذا برای زندانیان ، نوع و خصوصیات آن را برای ایشان بیان کرد .

قال لایأتیکما طعام ترزقانه إلاّ تبتأتکما بتأویله قبل أن یأتیکما

بر این اساس که ضمیر در «تأویله» به «طعام» باز گردد، جمله «قال لایأتیکما..» چنین معنا می شود: یوسف(ع) گفت: «پیش از آنکه غذایی که به شما اعطا می شود، برایتان حاضر گردد، تأویل آن غذا را برای شما بیان کرده ام» مراد از تأویل طعام، ماهیت نوع خصوصیات و نتیجه آن می باشد.

324- غریزه جنسی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 8

8- یوسف (ع)، برخوردار از تمایل جنسی و توانا بر کام یابی از زنان

وإلا تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

ص: 150

325- فرار یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 2,5,8

2_ یوسف (ع) برای نجات خویش از درآویختن زلیخا با او، به طرف درب خروجی فرار کرد.

و لقد همّت به .. واستبقا الباب

معرفه آوردن «الباب»، اشاره به دربی خاص دارد که به مناسبت مورد می توان گفت: مراد از آن درب خروجی است.

5_ یوسف (ع) در تعقیب و گریزش با زلیخا، زودتر از وی به درب خروجی رسید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

8_ یوسف (ع)، به گشودن درب و فرار از چنگ زلیخا موفق شد.

و ألفیا سیدها لدا الباب

326- فرجام همبندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 5

5_ یوسف (ع)، آزادی یکی از دو هم بند خویش و به دار کشیده شدن دیگری را، سرنوشتی حتمی و غیر قابل تغییر دانسته و آن را به ایشان گوشزد کرد.

قضى الأمر الذی فیه تستفتیان

«افتاء» بیان کردن حکم است و «استفتاء» (مصدر تستفتیان) به معنای درخواست بیان حکم می باشد. مراد از «الأمر» تأویل رؤیا (حادثه ای که رؤیا جلوه گر آن است) می باشد. بنابراین «قضى الأمر...»؛ یعنی: آن حادثه ای که رؤیای شما بیانگر آن بود و شما درباره آن پرسش کردید، حتمی و غیر قابل تغییر است.

327- فرزندخواندگی در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 10

10_ انتخاب فردی به عنوان فرزند (فرزندخواندگی) ، امری متعارف در زمان یوسف (ع) ، و دارای اعتبار قانونی در دیار مصر باستان

أو نتخذہ ولدًا

ص: 151

328- فرزندخواندگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 6,7

6_ عزیز مصر در نظر داشت از یوسف (ع) در امور خویش بهره گیرد، و یا او را به فرزندى خود و همسرش برگزیند.

قال الذی... أکرمی مثنوی_ه عسی أن ینفعنا أو نتخذہ ولدًا

7_ عزیز مصر، یاورى یوسف (ع) و گزینش او به فرزندى را، در گرو علاقه مندى یوسف (ع) به وی و همسرش زلیخا می دانست.

أکرمی مثنوی_ه عسی أن ینفعنا أو نتخذہ ولدًا

جمله «عسی...» تعلیل برای «أکرمی مثنوا» است، و مفاد جمله چنین می شود: از آن رو از تو می خواهم او را گرامی بداری، تا علاقه او را به خودمان جلب کنی و در نتیجه بتوانیم به یاری او، دل ببندیم و یا به قبول فرزند خواندگیش، امیدوار باشیم.

329- فروشی غلات در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 9

9_ تداوم سیاست یوسف (ع) در جیره بندى غلات و فروش و دریافت بهای آنها، در دوران قحطى مصر

و جئنا بیض_عه مزجیه فأوف لنا الکیل

چنان چه گذشت آیات 59، 60 و 62 از همین سوره دلالت بر آن داشت که یوسف آذوقه های ذخیره شده را جیره بندى کرده بود و سهمیه افراد را در برابر دریافت بها به آنان می پرداخت. آیه مورد بحث نیز به دلیل کلمه «کیل» و جمله «جئنا بیضاعه مزجاه» حاکی از آن است که سیاست سهمیه بندى و گرفتن بهای سهمیه همچنان پس از گذشت مدت ها ادامه داشت.

330- فروش یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 1,4,5,9

1_ کاروانیان، یوسف (ع) را به درمهایی اندک و بهایی ناچیز فروختند.

و شروه بئمن بخص درهم معدوده

«شراء» (مصدر شروا) به معنای فروختن است و ضمیر فاعلی در «شروه» به «سیاره» باز می‌گردد. «بخس» مصدر به معنای اسم مفعول (مبخوس=ناقص و کم ارزش) می‌باشد. «ثمن بخش»؛ یعنی، بهایی که نسبت به چیز خریداری شده کم ارزش تر باشد. «معدوده» به معنای شمرده شده و کنایه از اندک بودن است.

4_ تعجیل کاروانیان در فروش یوسف (ع) و بی رغبتی آنان در نگه داشتن وی، دلیل فروختن او به بهایی ناچیز

و شروه بثمان بخش... و كانوا فیه من الزهدین

جمله «و كانوا...» به منزله تعلیل برای «شروه بثمان بخش» است؛ یعنی، چون رغبتی به [نگه داری] یوسف (ع) نداشتند، او را به بهایی ناچیز فروختند.

5_ برادران یوسف، او را به درهمهایی اندک و بهایی ناچیز، به کاروانیان فروختند.*

ص: 152

برداشت فوق، براساس این احتمال است که مراد از ضمیر فاعلی در «شروه»، برادران یوسف باشد. بر این مبنا برادران یوسف فروشنده، و طبعاً کاروانیان خریدار او بودند. عبارت «الذی اشتراه من مصر» در آیه بعد، می تواند مؤید این احتمال باشد؛ زیرا این عبارت می رساند که پیش از فروش یوسف(ع) در مصر، یک بار دیگر نیز خرید و فروش در مورد او انجام گرفته بود.

9_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما أخرجوه أقبِل إليهم إخوه يوسف فقالوا هذا عبدنا . . . أمنكم من يشتري هذا العبد؟ فاشتره رجل منهم بعشرين درهماً و كان إخوته فيه من الزاهدين . . .»

از امام سجاده(ع) روایت شده است: . . . هنگامی که کاروانیان یوسف را از چاه درآوردند، برادران او به نزد آنان رفتند و گفتند: این برده ماست . . . آیا از شما کسی هست که این برده را بخرد؟ پس مردی از آنان او را به بیست درهم خرید و برادران وی به او بی رغبت بودند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 1

1_ کاروان یابنده یوسف (ع) ، به مصر وارد شد و او را در آن دیار به فروش رساند .

و شروه بثمان . . . و قال الذی اشتريه من مصر

331- فضایل قاضی قصه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 3

3_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، شخصی فرزانه ، کاردان و عادل بود .

و شهد شاهد . . . و هو من الصّـدقین

پی بردن به حقیقت ماجرا با نحوه پارگی پیراهن ، دلالت بر هوشیاری و کاردانی داور دارد ، و از آن جایی که حق را ، علی رغم خویشی با زلیخا کتمان نکرد ، عدالت و حق پویی او به خوبی روشن می شود.

332- فضایل یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 86 - 3

3_ ابراهیم، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون(ع) پیامبرانی بودند که بر همه مردم عصر خویش برتری

یافته بودند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب . . . و کلا فضلنا علی العلمین

برتری یافتن هر یک از پیامبران بر همه مردم _ که در اولین نظر از کلمه «العالمین» به ذهن می آید _ مستلزم برتری یافتن هر یک از پیامبران بر دیگری است. لذا نمی توان عموم «العالمین» را حقیقی دانست، بلکه دارای عموم عرفی بوده و ناظر به همه جوامع عصر خود آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 153

21_ فضیلت های یوسف (ع) و نعمت های عطا شده به او و حضرت ابراهیم و اسحاق (ع) و خاندان یعقوب، جلوه هایی از ربوبیت خداوند

یجتیبیک ربک . . . و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب ... إن ربک علیم حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 2,4

2_ یوسف (ع) در سن جوانی و رسیدن به رشد عقلی و جسمی، به حکمتی والا و علمی گسترده دست یافت .

و لما بلغ أشده ءاتینَه حکماً و علماً

نکره آوردن «حکماً» و «علماً» حکایت از عظمت حکمت و علمی دارد که خداوند به یوسف(ع) عطا فرموده بود. اسناد «آتی» به ضمیر متکلم «نا» مؤید این حقیقت است. و از آن رو که خداوند داستان مراوده زلیخا را پس از بیان بهره مندی یوسف(ع) از علم و حکمت مطرح می کند، معلوم می شود که او در عنفوان جوانی به حکمت و علم دست یافته بود؛ زیرا محتمل نیست که زلیخا پس از گذشت جوانی یوسف(ع) - مثلاً در سنین سی و یا چهل سالگی - خواهان وصال او بوده باشد.

4_ یوسف (ع) در سن جوانی، به قضاوت و داوری میان مردم توانا بود .

و لما بلغ أشده ءاتینَه حکماً و علماً

برخی از مفسران، «حکم» را به دانش معارف الهی، احکام شریعت، حکمت و قضاوت میان مردم تفسیر کرده اند و مراد از «علم» را، دانش تعبیر رؤیاهای، تحلیل حوادث و درک مصالح و مفاسد دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 14,15

14_ پاک دامنی اعجاب انگیز، و عفاف شگفت آور یوسف (ع)

و رودته التی . . . و غلقت الأبواب و قالت هیت لک قال معاذ الله

15_ یوسف (ع) در عنفوان جوانی، انسانی موحد، مطیع و فرمانبردار خدا و در اوج تقوا و پرهیزگاری بود .

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10_ یوسف (ع) از بندگان مطیع خدا و از خالص شدگان برای او بود .

إنه من عبادنا المخلصین

مراد از «مخلصین» (خالص شدگان) این است که غیر خدا در آنان نصیبی ندارد و کاملاً در اختیار خداوند و اوامر او هستند. نه شیطان بر ایشان فرمان روایی می کند و نه اسیر هواهای نفسانی اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11_ یوسف (ع) از زمره نیکوکاران بود .

إنانری_ک من المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 4،10

4_ یوسف (ع) ، از علم غیب برخوردار بود .

قال لاياتيكما طعام ترزقانه إلا بتأتكما بتأويله

ضمیر در «بتأويله» محتمل است به «طعام» باز گردد ، و ممکن است مراد از آن رؤیای هر یک از هم بندگان یوسف(ع) باشد. بر اساس احتمال نخست ، جمله «قال لاياتيكما...» حاکی از این است که یوسف(ع) ، از غیب مطلع بوده است.

10_ آگاهی یوسف (ع) به غیب و توان او بر تعبیر رؤیاها ، تنها بخشی از دانش موهبتی خداوند به یوسف (ع) بود .

ذلکما مما علمنی ربی

«من» در «مما» می تواند برای تبعیض باشد و محتمل است بیانگر نوع و جنس باشد. برداشت فوق ، بر اساس احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 9

9_ اطلاع یوسف (ع) از آینده و آگاهی او به غیب

قضی الأمر الذی فیه تستفتیان

مفاد «قضی الأمر...» تأویل و تفسیر رؤیای هم بندگان یوسف نیست ؛ بلکه بیان حقیقتی است که آن حضرت در حاشیه تأویل رؤیا بیان داشت و این نشان دهنده آن است که آن حضرت علاوه بر تعبیر رؤیا ، به اموری از آینده نیز آگاه بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 11،12

11_ یوسف (ع) علی رغم آزار دیدن از حکومت مصر ، دانش خویش را از آنان دریغ نداشت .

قال ترعون .. إلا قليلاً مما تأکلون

12_ یوسف (ع) ، شخصیتی با گذشت ، جوانمرد و بزرگواری

أفتنا .. قال ترعون

یوسف(ع) علی رغم ستم دیدن از دستگاه حکومتی و زندانی شدن بدون هیچ جرم و خطایی، دانش انحصاری خویش را بدون هیچ پیش شرطی در اختیار آن دستگاه قرار داد. این عملکرد در شرایط مذکور بیانگر شخصیت والای یوسف(ع) و بهره مندی او از بزرگواری و جوانمردی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 13

13_ یوسف (ع) شخصیتی با عظمت ، بزرگوار و در اوج کرامت و آزادگی

قال الملك ائتونی به .. فسئله ما بال النسوه الّتی قطعن ایدیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 8

8_ یوسف (ع) ، برخوردار از عفتی اعجاب برانگیز و در خور برترین ستایش

قلن ح_ش لله

ص: 155

«حاش لله» سخنی است که از شدت شگفت زدگی حکایت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 7

7_ یوسف (ع) انسانی مقتدر و امین و شایسته اعتماد بود .

إنك اليوم لدينا مكين أمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 10

10_ اقتدار کامل و بدون منازع یوسف (ع) در مصر ، پرتوی از رحمت خاص خداوند بر او بود .

كذلك مكّنا ليوسف . . . نصيب برحمتنا من نشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 57 - 9

9_ یوسف (ع) نمونه ای بارز از مؤمنان تقوایپشه و باورداران به سرای آخرت

و لأجر الأخره خير للذين ءامنوا و كانوا يتقون

از مصداقهای مورد نظر برای «الذين آمنوا ..» به قرینه آیات قبل ، یوسف(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 6،7،8

6_ یوسف (ع) سهمیه و جیره افراد را همواره عادلانه و بدون کمترین نقصی به آنان پرداخت می کرد .

ألا ترون أنى أوفى الكيل

کیل (پیمانہ کردن) مصدر است و در آیه شریفه، به معنای اسم مفعول (مکیل) می باشد و مراد از آن آذوقه و غلات است. «ایفاء» (مصدر اوفی) به معنای پرداختن به طور کامل و بدون نقص و کاستی است. آوردن فعل مضارع (اوفی) به جای فعل ماضی «وفیت» اشاره به روش مستمر یوسف(ع) در ایفای کیل دارد.

7_ یوسف (ع) از میهمانان و کسانی که برای تهیه آذوقه و دریافت سهمیه به او مراجعه می کردند، به خوبی پذیرایی می کرد.

ألا ترون .. أنا خير المنزلين

«نزول» به طعام و مانند آن که برای میهمان تهیه شده گفته می شود و «نزیل» به معنای میهمان است. «منزلین» در آیه شریفه از همین ماده گرفته شده و به معنای میزبانها و مهمان نوازان می باشد.

8_ یوسف (ع) از برادرانش به نیکی پذیرایی کرد و سهمیه ایشان را از خوار و بار به طور کامل پرداخت نمود.

ألا ترون أنى أوفى الكيل وأنا خير المنزلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 9

9_ گذشت، بزرگواری و منزّه بودن از کینه توزی و حسّ انتقام جویی به هنگام قدرت، از خصلت های نیکوی حضرت یوسف (ع)

ص: 156

فلا تبتس بما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 21, 26

21_ موفقیت یوسف (ع) در طرح و اجرای نقشه برای نگه داشتن بنیامین ، جلوه ای از برتری او بر برادران خویش و نمودی از دانش افزون تروی

کذلک کدنا لیوسف . . . نرفع درجت من نشاء و فوق کل ذی علم علیم

مصدق مورد نظر برای «من نشاء» یوسف(ع) است.

26_ برادران یوسف برخوردار از علم و دانش و یوسف (ع) عالم تر و آگاه تر از همه آنان

و فوق کل ذی علم علیم

بر اساس اولین معنایی که برای جمله فوق در برداشت قبل آمد ، مصداق مورد نظر برای «علیم» یوسف است و مصداق «کل ذی علم» برادران او هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 10

10_ یوسف (ع) بهره مند از سیطره بر خویشان و برخوردار از حلم و بردباری

فأسرها یوسف فی نفسه و لم یبدها لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 9

9_ یوسف (ع) در زمان وزارت و اقتدار همچنان انسانی نیکوکار بود .

إنانریک من المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 10

10_ یوسف (ع)، انسانی با گذشت، جوانمرد و به دور از انتقام جویی بود.

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم ج_هلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 7

7_ یوسف (ع) و بنیامین از تقوایشگان صبور و از زمره محسنان بودند.

قد منّ الله علينا إنه من يتق و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 1

1_ یوسف (ع)، برتر و با فضیلت تر از سایر برادرانش بود.

لقد ءاثرک الله علينا

ص: 157

«ایثار» (مصدر آثر) به معنای برتری دادن و اختیار کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 2

2_ یوسف (ع) انسانی با گذشت و بدور از خصلت انتقام جویی

قال لا تثریب علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 6,7

6_ آگاهی یوسف (ع) از غیب و اطلاع او بر حوادثی از آینده

فألقوه علی وجه أبی یأت بصیراً

تأثیر پیراهن یوسف (ع) بر چشمان یعقوب (ع) و بینا شدن آنها، از امور غیبی است و یوسف (ع) از آن آگاه بود.

7_ بینا شدن یعقوب (ع) به وسیله پیراهن یوسف (ع)، کرامتی از یوسف

فألقوه علی وجه أبی یأت بصیراً

فعل «یأت» جواب امر «فألقوه» است و لذا با حرف شرطی مقدر مجزوم شده است. تقدیر کلام چنین می باشد: «إن تلقوه علی وجه أبی یأت بصیراً». این معنا گویای تأثیر پیراهن یوسف (ع) در بینا شدن چشم یعقوب (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 5,8

5_ خداوند، اعطا کننده حکومت و فرمانروایی به یوسف (ع)

رب قد ءاتیننی من الملک

8_ یوسف (ع) برخوردار از علم به تأویل رؤیاها و تحلیل حوادث

علمتنی من تأویل الأحادیث

«احادیث» جمع حدیث است. صاحب مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: «هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در

بیداری و چه در خواب_ به انسان برسد به آن حدیث گفته می شود». بنابراین مراد از احادیث هم می تواند رؤیاها باشد و هم می تواند حوادث و رویدادها باشد.

333- فضایل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 4

4_ احترام ویژه یوسف (ع) به پدر و مادر خویش

و رفع ابویه علی العرش

فلسفه استمرار زندان یوسف(ع)

ص: 158

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 15

15_ « عن أبي عبدالله (ع) : . . . [في قول الله] « قال للذي ظنّ أنه ناجٍ منهما اذكرني عند ربك » قال : ولم يفرع يوسف في حاله إلى الله فيدعوه فلذلك قال الله « فأنساه الشيطان ذكر ربه فلبث في السجن بضع سنين » . . . ;

از امام صادق(ع): .. [در باره سخن خدا] «قال للذي... اذكرني عند ربك» روایت شده است که فرمود: یوسف در آن حال به خداوند پناه نبرد که او را بخواند. برای همین است که خدا فرمود: فأنساه الشيطان ذكر ربه...».

334- فلسفه بیان قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 103 - 4

4_ خداوند با بیان مکر برادران یوسف علیه وی ، تسلی دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مخالفت مردمان با وی

إذ أجمعوا أمرهم وهم يمكرون. و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنين

برداشت فوق، مقتضای ارتباط میان «ما أكثر الناس . . .» با خصوص مکر برادران یوسف علیه وی (و هم يمكرون) است و به این نکته اشاره دارد که: ای پیامبر! آنان که فرزندان یعقوب پیامبر بودند با پدر و برادرشان آن گونه رفتار کردند، پس مبادا از ایمان نیاوردن مردم اندوهگین باشی و خود را مقصر پنداری چرا که عموم مردم حق ناپذیرند.

335- فلسفه تدبیر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 5

5_ گذاشتن جام شاهی در اثاثیه بنیامین ، جو یا شدن از مجازات سارق در آیین فرزندان یعقوب و تفتیش بار بنیامین پس از سایر برادران ، از الهامات خدا به یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین نزد خود بود .

كذلك كدنا ليوسف

«كذلك» اشاره به مجموعه طرح و نقشه ای دارد که آیات 70 تا 75 بیانگر آن بود.

336- فلسفه خواسته های یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ پیشگیری از بروز فاجعه برای مردم مصر به سبب قحطی و خشکسالی ، از هدف های یوسف (ع) در تقاضای منصب حکومتی

اجعلنی علی خزائن الأرض

ص: 159

337- فلسفه دادخواهی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 3، 2، 12

2_ آگاه شدن عزیز مصر به پرهیز یوسف (ع) از رابطه نامشروع با همسر وی، از اهداف یوسف (ع) در تقاضای دادرسی و بازجویی از زنان اشراف

ذلک لیعلم أنى لم أئنه بالغیب

چنانچه «ذلک لیعلم...» کلام یوسف (ع) باشد، مشارالیه «ذلک» خارج نشدن از زندان و تقاضای دادرسی و محاکمه زنان اشراف است. ضمیر در «یعلم» و «لم أئنه» می تواند به «عزیز» باز گردد و می تواند مراد از آن «ملک» باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال نخست است. بنابراین «ذلک لیعلم...»؛ یعنی، بیرون نرفتن من از زندان و تقاضای دادرسی بدان خاطر بود که عزیز مصر بداند من در نهان به او خیانتی نکردم.

3_ یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است.

ذلک لیعلم أنى لم أئنه بالغیب

برداشت فوق، بر این اساس است که ضمیر در «یعلم» و «لم أئنه» به «ملک» باز گردد.

12_ یوسف (ع) با تقاضای دادرسی درصدد بود به پادشاه مصر ثابت کند که خیانتکاران هرگز به پیروزی نمی رسند و مکرشان فرجامی ندارد.

ذلک لیعلم... أن الله لایهدى کید الخائنین

چنانچه گذشت عبارت «أن الله لایهدى...» عطف بر «أنى...» است؛ یعنی: «ذلک لیعلم أن الله...». این بدان خاطر بود که عزیز و یا پادشاه بداند که خداوند مکر خیانتکاران را به ثمر نمی نشاند.

338- فلسفه ذکر قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 4

4_ پیدایش سؤلهایی درباره علم و حکمت خداوند و امتیازات یوسف (ع)، باعث طرح داستان یوسف (ع) در قرآن

إن ربك علیم حکیم. لقد کان فی یوسف وإخوته آیت للسانلین

339- فلسفه زندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 14

14_ یوسف (ع) با ابلاغ بی گناهی خویش به پادشاه، بر این نکته تأکید کرد که زندانی شدنش نتیجه مکر و کید زنان اشراف بوده است.

إن ربی بکیدهنّ علیم

ص: 160

340- فلسفه زندانی کردن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 2,3

2_ تصمیم قاطع دولت مردان مصر بر زندانی ساختن یوسف (ع) ، جهت رهایی از بحران و حفظ حیثیت دربار

ثم بدا لهم . . . لیسجننه

3_ گناهکار وانمود کردن یوسف (ع) ، از اهداف زندانی ساختن او *

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الأیت لیسجننه

341- قاضی قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 9,10,11

9_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، علی رغم خویشی او با زلیخا ، بی طرفی کامل را رعایت کرد ، و قضاوتی بر حق ارائه نمود .

و شهد شاهد من أهلها إن كان قمیصه قُدّ من قُبَل

10_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، پیش از اظهار نظر خویش ، به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) آگاه شد .

و شهد شاهد من أهلها إن كان قمیصه قُدّ

11_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، صداقت زلیخا و دروغ گویی یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) از پیش رو

دانست .

إن كان قمیصه قُدّ من قُبَل فصدقت و هو من الكذیبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 1

1_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، کذب ادعای زلیخا و صداقت یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن از پشت سر دانست .

و إن كان . . . و هو من الصّـدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 8.9

8_ برادران یوسف ، صلاح امور خویش و بهبود وضعیت خود را در کشتن و یا تبعید او می پنداشتند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً .. و تکونوا من بعده قومًا صـلحین

مراد از صلاح در «قوماً صالحین» صلاح امور دنیوی است ؛ زیرا ظاهر آن است که فعل مضارع «تکونوا» عطف بر «ینخل» و جواب امر «اقتلوا» و «اطرحوه» می باشد. بر این اساس جمله «تکونوا...» چنین معنا می شود: اگر یوسف را بکشید و یا تبعیدش کنید، امور شما اصلاح می شود و بدبختی از شما برطرف می گردد.

ص: 161

9_ برادران یوسف ، بر آن بودند که پس از کشتن یا تبعید او ، توبه کرده و درستکار شوند . *

اقتلوا یوسف . . . و تکنونوا من بعده قوماً صالحین

در برداشت فوق، صلاح در «قوماً صالحین» صلاح دینی و اخلاقی گرفته شده است. این احتمال مبتنی بر این است که «واو» در «و» تکنونوا» به معنای مع و «تکنونوا» منصوب به «آن» مقدر باشد. بر این اساس «اقتلوا یوسف . . . و تکنونوا من بعده قوماً صالحین» چنین معنا می شود: یوسف را بکشید، ولی با این قید و شرط که پس از آن با توبه به درگاه خدا، مردمی صالح و درستکار باشید.

343- قدرت جنسی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 3

3_ توانایی جسمی و جنسی یوسف (ع) ، برای کام جویی از زلیخا

و لقد هممت به و هم بها لولا أن رءا برهن ربه

قرآن، پس از بیان این که زلیخا تمام شرایط کام جویی را برای یوسف فراهم ساخته بود و موانع را برطرف کرده بود، با جمله «هم بها لولا . . .» تنها مانع یوسف (ع) را، مشاهده برهان الهی معرفی کرد تا گمان نشود که او گرایشی به امور جنسی نداشت و از آمیزش با زنان ناتوان بود.

344- قدرت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 10

10_ اقتدار و عزت یوسف (ع) نشانه ای روشن بر ضایع نشدن پاداش تقوایبندگان صبور و نیکوکار است .

قد منّ الله علينا إنه من يتق و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

345- قرآن و قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 102 - 8,9

8_ جلسه توطئه و مکر برادران یوسف علیه او ، مخفی مانده ترین قسمت داستان یوسف (ع) تا پیش از نزول قرآن

إذ أجمعوا أمرهم وهم يمكرون

یاد کردن از این قسمت داستان یوسف (جلسه توطئه و مکر برادران علیه وی) پس از بیان اینکه داستان یوسف از اخبار غیبی است، می تواند اشاره به این معنا باشد که این قسمت داستان از مخفی مانده ترین قسمت‌های آن می باشد.

9_ بیان قرآن درباره مکرها و توطئه‌های برادران یوسف، زلیخا و هیأت حاکمه مصر علیه او، دلیلی بس روشن بر وحی بودن و الهی بودن آن

ما کنت لدیهم إذ أجمعوا أمرهم وهم يمكرون

ص: 162

جمله «و ما كنت لديهم..» به منزله تعلیل برای «ذلک من أنباء الغیب...» است.

346- قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 1,3,4,5,6,8,9,11

1_ یوسف (ع) در رؤیایی دید که یازده ستاره به همراه ماه و خورشید بر او سجده می کنند .

إني رأيت أحد عشر كوكبًا والشمس والقمر رأيتهم لي سـجدین

3_ یوسف (ع) هیچ ابهام و تردیدی در رؤیای خویش و خصوصیات آن نداشت .

إني رأيت أحد عشر كوكبًا .. رأيتهم لي سـجدین

تکرار فعل «رأیت» برای تأکید است و هدف از تأکید رساندن این معناست که یوسف در خواب خویش و خصوصیات آن ، ابهام و تردیدی نداشت.

4_ ستارگان ، ماه و خورشید در رؤیای یوسف ، همگی یک جا و دسته جمعی بر او سجده کردند . *

إني رأيت أحد عشر كوكبًا .. رأيتهم لي سـجدین

برداشت فوق ، احتمالی است که می توان آن را از تکرار فعل «رأیت» به دست آورد.

5_ یوسف (ع) رؤیای شگفت خویش را برای پدرش (یعقوب (ع)) بیان کرد .

إذ قال يوسف لأبيه يـأبت إني رأيت

6_ رابطه یوسف (ع) و پدرش یعقوب (ع) ، رابطه ای صمیمانه و سرشار از محبت بود .

إذ قال يوسف لأبيه يـأبت .. يـبنی

تعبیر «یـأبت» (ای پدرم) در کلام یوسف (ع) و «یـبنی» (ای پسرک من) در کلام یعقوب (ع) ، حاکی از اظهار علاقه آن دو به یکدیگر است.

8_ «عن أبي جعفر (ع) : ... رأی یوسف هـذه الرؤیا وله تسع سنين فقصدّها علی آبيه ... و كان یوسف من أحسن الناس وجهاً و كان یعقوب یحبّه ...» ;

از امام باقر (ع) روایت شده: ... یوسف این خواب را در سن نه سالگی دید و آن را برای پدرش نقل کرد ... یوسف از تمام مردم زیبا صورت

تر بود و یعقوب او را دوست می داشت».

9_ «عن أبي جعفر (ع) : . . . تأویل هـ_ ذه الرؤیا أنه سیملک مصر و یدخل علیه أبواه و إخوته أما الشمس فأُم یوسف راحیل و القمر یعقوب و أما أحد عشر کوکباً فإخوته فلما دخلوا علیه سجدوا شکراً لله وحده حین نظروا إليه . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده: تأویل این خواب یوسف این است که او به زودی بر مصر پادشاهی خواهد کرد و پدر و مادر و برادرانش بر او وارد می شوند؛ اما خورشید مادر یوسف «راحیل» و ماه «یعقوب» و یازده ستاره «برادران او» هستند. پس هنگامی که بر او وارد شدند و به او نظر افکندند برای خدا سجده شکر کردند (...).

11_ «قال أبو حمزة: فقلت لعلی بن الحسین (ع) : متى رأى یوسف الرؤیا؟ فقال: فی تلك اللیلة التي بات فیها یعقوب و ولده شباعاً و بات فیها ذمیال جائعاً رائهاً . . . ;

ابو حمزه گوید: به امام سجاد(ع) گفتم چه وقت یوسف(ع) این خواب را دید؟، فرمود: همان شبی که یعقوب و فرزندانش با شکم سیر خوابیدند و ذمیال با شکم گرسنه و در حال ناراحتی خوابید . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 163

1_ یعقوب (ع)، فرزندش یوسف (ع) را از نقل خواب خویش برای برادرانش برحذر داشت .

ی_بنی لاتقصص رءیاک علی إخوتک

4_ یعقوب (ع) مطمئن به مکر و کید فرزندانش علیه یوسف (ع) در صورت آگاه شدنشان از رؤیای او

لاتقصص رءیاک علی إخوتک فیکیدوا لک کیداً

چنان چه یعقوب (ع) اطمینان و یقین به کید و مکر فرزندانش علیه یوسف (ع) نداشت ، پس از نقل رؤیا می فرمود: «فإنی أخاف أن یکیدوا . . .» (می ترسم نقشه ای برای تو بکشند) و جمله خویش را با مفعول مطلق (کیداً) تأکید نمی کرد.

5_ یعقوب (ع) ، نگران آسیب دیدن یوسف (ع) از ناحیه برادرانش

فیکیدوا لک کیداً

6_ یعقوب (ع) پیش بینی می کرد که همه فرزندانش علیه یوسف (ع) متحد می شوند و هیچ کدام از او حمایت نخواهند کرد .

فیکیدوا لک کیداً

ضمیر در «یکیدوا» به «إخوه» باز می گردد و این گویای برداشت فوق است.

13_ رؤیای شگفت یوسف (ع) (سجده ستارگان ، ماه و خورشید) در سنین کودکی یا نوجوانی او بوده است .

قال ی_بنی

کلمه «بنی» تصغیر کلمه «ابن» می باشد و به ضمیر متکلم اضافه شده است. «ی_بنی» ؛ یعنی، ای پسر کوچک من.

14_ رابطه یوسف (ع) و پدرش یعقوب (ع) ، رابطه ای صمیمانه و سرشار از محبت بود .

ی_أبت . . . قال ی_بنی لاتقصص رءیاک

تعبیر «ی_أبت» (ای پدرم) در کلام یوسف (ع) و «ی_بنی» (ای پسرک من) در کلام یعقوب (ع) حاکی از علاقه آن دو به یکدیگر است.

20_ برادران یوسف ، در خطر گرفتاری به دام دشمنی های شیطان در صورت شنیدن رؤیای یوسف (ع)

فیکیدوا لک کیداً إن الشیطن لالینس_ن عدو مبین

23_ « عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما رأى يوسف الرؤيا وأصبح يقصّها علی أبيه يعقوب . . . فقال يعقوب ليوسف : لاتقصص

رؤیای هـ ذه علی إخوتک . . . فلم یکنتم یوسف رؤیاه فقصّها علی إخوته . . . ؛

از امام سجاده (ع) روایت شده . . . هنگامی که یوسف آن خواب را دید و بامداد برای پدرش یعقوب بازگو کرد . . . یعقوب به یوسف گفت: این خواب خود را برای برادرانت بازگو نکن . . . یوسف خواب خود را پوشیده نداشت و برای برادرانش بازگو کرد . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 1

1_ رؤیای یوسف (ع) حاکی از برگزیده شدنش از ناحیه خدا و خالص شدن او برای خداوند بود .

و کذلک یجتیبک ربک

«اجتباء» به معنای گزینش کردن و برای خود خالص ساختن است. بنابراین «یجتیبک ربک» ؛ یعنی ، پروردگارت تو را برمی گزیند و برای خویش خالص می گرداند ، به طوری که نصیبی در تو برای غیر او نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 5

5_ سرگذشت یوسف (ع) بیانگر دلیل و علت برگزیده شدنش از ناحیه خدا ، یاد دادن تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث به او و

ص: 164

اعطای نعمت کامل به وی است .

يجتبيک ربک و يعلمک . . . لقد کان فی يوسف و إخوته آيات للسائلين

برداشت فوق ، ناظر به این مطلب است که متعلق کلمه «آیات»، «اجتبا و گزینش یوسف(ع) و . . .» باشد که از جمله های «کذلک يجتبيک ربک و . . .» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 8 - 15، 8

8_ حسادت برادران یوسف به وی ، آنان را به جلسه ای برای تصمیم گیری علیه او واداشت .

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إلى أبينا منا

15_ « عن علي بن الحسين (ع) : . . . فلما رأى يوسف الرؤيا وأصبح يقصّها على أبيه يعقوب ، فاعتم يعقوب لما سمع من يوسف مع ما أوحى الله عزوجل إليه أن استعد للبلاء . . . و خاف أن يكون ما أوحى الله عزوجل إليه من الإستعداد للبلاء هو في يوسف خاصّه فاشتدت رفته عليه من بين ولده فلما رأى إخوه يوسف ما يصنع يعقوب بيوسف و تكرّمته إيّاه و إيثاره إيّاه عليهم إشتد ذلك عليهم . . . و قالوا : إن يوسف و أخاه « أحب إلى أبينا منّا » . . . ؛

از امام سجاده(ع) روایت شده است: . . . هنگامی که یوسف(ع) آن خواب را دید و بامداد برای یعقوب بازگو کرد، یعقوب به خاطر آنچه از یوسف شنید با آنچه خدای عزوجل به او وحی کرد که آماده بلا باش غمگین شد . . . و ترسید که آن بلا بالخصوص در مورد یوسف باشد. از این رو مهربانی او از میان برادران به یوسف زیادتر شد ؛ چون برادران رفتار یعقوب را نسبت به یوسف دیدند که او را گرامی می دارد و بر آنان ترجیح می دهد، بر آنان گران آمد . . . و گفتند: یوسف و برادرش نزد پدر ما از ما محبوب ترند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 9 - 11، 8، 7، 1، 5

1_ کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا يوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا يوسف . . .» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1_ برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2_ اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلين» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

5_ برادران یوسف در صورت نبود او ، بنیامین را رقیب خویش در جلب محبت یعقوب (ع) نمی دیدند .

لیوسف و أخوه أحب . . . اقتلوا یوسف ... یخل لکم وجه أیکم

برادران یوسف از محبت افزون تر یعقوب(ع) به یوسف(ع) و نیز بنیامین در رنج بودند؛ ولی با از میان بردن یوسف(ع) مشکل را حل شده می دانستند. بنابراین چنین می پنداشتند که بنیامین، نمی تواند مانع توجه کامل یعقوب(ع) به آنان باشد.

7_ برادران یوسف حضور او در نزد یعقوب را، مایه تلخ کامی و نابسامانی خویش می دانستند.

اقتلوا یوسف . . . تکونوا من بعده قومًا صـلحین

8_ برادران یوسف، صلاح امور خویش و بهبود وضعیت خود را در کشتن و یا تبعید او می پنداشتند.

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضًا . . . و تکونوا من بعده قومًا صـلحین

مراد از صلاح در «قوماً صالحین» صلاح امور دنیوی است؛ زیرا ظاهر آن است که فعل مضارع «تکونوا» عطف بر «یخل» و جواب امر «اقتلوا» و «اطرحوه» می باشد. بر این اساس جمله «تکونوا...» چنین معنا می شود: اگر یوسف را بکشید و یا

ص: 165

تبعیدش کنید، امور شما اصلاح می شود و بدبختی از شما برطرف می گردد.

9_ برادران یوسف، بر آن بودند که پس از کشتن یا تبعید او، توبه کرده و درستکار شوند. *

اقتلوا یوسف... و تکونوا من بعده قوماً صالحین

در برداشت فوق، صلاح در «قوماً صالحین» صلاح دینی و اخلاقی گرفته شده است. این احتمال مبتنی بر این است که «واو» در «و» تکونوا» به معنای مع و «تکونوا» منصوب به «آن» مقدر باشد. بر این اساس «اقتلوا یوسف... و تکونوا من بعده قوماً صالحین» چنین معنا می شود: یوسف را بکشید، ولی با این قید و شرط که پس از آن با توبه به درگاه خدا، مردمی صالح و درستکار باشید.

11_ «عن علی بن الحسین (ع) فی قوله تعالی: «و تکونوا من بعده قوماً صالحین» ای تتوبون؛

از امام سجاد(ع) روایت شده که درباره سخن خدا که می فرماید: [برادران یوسف گفتند:] «و تکونوا من بعده قوماً صالحین» فرمود: یعنی بعد از آن توبه می کنید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 10 - 12 - 1,2,3,4,6,7,8

1_ یکی از برادران یوسف (لاوی) در جلسه توطئه، سایر برادران را از کشتن او برحذر داشت.

قال قائل منهم لا تقتلوا یوسف

مفرد بودن کلمه «قائل» گویای این است که تنها یکی از برادران یوسف با کشتن وی مخالفت کرد و او بر اساس روایتی که در پایان آیه خواهد آمد، «لاوی» بوده است.

2_ لاوی برخلاف دیگر برادرانش، با توطئه علیه یوسف (ع) و دور ساختن او از نزد پدرشان یعقوب (ع) موافق نبود.

لا تقتلوا یوسف و ألقوه فی غیـبت الجب... إن کنتم فـعلین

جمله شرطی «إن کنتم فاعلین» (اگر بر توطئه علیه یوسف(ع) مصمم هستید) می رساند که لاوی با انجام توطئه موافق نبود. لازم به ذکر است که جواب جمله شرطی (إن کنتم...) معنایی است که از «ألقوه...» استفاده می شود؛ یعنی، «إن کنتم فاعلین فألقوه فی غیـبت الجب».

3_ لاوی به برادرانش پیشنهاد کرد اگر مصمم بر دور ساختن یوسف هستند او را در نهانگاه چاهی در مسیر کاروان ها بیفکنند.

قال قائل منهم لا تقتلوا یوسف و ألقوه فی غیـبت الجب یلتقطه بعض السیّاره

«جب» به معنای چاه است و برخی از اهل لغت برآنند که «جب» به چاه عمیق و پر آب گفته می شود. در مجمع البیان آمده است:

«غیبت الجب» حفره و یا طاق مانندی است که بالای آب چاه قرار می دهند و «سیاره» به گروهی که مسافرت می کنند (کاروان) اطلاق می شود.

4_ لاوی با پیشنهاد خود (انداختن یوسف به چاه) درصدد حفظ جان یوسف (ع) و پیشگیری از کشته شدن او بود .

لا تقتلوا یوسف . . . و ألقوه فی غیبت الجب یلتقطه بعض السیّاره

پیشنهاد لاوی مبنی بر اینکه یوسف را در چاهی بر سر راه کاروانها بیفکنید، در مقابل این نظر که او را در بیابانی رها سازید (أو اطحوه أرضاً) و نیز، تصریح به اینکه کاروانی او را بیابد (یلتقطه بعض السیّاره) دلالت می کند که وی درصدد پیشگیری از تلف شدن یوسف (ع) و از میان رفتن او بوده است.

6_ لاوی قرار دادن یوسف (ع) را در چاه ، مقدمه دستیابی کاروان ها به یوسف (ع) و مایه نجات او از مرگ می دید .

یلتقطه بعض السیّاره

التقاط (مصدر یلتقطه) به معنای یافتن و برگرفتن است.

7_ « عن علی بن الحسین (ع) : . . . قال کبیرهم « ولا تقتلوا یوسف » و لکن « ألقوه فی غیابت الجب » ؛

ص: 166

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . که برادر بزرگ تر آنان گفت: یوسف را نکشید ، ولی او را در مخفی گاه چاه قرار دهید».

8_ «عن أبي جعفر (ع) : . . . فقال لاوی لایجوز قتله و نغیبه عن أبینا ;

از امام باقر (ع) روایت شده است: . . . پس لاوی گفت: کشتنش روا نیست و [لیکن] او را از پدرمان دور می سازیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 1

1_ پیشنهاد لاوی (نکشتن یوسف (ع) و افکندن او در چاه) از طرف دیگر برادران پذیرفته شد و مورد تأیید قرار گرفت .

لاقتتلوا یوسف و ألقوه فی غیـبت الجب . . قالوا یـأبانا ما لک

بیان حضور برادران در نزد یعقوب (ع) به منظور جلب رضایت او برای بردن یوسف (ع) به مراتع ، پس از بیان پیشنهاد لاوی (ألقوه فی غیـبت الجب) گویای این نکته است که: آخرین پیشنهاد _ که همان طرح لاوی بود _ مورد پذیرش همگان قرار گرفت.

3_ یعقوب (ع) از سپردن یوسف (ع) به برادرانش ، همواره اجتناب می کرد .

ما لک لاتأمنا علی یوسف

4_ بردن یوسف (ع) از نزد یعقوب (ع) ، مشکل اساسی برادران یوسف در اجرای توطئه علیه او

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمنا علی یوسف

5_ زمینه سازی برادران یوسف جهت جلب رضایت پدر در بردن یوسف (ع)

یـأبانا ما لک لاتأمنا علی یوسف

6_ فرزندان یعقوب ، با دروغ و نیرنگ در صدد برآمدند تا اعتماد وی را جلب کرده و رضایت او را در سپردن یوسف (ع) به ایشان فراهم سازند .

و إنا له لنـصحو

7_ برادران یوسف با حضور در پیشگاه یعقوب (ع) لب به شکایت گشوده و از بی اعتمادی او نسبت به آنان درباره یوسف (ع) انتقاد کردند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمنا

8_ فرزندان یعقوب در حضور او ، بر خیرخواهی خویش نسبت به یوسف (ع) تأکید کردند .

ما لک لاتأمنا علی یوسف و إنا له لنـصحون

9_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به او، و تحریک احساسات وی درصدد فریب دادن او بودند .

قالوا یـأبانا ما لک لاتأمنا علی یوسف

برداشت فوق، از خطاب «یـأبانا» (ای پدر جانمان) و نیز لحن کلام «ما لک لاتأمنا . . .» (چه شده است که به ما درباره یوسف بی اعتماد هستی) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 11، 8، 6، 5، 4، 3، 2، 1

1_ فرزندان یعقوب، پس از طرح توطئه علیه یوسف (ع) از او خواستند تا یوسف (ع) را همراه آنان به مرتع بفرستد .

أرسله معنا غداً

2_ برادران یوسف، زمان اجرای توطئه علیه او را، فردای همان روز مشورت با یکدیگر و گفت و گو با پدرشان تعیین کردند .

إذ قالوا . . . قالوا یـأبانا . . . أرسله معنا غداً

3_ برادران یوسف در اجرای نقشه شوم خویش علیه او، تعجیل داشتند و درنگ را روا نمی دانستند .

ص: 167

أرسله معنا غداً

برداشت فوق، از تصریح برادران او به اینکه «فردا یوسف (ع) را به همراه ما بفرست» استفاده می شود.

4_ برادران یوسف با اظهار علاقه به رفع نیاز های طبیعی یوسف (ع) (حضور در مرتع و گردش و بازی) درصدد اثبات خیرخواهی خویش نسبت به او بودند .

وإنا له لنـصـحونـ. أرسله معنا غداً يرتع و يلعب

«رتع» (مصدر يرتع) استفاده فراوان از خوراکیها و نوشیدنیهای باغستانها، مزارع و مراتع است.

5_ نیاز یوسف (ع) به گردش و بازی و استفاده از خوراکی های مراتع، بهانه برادرانش برای بردن او به صحرا و جدا ساختنش از یعقوب (ع)

أرسله معنا غداً يرتع و يلعب

6_ یوسف (ع) به هنگام اجرای توطئه برادرانش علیه او، در سنین کودکی یا نوجوانی بوده است .

أرسله معنا غداً يرتع و يلعب

برداشت فوق، از فعل «يلعب» (بازی کند) به دست می آید؛ زیرا معمولاً بازی کردن را در مورد کودکان و نوجوانان به کار می برند.

8_ فرزندان یعقوب در حضور او، با تأکیدی فراوان مراقبت از یوسف (ع) را برعهده گرفتند .

وإنا له لحـفظونـ

تأکید فراوان، از آوردن جمله اسمیه به همراه «إِنَّ» و «لَام» تأکید استفاده می شود.

11_ «عن أبي جعفر (ع): . . . فقالوا كما حكى الله عزوجل « . . . أرسله معنا غداً يرتع و يلعب » أي يرضى الغنم و يلعب ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: . . . برادران یوسف همان گونه که خداوند حکایت فرموده، گفتند: «...أرسله معنا غداً يرتع و يلعب» ; یعنی، او را با ما بفرست تا گوسفندها را بچراند و بازی کند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 1,2,3,4,7,8,9

1_ یعقوب (ع) با فرستادن یوسف (ع) به همراه فرزندان، موافق نبود و از آن اعتذار می جست .

قال إني ليحزنني أن تذهبوا به

2_ حزن و اندوه در فراق یوسف (ع)، از اعتذار های یعقوب (ع) برای امتناع از فرستادن او به همراه برادرانش

ما لک لاتأمتنا .. قال إني ليحزني أن تذهبوا به

3_ یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع) بسیار علاقه مند بود و از فراق او آزرده خاطر و محزون می شد .

قال إني ليحزني أن تذهبوا به

4_ یعقوب (ع) علی رغم اعتماد نداشتن به فرزندانش درباره یوسف (ع)، از ابراز آن خودداری کرد .

قال إني ليحزني أن تذهبوا به و أخاف أن يأكله الذئب

7_ غفلت برادران از حراست یوسف (ع) در صحرا، دور از انتظار یعقوب (ع) نبود .

أخاف أن يأكله الذئب و أنتم عنه غفلون

8_ « عن أبي عبد الله (ع) قال : إن بني يعقوب لما سألوا أباهم يعقوب أن يأذن ليوسف في الخروج معهم قال لهم « إني أخاف أن يأكله

الذئب و أنتم عنه غافلون » . . . قَرَّبَ يعقوب لهم العَلَّةَ اعتلَّوا بها في يوسف (ع) ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: فرزندان یعقوب هنگامی که از پدر خواستند تا اذن دهد که یوسف با آنان بیرون رود، پدرشان گفت: من می ترسم که او را گرگ بخورد و شما از او غافل باشید . . . پس یعقوب عذری را که آنان برای نیاوردن یوسف اظهار کردند به [ذهن آنان] نزدیک کرد».

ص: 168

9_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . قال یعقوب (ع) «إنی لیحزنی أن تذهبوا به و أخاف أن يأكله الذئب» فانتزعه حذراً علیه من أن تكون البلوی من الله عزوجل علی یعقوب فی یوسف خاصه . . . ;

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . یعقوب [به فرزندان] گفت: «بردن شما یوسف را مرا غمگین می کند و می ترسم که او را گرگ بخورد»؛ پس یوسف را از دست آنان گرفت، چون می ترسید آن بلایی که قرار بود از طرف خدا بر او وارد شود، در مورد یوسف بالخصوص باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 14 - 3,4,5

3_ فرزندان یعقوب با یادآور شدن کثرت نیرو و توان خویش، نگرانی او (احساس خطر حمله گرگ ها به یوسف) را نابه جا شمردند.

أخاف . . . قالوا لئن أكله الذئب و نحن عصبه

4_ تأکید برادران یوسف بر بی لیاقتی خویش در صورت ناتوانی از حراست یوسف (ع)

لئن أكله الذئب و نحن عصبه إنا إذا لَخـ سرون

5_ برادران یوسف در حضور پدر نابودی یوسف (ع) را برای خود، امری خسارت بار و تباه کننده قلمداد کردند.

إنا إذا لَخـ سرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 -

1,4,5,6,7,8,9,13,14,15,17,18,19,20

1_ فرزندان یعقوب با دروغ ها و نیرنگ های خویش، موافقت او را برای فرستادن یوسف (ع) به همراه خود جلب کردند.

إنا له لَحـ فظون . . . فلما ذهبوا به

4_ برادران یوسف تا قبل از بردن او به صحرا، نسبت به سرنوشت او به نظر قطعی نرسیده بودند. *

فلما ذهبوا به و أجمعوا

«اجماع» (مصدر أجمعوا) به معنای اتفاق نظر و عقیده و نیز به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کاری شدن است. برداشت فوق، ناظر به معنای نخست است.

5_ برادران یوسف در توطئه علیه او ، از کشتش احتراز می کردند و سعی در زنده ماندن وی داشتند .

وَأَلْقَوْهُ فِي غِيَابِ بَيْتِ الْعَجَبِ . . . وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابِ بَيْتِ الْعَجَبِ

از اینکه برادران یوسف بر آن شدند که وی را در چاه قرار دهند نه اینکه او را در چاه بیفکنند ، معلوم می شود سعی در زنده ماندن او داشتند.

6_ برادران یوسف پس از همراه بردن او ، همگی خود را برای نهادن وی در نهانخانه چاه ، مهیا ساختند .

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابِ بَيْتِ الْعَجَبِ

در برداشت فوق «اجماع» به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کار شدن گرفته شده است. قابل ذکر است که آیات پیشین (9 ، 10 و 11) مؤید این معنا می باشد.

7_ صحنه نهادن یوسف در چاه به دست برادرانش ، صحنه ای بس فجیع و اندوه بار بود .

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابِ بَيْتِ الْعَجَبِ

«لما» حرف شرط است و جواب آن در آیه شریفه ذکر نشده است. هدف از نیاوردن جواب، تفهیم فجیع بودن و اندوه بار بودن اموری است که هنگام قرار دادن یوسف در چاه پیش آمد ؛ یعنی، آن گاه که برادران یوسف مصمم شدند او را در چاه قرار دهند، اموری واقع شد که طاقت شنیدنش را ندارد.

8_ خداوند یوسف (ع) را از طریق وحی به نجات یافتن از چاه کنعان و دیداری مجدد با برادرانش، نوید داد.

و أوحینا إلیه لتنبئهم بأمرهم هذا

جمله «لتنبئهم» (همانا این واقعه را در آینده به برادرانت یادآوری خواهی کرد) دلالت بر نجات یوسف از چاه دارد و نیز حاکی از این است که او برادرانش را در آینده ملاقات خواهد کرد.

9_ عنایت خاص خداوند به یوسف (ع) با وحی کردن به او در چاه کنعان

أن يجعلوه فی غیبت الجب و أوحینا إلیه

13_ یادآوری داستان چاه کنعان از سوی یوسف (ع) به برادرانش، محتوای وحی خداوند به یوسف (ع)

و أوحینا إلیه لتنبئهم بأمرهم هذا و هم لایشعرون

14_ خداوند به یوسف (ع) خبر داد که ملاقات او با برادرانش، پس از داستان چاه کنعان، در آینده ای دور تحقق خواهد یافت.

لتنبئهم بأمرهم هذا و هم لایشعرون

جمله حالیه «و هم لایشعرون» متعلق به «لتنبئ» است؛ یعنی، به آنان خبر می دهی در حالی که متوجه نیستند [و تو را نمی شناسند]. از اینکه هیچ یک از برادران یوسف به هنگام ملاقات با وی، او را نخواهند شناخت، معلوم می شود ملاقات مذکور با فاصله زمانی بسیار اتفاق خواهد افتاد.

15_ سلطه داشتن یوسف (ع) بر برادرانش در دیدار مجدد، بخشی از محتوای وحی الهی به یوسف (ع) در چاه کنعان

و أوحینا إلیه لتنبئهم بأمرهم هذا و هم لایشعرون

در اینکه چرا هیچ یک از برادران یوسف در ملاقات مجدد وی را نخواهند شناخت وجه دیگری غیر از آنچه در برداشت قبل ذکر شد، به نظر می رسد و آن اینکه خداوند با جمله «و هم لایشعرون» به یوسف القا می کند که در مقام و موقعیتی خواهی بود که برادرانت تصور آن را نمی کنند تا احتمال دهند که تو برادر آنان هستی.

17_ «قال أبو حمزه: فقلت لعلی بن الحسین (ع): این کم کان یوسف یوم ألقوه فی الجب؟ فقال: این تسع سنین...»

أبو حمزه گوید: به امام سجاد (ع) گفتم: زمانی که یوسف را در چاه انداختند چند ساله بود؟ فرمود: نه ساله...»

18_ «قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) لما ألقى یوسف فی الجب أتاه جبرئیل علیه السلام فقال له: یا غلام، من ألقاک فی هذا الجب؟

قال: إخوتی. قال: و لِمَ؟ قال: لمودّه أبی ایّای حسدونی...»

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: هنگامی که یوسف (ع) در چاه افکنده شد، جبرئیل نزد او آمد و گفت: ای پسر! چه کسی تو را در

این چاه افکند؟ گفت: برادرانم. جبرئیل گفت: چرا؟ گفت: چون پدرم مرا دوست می داشت، آنان بر من حسد ورزیدند...».

19_ «عن أبي جعفر (ع) في قوله « لتنبئتهم بأمرهم هذا وهم لا يشعرون » يقول: لا يشعرون أنك أنت يوسف . . . ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «لتنبئتهم.. و هم لا يشعرون» روایت شده که می فرمود: [یعنی] نمی دانند تو همان یوسفی...».

20_ «عن علي بن الحسين (ع): . . . فانطلقوا به مسرعين مخافة أن يأخذهم ولا يدفعه إليهم . . . ;

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . یوسف را با سرعت بردند ، مبادا یعقوب او را از دست آنان بگیرد و به آنان ندهد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 16 - 2, 1

1_ فرزندان یعقوب ، پس از رها ساختن یوسف (ع) در چاه ، گریان نزد پدر آمدند .

و جاءوا بأباهم عشاءً يبكون

علل الشرايع، ص 47، ح 1، ب 41؛ نورالثقلین، ج 2، ص 413، ح 17.

ص: 170

2_ برادران یوسف برای حق جلوه دادن صحنه های دروغین ، حضور خویش در نزد پدر را تا شامگاهان به تأخیر انداختند .

و جاءو أباهم عشاءً

«عشاء» به اول تاریکی شب گفته می شود و برخی از اهل لغت گفته اند: «عشاء» از اول مغرب است تا سپری شدن ثلث شب. تصریح قرآن به زمان گزارش دروغین (شامگاهان) اشاره به برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 1,2,3,5,6,8

1_ برادران یوسف ، پیش از حضور در نزد یعقوب (ع) با هماهنگی کامل ، دروغهایی را برای ارائه به او ، ساخته و پرداخته کردند .

قالوا یأبانا إنا ذهبنا .. فأكله الذئب

روشن است که همه فرزندان یعقوب در حضور او لب به سخن نگشودند و گزارش ندادند ؛ بلکه یکی از آنان سخن می گفت. بنابراین نسبت دادن آن سخنان دروغین به همه ایشان (قالوا) گویای این است که آنان از پیش دروغها را بافته و تبادل نظر کرده بودند و همگی بر آن اتفاق نظر داشتند.

2_ طعمه گرگ شدن یوسف (ع) ، گزارشی دروغین برادران او به پدرشان یعقوب

قالوا .. فأكله الذئب

3_ غفلت از یوسف (ع) به خاطر سرگرمی به دویدن و مسابقه دادن ، اعتذار دروغین برادران او در توجیه طعمه گرگ شدن یوسف (ع)

یأبانا إنا ذهبنا نستبق و تركنا يوسف عند متنا

«استباق» به معنای مسابقه دادن و پیشی گرفتن است و جمله «نستبق» حال برای فاعل «ذهبنا» است. بنابراین «ذهبنا نستبق» ؛ یعنی ، می رفتیم در حالی که با یکدیگر مسابقه می دادیم. رفتن و مسابقه دادن با مسابقه تیراندازی یا اسب دوانی مطابقتی ندارد ؛ بلکه با مسابقه دویدن منطبق است.

5_ برادران یوسف در داستان ساختگی خویش (طعمه گرگ شدن یوسف) ناخواسته به کوتاهی در حراست از یوسف (ع) اعتراف کردند

إنا له لحفظون .. ذهبنا نستبق ... فأكله الذئب

6_ یعقوب (ع) ادعای فرزندانش درباره یوسف (ع) (طعمه گرگ شدن او) را باور نکرد و آن را نپذیرفت .

و ما أنت بمؤمن لنا

8_ اطمینان برادران یوسف به ناموفق بودن صحنه سازیهایشان در باوراندن دروغ های خود به یعقوب (ع)

و ما أنت بمؤمن لنا ولو كنا صنـدقین

«ایمان» به معنای تصدیق کردن شخص و باور کردن مدعای اوست. آوردن جمله اسمیه به همراه «باء» زایده _ که برای تأکید است _ حکایت از اطمینان برادران یوسف به مضمون جمله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 -

1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,19,20,21

1_ برادران یوسف قبل از قرار دادن او در چاه ، پیراهن او را از بدنش خارج کردند .

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

2_ برادران یوسف ، پیراهن وی را به خونی دروغین (خونی غیر از خون او) آغشته کردند .

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

ص: 171

3_ برادران یوسف با ارائه پیراهن خونین او به یعقوب (ع)، درصدد اثبات ادعای ساختگی خویش برآمدند.

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

4_ خونین بودن روی پیراهن یوسف، نشانه ای آشکار بر طعمه گرگ نشدن او بود.

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

«بدم» مفعول برای «جاءو» است و «علی قمیصه» حال برای «دم» می باشد. بنابراین «جاءو...»؛ یعنی، خون دروغینی را آوردند در حالی که آن خون بر روی پیراهن بود و از آن جا که معمولاً قسمت زیرین و آستر لباس مصدوم آغشته به خون می شود، ولی روی لباس یوسف خونین بود، یعقوب(ع) دریافت که فرزندش طعمه گرگ نشده است.

5_ خونی که برادران یوسف پیراهن او را با آن آغشته کردند، به خوبی نشان می داد که خون یوسف نیست.

جاءو علی قمیصه بدم کذب

«کذب» مصدر است و در آیه شریفه به معنای اسم فاعل «کاذب» می باشد به کارگیری مصدر به جای اسم فاعل حاکی از مبالغه است بنابراین «دم کذب» یعنی خون دروغین که دروغ بودنش خیلی روشن و واضح بود.

6_ برادران یوسف با ارائه پیراهن او _ بدون آنکه پاره پاره و چاک چاک شده باشد _ دروغ بودن ادعای خویش (طعمه گرگ شدن یوسف) را آشکار کردند. *

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

معمولاً کسی که طعمه درندگان می شود، لباس او سالم نمی ماند و به خاطر پارگیهای بسیار از صورت لباس بودن خارج می شود. بنابراین اطلاق «قمیص» (پیراهن) بر آنچه برادران یوسف به یعقوب(ع) ارائه کردند، می رساند که پیراهن او سالم و یا نسبتاً سالم بود و این نشانه دیگری شد بر حقیقت نداشتن ادعای برادران یوسف.

7_ یعقوب (ع) گزارش فرزندانش را پذیرفت و به دروغ بودن آن اطمینان پیدا کرد.

فأكله الذئب .. قال بل سؤلت لكم أنفسكم أمراً

«تسویل» (مصدر سؤلت) به معنای آسان کردن و نیز زینت دادن امری ناپسند به صورت امری نیکوست و مراد از «أمراً» مکر و نیرنگ علیه یوسف است. بنابراین «بل سؤلت...» چنین معنا می شود: آنچه گفتید صحت ندارد؛ بلکه نفس شما امر ناپسندی را برای شما زیبا جلوه داد و ارتکاب آن را برای شما آسان ساخت.

8_ اطمینان یعقوب (ع) به اجرای توطئه ای از سوی فرزندانش علیه یوسف (ع)

بل سؤلت لكم أنفسكم أمراً

کلمه «بل» می‌رساند که یعقوب(ع) سخن فرزندانش را نپذیرفت و جمله «سوّلت لکم . . .» بیانگر این نکته است که او به توطئه آنان علیه یوسف(ع) اطمینان پیدا کرد.

9_ یعقوب (ع) فریب کاری های نفس و جلوه پردازی های نفسانی را، وادار کننده فرزندانش بر توطئه علیه یوسف (ع) دانست .

بل سوّلت لکم أنفسکم أمراً

11_ تصمیم یعقوب (ع) بر مسکوت گذاشتن پرونده خیانت فرزندانش درباره یوسف (ع) و پی گیری نکردن آن

بل سوّلت لکم . . . والله المستعان علی ما تصفون

19_ « عن أبي عبد الله (ع) قال لما أوتى بميصر يوسف إلى يعقوب . . . كان به نضح من دم ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: هنگامی که پیراهن یوسف برای یعقوب آورده شد . . . روی آن قطراتی از خون پاشیده شده بود».

20_ « عن أبي جعفر (ع) في قوله « و جاؤوا علی قمیصه بدم کذب » قال : إنهم ذبحوا جدياً علی قمیصه ;

از امام باقر(ع) روایت شده درباره سخن خدا که فرموده: «و جاؤوا . . .» فرمود: آنان بزغاله ای بر روی پیراهن او ذبح کرده بودند».

21_ «عن علی بن الحسین (ع) . . . قال [یعقوب لهم] بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً و ما کان الله لیطعم لحم یوسف الذئب من قبل أن أری تأویل رؤیاه الصادقه ;

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . یعقوب به برادران یوسف گفت: «بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً» و چنین نیست که خدا گوشت یوسف را به خورد گرگ بدهد، قبل از آنکه تأویل خواب راستین او را ببینم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 13 - 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1

1_ کاروانی در اطراف چاهی که یوسف (ع) در آن بود، منزل گزیدند و مأمور تهیه آب را به سوی آن چاه روانه کردند .

و جاءت سیّاره فأرسلوا واردهم

«وارد» به کسی که برای تهیه آب بر سر چاه، نهر و مانند آن می رود، گفته می شود.

2_ آب آور کاروان به منظور آب کشیدن، دلو خویش را در چاه کنعان افکند و برخلاف انتظار، کودکی را از آن بیرون آورد .

فأدلی دلوه قال ی_بشری هذا غل_م

«أدلاء» (مصدر أدلی) به معنای فرستادن «دلو» است. «غلام» به پسر کوچک گفته می شود (مصباح المنیر).

3_ یوسف (ع) با چنگ زدن به طناب و دلو آب آور کاروان، خود را از چاه نجات داد .

فأرسلوا واردهم فأدلی دلوه قال ی_بشری هذا غل_م

4_ آب آور کاروان، از یافتن یوسف (ع) شادمان و شگفت زده شد و آن را به همسفران خویش بشارت داد .

قال ی_بشری هذا غل_م

5_ کاروان یابنده یوسف (ع)، او را به عنوان کالای تجاری به همراه خود بردند .

و أسروه بض_عه

«بضاعه» به مال و کالایی اطلاق می شود که برای تجارت قرار داده شده است.

6_ کاروان یابنده یوسف (ع) به منظور کالای تجاری قرار دادن او، سعی در مخفی ساختن وی داشتند .

و أسروه بض_عه

در فعل «أَسْرَوْا» (پنهان ساختند) معنای جعل و قرار دادن اشراب شده است؛ از این رو «بضاعه» را به عنوان مفعول دوم نصب داده است. معنای جمله نیز چنین می شود: یوسف(ع) را کالای تجارتي قرار دادند و او را پنهان ساختند.

7_ نجات یوسف (ع) از چاه سرآغاز بردگی او

و أُسْرَوْه بَضْ-عَه

بضاعت و کالای تجارتي قرار دادن انسان، مستلزم برده بودن و یا برده شمردن اوست.

13_ اتراق کاروانیان در اطراف چاه کنعان، نجات دادن یوسف (ع) از آن چاه و به همراه خویش بردن او، به تقدیر خداوند و تحت نظارت دقیق او انجام می گرفت.

و جاءت سیّاره .. والله علیم بما یعملون

مراد از «ما» در «ما یعملون» می تواند کالا قرار دادن یوسف(ع) باشد (أَسْرَوْه بضاعه). و نیز محتمل است همه داستان کاروان، در رابطه با یوسف(ع) باشد. بنابر فرض نخست، علم خدا به رفتار آنان (کالا قرار دادن) کنایه از کیفردهی است و بنابر فرض دوم، علم خدا کنایه از تقدیر و تدبیر اوست؛ یعنی، تمام مقدماتی که مایه نجات یوسف(ع) از چاه شد (گذر کردن کاروان در اطراف کنعان، منزل کردن در اطراف چاه و ...) همه به نظارت خدا و تدبیر او بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 1,2,3,4,5,6,9

ص: 173

1_ کاروانیان ، یوسف (ع) را به درهمهایی اندک و بهایی ناچیز فروختند .

و شروه بثمان بخش درهم معدوده

«شراء» (مصدر شروا) به معنای فروختن است و ضمیر فاعلی در «شروه» به «سیّاره» باز می گردد. «بخس» مصدر به معنای اسم مفعول (مبخوس = ناقص و کم ارزش) می باشد. «ثمان بخش» ؛ یعنی، بهایی که نسبت به چیز خریداری شده کم ارزش تر باشد. «معدوده» به معنای شمرده شده و کنایه از اندک بودن است.

2_ همه اهل کاروان ، خود را نسبت به یوسف (ع) ذی نفع می پنداشتند و خویشان را مالک او می شمردند .

أسروه بضـعه . . . و شروه بثمان

از آن جایی که کالا قرار دادن و نیز فروختن یوسف(ع) به کاروان نسبت داده شده است ، برداشت فوق استفاده می شود.

3_ کاروانیان یابنده یوسف (ع) ، به نگه داشتن او در نزد خویش ، رغبتی نداشتند .

شروه . . . و کانوا فیه من الزهدین

«زهد» رغبت نداشتن به چیزی به خاطر بی مقدار دانستن آن است. به نظر می رسد کاروانیان ، بیم آن داشتند که کار ناروایشان _ یعنی برده ساختن انسان یافت شده _ فاش شود. از این رو قیمتی ارزان برای او تعیین کردند ، تا هرچه زودتر به فروش رسد.

4_ تعجیل کاروانیان در فروش یوسف (ع) و بی رغبتی آنان در نگه داشتن وی ، دلیل فروختن او به بهایی ناچیز

و شروه بثمان بخش . . . و کانوا فیه من الزهدین

جمله «و کانوا . . .» به منزله تعلیل برای «شروه بثمان بخش» است ؛ یعنی ، چون رغبتی به [نگه داری یوسف(ع) نداشتند ، او را به بهایی ناچیز فروختند.

5_ برادران یوسف ، او را به درهمهایی اندک و بهایی ناچیز ، به کاروانیان فروختند . *

و شروه بثمان بخش

برداشت فوق، براساس این احتمال است که مراد از ضمیر فاعلی در «شروه»، برادران یوسف باشد. بر این مبنا برادران یوسف فروشنده، و طبعاً کاروانیان خریدار او بودند. عبارت «الذی اشتراه من مصر» در آیه بعد، می تواند مؤید این احتمال باشد ؛ زیرا این عبارت می رساند که پیش از فروش یوسف(ع) در مصر، یک بار دیگر نیز خرید و فروش در مورد او انجام گرفته بود.

6_ یوسف (ع) در نزد برادرانش ، شخصی بی مقدار و کم ارزش بود . *

و کانوا فیه من الزهدین

در برداشت فوق ، ضمیر در «کائوا» به برادران یوسف باز گردانده شده است.

9_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما أخرجه أقبيل إليهم إخوه يوسف فقالوا هذا عبدنا . . . أمنكم من يشتري هذا العبد؟ فاشتره رجل منهم بعشرين درهماً و كان إخوته فيه من الزاهدين . . .» ;

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . هنگامی که کاروانیان یوسف را از چاه درآوردند، برادران او به نزد آنان رفتند و گفتند: این برده ماست... آیا از شما کسی هست که این برده را بخرد؟ پس مردی از آنان او را به بیست درهم خرید و برادران وی به او بی رغبت بودند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - پیش

8 - یوسف - 12 - 21 -

1,2,3,6,7,8,11,12,14

1_ کاروان یابنده یوسف (ع) ، به مصر وارد شد و او را در آن دیار به فروش رساند .

و شروه بثمان . . . وقال الذی اشترىه من مصر

2_ عزیز مصر ، یوسف (ع) را در مصر از کاروانیان خریداری کرد .

وقال الذی اشترىه من مصر

ص: 174

«من مصر» محتمل است متعلق به «اشتره» باشد، و احتمال دارد حال برای «الذی اشتره» باشد. برداشت فوق، ناظر به احتمال اول است. آیات بعد، بیانگر آن است که مراد از «الذی اشتره»، عزیز مصر است.

3_ خریدار یوسف (ع) (همسر زلیخا) از شهروندان مصری بود.

وقال الذی اشتریه من مصر

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که «من مصر» متعلق به محذوف و توصیفی برای «الذی اشتره» باشد؛ یعنی: قال الذی اشتره و هو من اهل مصر.

6_ عزیز مصر در نظر داشت از یوسف (ع) در امور خویش بهره گیرد، و یا او را به فرزندى خود و همسرش برگزیند.

قال الذی... أكرمی مثنوی عسی أن ینفعنا أو نتخذہ ولدًا

7_ عزیز مصر، یاورى یوسف (ع) و گزینش او به فرزندى را، در گرو علاقه مندى یوسف (ع) به وی و همسرش زلیخا می دانست.

أكرمی مثنوی عسی أن ینفعنا أو نتخذہ ولدًا

جمله «عسی...» تعلیل برای «أكرمی مثنوی» است، و مفاد جمله چنین می شود: از آن رو از تو می خواهم او را گرامی بداری، تا علاقه او را به خودمان جلب کنی و در نتیجه بتوانیم به یاری او، دل ببندیم و یا به قبول فرزند خواندگیش، امیدوار باشیم.

8_ عزیز مصر، اداره امور یوسف (ع) را به همسرش زلیخا واگذار کرد، و از او خواست تا یوسف (ع) را گرامی داشته و منزلتش را پاس دارد.

لامرأته أكرمی مثنوی

«مثنوی» اسم مکان و به معنای منزل و اقامتگاه است. عبارت «أكرمی مثنوی»؛ یعنی، منزل و مقامش را گرامی دار. اكرام منزل و اقامتگاه، تأکید بر بزرگداشت شخصی است که در آن منزل اقامت دارد.

11_ خداوند، با وارد ساختن یوسف (ع) به خانواده عزیز مصر، راه قدرتمند شدن یوسف (ع) و نفوذ او در سرزمین مصر را فراهم کرد.

و كذلك مكّنا لیوسف فی الأرض

مراد از «الأرض» سرزمین مصر است. «تمکین» (مصدر مكّنا) به معنای مکان دادن و نیز به معنای قدرت و سلطنت بخشیدن است. قید «فی الأرض» حکایت از آن دارد که: مراد از «مكّنا» در آیه شریفه، معنای دوم است.

12_ آسودگی و رفاه یوسف (ع) در خانه عزیز مصر

كذلك مكّنا لیوسف فی الأرض

14_ ورود یوسف به خانه عزیز مصر ، زمینه ساز تحقق یافتن وعده های الهی درباره او بود .

و كذلك مكّنا ليوسف في الأرض و لنعلّمه من تأويل الأحاديث

عبارت «لنعلّمه» عطف بر عبارتی مقدر است ؛ یعنی: مکّنا ليوسف لنفعل كذا و لنعلّمه . . . ؛ مراد از لنفعل كذا ، اموری است که خداوند در ابتدای داستان یوسف بیان کرد مانند «رأيتهم لي ساجدين» و «كذلك يجتبيك ربك ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 22 - 1,2,4

1_ يوسف (ع) روزگار کودکی و نوجوانی را در خانه عزیز مصر به سر برد ، تا به جوانی و رشد جسمی و عقلی رسید .

أكرمي مثوىه... و لما بلغ أشده

کلمه «أشدّ» چنان چه لسان العرب از سیبویه نقل کرده _ جمع شدّه (توان و قدرت) است. بنابراین «أشدّ» ؛ یعنی ، توانها و قدرتهای متعدد که به مناسبت مورد ، شامل توان جسمی و عقلی است.

ص: 175

2_ یوسف (ع) در سن جوانی و رسیدن به رشد عقلی و جسمی، به حکمتی والا و علمی گسترده دست یافت.

و لما بلغ أشدهً آتینَه حکماً و علماً

نکره آوردن «حکماً» و «علماً» حکایت از عظمت حکمت و علمی دارد که خداوند به یوسف(ع) عطا فرموده بود. اسناد «آتی» به ضمیر متکلم «نا» مؤید این حقیقت است. و از آن رو که خداوند داستان مراوده زلیخا را پس از بیان بهره مندی یوسف(ع) از علم و حکمت مطرح می کند، معلوم می شود که او در عنفوان جوانی به حکمت و علم دست یافته بود؛ زیرا محتمل نیست که زلیخا پس از گذشت جوانی یوسف(ع) - مثلاً در سنین سی و یا چهل سالگی - خواهان وصال او بوده باشد.

4_ یوسف (ع) در سن جوانی، به قضاوت و داوری میان مردم توانا بود.

و لما بلغ أشدهً آتینَه حکماً و علماً

برخی از مفسران، «حکم» را به دانش معارف الهی، احکام شریعت، حکمت و قضاوت میان مردم تفسیر کرده اند و مراد از «علم» راه، دانش تعبیر رؤیاهای، تحلیل حوادث و درک مصالح و مفاسد دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 -

1,2,3,4,5,6,8,9,10,15,18,19,20,21,22,28

1_ زلیخا، شیفته و شیدای یوسف (ع) شد.

و روده التی هوفی بیتها... و غلقت الأبواب

2_ زلیخا با اظهار عشق و شیفتگی به یوسف (ع)، او را به وصال خویش فرامی خواند.

و روده التی هوفی بیتها عن نفسه

«مراوده» (مصدر راودت) به معنای درخواست کردن با رفق و مداراست، و «عن نفسه» بیانگر مورد درخواست می باشد. بنابراین «راودته...»؛ یعنی، زلیخا با ملاحظت و اظهار عشق و علاقه از یوسف(ع) درخواست کرد که خودش را در اختیار او بگذارد و این کنایه از تقاضای وصال و آمیزش است.

3_ زلیخا برای هموار ساختن نظر یوسف (ع) به منظور کام جویی، اهتمامی مداوم و پی گیر داشت.

و روده التی هوفی بیتها عن نفسه

برخی از اهل لغت در «راد_ یروود» که مراوده از آن است، سعی و تلاش پی گیری برای رسیدن به مطلوب را قید کرده اند. برداشت فوق بر

این اساس است.

4_ یوسف (ع)، همواره از پذیرش تقاضای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) امتناع میورزید.

ورودته التی هوفی بیتها عن نفسه

برخی از اهل لغت در معنای مراوده، کشمکش و نزاع میان طرفین را قید کرده و گفته اند: «مراوده» این است که یک طرف خواهان چیزی و دیگری غیر آن را خواهان است. برداشت فوق، براساس این معناست.

5_ زلیخا با سلطه ظاهریش بر یوسف (ع)، برخوردار از زمینه ای مساعد و کارآمد برای واداشتن یوسف (ع) به خواسته های خویش

ورودته التی هوفی بیتها عن نفسه

قرآن، زلیخا را با عبارت «التی هوفی بیتها» (آن زن که یوسف در خانه اش به سر می برد) توصیف می کند تا تسلط زلیخا بر یوسف (ع) را برساند.

6_ زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و رسیدن به وصال او، درب های قصرش را قفل کرد و او را به سوی خویش فرا خواند.

رودته... و غلقت الأبواب و قالت هیت لک

«تغلیق» (مصدر غلقت) به معنای قفل کردن است. «هیت لک» اسم فعل امر و به معنای «بیا» می باشد.

ص: 176

8_ زلیخا، همه شرایط و امکانات را برای کام جویی از یوسف (ع) فراهم کرده بود.

رودته... و غلقت الأبواب و قالت هیت لک

9_ یوسف (ع) علی رغم فراهم بودن همه شرایط و سلطه ظاهری زلیخا بر او، تمنای وی را نپذیرفت و به خواسته اش تن در نداد.

رودته... و قالت هیت لک قال معاذ الله

«معاذ» مصدر و مفعول مطلق برای فعل مقدر «أعوذ» است؛ یعنی، «أعوذ بالله معاذاً».

10_ یوسف (ع) در برابر صحنه های پر جاذبه شهوانی (تمنای زلیخا، ابراز اشتیاق او، خلوت بودن قصر و بسته بودن درب ها) به خدا پناه برد.

قال معاذ الله

15_ یوسف (ع) در عنفوان جوانی، انسانی موحد، مطیع و فرمانبردار خدا و در اوج تقوا و پرهیزگاری بود.

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

18_ زلیخا، تسلیم نشدن یوسف (ع) در برابر خواسته اش را، ناسپاسی و قدرناشناسی می شمرد.

رودته التی هو فی بیتها... إنه ربی أحسن مثوای

در برداشت فوق، «إنه ربی...» ناظر به مفهومی گرفته شده که از عبارت «التی هو فی بیتها» استفاده می شود؛ یعنی، زلیخا با اظهار اینکه مربی یوسف (ع) بوده و او را در خانه خویش سر و سامان بخشیده است، توقع داشت که یوسف (ع) در برابر تقاضایش تسلیم شود؛ ولی یوسف (ع) با جمله «إنه ربی...» بیان می دارد که خداوند، مربی و مدبر امور او بوده و هست، و سزاوار آن است که وی مطیع او باشد.

19_ زلیخا به دلیل اکرام یوسف (ع) و خدمت به او، توقع داشت که یوسف (ع) در برابر تقاضای نامشروعش، تسلیم وی باشد.

رودته التی هو فی بیتها... قال... إنه ربی

20_ یوسف (ع) در برابر زلیخا تصریح کرد که تنظیم جریان زندگی او، به عنایت و تدبیر خداوند بوده است.

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

ضمیر در «إنه» به «الله» باز می گردد و در برداشت فوق، جمله «إنه ربی» تعلیل برای «معاذ الله» گرفته شده است. بر این اساس مفاد جمله فوق، چنین می شود: من [از این امر فریبنده] به خدا پناه می برم و او مرا یاری خواهد کرد؛ زیرا او مدبر امور من و تربیت کننده من است.

21_ یوسف (ع) در پاسخ به دعوت و فرمان زلیخا، خداوند را سزاوارتر برای اطاعت، قدرشناسی و سپاس دانست.

قال معاذ الله إنه ربي أحسن مثوای

22_ یوسف (ع)، پذیرفتن تمنای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) را، کفران احسان های خداوند به خویش دانست .

إنه ربي أحسن مثوای

28_ یوسف (ع)، تسلیم شدن در برابر تمنای نامشروع زلیخا را، مصداقی از ستم کاری می دانست .

إنه لا یفلح الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 13, 15, 16, 5, 3, 2, 1

1_ زلیخا، پس از استتکاف یوسف (ع) از وصال او، بر آن شد تا با قهر و غلبه از وی کام بگیرد .

و لقد همّت به

کلمه «همّه» و مشتقات آن، اگر به وسیله حرف «باء» متعدی شود، به معنای قصد کردن است. بنابراین «و لقد همّت به» ;

ص: 177

یعنی، همانا زلیخا قصد یوسف (ع) کرد تا از او کام گیرد، و چون زلیخا از پیش نیز چنین قصدی داشت (رودته التی ...)، معلوم می شود مراد از این قصد، عزمی دیگر است و آن - به قرینه «استبقا...» در آیه بعد - آهنگ انجام آن با قهر و غلبه است.

2_ مشاهده حجت و برهان الهی، تنها مانع یوسف (ع) در تسلیم شدن به خواسته زلیخا و پرهیز از آمیزش با وی

و هم بها لولا أن رءا برهن ربه

جمله «هم بها» به منزله جواب برای «لولا أن...» است؛ یعنی، اگر برهان ربوبی را ندیده بود، به سوی زلیخا تمایل پیدا می کرد. «برهان» به معنای حجت و دلیل است و از مصداقهای روشن و بارز آن، همان دلیلهایی است که در آیه قبل مطرح شد؛ یعنی، رؤیت برهان عبارت بود از: الف) یوسف ربوبیت خداوند و نعمتهای او را مشاهده می کرد (إنه ربی أحسن مثوای). ب) یوسف (ع) با تمام وجود دریافته بود که گنه کاران و ستمگران، رستگار نمی شوند (إنه لا یفلح الظالمون). ج) او تردیدی نداشت که آمیزش با زلیخا، ظلم و معصیت خداوند است (معاذالله...).

3_ توانایی جسمی و جنسی یوسف (ع)، برای کام جویی از زلیخا

و لقد همّت به و همّ بها لولا أن رءا برهن ربه

قرآن، پس از بیان این که زلیخا تمام شرایط کام جویی را برای یوسف فراهم ساخته بود و موانع را برطرف کرده بود، با جمله «هم بها لولا...» تنها مانع یوسف (ع) را، مشاهده برهان الهی معرفی کرد تا گمان نشود که او گرایشی به امور جنسی نداشت و از آمیزش با زنان ناتوان بود.

5_ خداوند، با ارائه برهان به یوسف (ع)، او را از آمیزش با زلیخا (زنا) و نگاه های شهوانی به وی، حفظ کرد و مصون داشت.

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء

«فحشاء» به گناه و معصیتی که بسیار زشت و پلید باشد، گفته می شود (لسان العرب). «سوء» به معنای بدی و گناه است که به قرینه مقابله آن با «فحشاء»، مراد از آن گناه کوچک است. «أل» در «السوء» و «الفحشاء» می تواند برای عهد باشد. براین مبنا مقصود از «الفحشاء» آمیزش، و منظور از «السوء» نگاه شهوت آلود، قصد گناه و... است. این احتمال نیز به نظر قوی می رسد که «أل» در این دو کلمه، برای جنس باشد. براین مبنا نیز گناهان یاد شده از مصداقهای مورد نظر خواهد بود.

6_ یوسف (ع)، در عنفوان جوانی از ارتکاب هر گناه کوچک و بزرگی، مصون و معصوم بود.

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء إنه من عبادنا المخلصین

13_ «عن الرضا (ع): ... و أما قوله عزوجل فی یوسف: «و لقد همّت به و همّ بها» فإنها همّت بالمعصیه و همّ یوسف بقتلها إن أجبرته... فصرف الله عنه قتلها و الفاحشه و هو قوله عزوجل: «كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء» یعنی القتل والزنا...»

از امام رضا (ع) روایت شده که فرمود: ... قول خدای عزوجل درباره یوسف که فرموده: «و لقد همّت به و همّ بها» مقصود این است که

آن زن قصد معصیت کرد و یوسف قصد کرد که اگر بانو وی را مجبور به گناه کند، او را بکشد... پس خداوند، قتل و عمل خلاف عفت را از او بگردانید و این است سخن خدای عزوجل: «كذلك لنصرف عنه السوء والفحشاء»؛ یعنی، قتل و زنا...».

15_ «عن الصادق (ع) [فی البرهان الذی رأى یوسف] : انه النبوه المانعه من ارتکاب الفواحش والحکمه الصارفه عن القبایح ;

از امام صادق(ع) [درباره برهانی که یوسف(ع) دیده] روایت شده: آن برهان نبوت بود که مانع از ارتکاب گناهان می شود و حکمتی که از کارهای زشت باز می دارد».

16_ «عن الرضا (ع) : لقد همّت به و لولا أن رأى برهان ربّه لهمّ بها كما همّت به ، لـکنّه کان معصوماً ، والمعصوم لا یهمّ بذنب . . . ;

از امام رضا(ع) روایت شده است: آن زن قصد یوسف کرد و اگر یوسف برهان پروردگارش را ندیده بود، قصد آن زن می کرد

همان گونه که زن او را قصد کرد؛ ولی یوسف معصوم بود و معصوم قصد گناه نمی کند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 1,2,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,16,20

1_ زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و واداشتن او به آمیزش، درصدد برآمد تا با وی درآویزد.

واستبقا الباب

2_ یوسف (ع) برای نجات خویش از درآویختن زلیخا با او، به طرف درب خروجی فرار کرد.

و لقد همّت به .. واستبقا الباب

معرفه آوردن «الباب»، اشاره به دربی خاص دارد که به مناسبت مورد می توان گفت: مراد از آن درب خروجی است.

4_ زلیخا برای دستیابی به یوسف (ع) و جلوگیری از خروج وی، به تعقیب او پرداخت و با سرعت به سمت درب خروجی دوید.

واستبقا الباب

5_ یوسف (ع) در تعقیب و گریزش با زلیخا، زودتر از وی به درب خروجی رسید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

6_ زلیخا برای جلوگیری از خروج یوسف (ع)، از پشت پیراهنش را چنگ زد و او را به شدت به سوی خود کشید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

7_ زلیخا بر اثر چنگ زدن به پیراهن یوسف (ع)، پیراهن او را چاک زد و سرتاسر آن را پاره کرد.

و قدت قمیصه من دبر

«قَدَّ» (مصدر قَدَّت) به معنای شکافتن و پاره کردن طولی و سراسری است (لسان العرب)؛ یعنی، آن گاه گفته می شود «قَدَّ القميص» که پیراهن از طول پاره شود و سراسر آن شکافته گردد.

8_ یوسف (ع)، به گشودن درب و فرار از چنگ زلیخا موفق شد.

و ألقيا سیدها لدا الباب

9_ یوسف (ع) و زلیخا، پس از تعقیب و گریز و باز شدن درب، با عزیز مصر در آستانه آن درب برخورد کردند.

«إلفاء» (مصدر ألفیا) به معنای یافتن و مواجه شدن است. «سید» به معنای شریف و دارای مجد است، و مراد از آن در این جا، شوهر است.

11_ زلیخا به هنگام برخورد با شوهرش، عزیز مصر، یوسف (ع) را به قصد تجاوز به خویش متهم کرد.

قالت ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً

«جزاء» به معنای سزا و کیفر و «ما» در جمله فوق نافیه است. بنابراین «ما جزاء...»؛ یعنی: نیست کیفر و سزای کسی که خواسته باشد به همسرت تجاوز کند، مگر زندان یا عذابی دردناک.

12_ پیشدستی زلیخا در طرح اتهام علیه یوسف (ع)

و ألفیا سیدها لدا الباب قالت ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً

13_ تلاش زلیخا برای تبرئه خویش نزد عزیز مصر

قالت ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً

14_ تحریک عزیز مصر از سوی زلیخا برای مؤاخذه و مجازات یوسف (ع)

ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً إلا أن يسجن أو عذاب أليم

برداشت فوق، از تصریح زلیخا به «أهلك» (همسر تو) استفاده می شود؛ یعنی، او با آوردن «أهلك» درصدد تحریک عزیز

مصر برای مجازات یوسف(ع) بود.

15_ زلیخا در نزد عزیز مصر ، یوسف (ع) را به تحقق تجاوز ، متهم نکرد .

ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً

برداشت فوق ، از فعل «أراد» (قصد کرد) استفاده می شود.

16_ زندانی کردن یوسف (ع) و یا شکنجه او ، مجازات پیشنهادی زلیخا به عزیز مصر

ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً إلا أن يسجن أو عذاب أليم

20_ « عن علي بن الحسين (ع) : . . . فغلقت الأبواب عليها وعليه وقالت : لاتخف وألقت نفسها عليه فأفلت منها هارباً إلى الباب ففتحته فلحقته فجدبت قميصه من خلفه . . . »

از امام سجاده(ع) روایت شده است: .. [همسر عزیز] درها را به روی خود و یوسف بست و گفت: نترس و خود را به روی او انداخت. یوسف از چنگ او نجات یافت و به طرف در فرار کرد و در را باز کرد; پس آن زن به او رسید و پیراهن او را از پشت او کشید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 -

1,2,5,7,8,9,10,12,13

1_ دفاع یوسف (ع) از خویش ، در برابر اتهام زلیخا

قال هي رودتني عن نفسي

2_ یوسف (ع) در نزد عزیز مصر ، تمنای نامشروع زلیخا و استتکاف خویش را فاش ساخت ، و خود را از هر گونه اراده سوئی مبرا دانست

قال هي رودتني عن نفسي

ترکیبهایی نظیر «هی رودتني» و «أنا قمت» _ که مبتدا در معنا فاعل است و خبر آن فعل می باشد _ گاهی حاکی از تأکید است و گاهی دلالت بر حصر دارد. و از آن جا که یوسف(ع) در مقام رفع اتهام از خویش بود، معلوم می شود او از جمله «هی رودتني» معنای حصر را اراده کرده است. بنابراین «هی راودتني» ؛ یعنی، او (زلیخا) از من درخواست کام جویی داشت و من چنین درخواستی نداشتم و استتکاف ورزیدم.

5_ یوسف (ع) مراوده زلیخا و وصال خواهی او را تا زمان دفاع از خویش ، پنهان کرده و فاش نساخته بود .

قالت . . . قال هی رودتی عن نفسی

7_ عزیز مصر در ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، پیشداوری نکرد و از تصمیم گیری عجولانه خودداری نمود.

قالت . . . قال هی رودتی عن نفسی و شهد شاهد من أهلها

8_ مردی از خویشان زلیخا، در ماجرای وی و یوسف (ع) دخالت کرد و میان آنان به داوری پرداخت.

و شهد شاهد من أهلها

9_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، علی رغم خویشی او با زلیخا، بی طرفی کامل را رعایت کرد، و قضاوتی بر حق ارائه نمود.

و شهد شاهد من أهلها إن كان قمیصه قُدّ من قُبُل

10_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، پیش از اظهار نظر خویش، به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) آگاه شد.

و شهد شاهد من أهلها إن كان قمیصه قُدّ

12_ داور ماجرای یوسف و زلیخا، به درستی داوری خویش و دلالت نحوه پارگی پیراهن بر کشف ماجرا، اطمینان کامل داشت.

و شهد شاهد من أهلها إن كان قمیصه قُدّ من قُبُل

ص: 180

مراد از شهادت در «شاهد شاهد» اظهار نظر کردن، قضاوت کردن و . . . است. تعبیر کردن از اینها به شهادت دادن _ که دیدن و مشاهده کردن را می طلبد - برای رساندن این معناست که آن شخص، آن چنان به صحت داوری و نظر خویش اطمینان داشت که گویا شاهد ماجرا بوده است.

13_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . قال یوسف و آلِه یعقوب ما أردت بأهلک سوء بل هی راودتنی عن نفسی فسل هذا الصبی . . . و کان عندها من أهلها صبی زائر لها فانطق الله الصبی لفصل القضاء فقال : . . . انظر إلی قمیص یوسف . . . ;

از امام سجاد (ع) روایت شده است: . . . یوسف گفت: به خدای یعقوب قسم! من قصد بد درباره همسر تو نداشتم. او مرا به خودش دعوت کرد، پس تو از این کودک پیرس _ کودکی از بستگان آن زن نزد او بود که به دیدنش آمده بود _ پس خدا آن کودک را برای قطع داوری به سخن درآورد و گفت: . . . به پیراهن یوسف نگاه کن . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 29 - 2,3,1

1_ عزیز مصر از یوسف (ع) خواست تا ماجرای زلیخا را نادیده انگاشته و آن را مخفی سازد .

یوسف أعرض عن هذا

اعراض کردن از ماجرای زلیخا _ که مفاد عبارت «أعرض عن هذا» است _ در حقیقت توصیه به مخفی نگه داشتن و نادیده گرفتن است ، نه لب به شکایت نگشودن ؛ زیرا اقدام علیه زلیخا با ملاحظه موقعیت یوسف (ع) - که برده ای زر خرید بوده _ ناسازگار است.

2_ تکریم و بزرگداشت یوسف (ع) از جانب عزیز ، پس از کشف حقیقت ماجرا

یوسف أعرض عن هذا

«یوسف» مناداست و حرف ندا (یا) از آن حذف شده است عزیز مصر با حذف کردن حرف ندا ، تقرب او را نزد خویش بیان می دارد و با نام بردن از او ، لطف و مرحمت خویش را به وی اظهار می دارد.

3_ عزیز مصر ، پس از روشن شدن خطای زلیخا ، از وی خواست استغفار کند و از گناه خویش پوزش بطلبد .

واستغفیری لذنبک إنک کنت من الخاطئین

در جمله «استغفیری لذنبک» (برای گناهت طلب آمرزش کن) بیان نشده که زلیخا باید از چه کسی آمرزش بخواهد. برخی از مفسران گفته اند: مراد ، استغفار به درگاه خداوند است و برخی برآند که مقصود ، پوزش خواستن از عزیز مصر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 -

1_ عشق زلیخا به یوسف (ع) و تقاضای کام جویی وی از او، در شهر شایع شد.

وقال نسوه فی المدینه امرأت العزیز ترود فتی_ها

2_ زنان اشراف، عامل شیوع خبر ماجرای یوسف (ع) و زلیخا در پایتخت مصر

وقال نسوه فی المدینه

برداشت فوق، بر این اساس است که «فی المدینه» متعلق به «قال» باشد. بر این مبنا «قال نسوه فی المدینه...»؛ یعنی: زنان مراوده زلیخا با یوسف (ع) را در آن شهر (پایتخت مصر) نشر دادند.

3_ عشق زلیخا به یوسف (ع) و تقاضای مکرر او برای کام روایی از وی، زبانه زنان اشراف شده بود.

وقال نسوه فی المدینه امرأت العزیز ترود فتی_ها عن نفسه

«فی المدینه» می تواند متعلق به «قال» باشد و نیز محتمل است صفت برای «نسوه» باشد. براساس احتمال دوم، مراد از «قال نسوه فی المدینه...» این است که: زنان شهر، داستان زلیخا را برای یک دیگر بازگو می کردند.

5_ عشق یوسف (ع) تا درون قلب و دل زلیخا نفوذ کرده و آن را به تسخیر خویش درآورده بود .

قد شغفها حبًّا

«شغاف» به جداره و یا هسته مرکزی قلب گفته می شود. «شغف» ؛ یعنی، جداره قلب شد و یا به مرکز آن رسید. ضمیر فاعلی در «شغفها» به «فتیها» برمی گردد و «حبًّا» تمیزی است مبدل از فاعل. بنابراین «شغفها حبًّا» در اصل چنین بوده است: «شغف حبِّ یوسف ایها» ؛ یعنی، محبت یوسف جداره قلب زلیخا شد و آن را احاطه کرد، و یا عشق یوسف (ع) جداره قلب زلیخا را شکافت و به درون آن نفوذ کرد.

6_ شیفتگی زلیخا به یوسف (ع) و داستان مراوده او، در عنفوان جوانی یوسف (ع) بود .

ترود فتی_ها عن نفسه قد شغفها حبًّا

7_ زنان اشراف، تقاضای کام جویی زلیخا از برده خویش را، امری نکوهیده دانسته و او را ملامت می کردند .

و قال نسوه فی المدینه امرأت العزیز ترود فتی_ها عن نفسه قد شغفها حبًّا

«فتا» به معنای برده و عبد، و نیز به معنای جوان است. به نظر می رسد هر دو معنای «فتا» در «تراود فتاها» لحاظ شده باشد.

8_ شیفته غلام زر خرید شدن و تقاضای کام روایی از او، خطا و لغزشی روشن از دیدگاه زنان اشراف و همپالگی های زلیخا

قد شغفها حبًّا إنا لئری_ها فی ضل_ل مبین

هدف زنان اشراف از یاد کردن یوسف (ع) به عنوان «برده و جوانک زلیخا»، خرده گرفتن بر اوست که چرا به غلام زر خرید عشق میورزد.

9_ عشق زلیخا به یوسف (ع)، علی رغم همسری او برای عزیز مصر، مایه شگفتی فراوان زنان اشراف و موجب مزید ملامت گویی از وی شد .

امرات العزیز ترود فتی_ها عن نفسه

هدف زنان اشراف از یاد کردن زلیخا به عنوان «همسر عزیز مصر»، رساندن زشتی هر چه افزون تر ماجرای اوست ؛ یعنی، مراوده با بردگان زشت است و از همسر عزیز مصر ناپسندتر.

10_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما سمع الملك كلام الصبی . . . قال لیوسف : «أعرض عن هذا . . . » و اکنمه قال : فلم یکنمه یوسف و أذاعه فی المدینه حتی قلن نسوه منهنّ إمرأه العزیز تراود فتاها عن نفسه . . . ؛

از امام سجاده (ع) نقل شده است: . . . همین که پادشاه سخن کودک را شنید . . . به یوسف گفت: از این ماجرا درگذر . . . و آن را پوشیده بدار. [امام فرمود:] یوسف ماجرا را پوشیده نداشت و آن را در شهر منتشر کرد تا اینکه عده ای از زنان شهر گفتند: همسر عزیز غلام خود را به خویش دعوت کرده است . . .».

11_ «عن أبي جعفر (ع) في قوله «قد شغفها حباً» يقول: قد حجبها حبّه عن الناس فلا تعقل غيره؛

از امام باقر(ع) درباره قول خدا «قد شغفها حباً» روایت شده که می فرمود: عشق یوسف پرده ای بر قلب همسر عزیز کشیده بود به گونه ای که او را از مردم جدا کرده بود و به هیچ کس غیر از یوسف نمی اندیشید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 -

1,2,3,4,5,6,7,8,10,11,12,13,14,15,16

1_ زلیخا سرزشتن زنان مصر را به خاطر عشقش به یوسف (ع)، شنید و به آن آگاهی یافت .

فلما سمعت بمكرهنّ

فعل «سمع» متعدی است و نیازی به حرف «باء» برای تعدیه ندارد. بنابراین در «سمعت بمكرهنّ» معنای «علمت» اشراب شده است. از این رو مفاد آن چنین می شود: زلیخا به مکر زنان آگاه شد و این آگاهی از طریق خبرهایی بود که برای او نقل می شد.

ص: 182

2_ عشق زلیخا به یوسف (ع) حربه زنان اشراف مصر ، برای جنجال و توطئه علیه او

قال نسوه فی المدینه .. فلما سمعت بمکرهنّ

مراد از «مکر» نقل کردن و مطرح ساختن ماجرای زلیخاست. اطلاق «مکر» به نقل آن ماجرا ، گویای این است که زنان اشراف با مطرح کردن آن قصه ، درصدد ضربه زدن به شخصیت زلیخا و توطئه علیه وی بودند.

3_ زلیخا ، پس از آگاهی به توطئه زنان و ملامت گری های ایشان ، آنان را به منزل خویش دعوت کرد .

فلما سمعت بمکرهنّ أرسلت إلیهنّ

مراد از «به سوی آنان فرستاد» _ که مفاد «أرسلت إلیهنّ» است _ به قرینه جمله «و أعتدت لهنّ متکناً و ..» این است که آنان را به مهمانی دعوت کرد.

4_ زلیخا برای پاسخ گویی به زنان ملامت کننده ، ضیافتی ترتیب داد و مجلس ویژه ای آراست .

أرسلت إلیهنّ و أعتدت لهنّ متکناً

5_ زلیخا برای لمیدن زنانی که به مهمانی دعوت کرده بود ، تکیه گاهی ویژه فراهم ساخت .

و أعتدت لهنّ متکناً

«اعتاد» (مصدر أعتدت) به معنای مهیا ساختن و آماده کردن است. «متکناً» به چیزی گفته می شود که به آن تکیه می دهند و نکره آوردن آن دلالت بر ویژگی آن دارد. قابل ذکر است که «متکناً» به معنای طعام نیز آمده است. مفرد بودن آن و نیز آوردن جمله «آتت ...» (به هر یک کاردی [برای استفاده از خوراکیها] داد) می تواند مؤید این احتمال باشد که مراد از «متکناً» در آیه «طعام» است.

6_ زلیخا به هر یک از زنان دعوت شده ، کاردی برای استفاده از خوردنی ها داد .

و آتت کل وحده منهنّ سکیناً

7_ زلیخا خود ، آرایش دهنده مجلس ضیافت و پذیرایی کننده از زنان اشراف بود .

و أعتدت لهنّ متکناً و آتت کل وحده منهنّ سکیناً

ضمیر در «أعتدت» و «آتت» به «امرات العزیز» برمی گردد. بنابراین ظاهر این است که او خود به انجام آن کارها پرداخته بود و گرنه فعلهای مذکور به صورت مجهول (أعتد) و (آتت) آورده می شد.

8_ تعداد زنانی که زلیخا آنان را برای دیدار یوسف (ع) دعوت کرد ، بیش از ده نفر نبودند .

وقال نسوه فی المدینه .. فلما سمعت بمکرهنّ أرسلت إلیهنّ

ضمیر در «مکرهّن . . .» و «إلیهّن» به «نسوه» در آیه قبل برمی گردد و از آن جا که «نسوه» از صیغه های جمع قلّه است ، معلوم می شود تعداد زنان دعوت شده بیش از ده نفر نبود.

10_ زلیخا به منظور برخورد نکردن زنان دعوت شده با یوسف (ع) ، از او خواسته بود در اتاق های اندرونی ساختمان بماند .

وقالت اخرج علیهنّ

کلمه «خروج» به معنای از داخل به بیرون آمدن است. بنابراین «اخرج علیهنّ» می رساند که یوسف(ع) هنگامی که زنان در مجلس ضیافت حاضر شدند، در مکانی بود که نسبت به مجلس آنان داخل حساب می شد ؛ یعنی، اگر مجلس پذیرایی در اتاق بیرونی بود زلیخا، یوسف(ع) را در اتاق اندرونی نگه داشته بود.

11_ زلیخا ، هنگامی که زنان بر جایگاه های خود تکیه زده و آماده استفاده از خوراکی ها شدند ، از یوسف (ع) خواست بر آنان گذر کند .

وقالت اخرج علیهنّ فلما رأينه

12_ یوسف (ع) پس از دستور زلیخا بدون درنگ در مجلس زنان اشراف حاضر شد .

قالت اخرج علیهنّ فلما رأينه

«فاء» در «فلما . . .» فصیحه است و گویای جمله هایی مقدر می باشد ؛ یعنی: «فخرج علیهنّ فرأينه فلما رأينه . . .». حذف این

جمله ها برای رساندن این نکته است که دستور زلیخا همان و اطاعت یوسف (ع) همان.

13_ زلیخا تا قبل از برملا شدن عشقش به یوسف (ع) ، او را از دید زنان اشراف مصر مخفی می کرد .

امرات العزیز ترود فتی_ها . . فلما رأينه أكبرنه

14_ زنان اشراف مصر در مجلس ضیافت زلیخا ، برای اولین بار یوسف (ع) را مشاهده کردند .

فلما رأينه أكبرنه . . و قلن ح_ش لله ما هذا بشرًا

15_ زنان اشراف مصر با مشاهده یوسف (ع) ، حیرت زده و مدهوش شدند .

فلما رأينه أكبرنه و قطنن أیدیهنّ

«إكبار» (مصدر أكبرن) به معنای بزرگ دیدن و با عظمت شمردن است.

16_ زنان اشراف با دیدن یوسف (ع) ، از خود بی خود شده و از ادراک هر چیز جز جمال او ناتوان گشتند .

فلما رأينه أكبرنه و قطنن أیدیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 1,2,3,4,5,6,8,11

1_ زلیخا ، با ارائه یوسف (ع) به زنان اشراف ، به ایشان فهماند که نباید وی را در عشقش به یوسف (ع) ملامت کنند .

قالت فذلکّن الذی لمتنی فیه

2_ زلیخا ، نزد زنان اشراف به تقاضای کام روایی از یوسف (ع) ، اقرار و اعتراف کرد .

لقد رودته عن نفسه

3_ زلیخا نزد زنان اشراف ، به پاکدامنی و عفت یوسف (ع) و نپذیرفتن تقاضای او (درخواست وصال) شهادت داد .

لقد رودته عن نفسه فاستعصم

عصمت و استعصام ، هر دو گویای امتناع ورزیدن و نپذیرفتن می باشند ؛ با این تفاوت که استعصام حاکی از مبالغه است. بنابراین

«فاستعصم» ؛ یعنی، یوسف (ع) بشدت با تقاضای من مخالفت کرد و بر عفت خویش اصرار ورزید.

4_ زلیخا در حضور زنان اشراف ، تأکید کرد که هم چنان بر تقاضای وصال یوسف (ع) اصرار خواهد کرد .

وَل_ئِن لَّمْ يَفْعَلْ مَا ءَامَرَهُ

5_ زلیخا، سوگند یاد کرد که در صورت استتکاف یوسف (ع) از آمیزش با او، وی را به زندان خواهد افکند و خوار و بی مقدارش خواهد ساخت.

وَل_ئِن لَّمْ يَفْعَلْ مَا ءَامَرَهُ لَيَسْجُنَنَّ وَ لَيَكُونَنَّ مِنَ الصَّـغِرِينَ

«لام» در «ل_ئِن» گویای قسم است. «یکوناً=یکونن» فعل مضارع و مقرون به نون تأکید خفیفه است.

6_ یوسف (ع) در دربار عزیز مصر، شخصیتی بزرگ و مورد احترام بود.

وَ لَيَكُونَنَّ مِنَ الصَّـغِرِينَ

8_ زندانی که یوسف (ع) به محبوس شدن در آن تهدید شد، موجب خوار گشتن و حقیر پنداشتن او می شد.

لَيَسْجُنَنَّ وَ لَيَكُونَنَّ مِنَ الصَّـغِرِينَ

جمله خوار و بی مقدار خواهد شد (لَيَكُونَنَّ مِنَ الصَّغِرِينَ) به منزله نتیجه ای برای عبارت «زندانی خواهد شد» (لَيَسْجُنَنَّ) است؛ زیرا یوسف (ع) هنگام ترجیح زندان بر خواسته زنان _ در آیه بعد _ سخنی از ترجیح حقیر شدن نگفت.

11_ «عن علی بن الحسین: . . . فقالت لهنَّ « فذلکنَّ الذی لمتننی فیه » یعنی فی حبّه؛

از امام سجاد (ع) روایت شده است: . . . همسر عزیز [با اشاره به یوسف] خطاب به بانوان گفت: این است کسی که مرا درباره او سرزنش می کردید؛ یعنی، مرا در مورد عشق به او سرزنش می کردید».

1_ یوسف (ع) حافظ عفت خویش و بی اعتنا به تهدید های زلیخا

قال رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه

6_ زنان اشراف مصر (میهمانان زلیخا) ، جملگی یوسف (ع) را به وصال خویش فرا می خواندند .

مما يدعونني إليه

«یدعون» در جمله فوق ، جمع مؤنث است و فاعل آن زنانی هستند که میهمان زلیخا بودند _ آنان نیز به قرینه «أصب إليهن» _ یوسف(ع) را به خویش دعوت می کردند و _ به دلیل مضارع بودن «یدعون» _ بر آن اصرار میورزیدند.

7_ یوسف (ع) نگران تأثیر مکر و حيله زلیخا و زنان اشراف در خود و واداشتش بر گناه و معصیت

و إلا تصرف عني كيدهن أصب إليهن

11_ یوسف (ع) ، برای رهایی از مکر زلیخا و زنان اشراف و نجات از دام شهوت ، به نیایش با خدا و استمداد از او پرداخت .

رب . . . و إلا تصرف عني كيدهن أصب إليهن

«صبو» (مصدر أصب) به معنای میل کردن و گرایش پیدا کردن است. جمله «و إلا تصرف ...» (اگر مکر آن زنان را از من باز نگردانی ، به آنان گرایش پیدا می کنم) به قرینه آیه بعد (فاستجاب) خبری است در مقام دعا و درخواست.

23_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . و خرج النسوة من عندها (إمرأة العزيز) فأرسلت كل واحدة منهن إلى يوسف سرّاً من صاحبته تسأله الزیارة فأبی علیهنّ وقال : « إلا تصرف عني كيدهنّ أصب إليهنّ و أكن من الجاهلین ؛

از امام سجاده(ع) روایت شده است: . . . و بانوان از نزد همسر عزیز بیرون رفته و هر کدام پنهان از رفیق خویش (=زلیخا) به نزد یوسف [پیام] فرستاد و از او درخواست دیدار کرد و یوسف پذیرفت و گفت: [پروردگار] اگر نیرنگ زنان را از من نگردانی به آنان تمایل پیدا می کنم و از جاهلان خواهم بود...».

1_ خداوند ، دعای یوسف (ع) (درخواست رهایی از کید زلیخا و همپالگی های وی) را اجابت کرد و او را از مکر آنان مصون داشت .

فاستجاب له ربه فصرف عنه كيدهنّ

«استجاب» (مصدر استجاب) به معنای پذیرفتن درخواست است.

2_ امداد خداوند، مایه رهایی یوسف (ع) از گناه و مکر و افسون زلیخا و زنان اشراف شد.

فاستجاب له ربه فصرف عنه کیدهنّ

3_ زلیخا و زنان اشراف، در اثر توسل یوسف (ع) به درگاه خدا، از او مأیوس گشته و از مکر و تزویر، علیه او منصرف شدند.

فصرف عنه کیدهنّ

مراد از کید زنان، تقاضای مکرر آنان با عشوه‌ها و اظهار شیفتگی است. بنابراین عبارت «صرف عنه کیدهنّ» دلالت می‌کند که پس از دعای یوسف (ع)، دیگر آن مراده‌ها و تقاضاها از یوسف (ع) نشد. گفتنی است که «ثم» در آیه بعد، مؤید این نکته است که یأس زنان و انصرافشان از وی، پیش از زندانی شدن او بوده است، نه اینکه زندانی شدنش، عامل قطع مراده شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 185

1_ داستان عشق زنان اشراف مصر به یوسف (ع)، موجب بروز بحران در حکومت و خانه های اشراف شد .

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الأیت

2_ تصمیم قاطع دولت مردان مصر بر زندانی ساختن یوسف (ع)، جهت رهایی از بحران و حفظ حیثیت دربار

ثم بدا لهم ... لیسجننه

4_ زندانی شدن یوسف (ع)، به تحریک و درخواست زلیخا نبود . *

لئن لم يفعل ما أمره لیسجنن ... ثم بدا لهم ... لیسجننه

تعبیر «ثم بدا لهم» (پس از مدتی این رأی برای آنان هویدا شد و به ذهنشان خطور کرد که زندانش کنند) حاکی است که این رأی و نظر به پیشنهاد زلیخا نبوده است علاوه بر این آیه قبل گویای آن است که خداوند، زلیخا و دیگر زنان را از یوسف منصرف کرد و داستان مرادده متروک شد لذا زلیخا دیگر درصدد نبود که با زندانی کردن یوسف وی را رام سازد.

6_ آگاهی کامل عزیز و حاکمان مصر بر پاکدامنی یوسف (ع)، با مشاهده دلایل و نشانه های متعدد

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الأیت

7_ حاکمان مصر علی رغم آگاهی به پاکدامنی یوسف (ع)، او را به زندان افکندند .

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الأیت لیسجننه

9_ یوسف (ع)، برای زمانی محدود و نامعلوم محکوم به زندان شد .

لیسجننه حتی حین

10_ محکومیت یوسف (ع) به زندان تا زمان فرو نشستن غائله زلیخا و دیگر زنان *

لیسجننه حتی حین

11_ «عن أبي جعفر (ع) في قوله: «ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات لیسجننه حتی حین» فالآيات شهادة الصبي و القميص المخرق

من دبر و استباقهما الباب حتی سمع مجاذبت ها إياه علی الباب فلما عصاها فلم تزل ملحة بزوجها حتی حبسه ... ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا که فرمود: «ثم بدا لهم ...» روایت شده است: آن نشانه ها گواهی کودک و پیراهن پاره شده از پشت و

سبقت آن دو به طرف در بود، به گونه ای که شنیده شد آن زن پشت در، یوسف را به طرف خود می کشد ; پس چون یوسف درخواست بانو

را نپذیرفت به طور پیگیر به شوهرش اصرار نمود تا [شوهرش] او را زندانی کرد».

12_ «عن الصادق (ع) : انه قال : دخل يوسف السجن و هو ابن ائنتی عشر سنه و مكث فيه ثمان عشر سنه . . .» ;

از امام صادق(ع) روایت شده: که فرمود: یوسف در سن دوازده سالگی وارد زندان شد و هیجده سال در زندان ماند . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 -

1,2,3,4,5,6,7,12,14,17,18

1_ رجال مصر تصمیم خویش را عملی ساختند و یوسف (ع) را به زندان افکندند .

بدا لهم . . . لیسجننه حتی حین . و دخل معه السجن فتیان

2_ دو تن از خادمان دربار مصر ، هم زمان با زندانی شدن یوسف (ع) ، به زندان درافتادند .

و دخل معه السجن فتیان

«فتی» (مفرد فتیان) به معنای عبد و نیز به معنای جوان است.

3_ هم بندان یوسف (ع) در زندان ، هر کدام رؤیایی دیده و برای او بازگو کردند .

قال أحدهما إني أرى نبي أعصر خمراً

4_ آب گرفتن از انگور برای تهیه شراب ، رؤیای یکی از دو زندانی هم بند یوسف (ع)

ص: 186

قال أحدهما إني أرى نبي أعصر خمراً

«عصر» (مصدر أعصر) به معنای گرفتن آب از چیزی (میوه، لباس تر و ..) است. «خمر» به شراب مست کننده ای که از انگور به دست می آید، گفته می شود و مراد از «خمر» در آیه شریفه _ به قرینه أعصر (آب می گرفتم) _ انگور است. تعبیر کردن از انگور به شراب، به این لحاظ بوده که آن زندانی از انگور، برای تهیه شراب آب می گرفته است.

5_ حمل نان بر بالای سر و خوردن پرندگان از آن ، رؤیای یکی دیگر از هم بندان یوسف (ع)

وقال الآخر إني أرى نبي أحمل فوق رأسي خبزاً تأكل الطير منه

«طير» جمع طائر و به معنای پرندگان است.

6_ هر کدام از هم بندان یوسف (ع) ، رؤیای خویش را به طور مکرر دیده بودند .

إني أرى نبي أعصر .. إني أرى نبي أحمل

به کارگیری فعل مضارع «أرى» (در خواب می بینم) به جای فعل ماضی «رأيت» (در خواب دیدم) می تواند اشاره به استمرار آن رؤیا باشد ؛ یعنی ، چندین شب پی در پی چنین دیده ام، به گونه ای که اگر باز هم بخوابم، مطمئنم که آن رؤیا را خواهم دید.

7_ هم بندان یوسف (ع) ، از او خواستند رؤیایشان را تعبیر کرده و تأویل آن را بیان کند .

تَبَيَّنَا بتأويله

12_ هم بندان یوسف در زندان مصر ، به شخصیت والای یوسف (ع) پی بردند و به نیکوکار بودنش مطمئن شدند .

إنا نرى ك من المحسنين

14_ محسن بودن یوسف (ع) ، دلیل مراجعه هم بندانش به او برای تعبیر رؤیا

تَبَيَّنَا بتأويله إنا نرى ك من المحسنين

جمله «إنا نراك» تعلیل برای «تَبَيَّنَا بتأويله» است.

17_ «عن أبي عبدالله (ع) : « قال الآخر إني أرى نبي أحمل فوق رأسي خبزاً » قال : أحمل فوق رأسي جفنه فيها خبز ... » ؛

از امام صادق (ع) [درباره سخن خدا] «إني أرى نبي أحمل ...» روایت شده که فرمود: یعنی، روی سرم کاسه بزرگی حمل می کنم که درون آن نان است ...».

18_ «عن أبي عبدالله (ع) في قول الله عزوجل « إنا نراك من المحسنين » قال : كان يوسع المجلس ويستقرض للمحتاج ويعين الضعيف ؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای عزوجل «إنا نراك من المحسنين» روایت شده که فرمود: در مجلس جای نشستن را برای دیگران باز می کرد و برای نیازمند وام می گرفت و به ناتوان کمک می کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 -

1,2,3,5,6,7,13,15,23

1_ یوسف (ع) ، تقاضای هم بندگان خویش را پذیرفت و آنان را به تعبیر کردن رؤیایشان پیش از رسیدن غذای آنان مطمئن ساخت .

تَبْنَا بِتَأْوِيلِهِ .. قَالَ لَأَيُّكُمْ طَعَامٌ تَرْزُقَانَهُ إِلَّا تَبَأْتِكُمْ بِتَأْوِيلِهِ

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ضمیر در «تأویله» رؤیای هر یک از هم بندگان یوسف باشد. بر این مبنا جمله «قال لایأتیکما...» چنین معنا می شود: غذایی که به شما اعطا می شود، برایتان حاضر نمی گردد مگر آنکه تعبیر رؤیا را به شما گزارش کرده ام.

2_ یوسف (ع) اقبال هم بندگان را به او غنیمت شمرد و به ارشاد و هدایت آنان پرداخت .

إِنَّا نَرَىٰ كَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ .. ذَلِكُمْ مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

ص: 187

3_ یوسف (ع) با اشاره به خدادادی بودن دانش های ویژه اش ، هم بندگان خویش را به شناخت ربوبیت خدا برانگیخت .

ذلکما مما علمنی ربی

از اهداف یوسف(ع) در بیان این حقیقت که «این دانش را پروردگارم به من آموخته است» آن است که: هم بندگان زندانی خویش را با خدا و ربوبیت او آشنا کند. مخاطب قرار دادن آن دو نفر با حرف «کما» در «ذلکما» مؤید این هدف است.

5_ یوسف (ع) ، بهره مندی خویش از علم غیب را برای هم بندگان زندانش فاش ساخت .

ذلکما مما علمنی ربی

6_ خبر دادن از نوع غذا و خصوصیات آن ، دلیل یوسف (ع) فراروی زندانیان برای بهره مندیش از علم غیب

قال لایأتیکما طعام ترزقانه إلاّ تبتأتکما بتأویله . . . ذلکما مما علمنی ربی

7_ یوسف (ع) ، پیش از آوردن غذا برای زندانیان ، نوع و خصوصیات آن را برای ایشان بیان کرد .

قال لایأتیکما طعام ترزقانه إلاّ تبتأتکما بتأویله قبل أن یأتیکما

بر این اساس که ضمیر در «تأویله» به «طعام» باز گردد، جمله «قال لایأتیکما . . .» چنین معنا می شود: یوسف(ع) گفت: «پیش از آنکه غذایی که به شما اعطا می شود، برایتان حاضر گردد، تأویل آن غذا را برای شما بیان کرده ام «مراد از تأویل طعام، ماهیت نوع خصوصیات و نتیجه آن می باشد.

13_ یوسف (ع) در زندان مصر ، پیروی نکردن خویش از آیین و شریعت مصریان کافر به خدا و ناباور به قیامت را ، ابراز داشت .

ینی ترکت ملّه قوم لایؤمنون بالله و هم بالأخره هم ک_فرون

15_ یوسف (ع) ، با بیان نقش ایمان به خدا و آخرت در دستیابی او به دانش های ویژه ، درصدد گرایش دادن هم بندگان خویش به آیین الهی بود .

مما علمنی ربی ینی ترکت ملّه قوم . . . هم ک_فرون

23_ «عن أبی عبدالله (ع) قال : لما أمر الملک بحبس یوسف فی السجن ألهمه الله علم تأویل الرؤیا . . .» ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: هنگامی که شاه فرمان زندانی شدن یوسف را صادر کرد ، خدا علم تعبیر خواب را به او الهام کرد.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی خویش از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) را فاش ساخت.

واتبعت مله اباہی ابرہیم و إسحٰق و یعقوب

3_ یوسف (ع) در زندان مصر، حسب و نسب خویش را برای زندانیان بیان کرد.

واتبعت مله اباہی ابرہیم و إسحٰق و یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 4,7,3,1

1_ یوسف (ع) با اظهار مهربانی و ملاحظت به هم بندان خویش، به ارشاد آنان پرداخت.

ی_ص_ حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

3_ یوسف (ع)، هم بندان خویش را به توحید و دوری از شرک فراخواند.

ی_ص_ حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

4_ یوسف (ع)، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم بندان خویش، حقایق توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح

ص: 188

ساخت .

ءأرباب متفرقون خير أم الله الواحد القهار

7_ يوسف (ع) از هم بندان خویش خواست تا با مقایسه و سنجش عقیده توحیدی با عقیده به خدایان متعدد ، عقیده درست را برگزینند .

ءأرباب متفرقون خير أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 40 - 3

3_ يوسف (ع) ، برای هم بندان زندانی خویش شایسته نبودن معبودهایشان را برای پرستش ، تشریح کرد و بر لزوم یکتاپرستی استدلال کرد .

ما تعبدون من دونه إلا أسماء .. ذلك الدين القيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 41 - 5,7,3,2,1

1_ يوسف (ع) ، پس از ارشاد هم بندان خویش به توحید و یکتاپرستی ، به تعبیر رؤیا های آنان پرداخت .

ی_ص_ حبی السجن أما أحدکما فیسقی ربه خمراً

2_ يوسف (ع) ، رؤیای « آب گرفتن از انگور برای تهیه شراب » را به رهایی صاحب رؤیا و ساقی ارباب خویش شدن تعبیر کرد .

أما أحدکما فیسقی ربه خمراً

«سَقَى» (مصدر یسقی) به معنای نوشانیدن و یا اعطای نوشیدنی است. بنابراین «أما أحدکما فیسقی ...» ؛ یعنی: یکی از شما به مالک و ارباب خود شراب خواهد نوشاند و ساقی او خواهد شد.

3_ يوسف (ع) ، رؤیای حمل نان و خوردن پرندگان از آن را ، به دار کشیده شدن صاحب رؤیا و خوردن پرندگان از سر او تفسیر کرد .

و أما الآخر فیصلب فتأکل الطیر من رأسه

«صلب» (مصدر یصلب) یعنی ، کشتن به طریق بستن به چوبه دار

5_ يوسف (ع) ، آزادی یکی از دو هم بند خویش و به دار کشیده شدن دیگری را ، سرنوشتی حتمی و غیر قابل تغییر دانسته و آن را به ایشان گوشزد کرد .

«افتاء» بیان کردن حکم است و «استفتاء» (مصدر تستفتیان) به معنای درخواست بیان حکم می باشد. مراد از «الأمر» تأویل رؤیا (حادثه ای که رؤیا جلوه گر آن است) می باشد. بنابراین «قضی الأمر...» ؛ یعنی: آن حادثه ای که رؤیای شما بیانگر آن بود و شما درباره آن پرسش کردید، حتمی و غیر قابل تغییر است.

7_ هم بندگان زندانی یوسف (ع) ، با اصرار و تقاضای مکرر از او خواستند رؤیاهایشان را تعبیر کند و تأویل آنها را بیان دارد .

آوردن فعل مضارع «تستفتیان» (پرسش می کنید) به جای فعل ماضی «استفتیا» (پرسش کردید) دلالت بر استمرار دارد و گویای اصرار و تقاضای مکرر هم بندگان یوسف(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ یوسف (ع) از هم بند خویش ، ساقی پادشاه ، خواست تا پس از رهایی ، داستان او را برای پادشاه بیان کند .

وقال للذی ظنّ أنه ناج منهما اذکرنی عند ربک

2_ پادشاه مصر در دیدگاه یوسف (ع) ، انسان ستمگری نبود که نتوان به عدل و انصاف او امید داشت .

اذکرنی عند ربک

از اینکه یوسف(ع) از ساقی پادشاه می خواهد که داستان مظلومیت او را نزد پادشاه بیان کند ، معلوم می شود یوسف(ع) به دادخواهی وی امید داشته است.

5_ ساقی پادشاه به درستی تعبیر یوسف (ع) از رؤیای خویش اعتماد کرد و به نجات خویش امیدوار گردید .

وقال للذی ظنّ أنه ناج منهما

ضمیر در «ظن» محتمل است به «الذی» باز گردد و محتمل است به یوسف(ع) ارجاع شود. برداشت فوق، بر اساس احتمال اول است. بر این مبنا مفاد جمله «قال للذی...» چنین می شود: یوسف(ع) به ساقی پادشاه - همان که به نجات خویش دل بسته بود و بدان امیدوار بود - گفت: مرا نزد مالکت یاد کن. قابل ذکر است که چون یوسف(ع) به نجات وی یقین داشت نه گمان، این احتمال قوی تر به نظر می رسد.

6_ تعبیر یوسف (ع) از رؤیای هم بند خویش ، تحقق یافت و او با رهایی از زندان ، به استخدام پادشاه درآمد .

فأنسیه الشیطن ذکر ربه

با توجه به اینکه ضمیر در «فأنسیه» به «الذی» _ که مراد از آن ساقی پادشاه است _ باز می گردد ، جمله «فأنسیه الشیطان ذکر ربه» دلالت می کند که وی از زندان آزاد و به دربار پادشاه راه یافت.

8_ ساقی پادشاه پس از رهایی از زندان ، درخواست یوسف (ع) (یادآوری وضعیت او) را فراموش کرد .

فأنسیه الشیطن ذکر ربه

«انساء» (مصدر أنساه) یعنی به فراموشی انداختن. ضمیر در «أنساه» و «ربه» به «الذی» - که مراد از آن ساقی پادشاه است - برمی گردد. بر این اساس ، جمله «فأنسیه...» چنین معنا می شود: شیطان از خاطر ساقی زدود که داستان یوسف(ع) را نزد پادشاه یادآور شود.

9_ شیطان ، عامل فراموشی ساقی از یادآور شدن یوسف (ع) نزد پادشاه

فأنسیه الشیطن ذکر ربه

11_ شیطان ، برای باقی ماندن یوسف (ع) در زندان ، به دسیسه و شیطنت پرداخت .

13_ یوسف (ع) پس از آزادی ساقی پادشاه ، سالیانی دیگر ، گرفتار زندان بود .

فلبث فی السجن بضع سنین

«بضع» به معنای «چند» و کنایه از عددی مبهم بین 3 تا 10 می باشد.

14_ پادشاه مصر در صورت آگاهی از وضعیت یوسف (ع) ، او را از زندان آزاد می کرد .

فأنسى هـ الشيطان ذكر ربه فلبث في السجن بضع سنین

«لبث» به معنای اقامت کردن (ماندگار شدن) است. برداشت فوق ، از تفریع جمله «لبث ...» بر جمله قبل معلوم می شود ؛ یعنی ، شیطان ساقی پادشاه را به فراموشی انداخت و در نتیجه ، یوسف(ع) چند سال دیگر در زندان ماندگار شد.

15_ « عن أبي عبدالله (ع) : . . . [فی قول الله] « قال للذی ظنّ أنه ناج منهما اذکرنی عند ربک » قال : ولم یفرع یوسف فی حاله إلی الله فیدعوه فلذالک قال الله « فأنساه الشيطان ذکر ربه فلبث فی السجن بضع سنین » . . .

از امام صادق(ع): . . . [در باره سخن خدا] «قال للذی... اذکرنی عند ربک» روایت شده است که فرمود: یوسف در آن حال به خداوند پناه نبرد که او را بخواند. برای همین است که خدا فرمود: فأنساه الشيطان ذکر ربه ...».

16_ « عن أبي عبدالله (ع) في قول الله تعالى: « فلبث في السجن بضع سنين » قال: سبع سنين ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: «فلبث في السجن بضع سنين» روایت شده که فرمود: [مراد از بضع سنين] هفت سال است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 43 - 1,2,7,8

1_ پادشاه مصر ، پس از گذشت سالیانی از زندانی شدن یوسف (ع) ، رؤیایی شگفت دید .

و قال الملك إنی أرى سبع بقرت سمان . . . إن كنتم للرءیا تعبرون

2_ هفت گاو چاق که هفت گاو لاغر به خوردن آنها پرداخته بودند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک ، رؤیای شگفت پادشاه مصر بود .

إنی أرى سبع بقرت سمان . . . وأخر یابس

«سمین» و «سمینه» (مفرد سمان) به معنای چاق است. «اعجف» و «عجفاء» (مفرد عجاف) به معنای بسیار نحیف و لاغر است. تمییز «سبع» به قرینه جمله قبل ، «بقرات» است ؛ یعنی: یا کلهن سبع بقرات عجاف.

7_ پادشاه مصر درباره توان خواب گزاران دربار بر تعبیر رؤیایش ، تردید داشت .

أفتونی فی رءی ی إن كنتم للرءیا تعبرون

برداشت فوق ، از «إن» شرطیه در جمله «إن كنتم . . .» استفاده می شود.

8_ پادشاه مصر ، از رؤیای خویش دریافت که آن رؤیا _ علاوه بر حکایت از حادثه ای غیر منتظره _ گویای توصیه و دستورالعملی نیز هست .

أفتونی فی رءی ی إن كنتم للرءیا تعبرون

«افتاء» (مصدر أفتونی) به معنای بیان کردن حکم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 44 - 1,2

1_ خواب گزاران دربار ، رؤیای شگفت پادشاه مصر را رؤیایی آشفته و دارای رشته های گوناگون و نامشخص ، قلمداد کردند .

قالوا أضغاث أحلام

«ضغث» (مفرد أضغاث) به دسته و بافه ای از گیاه گفته می شود. خواب گزاران با تشبیه رؤیای پادشاه به دسته ها و بافه های متعدد، به این معنا اشاره دارند که: رؤیای وی دارای رشته ها و اجزایی چند است، به گونه ای که کشف ارتباط آنها با یکدیگر و تفسیر مجموعه آن، دشوار و یا ناممکن است.

2_ خواب گزاران دربار، تعبیر رؤیای مختلط و آشفته را خارج از قلمرو دانش خویش دانستند.

و ما نحن بتأویل الأحلام بعلمین

«ال» در «الأحلام» عهد ذکری است و اشاره به «أضغاث أحلام» دارد. بنابراین «ما نحن...»؛ یعنی: تأویل آن گونه از رؤیایها را که همانند بافه های چند رشته است، نمی دانیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 1,2,3,4,5,6,7

1_ یکی از دو هم بند زندانی یوسف (ع)، از مرگ و زندان نجات پیدا کرد و به دربار راه یافت و دیگری به اعدام محکوم شد.

وقال الذی نجا منهما

ص: 191

2_ ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان) ، مدتی مدید یوسف (ع) را از یاد برده و از گرفتاری او در زندان غافل شده بود .

وقال الذی نجا منهما وادّکر بعد أمّه

نکره آوردن «أمّه» می تواند حاکی از طولانی بودن آن باشد. جمله «فلبث فی السجن بضع سنین» در آیه 42 ، مؤید این معناست.

3_ ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان) با مشاهده در ماندگی خواب گزاران از تعبیر رؤیای پادشاه ، یوسف (ع) و دانش او از تعبیر رؤیا را به یاد آورد .

وقال الذی نجا منهما وادّکر بعد أمّه

«ادّکر» (به یاد آورد) از ماده «ذکر» و در اصل «اذتکر» بوده که بر اساس قواعد صرفی ، «ادّکر» شده است. «أمّه» در آیه شریفه ، به معنای مدت و زمان است.

4_ ساقی دربار ، یوسف (ع) را برای تعبیر رؤیای پادشاه معرفی کرد .

أنا أنبئکم بتأویله فأرسلون

5_ ساقی پادشاه ، به توانمندی یوسف (ع) در تعبیر رؤیای شگفت پادشاه ، اطمینان داشت .

أنا أنبئکم بتأویله فأرسلون

ترکیب «أنا أنبئکم» دلالت بر تأکید مضمون جمله دارد و این ، حاکی از اطمینان ساقی دربار به آگاهی ویژه یوسف (ع) از تعبیر رؤیاهاست.

6_ ساقی پادشاه مصر ، با بیان دانش یوسف (ع) ، خاطر نشان ساخت که او در زندان به سر می برد .

أنا أنبئکم بتأویله فأرسلون

تفریع جمله «أرسلون» به وسیله حرف «فاء» بر جمله «أنا أنبئکم بتأویله» می رساند که: ساقی دربار ، ماجرای یوسف (ع) و زندانی بودن او را در حد ضرورت بیان کرده بود.

7_ ساقی دربار ، از پادشاه و بزرگان دربار خواست وی را به زندان نزد یوسف (ع) بفرستند تا تعبیر خواب را از او جویا شود .

أنا أنبئکم بتأویله فأرسلون

حرف «ن» در «فأرسلون» نون وقایه و کسره آن، حاکی از «یاء» متکلم محذوف است. متعلق آن (إلی یوسف فی السجن) نیز به خاطر وضوحش، در کلام آورده نشده است. بنابر این «فأرسلون» ؛ یعنی: پس مرا به سوی یوسف (ع) - که در زندان است - بفرستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ ساقی دربار با اجازه پادشاه ، به طرف زندان شتافت و با یوسف (ع) ملاقات کرد .

فأرسلون. يوسف أيها الصديق أفتنا

2_ ساقی دربار ، یوسف (ع) را انسانی بسیار راستگو نامید و با لقب « صدیق » او را مخاطب قرار داد .

يوسف أيها الصديق

3_ ساقی پادشاه در ملاقاتش با یوسف (ع) ، راستی و درستی تعبیر او را از رؤیای خویش بازگو کرد .

يوسف أيها الصديق

4_ ساقی دربار ، رؤیای پادشاه را به طور کامل و دقیق برای یوسف (ع) بازگو کرد .

إني أرى سبع بقرت .. أفتنا في سبع بقرت ... وأخر يابس ت

5_ ساقی دربار ، از یوسف (ع) خواست تا رؤیایی را که در آن هفت گاو لاغر دیده شده که هفت گاو چاق را می خورند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک دیده شده ، تعبیر کند .

أفتنا فی سبع بقرت سمان یا کلهنّ سبع عجاف و سبع سنبلت خضر و آخر یابس ت

6_ رساندن تعبیر خواب پادشاه به مردم، از انگیزه های مراجعه ساقی به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

أفتنا فی سبع بقرت . . . لعلی أرجع إلی الناس

7_ شناساندن ارزش و مقام یوسف (ع) به مردم، از انگیزه های ساقی برای مراجعه به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

لعلی أرجع إلی الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 48 - 4,5,6

4_ باقی گذاشتن مقداری از ذخیره های هفت ساله و مصرف نکردن همه آنها در دوران قحطی، توصیه یوسف (ع) به عهده داران حکومت مصر

یا کلن ما قدمتم لهنّ إلاّ قليلاً مما تحصنون

«احصان» (مصدر تحصنون) به معنای قرار دادن چیزی در محلی امن است. بنابراین حاصل معنای «إلاّ قليلاً مما تحصنون» چنین است: مقداری از آنچه را در انبارها ذخیره می کنید در دوران قحطی نخورید. حکمت این امر احتمالاً دارا بودن بذر است برای کشت در سال پانزدهم.

5_ لزوم مصرف نکردن همه ذخایر غذایی در سالیان قحطی، پیامی نهفته در رؤیای پادشاه مصر

یا کلن ما قدمتم لهنّ إلاّ قليلاً مما تحصنون

فعل مضارع «یا کلهنّ» در نقل رؤیای پادشاه (آیه 46) گویای این نکته بود که گاوهای لاغر به خوردن گاوهای چاق پرداختند، ولی آنها را به تمامی نخوردند و گرنه فعل ماضی «اکلهنّ» به کار می برد. به نظر می رسد یوسف (ع) از نکته یاد شده دریافته بود که باید مقداری از غلات باقی بماند.

6_ گاو های لاغر در رؤیا، نشانه پیشامد سختی ها و دشواریهاست و تعداد آنها حاکی از تعداد سالهاست .

یا کلهنّ سبع عجاف . . . ثم یأتی من بعد ذلک سبع شداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 49 - 1,2,4

1_ یوسف (ع) فرا رسیدن سالی پر باران و سرشار از نعمت را در پی سپری شدن هفت سال قحطی، به مردم و حکومت مصر بشارت داد

ثم يأتي من بعد ذلك عام فيه يغاث الناس

فعل «يغاث» ممكن است از غيث (باران) مشتق شده و محتمل است از غوث (ياری کردن) گرفته شده باشد. در صورت اول «يغاث الناس»؛ يعنى، بر مردم باران نازل می شود و در صورت دوم؛ يعنى، مردم ياری می شوند. بر هر مبنا بشارت به پایان قحطی و شروع آبادانی است.

2_ خواب پادشاه، گویای آمدن سالی پر برکت پس از سال های قحطی

أفتنا .. ثم يأتي من بعد ذلك عام فيه يغاث الناس

يوسف(ع) از آن جایی که گاوهای لاغر در رؤیای پادشاه هفت رأس بودند، دریافت که پس از گذشت هفت سال، قحطی پایان می پذیرد و پایان پذیرفتن قحطی به این است که باران فروریزد، گیاهان رشد کند و میوه جات فراوان گردد.

4_ مسؤولیت حاکمان مصر در نظارت بر تولید، توزیع و مصرف غلات، محدود به دوران چهارده ساله آبادانی و خشکسالی بود.

ثم يأتي من بعد ذلك عام فيه يغاث الناس وفيه يعصرون

ص: 193

استفاده نکته فوق از تغییر سیاقی است که در سخنان یوسف(ع) مشاهده می شود. او دستورالعملهای دوران چهارده ساله را با فعلهای مخاطب «تزرعون» و «فدروه» بیان داشت؛ ولی در بیان چگونگی سال پانزدهم و پایان بحران فعلهای «یغاث» و «یعصرون» به کار برد. از مقابله این دو سیاق معلوم می شود، مخاطبان «تزرعون» و ... حکومت مصر بود که باید عهده دار تولید و توزیع می شد و در سال پانزدهم خود مردم بدون دخالت و نظارت سیستم حکومت، به کار تولید و مصرف می پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 -

2,3,4,5,6,7,8,11,12,14,17,18

2_ پادشاه مصر به راستی و درستی تعبیر و تفسیر یوسف (ع) از رؤیای شگفتش، اطمینان یافت.

وقال الملك ائتونی به

از اینکه پادشاه مصر پس از شنیدن تعبیر و تأویل خواب خویش، یوسف(ع) را احضار می کند، معلوم می شود وی دریافته بود که تعبیر یوسف(ع) عالمانه و شایسته اعتنا کردن است.

3_ پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش، خواهان حضور یوسف (ع) در نزد خویش شد.

وقال الملك ائتونی به

4_ پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش، به آزادی یوسف (ع) از زندان و بار یافتن او به دربار فرمان داد.

وقال الملك ائتونی به .. قال ارجع

از اینکه یوسف(ع) با فرستاده پادشاه از زندان خارج نمی شود و به دربار نمی آید، معلوم می شود فرمان پادشاه مبنی بر احضار او (ائتونی به) احضار اجباری نبوده است؛ بلکه دستور به آزادی آن حضرت از زندان و بار یافتن به دربار بوده است.

5_ ساقی پادشاه از طرف دربار برای آذاسازی یوسف (ع) و حاضر کردن او نزد پادشاه، به سوی زندان روانه شد.

فلما جاء الرسول

«ال» در «الرسول» عهد ذکری است و به قرینه (فأرسلون) در آیه 45 معلوم می شود که این فرستاده، همان ساقی پادشاه بود که برای دریافت تعبیر خواب به سوی یوسف(ع) فرستاده شده بود.

6_ یوسف (ع) پیک دربار را باز گرداند تا از پادشاه بخواهد درباره ماجرای مهمانان زلیخا تحقیق کند.

قال ارجع إلی ربک فسنله ما بال النسوه

«بال» به معنای شأن و کار مهم است و مراد از آن در آیه شریفه ، ماجرا و داستان می باشد.

7_ بازجویی از زنانی که در ماجرای میهمانی زلیخا دست های خویش را بریدند ، شرط یوسف (ع) برای بیرون آمدن از زندان و حاضر شدن در نزد پادشاه

قال ارجع إلی ربک فسئله ما بال النسوه الّتی قطعن أیدیهنّ

8_ رفع اتهام و اثبات بی گناهی ، هدف یوسف (ع) از تقاضای تحقیق در ماجرای زنانی که دست های خویش را با مشاهده یوسف (ع) بریدند .

قال ارجع إلی ربک فسئله ما بال النسوه الّتی قطعن أیدیهنّ

11_ ماجرای میهمانی زلیخا از زنان اشراف و بریدن آنان دست های خویش را ، گویاترین صحنه برای اثبات منزلت والا و عفت و پاکدامنی یوسف (ع)

فسئله ما بال النسوه الّتی قطعن أیدیهنّ

یوسف(ع) برای رسیدگی به پرونده خویش با عبارت «الّتی قطعن أیدیهنّ» داستان میهمانی زلیخا از زنان اشراف و اینکه آنان دستهای خویش را بریدند را مطرح می کند و از آن جا که یوسف(ع) درصدد اثبات بی گناهی خویش است، می توان گفت: داستان مذکور و مسائل پیرامون آن برای اثبات عفت، پاکدامنی و بی گناهی یوسف(ع) بهترین شاهد بوده است.

12_ یوسف (ع) به پاس خدمات زلیخا به او، شکایتی علیه وی به پادشاه نکرد.

فَسْئَلُهُ مَا بِآلِ النَّسُوءِ الَّتِي قَطَعْنَ أَيْدِيَهُنَّ

با وجود اینکه زلیخا نیز همانند دیگر زنان اشراف در گرفتاریهای یوسف (ع) و متهم ساختن او نقشی بسزا داشت، ولی یوسف (ع) از او نام نمی برد و علیه او سخنی به پادشاه نمی گوید. به نظر می رسد دلیل این امر خدماتی است که زلیخا در عهد کودکی و نوجوانی یوسف (ع) برای وی انجام داده بود.

14_ یوسف (ع) با ابلاغ بی گناهی خویش به پادشاه، بر این نکته تأکید کرد که زندانی شدنش نتیجه مکر و کید زنان اشراف بوده است.

إِن رَّبِّي بَكِيدُهُنَّ عَلِيمٌ

17_ یوسف (ع) در پیامش به پادشاه مصر، خداوند را رب و مدبر خویش معرفی کرد.

فَسْئَلُهُ مَا بِآلِ النَّسُوءِ .. إِن رَّبِّي بَكِيدُهُنَّ عَلِيمٌ

18_ یوسف (ع) در پیامش به پادشاه، به او گوشزد کرد که وی را رب و مالک خویش نخواهد دانست و خود را بنده او نخواهد شمرد.

إِن رَّبِّي بَكِيدُهُنَّ عَلِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 -

1,3,4,5,6,7,10,11,13,16,17,18,19

1_ پادشاه مصر به منظور بازجویی از زنان اشراف درباره ماجرایشان با یوسف (ع) آنان را احضار کرد.

قال ما خطبكنّ

3_ بازجویی پادشاه از زنان اشراف، پاسخی به پیام و تقاضای یوسف (ع) بود.

فَسْئَلُهُ مَا بِآلِ النَّسُوءِ .. قال ما خطبكنّ

4_ پادشاه مصر پیش از بازجویی از زنان اشراف، به تقاضای آنان (درخواست کامروایی) از یوسف (ع) و بی گناهی او آگاه شده بود.

قال ما خطبكنّ إذ رودتنّ يوسف عن نفسه

«إذ» بدل اشمال برای «خطبكنّ» است و بیانگر مقصود پادشاه از ماجرای است که درباره آن بازجویی می کرد. بنابراین «ما خطبكنّ...» ; یعنی، داستان شما چیست؟ منظورم آن داستانی است که تقاضای کامروایی از یوسف می کردید. تصریح شاه به اینکه شما زنان از

یوسف(ع) تقاضا کردید، می رساندکه وی به مراوده آنان و بی گناهی یوسف(ع) آگاهی یافته بود.

5_ زنان اشراف ، درخواست کام روایی از یوسف (ع) را انکار نکردند .

ما خطبکّن إذ روتنّ یوسف عن نفسه قلن ح_ش لله ما علمنا علیه من سوء

6_ زنان اشراف در حضور پادشاه مصر ، بر پاکدامنی یوسف (ع) و مبرا بودنش از هرگونه آلودگی شهادت دادند .

قلن ح_ش لله ما علمنا علیه من سوء

کلمه (بدی و آلودگی) پس از نفی واقع شده است و از این رو شامل هرگونه سوء و بدی می شود و «من» زایده نیز این معنا را تأکید می کند.

7_ یوسف (ع) به دلیل پاکدامنی شگفت انگیزش ، از آفریده های بی نظیر خداوند در دیدگاه زنان اشراف مصر

قلن ح_ش لله

10_ زلیخا نیز در جلسه محاکمه ای که برای کشف حقیقت ماجرای زنان با یوسف (ع) تشکیل شده بود ، حضور داشت .

قالت امرأت العزیز الی_ن حصحص الحق

11_ شوهر زلیخا به هنگام محاکمه زنان اشراف زنده بود و هم چنان عهده دار منصب عزیزی در حکومت مصر بود .

توصیف زلیخا با وصف «همسر عزیز» می رساند که شوهرش در هنگام محاکمه زنده بود و به سمت عزیزی اشتغال داشت.

13_ زلیخا شهادت زنان اشراف بر پاکدامنی یوسف (ع) را تصدیق کرد و سخن آنان را مایه روشن شدن حقیقت دانست .

قالت امرأت العزیز الیٰ ن حصحص الحق

«حصحصه» (مصدر حصحص) به معنای روشن شدن چیزی پس از کتمان آن است. برخی نیز گفته اند به معنای ثبوت و استقرار است.

16_ زلیخا در حضور پادشاه مصر به تقاضای کام روایی از یوسف (ع) اعتراف کرد و به استتکاف یوسف (ع) از پذیرش تقاضایش شهادت داد .

أنا رודته عن نفسه وإنه لمن الصّـدقین

جمله «أنا رודته عن نفسه» _ به بیانی که در آیه 26 ذیل برداشت شماره 2 گذشت _ دلالت بر حصر دارد؛ یعنی، من از او درخواست کردم و او چنین درخواستی نداشت.

17_ زلیخا پیش از جلسه بازجویی و محکمه دادرسی، یوسف (ع) را مجرم معرفی می کرد و به کام جویی از وی متهم می ساخت .

قالت امرأت العزیز الیٰ ن حصحص الحق أنا رودته عن نفسه وإنه لمن الصّـدقین

برداشت فوق از قید «الآن» استفاده می شود.

18_ زلیخا در حضور پادشاه مصر، بر صداقت و راستگویی یوسف (ع) تأکید کرد .

وإنه لمن الصّـدقین

19_ اعتراف زلیخا به دروغگویی خویش در متهم ساختن یوسف (ع) به درخواست کام جویی

أنا رودته عن نفسه وإنه لمن الصّـدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 1,2,3,4,10,12,13

1_ یوسف (ع) در زندان مصر، علت های نپذیرفتن دعوت پادشاه و حاضر نشدن در نزد او و تقاضای دادرسی را بیان کرد .

قال ارجع الی ربک ... ذلک لیعلم

در اینکه جمله «ذلک لیعلم . . .» تا آخر آیه بعد کلام یوسف(ع) است یا سخن زلیخا، دو نظر ابراز شده است. دلایل متعددی مؤید نظر نخست است که به برخی از آنها اشاره می شود: 1- ظاهر این است که «أن الله ...» عطف بر «أنی لم أأخنه ...» باشد؛ یعنی: «ذلک لیعلم... أن الله لایهدی ...». این معنا محتمل نیست که سخن زلیخا باشد. 2- آنچه در آیه بعد آمده، حقایق و معارفی بلند است که اعتقاد و باور به آنها از زنی چون زلیخا _ که در سلک مشرکان است _ بر نمی آید.

2_ آگاه شدن عزیز مصر به پرهیز یوسف (ع) از رابطه نامشروع با همسر وی، از اهداف یوسف (ع) در تقاضای دادرسی و بازجویی از زنان اشراف

ذلک لیعلم أنى لم أأخنه بالغیب

چنان چه «ذلک لیعلم . . .» کلام یوسف(ع) باشد، مشارالیه «ذلک» خارج نشدن از زندان و تقاضای دادرسی و محاکمه زنان اشراف است. ضمیر در «یعلم» و «لم أأخنه» می تواند به «عزیز» باز گردد و می تواند مراد از آن «ملک» باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال نخست است. بنابراین «ذلک لیعلم ...»؛ یعنی، بیرون رفتن من از زندان و تقاضای دادرسی بدان خاطر بود که عزیز مصر بداند من در نهان به او خیانتی نکردم.

3_ یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است .

ص: 196

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

برداشت فوق ، بر این اساس است که ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد.

4_ همسر پادشاه مصر از زنان حاضر در مجلس مهمانی زلیخا و دلباخته یوسف (ع) بود .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

بر این مبنا که ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد ، از جمله «ذلک لیعلم . . .» معلوم می شود که همسر ملک نیز در زمره زنانی بود که دستهای خویش را بریدند.

10_ زنان اشراف مصر و متهم کنندگان یوسف (ع) به خیانت ، از زمره خائنان بودند .

أن الله لایهدى کید الخائنین

مصدق مورد نظر برای «الخائنین» زلیخا و زنان اشراف و نیز درباریانی می باشند که تصمیم به زندانی کردن یوسف(ع) گرفتند (ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات ليسجننه) آیه 35.

12_ یوسف (ع) با تقاضای دادرسی درصدد بود به پادشاه مصر ثابت کند که خیانتکاران هرگز به پیروزی نمی رسند و مکرشان فرجامی ندارد .

ذلک لیعلم . . . أن الله لایهدى کید الخائنین

چنان چه گذشت عبارت «أن الله لایهدى . . .» عطف بر «أنى . . .» است ؛ یعنی: «ذلک لیعلم أن الله . . .». این بدان خاطر بود که عزیز و یا پادشاه بدانند که خداوند مکر خیانتکاران را به ثمر نمی نشاند.

13_ تلاش یوسف (ع) برای متوجه ساختن پادشاه مصر به نقش تعیین کننده سنن و اراده الهی در شکل گیری حوادث و رخدادها

ذلک لیعلم . . . أن الله لایهدى کید الخائنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 1,2,3,4,5,8,12

1_ پادشاه مصر پس از آشکار شدن بی گناهی و کمال عفت و پاکدامنی یوسف (ع) ، به دیدار او دل بست و با فرمانی مجدد او را به دربار خویش فراخواند .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه . . . و قال الملك اتونى به أستخلصه لفسى

2_ پادشاه مصر در فراخوانی یوسف (ع) به دربار ، یادآور شد که وی را مشاور ویژه خویش خواهد ساخت .

قال الملک ائتونی به أستخلصه لنفسی

آن گاه که آدمی کسی را محرم اسرار خود قرار دهد و در امور خویش وی را مداخله دهد، گفته می شود: «أستخلصه» (برگرفته شده از لسان العرب). بنابراین «أستخلصه لنفسی»؛ یعنی، تا یوسف(ع) را محرم اسرار خویش سازم و در اداره امور مملکتی او را مداخله دهم. از این معنا می توان به مشاور مخصوص تعبیر کرد.

3_ یوسف (ع) پس از آشکار شدن بی گناهی بر پادشاه و درباریان، دعوت او را پذیرفت و بی درنگ از زندان به دربار رفت.

قال الملک ائتونی به .. فلما کلمه

اتصال جمله «فلما کلمه» به «ائتونی به» و نیاوردن مطالبی نظیر رساندن فرمان پادشاه به یوسف(ع)، اعلام نتیجه محاکمه زنان به وی و .. برای رساندن این معناست که میان فرمان پادشاه و گفت و گو با یوسف(ع) فاصله ای نبود.

4_ یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر، درباره رؤیای پادشاه، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت مشاور، به گفت و گو پرداختند.

وقال الملک ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما کلمه

ص: 197

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف(ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف(ع) و نیز دعوت از یوسف(ع) به همکاری و مشاوره و... بوده است.

5_ گفت و گوی یوسف (ع) با پادشاه در نخستین ملاقات، موجب توجه بیشتر و اعتماد افزون تر پادشاه به او شد.

فلما کَلَّمه قال إنک الیوم لدینا مکین أمین

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «کَلَّمه» به یوسف(ع) و ضمیر مفعولی آن به پادشاه برگردد. ترتب جمله «قال إنک...» مؤید این نظر است و چون پادشاه پس از گفت و گوی یوسف(ع) با وی اظهار داشت: «إنک الیوم...»، معلوم می شود سخنان یوسف(ع) باعث توجه افزون تر پادشاه به او شد.

8_ پادشاه مصر در پی ملاقاتش با یوسف (ع) و احراز شخصیت و دانش او، به وی اعلام کرد که در دستگاه حکومتی، رأیی نافذ و فرمانی مطاع خواهد داشت.

فلما کَلَّمه قال إنک الیوم لدینا مکین أمین

به کسی که دارای منزلتی والا و شأنی رفیع باشد «مکین» گفته می شود. «أمین» نیز به کسی گفته می شود که از خیانت پرهیزد و به صداقت گفتارش و درستی رفتارش اطمینان باشد. سخن پادشاه (تو نزد ما منزلتی والا داری) کنایه از این است که: دستورات نافذ است و آنچه در امر حکومت پیشنهاد کنی مورد قبول است.

12_ الغای حکم بردگی یوسف (ع) به دست پادشاه مصر*

ائتونی به أستخلصه... قال إنک الیوم لدینا مکین أمین

جمله «أستخلصه لنفسی» و نیز متروک شدن قصه بردگی یوسف(ع) در ادامه داستان او، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 -

1،2،3،4،6،15،16،18،19

1_ یوسف (ع) از پادشاه خواست وی را به وزارت کشاورزی مصر و تصدی انبارهای غله، منصوب کند.

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

از آن جا که یوسف(ع) در تعبیر رؤیای پادشاه بیان داشت که باید هفت سال با جدیت به امر کاشت و برداشت و ذخیره سازی ارزاق پردازند، چنین برمی آید که مقصود وی از «مرا بر گنجینه های زمین بگمار» این است که امور یاد شده را به من بسپار؛ یعنی، امر کشت و برداشت (وزارت کشاورزی) و نیز انبارهای غله در اختیار من باشد.

2_ پیشگیری از بروز فاجعه برای مردم مصر به سبب قحطی و خشکسالی ، از هدف های یوسف (ع) در تقاضای منصب حکومتی

اجعلنی علی خزائن الأرض

3_ یوسف (ع) دلیل صلاحیت خویش برای تصدی امور غذایی مردم مصر را برای پادشاه بیان کرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض إني حفيظ عليم

جمله «إني حفيظ عليم» تعلیل برای «اجعلنی...» است.

4_ یوسف (ع) بر حفظ ذخایر مالی و حراست انبار های غذایی از حیف و میل شدن ، توانا بود .

اجعلنی علی خزائن الأرض إني حفيظ عليم

6_ یوسف (ع) بر به کارگیری توان و دانش خویش در امرکشت و برداشت و ذخیره سازی غلات و توزیع آنها تأکید کرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض إني حفيظ عليم

جمله «إني حفيظ عليم» علاوه بر اینکه حاکی از توان و دانش یوسف(ع) بر امور یاد شده است ، دلالت بر این نیز دارد که وی دانش و توانایی اش را در اموری که به او سپرده شود ، به کار می گیرد و بدان متعهد می شود.

15_ « عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) : رحم الله أخى يوسف لو لم يقل : اجعلنى على خزائن الأرض لولاه من ساعته ولـكنه أحر ذلك سنه ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده است: خدا رحمت کند برادرم یوسف را اگر نمی گفت: مرا سرپرست خزاین زمین قرار بده، همان وقت این مقام را به او می داد؛ ولی [این تقاضا سبب شد] که سرپرستی او بر خزاین زمین یک سال به تأخیر افتد».

16_ « عن على بن موسى الرضا (ع) : . . . ان يوسف (ع) . . . لما دفعته الضرورة إلى تولي خزائن العزيز قال : اجعلنى على خزائن الأرض . . . ;

از امام رضا (ع) روایت شده است: . . . هنگامی که ضرورت ایجاب کرد، یوسف سرپرستی خزاین عزیز مصر را بپذیرد گفت: «اجعلنی علی خزائن الأرض . . .».

18_ « عن أبي عبدالله (ع) أنه قال لقوم ممن يظهرون الزهد ويدعون الناس أن يكونوا معهم على مثل الذي هم عليه من التقشف . . . أخبروني أين أنتم عن . . . يوسف النبي (ع) حيث قال لملك مصر : « اجعلنى على خزائن الأرض . . . » فكان من أمره الذي كان أن اختار مملكة الملك و ما حولها إلى اليمن . . . فلم نجد أحداً عاب ذلك عليه . . . ;

از امام صادق (ع) روایت شده خطاب به گروهی که اظهار زهد می کردند و مردم را دعوت می نمودند که همانند آنان زندگی را بر خود سخت گیرند . . . فرمود: مرا خبر دهید شما درباره یوسف پیغمبر (ع) چگونه می اندیشید که او به پادشاه مصر گفت: «اجعلنی علی خزائن الأرض . . .»؟ پس کار یوسف به آن جا رسید که همه کشور پادشاه و اطراف آن تا یمن را در اختیار گرفت . . . در عین حال نیافتیم کسی را که این را بر او عیب گرفته باشد . . .».

19_ « عن الرضا (ع) : . . . فى قوله تعالى : « . . . إني حفيظ عليم » قال : حافظ لما فى يدى عالم بكل لسان ;

از امام رضا (ع) . . . درباره سخن خدا «...إني حفيظ عليم» روایت شده است که فرموده: مراد این است که نگه دارنده چیزی هستم که در تصرف من است و آگاه به همه زبانها می باشم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 56 - 11, 3, 5, 1, 2

1_ پادشاه مصر، پیشنهاد یوسف (ع) را پذیرفت و مدیریت کشت و برداشت محصولات و ذخیره سازی و توزیع آنها را به او سپرد.

اجعلنى على خزائن الأرض . . . و كذلك مكّنا ليوسف فى الأرض

2_ يوسف (ع) در سرزمین مصر به منزلتی والا و قدرتی بلامنازع دست یافت .

مكّنا ليوسف فى الأرض يتبؤاً منها حيث يشاء

«تمكين» (مصدر مكّنا) به معنای مکان دادن و نیز به معنای قدرت بخشیدن است. مناسبت حکم و موضوع و نیز قید «فى الأرض» می

رساند که معنای دوم اراده شده است. بنابراین «مکّنا لیوسف فی الأرض»؛ یعنی، به یوسف در سراسر سرزمین مصر قدرت و سلطنت بخشیدیم. و «حیث یشاء» حاکی از نبود قدرتی در برابر اوست.

3_ یوسف (ع) آزاد و متمکن برای استقرار و تصرف در هر نقطه از سرزمین مصر

مکّنا لیوسف فی الأرض یتبواً منها حیث یشاء

«یتبواً» به معنای منزل گرفتن و اقامت کردن است. جمله «یتبواً منها حیث یشاء» (در هر جای مصر که می خواست منزل می گرفت و اقامت می کرد) به منزله تفسیر برای «مکّنا...» است و لذا کنایه از اقتدار او برای دخل و تصرف در سراسر سرزمین مصر می باشد.

5_ سرگذشت یوسف (ع) (نجات از چاه کنعان تا رسیدن به وزارت و نیل به قدرت) به اراده خداوند و بر اساس تدبیر او بود.

و کذلک مکّنا لیوسف فی الأرض

11_ به قدرت رسیدن یوسف (ع) پس از بردگی و اسارت در زندان، دلیلی متقن بر حاکمیت مشیت الهی بر تمامی اسباب و علتهاست.

كذلك مكّنا ليوسف في الأرض يتبوأ منها حيث يشاء نصيب برحمتنا من نشاء

جمله «رحمت خویش را بر هر کس که خواهیم شامل می گردانیم و به او قدرت می بخشیم» _ که مفاد «نصیب برحمتنا..» است _ به منزله ادعایی است که با «کذلک مکّنا...» بر آن استدلال شده است؛ یعنی، خداوند برده ای را که اختیاردار خودش نیز نبود به جایی رسانید که اختیار همگان را دارا شد، و این دلیلی روشن بر حاکمیت مطلق الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 9,10,11,13,15,16

2_ یوسف (ع) در طی هفت سال آبادانی، به کشت و برداشت و ذخیره سازی غلات برای دوران قحطی کاملاً موفق شد.

و جاء إخوه يوسف

9_ برادران یوسف بجز بنیامین، از کنعان برای دریافت آذوقه به مصر آمدند و به حضور یوسف (ع) رسیدند.

و جاء إخوه يوسف فدخلوا عليه

جمله «اتتونی بأخ لکم..» (برادر پدری خود را به نزد من آوردید) در آیه بعد می رساند که مراد از «إخوه» برادران یوسف بجز بنیامین است. جمله «و لما جهزهم...» در آیه بعد بیانگر هدف آنان از آمدن به مصر است.

10_ یوسف (ع) به مجرد مشاهده برادران خویش، علی رغم گذشت سالیانی دراز، آنان را شناخت.

فدخلوا عليه فعرفهم

«فاء» در «فعرفهم» حکایت از آن دارد که یوسف (ع) بدون پرسش و جست و جو بلکه به مجرد مشاهده برادرانش، آنان را شناخت.

11_ ملاقات مردم حتی غیر مصریان، با یوسف (ع) امری سهل و آسان بود.

و جاء إخوه يوسف فدخلوا عليه

«فاء» در عبارت «فدخلوا عليه» می رساند که فاصله ای میان آمدن برادران و ملاقات با او نبوده است. جمله «عرفهم» نیز دلالت می کند که دربان و حاجبی که از حسب و نسب مراجعه کنندگان پرسش کند و به یوسف (ع) گزارش دهد و اجازه ملاقات بخواهد در میان نبوده است. اینها حکایت از آسانی ملاقات مردم حتی غیر مصریان با یوسف (ع) می کند.

13_ هیچ یک از برادران یوسف در ملاقات با او، وی را نشناختند.

فدخلوا عليه فعرفهم و هم له منکرون

15_ کمترین فاصله زمانی میان آخرین برخورد یوسف (ع) با برادران خویش تا ملاقات آنان با وی ، حدود بیست سال بوده است .

یرتع و یلعب . . . و لما بلغ أشده . . . فلبث فی السجن بضع سنین . . . تزرعون سبع . . . و

محاسبه‌ی مراحل‌ی که یوسف (ع) در مصر بسر برد، حدود بیست سال می‌شود؛ زیرا کودکی حداکثر ده ساله بود که به دست کاروانیان افتاد و جمله «یرتع و یلعب» و نیز «أخاف أن يأكله الذئب» دلالت بر این معنا دارد. در خانه زلیخا به جوانی و رشد رسید (لما بلغ أشده) که این فاصله حدود هشت تا ده سال می‌شود. بیش از سه سال نیز (بضع سنین) در زندان بسر برد و هفت سال دوران پس از زندان را به وزارت اشتغال داشت و طبعاً یک سال پس از قحطی برادرانش به وی مراجعه کردند. مجموعه اینها حدوداً بیست سال می‌شود.

16_ «عن أبي جعفر (ع): . . . فعرفهم يوسف و لم يعرفه إخوته لهيبه الملك و عزّته . . .» ;

از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود: . . . یوسف برادران خود را شناخت و آنان یوسف را به علت هیبت و شکوه پادشاهی شناختند . . .».

ص: 200

1_ یوسف (ع) بر توزیع ارزاق ذخیره شده در مصر ، نظارت مستقیم داشت .

و جاء إخوه يوسف . . . و لما جهزهم بجهازهم

2_ یوسف (ع) بار آذوقه و جیره غذایی برادران را ، خود آماده کرد . *

و لما جهزهم بجهازهم

«تجهیز» (مصدر جهز) به معنای مهیا ساختن و آماده کردن جهاز (زاد و توشه) است. ضمیر در «جهز» به یوسف (ع) برمی گردد. بنابراین «لما جهزهم ...» ؛ یعنی، پس آن گاه که یوسف (ع) بار و بینه و زاد و توشه برادرانش را آماده ساخت. البته این احتمال که اسناد «جهز» به یوسف (ع) مجازی باشد، بعید به نظر نمی رسد ؛ زیرا بسیار متعارف است که فعل کارگزاران به کارفرما اسناد داده می شود.

3_ فرزندان یعقوب ، ضمن معرفی خویش و بیان تعداد نفرات ، به یوسف (ع) یادآور شدند که یک برادر پدری نیز دارند .

قال ائتونی بأخ لکم من أیکم

4_ بنیامین در اولین سفری که برادرانش برای تهیه خوار و بار به حضور یوسف (ع) رسیدند ، همراه آنان نبود .

قال ائتونی بأخ لکم من أیکم

5_ برادران یوسف به دستور وی موظف شدند بنیامین را در سفر آینده به همراه خویش بیاورند .

قال ائتونی بأخ لکم من أیکم

6_ یوسف (ع) سهمیه و جیره افراد را همواره عادلانه و بدون کمترین نقصی به آنان پرداخت می کرد .

ألا ترون أنى أوفى الكيل

کیل (پیمانانه کردن) مصدر است و در آیه شریفه، به معنای اسم مفعول (مکیل) می باشد و مراد از آن آذوقه و غلات است. «ایفاء» (مصدر اوفی) به معنای پرداختن به طور کامل و بدون نقص و کاستی است. آوردن فعل مضارع (اوفی) به جای فعل ماضی «وفیت» اشاره به روش مستمر یوسف (ع) در ایفای کیل دارد.

8_ یوسف (ع) از برادرانش به نیکی پذیرایی کرد و سهمیه ایشان را از خوار و بار به طور کامل پرداخت نمود .

ألا ترون أنى أوفى الكيل وأنا خير المنزلين

9_ یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به عدالت خویش در معامله و پذیرایی نیکویش از مهمانان، آنان را به آوردن بنیامین ترغیب کرد.

اَتْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أُبْيَكُمُ الْآلَا تَرُونَ أَنِي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمَنْزِلِينَ

جمله «آلا- ترون . . .» (آیا ملاحظه نمی کنید که...) پس از «اَتْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ» بیانگر هدف یوسف(ع) (ترغیب به آوردن بنیامین) از توجه دادن برادرانش به مهمان نوازی و عدالتش در معامله است.

12_ یوسف (ع) به برادرانش وعده داد که اگر در سفر بعد ، بنیامین را به همراه بیاورند ، باز هم از آنان به خوبی پذیرایی خواهد کرد .

الآ ترون . . . أنا خير المنزلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 3,6,2

2_ یوسف (ع) به برادرانش خاطر نشان ساخت که تنها در صورتی غله نوبت بعد را دریافت خواهند کرد که بنیامین را همراه خود بیاورند .

ص: 201

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم عندی

3_ یوسف (ع) به برادرانش اعلام کرد در صورتی که بنیامین را در نوبت بعد همراه نیاورند، نباید به بارگاه او حاضر شوند.

فإن لم تأتونی به... و لا تقربون

نون مکسور در «لاتقربون» نون وقایه و حاکی از یای متکلم محذوف است. بنابراین «لاتقربون»؛ یعنی، نزد من نیاید.

6_ فرزندان یعقوب به بازگشت مجدد به مصر برای دریافت آذوقه، مصمم بودند.

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم عندی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 61 - 3,4,6,7

3_ علاقه شدید یعقوب (ع) به بنیامین، دلیل برادران یوسف برای همراه نبودن بنیامین با آنان

قالوا سنرود عنه أباه

«با پدرمان گفت و گو می کنیم و تلاش می نمایم که رضایت او را برای سفر بنیامین جلب کنیم» _ که مفاد «سنرود عنه أباه» می باشد _ اشاره ای است از سوی برادران یوسف به او که علت همراه نبودن بنیامین، ممانعت پدرشان می باشد.

4_ فرزندان یعقوب برای آوردن بنیامین به مصر، راهی جز جلب رضایت یعقوب (ع) نداشتند.

قالوا سنرود عنه أباه و إنا لف_علون

6_ برادران یوسف، با او عهد کردند که پدرشان یعقوب (ع) را برای روانه ساختن بنیامین متقاعد کنند.

قالوا سنرود عنه أباه و إنا لف_علون

«مراوده» (مصدرنراود) به معنای درخواست با لطف و مداراست و «عنه» دلالت به مورد درخواست دارد. و مفاد «سنرود...» چنین است، همانا با ملاطفت و مدارا از پدرش (پدر بنیامین) خواهیم خواست که وی را در سفر آینده با ما همراه سازد.

7_ تأکید برادران یوسف بر توانایی خویش برای جلب رضایت پدر و آوردن بنیامین به نزد یوسف (ع)

إنا لف_علون

جمله «سنرود عنه أباه» این احتمال را برای یوسف (ع) ایجاد می کند که شاید پدرتان راضی نشد. برادران وی با جمله «إنا لفاعلون» به وی اطمینان می دهند که بدون هیچ تردید، رضایت پدر را جلب خواهند کرد و بنیامین را خواهند آورد.

1_ یوسف (ع) سهمیه افراد را به آنان می فروخت و بهای آن را دریافت می کرد .

و قال لفتی نه اجعلوا بض عتهم فی رحالهم

«بضاعه» به مالی که برای تجارت و خرید و فروش است گفته می شود. بنابراین مراد از «بضاعتهم» مالی است که برادران یوسف در مقابل دریافت سهمیه به او پرداخته بودند.

2_ یوسف (ع) از کارگزارانش خواست بهای دریافت شده از فرزندان یعقوب را در بارها و اثاثیه آنان جاسازی کنند .

و قال لفتی نه اجعلوا بض عتهم فی رحالهم

3_ یوسف (ع) به کارگزارانش توصیه کرد سرمایه فرزندان یعقوب را به گونه ای در اثاثیه آنان جاسازی کنند که تا رسیدن به وطنشان متوجه آن نشوند .

اجعلوا بض عتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها إذا انقلبوا الی أهلهم

5_ یوسف (ع) امید داشت برادرانش بضاعت های برگردانده شده به آنان را به هنگام رسیدن به وطنشان باز شناسند .

اجعلوا بض عتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها

روشن است که فرزندان یعقوب با گشودن محموله های خویش بضاعت های خود را در آن می یافتند. بنابراین جای «لعل» (شاید و باشد) نبود. از این رو در تفسیر کلمه «لعل» چند وجه ذکر شده است: 1_ اشفاق و ترجی مربوط به قید «إذا انقلبوا» است؛ یعنی، امید است که پس از رسیدن به اهلشان دریابند نه قبل از آن. 2_ مقصود از شناخت بضاعت شناختن حق آن است؛ یعنی، شاید حق آن را بشناسند و قدردانی کنند. 3_ لعل به معنای «کی» (تا اینکه) است و معنای ترجی و امید ندارد.

6_ یوسف (ع) با بازگرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب، درصدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گزاری ایجاد کند و انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد.

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون

برداشت فوق، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

7_ یوسف (ع) علی رغم ترغیب و تهدید برادران و نیز آماده سازی همه زمینه های مراجعت آنان، اطمینان به بازگشت آنان نداشت و عدم موافقت یعقوب را با سفر بنیامین محتمل می دانست.

لعلهم یرجعون

11_ یوسف (ع) دارای اختیارات ویژه در توزیع غلات و آذوقه های ذخیره شده *

قال لفتی نه اجعلوا بضعتهم فی رحالهم

از اینکه یوسف (ع) پرداخت سهمیه فرزندان یعقوب در نوبتهای بعد را در صورت همراه نداشتن بنیامین، ممنوع کرد، برداشت فوق استفاده می شود. بازگرداندن بضاعت برادرانش به خودشان نیز می تواند تأیید کننده اختیارات ویژه او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 1,2,3,4,5,7,8

1_ فرزندان یعقوب از مصر بازگشتند و گزارش سفرشان را برای او شرح دادند.

فلما رجعوا إلی أبیهم قالوا

2_ ممنوع شدن فرزندان یعقوب از دریافت سهمیه خوار و بار بدون همراهی بنیامین، از گزارش های آنان به پدرشان یعقوب بود.

فإن لم تأتونی به فلاکیل لکم .. فلما رجعوا إلی أبیهم قالوا یأبانا منع منا الکی

3_ فرزندان یعقوب با اظهار محبت به بنیامین از پدرشان خواستند او را به همراه آنان روانه مصر کند.

فأرسل معنا أخانا

هدف فرزندان یعقوب از نام نبرد بنیامین و یاد کردن از او به عنوان «أخانا» (برادرمان) اظهار محبت به اوست.

4_ فرزندان یعقوب بر حفاظت از بنیامین ، در طول سفرشان به مصر متعهد شدند و بر آن تأکید کردند .

فأرسل معنا أخانا نکتل و إنا له لحفظون

5_ گزارش تحریم سهمیه آذوقه بدون همراهی بنیامین ، خبر و گزارشی مهم در دیدگاه فرزندان یعقوب

ی_أبانا منع منا الکیل

فرزندان یعقوب پیش از باز کردن بارها و محموله ها _ که معمولاً اولین اقدام مسافران و کاروانهاست _ خبر تحریم سهمیه آذوقه را برای پدرشان بیان کردند. این تعجیل نشان دهنده اهمیت این خبر در نظر آنان است.

7_ فرزندان یعقوب بجز راهی مصر شدن و به حضور یوسف (ع) رسیدن ، راهی برای تأمین آذوقه در سال های قحطی نداشتند .

ی_أبانا منع منا الکیل فأرسل معنا أخانا

چنان چه جز به مصر رفتن راهی فراروی فرزندان یعقوب بود ، او آن راه را به فرزندانش پیشنهاد می کرد تا مجبور نباشد

بنیامین را همراه آنان بفرستد.

8_ احساس خطر برای بنیامین ، دلیل یعقوب (ع) بر عدم موافقتش با مسافرت وی

جلوگیری می کرد. جمله «إنا له لحافظون» می رساند که از دلایل این امر ، احساس خطر ب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 16, 9, 4, 3, 2, 1

1_ یعقوب (ع) پیشنهاد فرزندانش را نپذیرفت و با روانه ساختن بنیامین به سفر مصر مخالفت کرد .

قال هل ءامنکم علیه إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل

2_ یعقوب (ع) به تعهد و تأکید فرزندانش درباره حفاظت از بنیامین ، اطمینان نکرد .

قال هل ءامنکم علیه إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل

استفهام در «هل ءامنکم...» استفهام انکاری و به منزله نفی است. «أمن» (مصدر ءامن) به معنای اطمینان کردن و امین شمردن است. بنابراین «هل ءامنکم...» ؛ یعنی ، من شما را درباره بنیامین امین نمی دانم و به قول و قرار شما اطمینانی ندارم.

3_ بی تعهدی برادران یوسف در حفاظت از او ، دلیل یعقوب (ع) برای اطمینان نکردن بر تعهد آنان به حفاظت از بنیامین

هل ءامنکم علیه إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل

یعقوب(ع) اعتماد و اطمینان به فرزندانش درباره بنیامین را، به اعتماد و اطمینانش به آنان درباره یوسف(ع) تشبیه کرد. وجه شبه در این تشبیه بی ثمری و نتیجه بخش نبودن است. بنابراین مفاد «هل ءامنکم علیه إلاّ...» چنین می شود: اعتماد من به شما [اگر اعتماد کنم] در بی نتیجه ماندن و ثمر نداشتن نیست مگر همانند اعتمادم به شما درباره یوسف(ع).

4_ احتمال گرفتاری بنیامین به سرنوشت یوسف (ع) ، مایه نگرانی یعقوب (ع) از همراه سازی او با فرزندان خویش

إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل

یعقوب(ع) با نام نبردن از یوسف(ع) و یاد کردن از او با عنوان برادر بنیامین ، اشاره ای لطیف به این معنا دارد که اخوت آن دو با یکدیگر مرا نگران همسانی سرنوشتشان (فراق و جدایی از پدر) کرده است.

9_ یعقوب (ع) در پی تعهد فرزندانش بر محافظت از یوسف (ع) به آنان اطمینان کرد و به حفاظت آنان دل بست .

کما أمنتکم علی أخیه من قبل

16_ تعریض یعقوب (ع) به فرزندان مبنی بر دلسوز نبودن آنان و ترحم نداشتنشان بر یوسف (ع) و بنیامین

هل ءامنکم علیه إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل فالله خیر ح_ فظًا و هو أرحم الرحمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 17، 13، 12، 11، 8، 7، 4، 3، 2، 1

1_ فرزندان یعقوب پس از گزارش سفر، به گشودن محموله های خریداری شده از مصر پرداختند .

ولما فتحوا مت_ عهم

2_ فرزندان یعقوب با گشودن محموله های خویش، بهای غلات خریداری شده از مصر را در میان آنها یافتند .

ولما فتحوا مت_ عهم وجدوا بض_ عتهم ردّت إلیهم

3_ فرزندان یعقوب با مشاهده بهای باز گردانده شده، شادمان شدند و آن را به یعقوب گزارش کردند .

قالوا ی_ أبانا ما نبغی ه_ ذه بض_ عتنا ردّت إلینا

«ما» در «ما نبغی» استفهامیه و مفعول برای نبغی است. «بغی» به معنای خواستن و طلب کردن می باشد. جمله «ما نبغی»؛ یعنی، [بیش

از این] چه می خواهیم؟

ص: 204

4_ اطمینان فرزندان یعقوب به بازگردانده شدن سرمایه خویش نه رخ دادن اشتباه و خطا از ناحیه کارگزاران یوسف

وجدوا بضَ عَتهِم رَدَّتْ إلیهِم .. ه_ذَه بضَ عَتنَا رَدَّتْ إلینا

جمله «رَدَّتْ إلینا» «دلالت بر آن دارد که فرزندان یعقوب بضاعت خویش را با این وصف که به آنان بازگردانده شده است، یافتند؛ یعنی، این گمان را نداشتند که اشتباهی رخ داده است تا خویشان را به ارجاع آن ملزم ببینند.

7_ فرزندان یعقوب با مشاهده سرمایه بازگردانده شده، تلاش مجددی را برای جلب توافق پدر با مسافرت کردن بنیامین آغاز کردند.

قال هل ءامنکم .. ی_أبانا ما نبغی ه_ذَه بضَ عَتنَا رَدَّتْ إلینا و نمیر أهلنا و نحفظ أ

سخنان فرزندان یعقوب (ما نبغی ه_ذَه بضاعتنا ..) به قرینه مخاطب قرار دادن یعقوب (یا أبانا)، در راستای جلب موافقت وی برای سفر بنیامین بود.

8_ حدس و پیش بینی یوسف (ع) (تقویت عزم برادرانش برای آمدن به مصر با مشاهده بهای بازگردانده شده) حدسی صائب و نظری بجا بود.

لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون ... ما نبغی ه_ذَه بضَ عَتنَا رَدَّتْ إلینا و نمیر أهلنا

11_ تعهد مجدد و محبت آمیز فرزندان یعقوب برای حفاظت از برادرشان بنیامین در سفر به مصر

نمیر أهلنا و نحفظ أخانا

12_ لغو تحریم آذوقه و اضافه شدن یک بار شتر غلّه با آمدن بنیامین به مصر، از دلیل های ارائه شده به یعقوب (ع) برای جلب موافقت آن حضرت به روانه ساختن بنیامین

و نزداد کیل بعیر ذلک کیل یسیر

«ازدیاد» (مصدر «نزداد» از باب افتعال) به معنای درخواست زیاده و اضافه است. «کیل بعیر»؛ یعنی، بار و محموله ای که معمولاً بر یک شتر حمل می کنند. گفتمی است جمله های «فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم ...» و «منع منا الکیل» دلالت می کند بر اینکه یوسف (ع) اعطای سهمیه به فرزندان یعقوب را بدون همراهی بنیامین ممنوع و تحریم کرد. بنابراین مراد از «نزداد کیل بعیر» این است که اگر بنیامین را به همراه ببریم علاوه بر لغو تحریم، یک بار اضافه نیز مطالبه می کنیم.

13_ جیره بندی سرانه، برنامه یوسف (ع) برای توزیع غلات در دوران قحطی هفت ساله

نزداد کیل بعیر

چون با آمدن بنیامین به مصر، فرزندان یعقوب یک بار شتر علاوه بر بارهای خویش می گرفتند چند نکته استفاده می شود: 1_ جیره بندی سرانه بوده است. 2_ سهمیه و جیره بیش از یک بار شتر نبوده است.

17_ فرزندان یعقوب غله دریافتی در سفر اول را برای قحطی پیش آمده کافی نمی دانستند و سفر به مصر را برای دریافت سهمیه ای دیگر ضروری می شمردند .

ذلک کیل یسیر

«ذلک» اشاره به متاع و آذوقه ای است که فرزندان یعقوب در سفر نخست دریافت کرده بودند. «یسیر» به معنای اندک است و روشن است که اندک بودن به لحاظ دوره قحطی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 13

13_ فرزندان یعقوب سوگند یاد کردند و با خدا پیمان بستند که در حد استطاعت ، از بنیامین مراقبت کنند و او را به نزد پدر باز گردانند .

حتى توتون موثقاً .. فلما اتوه موثقهم

ص: 205

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 4,5,6,7,8

4_ یعقوب (ع) در سفر دوم فرزندانش به مصر، حادثه ای را در کمین آنان احساس می کرد و نگران پیشامدی ناگوار برای آنان بود.

لاتدخلوا من باب وحد . . . ما أغنى عنكم من الله من شيء

5_ یعقوب (ع) منشأ خطر برای فرزندانش را در آستانه ورودشان به مصر می پنداشت.

لاتدخلوا من باب وحد . . . ما أغنى عنكم من الله من شيء

6_ یعقوب (ع) حادثه ای ناگوار را برای بنیامین در سفرش به مصر احساس کرده بود.

لاتدخلوا من باب وحد . . . ما أغنى عنكم من الله من شيء

از اینکه یعقوب (ع) نه در سفر اول و نه در سفر سوم فرزندان خویش (اذهبوا فتحسسوا من يوسف و أخیه در آیه 87) _ که بنیامین همراه آنان نبود _ نگرانی خاصی را ابراز نکرد و سفارش ویژه ای نداشت، معلوم می شود در این سفر، خطری را برای بنیامین احساس کرده بود.

7_ یعقوب (ع) در آستانه سفر دوم فرزندانش به مصر، به آنان توصیه کرد برای ورود به آن دیار، دروازه های متعددی را برگزینند و از یک دروازه وارد نشوند.

ی_بنی لاتدخلوا من باب وحد وادخلوا من أبواب متفرقه

8_ یعقوب (ع)، ورود فرزندانش را به مصر از دروازه های متعدد، راهی محتمل برای جلوگیری از خطر احساس شده می دید. *

وادخلوا من أبواب متفرقه و ما أغنى عنكم من الله من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 1,2,6,8

1_ ورود فرزندان یعقوب به مصر برای دومین بار

و جاء إخوه يوسف . . . و لما دخلوا من حيث أمرهم أبوهم

2_ فرزندان یعقوب براساس فرمان آن حضرت، در آستانه ورود به مصر متفرق شدند و از دروازه های متعدد به آن دیار وارد گشتند.

وادخلوا من أبواب متفرقه . . . و لما دخلوا من حيث أمرهم أبوهم

«حیث» اسم مکان و به معنای جا و محل است.

6_ تدبیر یعقوب (ع) (ورود فرزندانش به مصر از دروازه های متعدد) مانع پیشامدی که خداوند برای آنان مقدر کرده بود ، نشد .

ما کان یغنی عنهم من الله من شیء

ضمیر در «یغنی» به یعقوب(ع) و یا تدبیر او _ که از «ادخلوا من أبواب متفرقه» استفاده می شود_ بر می گردد. مآل هر دو احتمال یک معناست.

8_ توصیه یعقوب (ع) به فرزندانش (لزوم اختیار کردن دروازه های متعدد برای ورود به مصر) جز تلاش برای سلامتی فرزندانش ، اثر دیگری نداشت .

ما کان یغنی عنهم من الله من شیء إلاّ حاجه فی نفس یعقوب قضی_ها

استثنا در عبارت «إلاّ حاجه . . .» استثنای منقطع است. ظاهر آن است که ضمیر فاعلی در «قضاها» به یعقوب(ع) باز گردد. بر این اساس معنای «ما کان یغنی ... إلاّ حاجه فی نفس یعقوب قضاها» چنین می شود: تدبیر یعقوب(ع) هرگز بازدارنده

ص: 206

آنچه از ناحیه خداوند مقدر شده بود نشد؛ لکن یعقوب(ع) خواسته ای داشت که با دستور خویش (ادخلوا من أبواب متفرقه) عملی ساخت. بر اساس این معنا مراد از خواسته او (حاجه) انجام وظیفه است و آن راهنمایی فرزندان به اسباب رهایی از خطرات احتمالی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 10، 7، 6، 5، 4، 3، 2، 1

1_ فرزندان یعقوب به همراه بنیامین به جایگاه یوسف (ع) درآمدند و به حضور وی رسیدند .

و لما دخلوا علی یوسف ءاوی إلیه آخاه

2_ یوسف (ع) در پی ملاقات با برادرانش ، بنیامین را فراخواند و او را در کنار خویش جای داد .

و لما دخلوا .. ءاوی إلیه آخاه

3_ یوسف (ع) در نشست با بنیامین و به دور از حضور دیگر برادرانش ، خود را به وی شناساند .

قال إنی أنا أخوک

از آیات قبل و آیات بعد معلوم می شود که یوسف(ع) از اینکه برادرانش وی را بشناسند، امتناع داشت. بنابراین انجام معرفی خود به بنیامین در خفای از برادران بوده است. فصل جمله «قال ...» از ما قبل می تواند اشاره به این داشته باشد که سخن یوسف(ع) با برادرش در مقامی غیر از مقام ورود برادرانش بر وی انجام گرفته است.

4_ بنیامین به اینکه عزیز مصر ، برادر ناپدید شده وی (یوسف (ع)) باشد ، ناباور بود .

إنی أنا أخوک

تأکید حکم در جمله «إنی أنا أخوک» با اسمیه آوردن جمله به همراه حرف تأکید «إِنَّ» و ضمیر فصل (أنا) گویای تردید و شک بنیامین در برادری عزیز مصر با اوست.

5_ یوسف (ع) شرح ماجرای خود و برادرانش (داستان قرار دادن او در چاه کنعان و ...) را برای بنیامین باز گفت .

قال إنی أنا أخوک فلا تبئس بما کانوا یعملون

مراد از ضمیر در «کانوا» و «یعملون» برادران یوسف است. آوردن جمله «لا تبئس» (اندوهگین نشو و تأسف نخور) پس از «إنی أنا أخوک» می رساند که یوسف(ع) پس از معرفی خویش، ماجرای چاه کنعان و مسائل پیرامون آن را برای بنیامین باز گفته بود و گرنه مجرد معرفی خودش، زمینه ای برای ناراحتی و اندوه بنیامین نداشت.

6_ تأسف و اندوه بنیامین از رفتار گذشته برادرانش در ماجرای ناپدید شدن یوسف (ع)

فلاتبتس بما کانوا یعملون

7_ یوسف (ع) از برادرش بنیامین خواست گذشته برادرانش را نادیده انگارد و از رفتار ناروای پیشین آنان اندوهی به خود راه ندهد.

فلاتبتس بما کانوا یعملون

10_ توفیق ملاقات یوسف (ع) در مقام عزیزی مصر با برادرش بنیامین، از میان برنده تلخ کامی ها و زایل کننده ناراحتی آن دو از بد رفتاری های گذشته برادران

ینی أنا أخوک فلاتبتس بما کانوا یعملون

تفریع «فلا-تبتس . . .» به وسیله حرف «فاء» بر «ینی أنا أخوک» بیانگر دلیل یوسف(ع) برای جا نداشتن حزن و اندوه بر رفتار ناپسند برادرانش است؛ یعنی، یوسف(ع) با این تفریع بیان می دارد که هر چند بر اثر رفتار آنان مشکلاتی را متحمل شدم؛ ولی همانها زمینه شد که به این مقام نایل شوم. بنابراین نه تو و نه من نباید از عملکرد برادرانمان محزون باشیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 207

1_ طرح و نقشه یوسف (ع) برای نگاهداشتن بنیامین نزد خویش

فلما جهّزهم بجهازهم جعل السقايه في رحل أخيه

2_ یوسف (ع) خود به تجهیز و مهیا کردن محموله برادران خویش پرداخت .

فلما جهّزهم بجهازهم

3_ یوسف (ع) به هنگام آماده کردن محموله برادرانش ، آبخوری مخصوص را در محموله بنیامین قرار داد .

فلما جهّزهم بجهازهم جعل السقايه في رحل أخيه

«سقایه» به ظرفی گفته می شود که برای آب خوردن از آن استفاده می شود. «ال» تعریف در آن می رساند که ظرف ویژه ای بوده است.

4_ بی اطلاعی کارگزاران یوسف (ع) از طرح و نقشه وی (جاسازی کردن پیمانانه در محموله بنیامین) برای جلوگیری از بازگشت بنیامین

جعل السقايه في رحل أخيه ثم أذن مؤذن

چنان چه کارگزاران یوسف(ع) از نقشه وی مطلع بودند، به سارق بودن فرزندان یعقوب تصریح و تأکید نمی کردند (إنکم لسارقون). همچنین از اینکه یوسف(ع) خود جام را در محموله بنیامین قرار داد، این معنا استفاده می شود که او نمی خواست دیگران از نقشه وی مطلع باشند.

5_ کارگزاران یوسف (ع) بر اثر نیافتن آبخوری مخصوص ، فرزندان یعقوب را به دزدیدن آن متهم کردند .

جعل السقايه في رحل أخيه ثم أذن مؤذن أيتها العير إنکم لسـرقون

6_ یکی از کارگزاران یوسف با مخاطب قرار دادن قافله فرزندان یعقوب ، اتهام سرقت را به آنان اعلام کرد .

ثم أذن مؤذن أيتها العير إنکم لسـرقون

«عیر» به مجموعه افراد قافله و شترانی که بار و بنه آنان را حمل می کنند، گفته می شود. این کلمه مرادف کاروان و قافله در فارسی است. «اذان» به معنای اعلام کردن است و «تأذین» مصدر «أذن» به معنای کثرت اعلام می باشد. بنابراین «أذن مؤذن...» ؛ یعنی، اعلام کننده ای چندین بار اعلام کرد.

7_ اتهام سرقت به فرزندان یعقوب پس از حرکت و دور شدنشان از محوطه بارگیری ، به آنان اعلام شد . *

ثم أذن مؤذن أيتها العير إنکم لسـرقون

حرف «ثم» و نیز جمله «أقبلوا عليهم» _ در آیه بعد _ می تواند گویای برداشت فوق باشد.

9_ «عن أبي عبد الله عليه السلام . . . قال : إنهم سرقوا يوسف من أبيه ألا ترى أنه قال لهم حين قالوا : ماذا تفقدون ؟ قالوا : نفقد صواع الملك ، و لم يقولوا : سرقتم صواع الملك ، إنما عني أنكم سرقتم يوسف من أبيه ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است [که در پاسخ سؤال مردی که از «إنکم لسارقون» پرسیده بود] فرمود: آنان یوسف را از پدرش سرقت کرده بودند. آیا توجه نمی کنی که هنگامی که برادران یوسف گفتند: چه چیزی گم کرده اید؟ او و کارگزارانش به آنان گفتند: «پیمانۀ پادشاه را گم کرده ایم» و نگفتند: پیمانۀ پادشاه را دزدیدید. جز این نیست که نظر یوسف بر این بود که شما یوسف را از پدرش سرقت کردید».

10_ «عن أبي جعفر (ع) : . . . و ارتحل القوم (إخوة يوسف) مع الرفقة فمضوا ، فلحقهم يوسف و فتبته فنادوا فيهم قال : « أيتها العير إنكم لسارقون » . . . » .

از امام باقر(ع) روایت شده است: . . . برادران یوسف با کاروانیان حرکت کردند و رفتند، سپس یوسف و افرادی به آنان ملحق شدند. آن گاه بین آنان ندا دادند و منادی چنین گفت: «أيتها العير إنكم لسارقون».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ فرزندان یعقوب با شنیدن اتهام سرقت به سوی یوسف (ع) و کارگزاران وی بازگشتند .

قالوا و أقبلوا عليهم

ضمیر در «قالوا» و «أقبلوا» به کلمه «العیر» در آیه قبل باز می گردد و جمله «و أقبلوا عليهم» حال برای ضمیر در «قالوا» است.

2_ فرزندان یعقوب از کارگزاران یوسف پرسیدند : کالای مفقود شده تان چیست ؟

قالوا .. ماذا تفقدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 1,5,7,20

1_ گم شدن جام آبخوری پادشاه ، دلیل ارائه شده به فرزندان یعقوب برای متوقف ساختن و بازجویی از آنان

ماذا تفقدون. قالوا تفقد صواع الملك

«صواع» به معنای پیمانانه است.

5_ یک بار شتر غلّه ، جایزه تعیین شده از جانب یوسف (ع) برای آورنده جام شاهی

و لمن جاء به حمل بعير

7_ یوسف (ع) خود متعهد به پرداخت جایزه و اجرت به آورنده جام مفقودشده *

و لمن جاء به حمل بعير و أنا به زعيم

مقصود از «أنا» در «و أنا به زعيم» یوسف(ع) و یا رئیس و مسؤول کارگزاران او می باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

20_ « عن أبي عبدالله (ع) في قوله : « صواع الملك » قال : كان قدحاً من ذهب وقال : كان صواع يوسف إذ كيل به قال : لعن الله

الخنون لانتخونوا به بصوت حسن ؛

امام صادق(ع) درباره سخن خداوند «صواع الملك» فرمود: جامی از طلا بوده است و فرمود: جام یوسف چنین بود که هرگاه با آن پیمانانه

می شد، با صدای خوش می گفت: خدا لعنت کند خیانت کنندگان را، در پیمانانه خیانت نکنید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ فرزندان یعقوب در حضور یوسف (ع) و کارگزارانش، بر منزه بودنشان از سرقت و نداشتن قصد فسادگری و خرابکاری در مصر، سوگند یاد کردند.

تالله لقد علمتم ما جننا لنفسد فی الأرض و ما كنا سـرقین

گرچه مقسم علیه (آنچه بر انجام آن سوگند یاد می شود) در آیه شریفه «لقد علمتم» است؛ ولی در حقیقت «ما جننا...» مقسم علیه می باشد. بنابراین معنای جمله چنین می شود: به خدا سوگند که ما برای فساد به مصر نیامده ایم و هرگز سارق نبوده ایم و شما این حقیقت را به خوبی دانستید.

4_ دستگاه حکومتی یوسف (ع)، درباره کاروانهایی که به مصر وارد می شدند، تفحص می کرد تا به فسادگر و سارق بودن ایشان اطمینان پیدا کند.

لقد علمتم ما جننا لنفسد فی الأرض و ما كنا سـرقین

جمله «لقد علمتم» (یقیناً دانستید و دریافتید که ما چنین و چنان نیستیم) حاکی است که کاروانهای وارد شده به مصر، مورد تفحص قرار می گرفتند تا هدف آنان از ورود به مصر مشخص شود که مبادا برای جاسوسی، خرابکاری، سرقت و... به

مصر وارد شده باشند.

6_ فرزندان یعقوب با بیان حسن پیشینه خویش و منزه بودنشان از سابقه سرقت ، متهم شدنشان را به سرقت جام شاهی امری نابجا شمردند .

لقد علمتم .. ما كنا سرقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 5، 2، 1

1_ کارگزاران یوسف به فرزندان یعقوب اعلام کردند که در صورت شناسایی سارق ، وی را مجازات خواهند کرد .

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

2_ کارگزاران یوسف از متهمان (فرزندان یعقوب) خواستند ، تا خودشان کیفر سارق جام پادشاه را تعیین کنند .

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

ضمیر در «جزاؤه» به سارق جامی شاهی ، که از جمله های قبل استفاده می شود ، بر می گردد.

5_ محاکمه خطاکاران و قضاوت درباره آنان ، از اختیارات یوسف در زمان وزارتش در مصر

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 1

1_ فرزندان یعقوب ، برده شدن را کیفر و مجازات سرقت کننده جام پادشاه دانستند .

قالوا فما جزؤه .. قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

مفاد جمله «فهو جزؤه» این است که سارق ملک کسی می شود که از اموال او دزدی شده است. در «مجمع البیان» آمده است که: مدت این استرقاق و ملکیت یک سال بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 1، 2، 3، 4، 5، 7، 14

1_ یوسف (ع) خود به بازرسی بارها و اثاثیه کاروان فرزندان یعقوب اقدام کرد.

فبدأ بأوعیتهم قبل وعاء أخیه

ضمیر در «بدأ» و «استخرج» به قرینه «أخیه» به یوسف باز می‌گردد. اسناد آن دو فعل به یوسف، ظاهراً حقیقی است نه مجازی (به این معنا که او دستور داده باشد که چگونه بازرسی کنند در حالی که خود مباشرت نداشته باشد). تغییر سیاق؛ یعنی، تبدیل فعل جمع (قالوا فما جزاؤه) به فعل مفرد (بدأ) قرینه بر معنای یاد شده است. «وعاء» به معنای ظرف و «أوعیه» جمع آن می‌باشد.

2_ یوسف (ع) پیش از بازرسی اثاثیه بنیامین، به تفتیش دقیق بار و اثاثیه دیگر فرزندان یعقوب پرداخت.

فبدأ بأوعیتهم قبل وعاء أخیه ثم استخرجها من وعاء أخیه

کلمه «ثم» دلالت می‌کند که مدتی طول کشید تا نوبت بازرسی بار بنیامین فرا رسید. و این حکایت از آن دارد که بازرسی اثاثیه دیگر برادران به دقت انجام می‌گرفته که کار به درازا کشیده شده بود.

3_ یوسف (ع) در بازرسی بار بنیامین، جام شاهی را از بار وی بیرون آورد.

ثم استخرجها من وعاء أخیه

ضمیر مفعولی در «استخرجها» به «صواع» و یا «سقایه» باز می‌گردد. قابل ذکر است که آوردن فعل «استخرج» (بیرون

آورد) به جای «وجد» (یافت) به خاطر این است که یوسف(ع) می دانست جام شاهی در اثاثیه بنیامین است.

4_ طرح و نقشه یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین ، کیفی و طرحی از ناحیه خداوند و به وحی او بود .

کذلک کدنا لیوسف

5_ گذاشتن جام شاهی در اثاثیه بنیامین ، جویا شدن از مجازات سارق در آیین فرزندان یعقوب و تفتیش بار بنیامین پس از سایر برادران ، از الهامات خدا به یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین نزد خود بود .

کذلک کدنا لیوسف

«کذلک» اشاره به مجموعه طرح و نقشه ای دارد که آیات 70 تا 75 بیانگر آن بود.

7_ نگاه داشتن بنیامین در مصر حتی به جرم سرقت ، بر طبق قوانین جزایی پادشاه مصر ، برای یوسف (ع) مجاز نبود .

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

دین به معنای آیین و روش است و مراد از آن به اعتبار اضافه شدنش به «ملک» قوانین و مقررات حاکم بر مصر می باشد. قابل ذکر است که به قرینه «فما جزاؤه...» در آیه 74، اگر سارق می خواست بر اساس آیین خودش تنبیه شود، قاضی و حاکم مصر می توانست بر آن اساس حکم کند.

14_ مشیت الهی ، زمینه ساز باقی ماندن بنیامین نزد یوسف (ع)

ما کان .. إلا أن یشاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 -

1,2,3,4,5,7,8,9,14,16

1_ برادران یوسف با مشاهده جام شاهی در اثاثیه بنیامین ، وی را سارق آن جام شناختند و به آن اعتراف کردند .

قالوا إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل

2_ برادران یوسف در حضور او ، بنیامین را به داشتن روحیه سرقت متهم کردند .

قالوا إن یسرق

چون از نظر ظاهر بنیامین سارق شناخته شد، اقتضای مقام آن بود که برادران یوسف از فعل ماضی (سرق) استفاده می کردند. آنان با

آوردن فعل مضارع (یسرق) _ که دلالت بر استمرار و تجدد دارد _ به جای فعل ماضی درصدد بیان این معنا بودند که بنیامین دارای روحیه سرقت است.

3_ برادران یوسف در حضور او، از گذشته برادر بنیامین (یوسف) سخن گفتند و سابقه دزدی را برای او نیز امری ثابت شده قلمداد کردند .

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

4_ یوسف (ع) در دوران کودکی اش به ناحق متهم به دزدی شده بود .

فقد سرق أخ له من قبل .. قال ... الله أعلم بما تصفون

5_ برادران یوسف بر این باور بودند که یوسف (ع) از میان رفته و نابود شده است .

فقد سرق أخ له من قبل

«من قبل» می تواند متعلق به «سرق» باشد. بر این اساس جمله «فقد سرق ...» چنین معنا می شود: او برادری داشت که پیش از این دزدی کرده بود. همچنین می تواند متعلق به مضمون «أخ له» باشد. بر این مبنا جمله چنین معنا می شود: او پیشتر برادری داشت که دزدی کرده بود. بر این فرض قید «من قبل» حاکی است که برادران یوسف می پنداشتند که یوسف(ع) از میان رفته است.

7_ فرزندان یعقوب گرایش بنیامین به دزدی را از ناحیه مادر وی دانسته و او را منشأ پیدایش ناهنجاری فرزندانش شمردند .

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

جواب شرط (إن يسرق) جمله ای محذوف است و جمله «فقد سرق...» - از باب آمدن سبب به جای مسبب - جانشین جواب می باشد. بنابراین جمله «إن يسرق...» چنین معنا می شود: اگر او دزدی کرد خلاف انتظار نیست؛ زیرا برادر مادری اش نیز دزدی کرده بود پس دزدی آنان ریشه مادری دارد.

8_ فرزندان یعقوب با این تحلیل که دزدی بنیامین ریشه مادری دارد، درصدد پیراستن خویش از عار و ننگ دزدی او بودند.

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

برادران یوسف با توصیف بنیامین به دارا بودن روحیه دزدی (إن يسرق) و اثبات آن با مطرح ساختن دزدی برادر مادری اش، درصدد بیان این معنا بودند که مادر آن دو در پیدایش روحیه دزدی نقش داشته؛ ولی سایر برادرانش چون از مادرانی دیگرند، از این ناهنجاری پیراسته اند.

9_ یوسف (ع) در برابر سخن ناحق برادرانش (مطرح کردن سرقت دروغین او) از خود دفاع نکرد.

فأسرها يوسف في نفسه ولم يبدها لهم

ضمیر «ها» در «أسرها» و «لم يبدها» به حقیقت و واقعیت ماجرای که برادران یوسف با جمله «فقد سرق أخ» مطرح ساختند، باز می گردد. بنابراین «فأسرها...»؛ یعنی، یوسف (ع) حقیقت و واقعیت آن ماجرا را در نفس خویش نهان ساخت و از ابراز آن خودداری کرد.

14_ یوسف (ع) به فرزندان یعقوب گوشزد کرد که سخن آنان (دزدی کردن برادر ابوینی بنیامین) را باور ندارد.

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل... و الله أعلم بما تصفون

جمله «و الله أعلم...» عطف بر «أنتم...» است و هر دو مقول «قال» می باشند. و از آن جا که «قال» در مقابل «أسر» و «لم يبدها» قرار گرفته، می توان گفت: مراد از «قول» ابراز کردن آن و آشکارا گفتن آن سخن است، نه آن که در دل خویش و زیر لب گفته باشد.

16_ «عن النبي (صلى الله عليه وآله) في قوله: «إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل» قال: سرق يوسف (ع) صنماً لجدّه أبي أمّه من ذهب و فضّه، فكسره و ألقاه في الطريق، فعيره بذلك إخوته؛

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) درباره سخن خدا [که به نقل از برادران یوسف] فرموده: «إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل»: روایت شده است: یوسف، بتی از طلا و نقره را که از جدّ مادریش بود، دزدید و آن را شکست و در راه انداخت، پس برادران یوسف او را برای این کار سرزنش کردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 11، 9، 8، 7، 6، 5، 3، 2، 1

1_ یوسف (ع) بنیامین را بازداشت کرد و از رفتن او به همراه برادرانش جلوگیری کرد.

الدر المنثور، ج 4، ص 564.

2_ فرزندان یعقوب با تحریک عواطف یوسف (ع) در صدد جلب رضایت او برای آزادسازی بنیامین برآمدند.

قالوا یـأیها العزیز إن له أباً شیخاً کبیراً

3_ اقتدار یوسف (ع) بر انجام خواسته های خویش، نیکوکار بودن وی و سزاواری یعقوب (ع) برای ترحم، دلیل های ارائه شده از سوی فرزندان یعقوب به یوسف (ع) برای آزادسازی بنیامین

قالوا یـأیها العزیز إن له أباً شیخاً کبیراً... إنا نریـک من المحسنین

هدف برادران یوسف از مخاطب ساختن یوسف (ع) با عنوان «عزیز» بیان اقتدار او بر انجام خواسته هایش است، و توصیف یعقوب به «پیرمردی سالخورده» بیان سزاواری او برای ترحم است و مدح یوسف (ع) به نیکوکاری به منظور ترغیب او به

ص: 212

احسان و گذشت می باشد.

5_ یوسف (ع)، عزیز مصر در سال های قحطی آن دیار

قالوا یـأیها العزیز

6_ بازداشت یکی از برادران بنیامین در مقابل آزاد کردن او، پیشنهاد برادران به یوسف

فخذ أهدنا مکانه

7_ فداکاری و گذشت برادران بنیامین، برای بازگرداندن او به پدرشان یعقوب

فخذ أهدنا مکانه

8_ برادران بنیامین می دانستند که وی در نزد پدرشان یعقوب، از محبوبیت افزون تری برخوردار است.

فخذ أهدنا مکانه

9_ یوسف (ع) در زمان وزارت و اقتدار همچنان انسانی نیکوکار بود.

إنانریـک من المحسنین

11_ مشاهده نیکوکار بودن یوسف، مایه تشجیع فرزندان یعقوب به تقاضای آزادی بنیامین و بازداشت یکی از آنان به جای وی

فخذ أهدنا مکانه إنانریـک من المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 10، 1، 5

1_ یوسف (ع) پیشنهاد فرزندان یعقوب (بازداشت یکی از آنان به جای بنیامین) را نپذیرفت.

فخذ أهدنا مکانه .. قال معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا

«معاذ» مصدر میمی و مفعول مطلق برای فعل محذوف است (نعوذ بالله معاذاً). عبارت «أن نأخذ» به تقدیر «من» و متعلق به «معاذ الله» می باشد. بنابراین جمله «معاذ الله أن نأخذ...»؛ یعنی، به خدا پناه می بریم پناه آوردنی از اینکه بگیریم (بازداشت کنیم) مگر کسی را که متاع خویش را نزد او یافتیم.

5_ اجتناب یوسف (ع) از نسبت دادن دزدی به بنیامین

أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مِنْ وَجْدِنَا مَتَّعْنَا عِنْدَهُ

آوردن عبارت «إِلَّا مِنْ وَجْدِنَا مَتَّعْنَا عِنْدَهُ» (مگر کسی که متاع خویش را نزد او یافتیم) به جای «إِلَّا مِنْ سَرَقِ مَتَّعْنَا» (مگر کسی که متاع ما را سرقت کرده باشد) گویای اجتناب یوسف از نسبت دادن سرقت به بنیامین است.

10_ یوسف (ع) و کارگزارانش به هنگام اقتدار و حکومت در مصر، از هر گونه ظلم و ستم اجتناب می کردند.

قال معاذ الله ان .. إنا إذا لظلمون

مقصود یوسف از ضمیرهای متکلم مع الغیر «نا» و «نحن» در حقایقی که مطرح کرد (أَنْ نَأْخُذَ .. إنا إذا لظالمون) خود او و کارگزارانش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 -

1,2,3,4,5,6,7,9,10,11

1_ فرزندان یعقوب به جلب رضایت یوسف موفق نشدند و از آزاد شدن بنیامین کاملاً ناامید گشتند.

فلما استیئسوا منه

«یأس» و «استیئاس» به معنای ناامید شدن است، با این تفاوت که «استیئاس» حاکی از مبالغه و شدت ناامیدی می باشد. مراد از ضمیر در «منه» یوسف و یا بنیامین است. بنابراین «فلما استیئسوا منه ...»؛ یعنی، پس آن گاه که فرزندان

ص: 213

یعقوب از [جلب رضایت] یوسف و یا [آزادی] بنیامین کاملاً ناامید شدند

2_ فرزندان یعقوب پس از ناامید شدن از آزادی بنیامین، در کناری به دور از یوسف و کارگزارانش برای چاره اندیشی درباره مشکل پیش آمده به مشورت و گفت و گوی محرمانه پرداختند .

فلما استیئسوا منه خلصوا نجياً

از معانی «خلوص» اعتزال و کناره گیری کردن است. «نجی» به فرد و یا افرادی اطلاق می گردد که در نهان با او گفت و گو شود. این کلمه در آیه شریفه حال برای فاعل «خلصوا» می باشد. بنابراین «خلصوا نجياً»؛ یعنی، برادران یوسف از دیگران جدا شدند و با یکدیگر به نجوا و گفت و گوی سری پرداختند.

3_ فرزندان یعقوب بر بازگرداندن بنیامین از سفر مصر، با پدرشان یعقوب پیمان بسته و سوگند یاد کرده بودند .

أن أبأکم قد أخذ علیکم موثقاً من الله

4_ بازگشت همگان به کنعان، نظر و رأی اکثریت فرزندان یعقوب پس از ناامید شدن از آزادی بنیامین

قال کبیرهم ألم تعلموا... فلن أبرح الأرض

استفهام در «ألم تعلموا...» استفهام تویبخی است. از نتیجه ای که «لاوی»، فرزند ارشد یعقوب، در سخنان خویش بیان می دارد (فلن أبرح الأرض؛ از دیار مصر نمی روم) معلوم می شود منشأ تویبخ و سرزنش او از برادرانش این بوده که آنان را مصمم بر بازگشت می دیده است.

5_ فرزند ارشد یعقوب بر آن شد که در سرزمین مصر بماند و به کنعان باز نگردد .

فلن أبرح الأرض حتی یأذن لی أبی

«براح» (مصدر أبرح) به معنای جدا شدن و فاصله گرفتن است. «ال» در «الأرض» عهد حضوری است و اشاره به شهر و دیاری دارد که بنیامین در آن جا بازداشت شده است.

6_ ناراحتی و شرمساری فرزند ارشد یعقوب از توفیق نیافتن در عمل به عهد و پیمان خویش (بازگرداندن بنیامین)

قال کبیرهم... قد أخذ علیکم موثقاً... فلن أبرح الأرض

7_ فرزند بزرگ یعقوب، بازگشت کاروان بدون همراه داشتن بنیامین را تخلف از عهد و سوگند پیشین خود و برادرانش خواند .

قال کبیرهم ألم تعلموا أن أبأکم قد أخذ علیکم موثقاً من الله

لاوی با تفریع جمله «فلن أبرح...» بر «ألم تعلموا أن أبأکم قد أخذ علیکم موثقاً» بیان داشت که: با توجه به عهد و پیمانمان با یعقوب(ع)،

سزاوار نیست بدون همراه داشتن بنیامین باز گردیم [اگر شما تصمیم به بازگشت دارید خود می دانید]، ولی من باز نخواهم گشت.

9_ فرزند بزرگ یعقوب با یادآور شدن ظلم و ستم برادرانش به یوسف، بازگشت به نزد پدر را بدون همراه داشتن بنیامین ناروا شمرد.

ألم تعلموا .. من قبل ما فرّطتم فی یوسف

«ما» در «ما فرّطتم» مصدریه است و عبارت «من قبل ما فرّطتم ..» عطف بر «أَنْ أَبَاكُمْ ...» می باشد؛ یعنی: «ألم تعلموا تفریطکم فی یوسف من قبل». تفریط به معنای کوتاهی کردن و رها کردن چیزی تا نابود شدن آن است (لسان العرب).

10_ فرزند بزرگ یعقوب، رفتار گذشته برادرانش با یوسف (ع) را رفتاری نکوهیده خواند.

قال کبیرهم .. و من قبل ما فرّطتم فی یوسف

11_ لاوی بازگشت از مصر بدون بنیامین را به پیام رخصتی از ناحیه یعقوب (ع) و یا به تقدیر و حکمی از جانب خدا موکول کرد.

فلن أبرح الأرض حتی یأذن لی ابي أو یحکم الله لی

گویا مقصود لاوی از «حتی یأذن لی ابي» این معنا باشد که پدرش یعقوب اطمینان کند که ما در نگه داری از بنیامین

کوتاهی نکردیم و مصداق سخنی که خود گفته بود (إلا أن يحاط بكم) تحقق یافت. و یا اگر چنین اطمینانی پیدا نکرد، از پیمان خویش چشم پوشی کند و در نتیجه اجازه بازگشت را به من بدهد. و مراد از «یحکم الله» شاید این باشد که تقدیر الهی سبب شود من بتوانم بنیامین را از دست عزیز مصر برهانم و با او بازگردم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 -

1,2,3,4,5,6,7,8,9,10

1_ لاوی ضمن موافقت با مراجعه برادرانش به کنعان ، نحوه گزارش سرقت بنیامین را به آنان تعلیم داد .

قال کبیرهم .. ارجعوا الی ائیکم فقولوا ی_أبانا إن ابنک سرق

2_ شهادت به دزدی بنیامین در نزد یعقوب با جمله ای متضمن تأکید ، از سفارش های لاوی به برادران خویش

إن ابنک سرق

3_ لاوی از برادرانش خواست ، به پدرشان تفهیم کنند که به دزدی بنیامین اطمینان پیدا کردند و گزارش و شهادت آنان عالمانه است .

إن ابنک سرق و ما شهدنا إلا بما علمنا

در اینکه مراد از شهادت در «ما شهدنا» چیست، چند نظر ابراز شده است. از جمله آنهاست همین شهادت برادران یوسف نزد یعقوب به دزدی کردن فرزندش بنیامین (إن ابنک سرق). بر این اساس مفاد جمله «ما شهدنا...» چنین می شود: آنچه هم اکنون در نزد تو می گوئیم (إن ابنک سرق) شهادتی است از روی علم و ما بدان اطمینان و یقین داریم.

4_ لاوی به برادرانش سفارش کرد ، دسته جمعی به حضور پدر برسند و همگان بر دزدی بنیامین شهادت دهند .

ارجعوا الی ائیکم فقولوا .. ما شهدنا إلا بما علمنا

تصریح لاوی به صیغه های جمع «قولوا» و «ما شهدنا» و «علمنا» گویای برداشت فوق است.

5_ لاوی از برادرانش خواست ، گزارش سفر و دزدی بنیامین را با لحنی مشفقانه ، به پدر بیان کنند .

ی_أبانا

تصریح لاوی به اینکه در ابتدای سخن پدر را با جمله «ی_أبانا» مخاطب قرار دهید ، رساننده این است که به گونه ای سخن بگوئید که شفقت او را بر خویش جلب کنید.

6_ اظهار کینه برادران بنیامین به وی در گزارش سرقتش به یعقوب

لحن جمله «إن ابنك سرق» (به یقین پسر دزدی کرد) گویای کینه برادران بنیامین نسبت به اوست.

7_ لاوی از برادرانش خواست برای پدرشان بیان کنند که بنیامین در نهان و به دور از چشم آنان دزدی کرد.

و ما كنا للغيب ح_فظین

در معنای جمله «و ما كنا ..» چند نظر ابراز شده است. با توجه به اطمینان برادران یوسف به دزدی بنیامین که جمله «إن ابنك سرق» گویای آن است، این معنا به نظر روشن تر می رسد که: ما نمی توانستیم آنچه را در غیاب و به دور از چشم انجام می گیرد، نگهبان باشیم؛ یعنی، دزدی بنیامین در نهان انجام گرفت. از این رو نتوانستیم او را باز داریم.

8_ دزدی مخفیانه بنیامین و ناتوانی برادران از مراقبت وی در نهان، اعتذار آنان نزد یعقوب (ع) از باز نگرداندن او

ارجعوا إلى أبيكم فقولوا .. و ما كنا للغيب ح_فظین

جمله «و ما كنا ..» در حقیقت پاسخ به پرسشی است که لاوی انتظار آن را از یعقوب (ع) داشت و آن اینکه: گیرم بنیامین دزدی کرد، چرا او را از دزدی کردن باز نداشتید تا کار به آنچه می گوئید بینجامد.

9_ فرزندان یعقوب در صورت آگاهی به وجود جام شاهی در اثاثیه بنیامین، کیفر سارق در آیین خویش را بیان نمی کردند.

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغيب ح_فظین

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که مراد از شهادت در «ما شهدنا» بیان حکم سارق _ که آیه 75 (جزاؤه من وجد فی رحله) رساننده آن است _ باشد. بر این اساس مفاد «ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغيب حافظين» چنین می شود: ما به آنچه می دانستیم (کیفر سارق بردگی است) شهادت دادیم؛ ولی نمی دانستیم که جام شاهی نزد بنیامین است تا از بیان آن حکم خودداری کنیم. قابل ذکر است که بر این مبنا «حافظین» به معنای «عالمین» خواهد بود.

10_ بی اطلاعی برادران از امور نهانی، اعتذار آنان در نزد یعقوب برای بیان کیفر سارق

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغيب ح_فظین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 1,2,3,4,5,6

1_ خبر دزدی بنیامین در آبادی محل سکونت یوسف (مصر)، شایع شده بود.

وسئل القرية التي كنا فيها

«قریه» به محل سکونت و اجتماع انسانها (شهر و روستا) گفته می شود. از این رو در برداشت از آن به «آبادی» تعبیر شد. پرسش از آبادی با اینکه مقصود پرسش از اهل آبادی است، برای رساندن این معناست که: خبر سرقت بنیامین در شهر شایع شده و همگان از آن مطلع بودند.

2_ کاروانیان همراه فرزندان یعقوب به ماجرای دزدی بنیامین آگاه بودند.

وسئل ... العير التي أقبلنا فيها

3_ فرزندان یعقوب، بر این گمان بودند که پدرشان داستان سرقت بنیامین را تصدیق نخواهد کرد.

وسئل القرية ... والعير التي أقبلنا فيها

4_ لاوی به برادرانش سفارش کرد از یعقوب بخواهند که وی از اهالی مصر و نیز از همسفران ایشان، داستان سرقت بنیامین را جويا شود.

فقولواي_أبانا... وسئل القرية... والعير التي أقبلنا فيها

«اقبال» (مصدر اقبلنا) به معنای روی آوردن است و متعلق آن «إليك» و مانند آن است که به خاطر وضوحش در کلام نیامده و «فیها» حال برای ضمیر «أقبلنا» می باشد. بنابراین «وسئل ... العير التي ...»؛ یعنی، از کاروانی بپرس که ما در میان آنها به سوی شما آمدیم. قابل ذکر است که آیه مورد بحث نیز مانند آیه سابق، از سفارشهای لاوی به برادرانش می باشد.

5_ فرزندان یعقوب از مصر به همراه کاروانی از کنعانیان رهسپار دیار خویش شدند.

6_ لاوی از برادرانش خواست نزد پدر بر راستگویی خویش در سرقت بنیامین تأکید کنند .

وإنا لصـدقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 1,2,3,5,6

1_ فرزندان یعقوب به کنعان بازگشتند و گزارش سفرشان را همان گونه که لاوی سفارش کرده بود ، برای پدرشان بیان کردند .

ارجعوا إلی أبیکم فقولوا یـأبانا . . . قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً

از آن جا که مطالب آیه 81 و 82 سخنان لاوی در مصر است و جمله «بل سؤلت . . .» پاسخ یعقوب در برابر آن گفته هاست، معلوم می شود که اولاً: بخشی از داستان به خاطر اختصار آورده نشده است و آن اینکه: «فرجعوا إلی أبیهم وقالوا کذا و کذا». ثانیاً: فرزندان یعقوب همان سخنان لاوی را به همان گونه که وی سفارش کرده بود برای پدرشان گزارش کردند.

ص: 216

2_ یعقوب (ع) داستان سرقت بنیامین را داستانی ساختگی یافت و گفته های فرزندانش را باور نکرد .

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمرًا

کلمه «بل» دلالت می کند که یعقوب(ع) سخن فرزندانش را نپذیرفت.

3_ یعقوب (ع) ، فرزندانش را در گرفتاری بنیامین و باز نگشتن وی مقصر دانست .

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمرًا

5_ یعقوب (ع) ، ماجرای گرفتاری بنیامین را نتیجه توطئه ای برخاسته از جلوه پرداز های نفس فرزندانش خویش دانست .

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمرًا

جمله «سؤلت لکم . . .» ؛ یعنی ، نفس شما امر ناپسندی را برای شما زیبا جلوه داد و ارتکاب آن را برای شما آسان ساخت. این جمله حاکی از اطمینان یعقوب به توطئه فرزندانش است.

6_ آگاهی یعقوب به اینکه بازداشت بنیامین بر اساس کید و نقشه ای از طرف فرزندانش (یوسف ، بنیامین یا برادران دیگر) بوده است . *

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمرًا

در اینکه چرا یعقوب(ع) گزارش فرزندانش را باور نکرد و آنان را علی رغم داشتن شهود عینی _ که جای شک باقی نمی گذاشت _ به تسویل کردن متهم ساخت ، پاسخهایی ذکر کرده اند. آنچه به نظر روشن تر می رسد این است که: 1_ یعقوب(ع) به فراست خاص خویش و اطمینانش به درست کاری بنیامین دریافته بود که گزارش یاد شده واقعیت ندارد. 2_ کید و نقشه ای برای گرفتار شدن بنیامین در کار بوده و به اصطلاح کاسه ای زیر نیم کاسه بوده است. 3_ این کید و نقشه از ناحیه فرزندانش اجرا شده است. اینها واقعیتهایی بود که یعقوب(ع) به فراست دریافت ؛ ولی نکته ای که برای او _ پس از آنکه فهمیده بود نقشه گرفتاری بنیامین از ناحیه فرزندانش است _ مجهول و مبهم مانده بود، این بود که متوجه نشد خود بنیامین و یوسف طراح و مجری آن نقشه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 13، 12، 7

7_ گریه فراوان یعقوب (ع) در فراق یوسف (ع) *

وایبضت عیناه من الحزن

حرف «من» در «من الحزن» تعلیلیه است و حاکی از این است که حزن عامل نابینایی یعقوب(ع) بود ؛ ولی از آن جا که اثر بارز حزن در چشمان یعقوب(ع) ظاهر گشت نه در دیگر حواس او، معلوم می شود که اندوه یعقوب(ع) مایه گریستن فراوان او گشته و گریه فراوانش چشمان او را بی فروغ ساخته بود.

12_ یعقوب (ع) بر اثر فراق یوسف (ع)، درونی آکنده از غم و دلی لبریز از اندوه داشت .

وايضا عينا من الحزن فهو كظيم

(كظيم) به معنای اسم مفعول مكظوم به کسی گفته می شود که لبریز از غم و غصه و یا آکنده از خشم و غضب باشد.

13_ یعقوب (ع) بر عملکرد فرزندانش درباره یوسف (ع) و بنیامین خشمگین بود و همواره خشم خود را فرو می برد و از ابراز آن خودداری می کرد .

و تولی عنهم . . . فهو كظيم

«كظیم» می تواند به معنای اسم فاعل كاظم باشد ؛ یعنی ، کسی که غم و اندوه یا خشم و غضب خویش را فرو می برد و از ابراز آن خودداری می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 217

1_ یعقوب (ع) ، همواره به یاد فرزندش یوسف (ع) و دردمند فراق او بود .

قالوا تالله تفتؤا تذکر یوسف

«تفتؤا» از افعال ناقصه و به تقدیر «لا» ی نافیه است. بنابراین «تفتؤا تذکر یوسف» ؛ یعنی ، پیوسته یوسف(ع) را یاد می کنی.

3_ فرزندان یعقوب ، نگران وضعیت رو به وخامت پدر خویش و ناراحت از قرار گرفتنش در معرض بیماری و هلاکت

قالوا تالله تفتؤا تذکر یوسف حتی تکون حرصاً أو تکون من اله_لکین

4_ فرزندان یعقوب او را به خاطر اندوه جانکاهش در فراق یوسف (ع) ملامت کردند .

قالوا تالله تفتؤا تذکر یوسف

لحن و سیاق جمله «قالوا تالله . . .» گویای ملامت یعقوب(ع) و درخواست به فراموشی سپردن یوسف(ع) است.

6_ فرزندان یعقوب با سوگند به خدا ، خطر فرسوده شدن و به هلاکت رسیدنش را به او هشدار دادند .

قالوا تالله تفتؤا تذکر یوسف حتی تکون حرصاً أو تکون من اله_لکین

حرف «تاء» برای قسم است و جمله «تفتؤا تذکر یوسف» به اعتبار غایتی که برای آن ذکر شده (حتی تکون حرصاً . . .) جواب قسم است ؛ یعنی ، در حقیقت جواب قسم «تکون حرصاً . . .» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ یعقوب (ع) برخلاف فرزندان و اطرافیانش به زنده بودن یوسف (ع) اطمینان داشت .

و أعلم من الله ما لاتعلمون

«من الله» می تواند به معنای «از ناحیه خدا» باشد و نیز می تواند به معنای «درباره خدا» باشد. بر اساس معنای اول مراد از «ما لاتعلمون» به مناسبت مورد، زنده بودن یوسف ، دیدار او و ... است.

10_ یعقوب (ع) به دیدار یوسف (ع) و سرآمدن فراقش مطمئن بود .

و أعلم من الله ما لاتعلمون

16_ « عن أبي عبدالله (ع) قال: قدم أعرابي على يوسف... قال له يوسف: ... فإذا مررت بوادي كذا وكذا فقف فناد: يا يعقوب! يا يعقوب! فإنه سيخرج إليك رجل... فقل له: لقيت رجلاً بمصر وهو يقرئك السلام ويقول لك: إن وديعتك عند الله عز وجل لن تضيع، قال: فمضى الأعرابي... فأبلغه ما قال له يوسف... فكان يعقوب (ع) يعلم أن يوسف (ع) حيّ لم يموت وأن الله تعالى ذكره سيظهره له بعد غيبته و كان يقول لبنيه: «إني أعلم من الله ما لا تعلمون»...»

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: بادیه نشینی بر یوسف وارد شد... یوسف به او گفت: ... آن گاه که بر فلان وادی گذر کردی بایست و صدا بزنی: ای یعقوب، ای یعقوب! پس مردی به سوی تو بیرون خواهد آمد... به او بگو مردی را در مصر ملاقات کردم که تو را سلام رساند و گفت: امانت تو نزد خدا هرگز از بین نمی رود. امام فرمود: آن بادیه نشین رفت... و گفتار یوسف را به یعقوب ابلاغ کرد... پس یعقوب می دانست یوسف زنده است و نمرده و خدای تعالی به زودی او را پس از غیبت، آشکارش خواهد کرد و همواره به پسران خویش می گفت: «إني أعلم من الله ما لا تعلمون»...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 13، 4، 2

2_ یعقوب (ع) به فرزندانش دستور داد برای یافتن یوسف (ع) و بنیامین حرکت کنند و به جست و جوی آنها پردازند.

ی-بنی اذهبوا فتحسسوا من یوسف و أخیه

ص: 218

«تحسس» (مصدر تحسسوا) به معنای طلب کردن و جست و جو نمودن است.

4_ یعقوب (ع) از فرزندانش خواست برای یافتن یوسف (ع) و بنیامین تلاشی پی گیر داشته و از یافتن آنها هرگز مأیوس نشوند.

ولا تأیسوا من روح الله

13_ «عن أبي جعفر (ع): ... انه [يعقوب] دعا ربّه في السحر أن يهبط عليه ملك الموت فهبط عليه ... قال يعقوب: ... هل عرض عليك في الأرواح روح يوسف؟ فقال: لا فعند ذلك علم أنه حيّ فقال لولده: « اذهبوا فتحسسوا من يوسف ... » ...»

از امام باقر(ع) روایت شده است: یعقوب در سحر از خدا خواست تا ملک الموت بر او فرود آید . . . پس او فرود آمد ... یعقوب گفت: ... آیا در میان ارواح، روح یوسف بر تو عرضه شده؟ گفت: نه. پس در این هنگام دانست که یوسف زنده است، پس به فرزندانش خود گفت: « اذهبوا فتحسسوا من يوسف ... » . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 -

1,3,4,7,8,9,10,11,12,13,14,18,19,20

1_ فرزندان یعقوب برای مرتبه سوم در دوران قحطی، به مصر آمدند و به حضور یوسف (ع) رسیدند.

فلما دخلوا عليه

3_ فرزندان یعقوب سختی معیشت و نابسامان بودن وضع مادی خاندان یعقوب را به یوسف گزارش کردند.

قالوا ی_أیها العزیز مسّنا و أهلنا الضر و جئنا ببض_عه مزجی_ه

4_ یوسف (ع) در دوران قحطی مصر، سمت عزیزی آن دیار را بر عهده داشت.

قالوا ی_أیها العزیز

7_ فرزندان یعقوب در نوبت سوم سفرشان به مصر، بهای کامل برای خرید سهمیه خویش را نداشتند.

و جئنا ببض_عه مزجیه فأوف لنا الکیل

«مزجاه» به معنای ناچیز و حقیر است.

8_ فرزندان یعقوب با بیان تنگدستی و نداشتن بهای لازم برای خرید سهمیه خویش، از یوسف (ع) خواستند جیره آنان را به طور کامل پرداخت کند.

مَسْنَا و أَهْلَنَا الضَّر و جِئْنَا بِيضٍ_عه مزجیه فأوف لنا الكيل

9_ تداوم سیاست یوسف (ع) در جیره بندی غلات و فروش و دریافت بهای آنها، در دوران قحطی مصر

و جِئْنَا بِيضٍ_عه مزجیه فأوف لنا الكيل

چنان چه گذشت آیات 59، 60 و 62 از همین سوره دلالت بر آن داشت که یوسف آذوقه های ذخیره شده را جیره بندی کرده بود و سهمیه افراد را در برابر دریافت بها به آنان می پرداخت. آیه مورد بحث نیز به دلیل کلمه «کیل» و جمله «جِئْنَا بِيضَاعِه مَزْجَاه» حاکی از آن است که سیاست سهمیه بندی و گرفتن بهای سهمیه همچنان پس از گذشت مدت‌ها ادامه داشت.

10_ یوسف (ع) از فقیران و تهیدستان برای پرداخت سهمیه شان، بهایی دریافت نمی کرد.

مَسْنَا و أَهْلَنَا الضَّر و جِئْنَا بِيضٍ_عه مزجیه فأوف لنا الكيل

برداشت فوق، مقتضای تفریع «أوف لنا الكيل» به وسیله «فاء» بر «مَسْنَا و أَهْلَنَا الضَّر . . .» است.

11_ یوسف (ع) دارای اختیاراتی ویژه در دخل و تصرف بیت المال و بذل و بخشش آذوقه های ذخیره شده

و جِئْنَا بِيضٍ_عه مزجیه فأوف لنا الكيل و تصدق علينا

12_ فرزندان یعقوب از یوسف (ع) تقاضا کردند برادرشان بنیامین را به آنان باز گرداند.

و تصدق علينا

در اینکه مقصود فرزندان یعقوب از عطیه درخواستی چیست سه نظر ایراد شده است: 1_ منظور بنیامین است که به ظاهر ملک یوسف(ع) می باشد. 2_ مقصود آنان مقداری بیش از سهمیه و جیره ایشان است. 3_ مراد همان سهمیه است بدون دریافت همه بهای آن. برداشت فوق، ناظر به اولین احتمال است.

13_ دریافت آذوقه در نزد فرزندان یعقوب، دارای اهمیت بیشتر از یافتن و جست و جو کردن یوسف (ع) و استرداد بنیامین *

ی_أیها العزیز مسننا وأهلنا الضر . . فأوف لنا الکیل و تصدق علینا

فرزندان یعقوب به فرمان وی به مصر آمدند تا از یوسف(ع) خبر بگیرند و بنیامین را باز ستانند، ولی پیش از آن سخن از فقر و تنگدستی و مطالبه آذوقه دارند. این معنا می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

14_ برادران یوسف به دلیل سخت شدن معیشت بر خاندان یعقوب (ع) از او تقاضا کردند بیش از سهمیه سرانه، آذوقه و غلات به آنان ببخشند .

مسننا و أهلنا الضر . . فأوف لنا الکیل و تصدق علینا

18_ عزیز مصر (یوسف) در دیده فرزندان یعقوب حاکمی خداشناس، خیرخواه و اهل جود و کرم بود .

فأوف لنا الکیل و تصدق علینا إن الله یجزی المتصدقین

19_ اظهار مسکنت و ذلت برادران یوسف به پیشگاه او و شکایت آنان از فقر و تنگدستی، در سومین سفر آنان به مصر

مسننا و أهلنا الضر . . و تصدق علینا إن الله یجزی المتصدقین

20_ « عن أبی الحسن الهادی (ع) : . . . لما مات العزیز . . . إفتقرت إمرأه العزیز و احتاجت حتی سألت الناس فقالوا : ما یضربک لو قعدت للعزیز و کان یوسف یسمى العزیز [خ. ل. و کلّ ملک کان لهم سمی بهذا الإسم] . . . فقامت إلیه و قالت : سبحان . . . من جعل العبید بالطاعة ملوکاً . . . »

از امام هادی(ع) روایت شده است: . . . پس از مرگ عزیز مصر . . . همسر وی [زلیخا] فقیر و نیازمند شد تا آن جا که از مردم درخواست کمک می کرد. پس مردم به او گفتند: چه ضرر دارد که بر سر راه عزیز بنشینی [وازا او کمک بخواهی] و یوسف در آن زمان عزیز نامیده می شد [و هر پادشاهی که بر مصریان حکومت می کرد به این اسم نامیده می شد] . . . پس همسر عزیز بر سر راه یوسف ایستاد و گفت: . . . منزّه است خدایی که بردگان را در سایه اطاعت، به پادشاهی می رساند . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 89 - 1,2,3,4,6,8,9

1_ عزیز مصر در پی مشاهده ذلت فرزندان یعقوب، داستان رها کردن یوسف (ع) در چاه کنعان را به آنان یادآوری کرد .

قال هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه

مراد از «ما فعلتم بيوسف» و يا مصداق مورد نظر از آن، داستان رهاسازی يوسف(ع) در چاه کنعان است. گویا این یادآوری همان است که خداوند در آیه 15 از همین سوره بیان داشت، بدین مضمون که همانا این واقعه (داستان چاه) را در آینده به آنان گزارش خواهی کرد، در حالی که متوجه نیستند (تورا نمی شناسند).

2_ بنیامین، برادر پدری و مادری يوسف (ع)، همچون يوسف (ع)، مورد آزار و اذیت برادرانش بود.

قال هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه

3_ بنیامین بر خورد های نامناسب و آزار های برادرانش را برای يوسف (ع) شرح داده بود.

هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه إذ أنتم جـهلون

عبارت «ما فعلتم بيوسف و أخيه» گویای این است که فرزندان یعقوب بنیامین را نیز آزار داده بودند و يوسف(ع) از آن مطلع بود و ظاهر این است که او از طریق بنیامین با خبر شده بود.

4_ فراق يوسف (ع) و بنیامین و جدایی آنان از یکدیگر، رویدادی سخت و رنج آور برای آن دو برادر

ص: 220

هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه

«ما» در عبارت «ما فعلتم بيوسف و أخيه» می تواند اشاره به رنج فراق و جدایی يوسف(ع) و بنیامین نیز باشد.

6_ برادران يوسف هنگام افکندن او در چاه کنعان ، گرفتار جهل و بی خردی بودند .

هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه إذ أنتم ج_هلون

8_ برادران يوسف پس از سپری کردن برهه ای از عمرشان از آزار و اذیت بنیامین دست کشیدند . *

هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه إذ أنتم ج_هلون

چون «إذ أنتم جاهلون» ظرف برای «فعلتم» است، زمان آن فعل را مقید به زمان جهل و نادانی برادران يوسف می کند و این مفهوم را القا می کند که پس از آن زمان، برخوردشان با بنیامین برخورد نامناسبی نبوده است. تناسب حکم و موضوع و طبیعت حال، این احتمال را به ذهن می آورد که بگوییم آن زمان، زمان جدایی ایشان بوده است.

9_ يوسف (ع) ضمن اعتراض به عملکرد ناصواب برادرانش ، عذر تقصیرشان (جهل و نادانی) را به آنان القا کرد .

إذ أنتم ج_هلون

يوسف(ع) با مقید کردن عملکرد ناصواب برادرانش به زمان جهل آنان (إذ أنتم جاهلون) اشاره به این معنا دارد که: من شما را معذور می شمرم چرا که در زمانی مرتکب خلاف شدید که نادان بودید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 90 - 16, 4, 3, 2, 1

1_ فرزندان یعقوب در پی سخنان عزیز مصر (آیا دانستید با يوسف و برادرش چه کردید) دریافتند که او برادرشان يوسف (ع) است .

هل علمتم ما فعلتم بيوسف .. قالوا أنك لانت يوسف

جمله «أنك ..» حاوی چهار تأکید است: اسمی بودن جمله ، حرف تأکید «إنّ» ، لام تأکید و ضمیر فصل «أنت». و اینها حاکی از این است که برادران يوسف بر اینکه مخاطبشان همان يوسف(ع) است ، اطمینان کردند.

2_ استبعاد و شگفتی ، فرزندان یعقوب از اینکه عزیز مصر برادرشان يوسف باشد .

قالوا أنك لانت يوسف

برادران يوسف علی رغم اطمینانشان بر اینکه عزیز مصر همان يوسف است ، جمله خویش را با استفهام تقریری بیان کردند و از او خواستند که به یافته آنان اقرار کند و این بیانگر استبعاد و شگفتی ایشان است ؛ یعنی ، در عین اطمینان ناباور بودند.

3_ یوسف (ع) در پی پرسش برخاسته از شگفت زدگی و ناباوری برادرانش، تصریح کرد که او همان یوسف است.

أءنک لآنت یوسف قال أنا یوسف

4_ بنیامین در سومین جلسه ملاقات فرزندان یعقوب با عزیز مصر، حضور داشت.

و هذا أخی

5_ عزیز مصر برادرش بنیامین را شاهی بر صدق دعوی خویش (من یوسفم) دانست.

قال أنا یوسف و هذا أخی

جمله «هذا أخی» می تواند علاوه بر اینکه تمهیدی برای «قد منّ الله» باشد به عنوان شاهی بر ادعای عزیز مصر که خود را یوسف معرفی کرده نیز باشد. گویا به برادرانش می گوید: اگر تردید دارید که من یوسفم، در چهره من و بنیامین بنگرید، اخوت ما را در خواهید یافت.

16_ یوسف (ع) برادرانش را به تقوا و صبر و درآمدن در زمره محسنان فراخواند.

إنه من یتق و یصبر فإن الله لایضیع أجر المحسنین

ص: 221

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 8,9

8_ تأکید و اقرار برادران یوسف به ارتکاب خطا در حق برادرشان یوسف (ع)

وإن كُنَّا لَخَطِيئِينَ

«إن» در جمله فوق به اصطلاح مخفّفه از مثقّله (إنّ) است. دلیل آن حرف «لام» در «لخاطيئين» می باشد.

9_ برادران یوسف در حضور او به گناه و خطای خویش اعتراف نموده و از رفتار گذشته خود اظهار ندامت کردند .

وإن كُنَّا لَخَطِيئِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 13,14,6,4,3,1

1_ یوسف (ع) ستم های برادرانش را در حق خویش نادیده گرفت و آنان را بخشود .

قال لا تثریب علیکم

روا نداشتن سرزنش برادران که جمله «لا تثریب . . .» گویای آن است ، می رساند که یوسف(ع) آنان را مورد عفو خویش قرار داد.

3_ یوسف (ع) نه تنها برادرانش را عقوبت نکرد ، بلکه از سرزنش آنان نیز پرهیز نمود .

لا تثریب علیکم

«تثریب» به معنای ملامت کردن و سرزنش نمودن به گناه است (برگرفته شده از لسان العرب).

4_ یوسف (ع) پس از اعتراف برادرانش به خطا ، هر گونه سرزنش آنان را از ناحیه خویش و دیگران ، ناروا شمرد .

لا تثریب علیکم الیوم

کلمه «تثریب» نکره است و پس از حرف نفی (لا) قرار گرفته است. از این رو شامل هر گونه ملامت می شود. یاد نکردن از فاعل (سرزنش کننده) دلالت بر عموم دارد ؛ یعنی ، هیچ کس نه من و نه دیگری. جمله «لا تثریب علیکم الیوم» جمله ای خبری و در مقام انشا و دستور است ؛ یعنی ، نباید شما ملامت شوید و یا نباید هیچ کس شما را ملامت کند.

6_ یوسف (ع) از خداوند خواستار آمرزش خطاها و گناهان برادرانش شد .

جمله «یغفر..» می تواند دعایی باشد و می تواند خبری باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

13_ یوسف (ع) برادرانش را به آمرزش خدا و شمول رحمتش بر آنان نوید داد .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

برداشت فوق بر این اساس است که «یغفر الله ..» جمله ای خبری باشد.

14_ یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به رحمت گسترده الهی ، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

جمله «و هو ..» حالیه است و به منزله تعلیل برای «یغفر الله» می باشد ؛ یعنی، چون «ارحم الرحمین» است، گناه شما را می بخشاید. قابل ذکر است که یوسف با یادآوری این صفت خداوند، پس از گذشت از گناه برادرانش، به این نکته اشاره می کند که: من از شما درگذشتم پس او که از همه _ از من و غیر من _ مهربان تر است، بی هیچ تردید از شما خواهد گذشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 1,2,3,4,5,7,12

1_ یوسف (ع) ، برادرانش را با پیراهنی خاص از خویش روانه کنعان کرد .

اذهبوا بقمیصی هذا

کلمه «هذا» گویای آن است که یوسف (ع) پیراهن خاصی را به برادرانش سپرد تا به کنعان ببرند.

2_ یوسف (ع) از برادرانش خواست پیراهن او را به صورت یعقوب (ع) بیفکنند تا بینا شود.

فألقوه علی وجه أبی یأت بصیراً

«یأت» در آیه شریفه به معنای یصیر (می گردد و مبدل می شود) است. جمله «فارتد بصیراً» در آیه 96 مؤید این معناست. قابل ذکر است که برخی بر آنند که «یأت» به معنای «می آید» است و «بصیراً» حال می باشد؛ یعنی، او به مصر می آید در حالی که بیناست.

3_ یعقوب (ع) در فراق یوسف (ع) نابینا شده بود.

یأت بصیراً

4_ یوسف (ع) از برادرانش خواست در افکندن پیراهنش به چهره یعقوب (ع) تعجیل کرده و آن را به تأخیر نیندازند.

اذهبوا .. فألقوه علی وجه أبی

برداشت فوق از حرف «فاء» در «فألقوه» استفاده شده است. «فألقوه»؛ یعنی، به مجرد رسیدن به کنعان و قبل از هر کار دیگری چنین کنید.

5_ یوسف (ع) از نابینا شدن پدرش آگاه شده بود.

یأت بصیراً

7_ بینا شدن یعقوب (ع) به وسیله پیراهن یوسف (ع)، کرامتی از یوسف

فألقوه علی وجه أبی یأت بصیراً

فعل «یأت» جواب امر «فألقوه» است و لذا با حرف شرطی مقدر مجزوم شده است. تقدیر کلام چنین می باشد: «إن تلقوه علی وجه أبی یأت بصیراً». این معنا گویای تأثیر پیراهن یوسف (ع) در بینا شدن چشم یعقوب (ع) است.

12_ «عن أبی جعفر (ع) [فی قوله تعالی]: «قال .. إذهبوا بقمیصی هذا» الذی بلّته دموع عینی ...»؛

از امام باقر (ع) درباره سخن خدای تعالی: «قال .. إذهبوا بقمیصی هذا» روایت شده: پیراهنی که اشک های چشمم آن را تر کرده است، [با خود ببرید].»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ کاروان فرزندان یعقوب با سوغاتی ارزشمند و دلیلی روشن بر سلامت یوسف (ع)، از مصر به سوی کنعان حرکت کردند .

اذهبوا بقمیصی هذا .. و لما فصلت العیر

«فصلت» از مصدر «فصول» گرفته شده است و «فصول» به معنای خارج شدن و جدا گشتن می باشد.

تفسیر عیاشی، ج2، ص196، ح79؛ نور الثقلین، ج2، ص462، ح185.

2_ یعقوب (ع) از فاصله ای دور (از کنعان تا مصر) بوی یوسف (ع) را از پیراهن او استشمام کرد .

و لما فصلت العیر قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف

جمله «قال أبوهم ..» جواب شرط «لما فصلت ...» است و از این رو می رساند که شنیدن بوی یوسف (ع) با بودن پیراهن همراه قافله مرتبط بوده است. و از آن جا که آن قافله هنوز در نزدیکی مصر بود، معلوم می شود یعقوب (ع) از فاصله ای بسیار دور بوی یوسف (ع) را از پیراهنش احساس کرد.

3_ یعقوب (ع) هم زمان با حرکت فرزندانش از مصر، یافته خویش (شنیدن بوی یوسف) را برای اطرافیانش ابراز کرد .

و لما فصلت العیر قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف

ص: 223

4_ شامه معجزه آسای یعقوب (ع) و کرامت او در شنیدن بوی یوسف (ع) از راه بسیار دور

و لما فصلت العیر قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف

7_ خانواده یعقوب، اظهارات او را درباره زنده بودن یوسف (ع)، انکار می کردند.

قال أبوهم... لولا أن تفتنون

روشن است که جمله «إني لأجد...» نمی تواند بیانگر جواب «لولا...» باشد؛ زیرا یعقوب (ع) را چه به سستی اندیشه متهم می کردند یا نمی کردند، بوی یوسف (ع) را شنیده بود. بنابراین جواب شرط محذوف است و قرینه های حالی و مقامی می تواند مؤید این احتمال باشد که جواب شرط جمله ای است نظیر «لما کذبتُمونی و...» (مرا تکذیب نمی کردید و نزدیک بودن وصال یوسف (ع) را باور می کردید).

12_ در سفر سوم فرزندان یعقوب به مصر برای جست و جوی یوسف (ع) و بنیامین، تنها برخی از آنان راهی آن سفر شدند.

ی-بنی اذهبوا... و لما فصلت العیر قال أبوهم... لولا أن تفتنون

جمله «قال أبوهم...» گویای این است که گوینده؛ یعنی، یعقوب (ع) پدر مخاطبان است. براین اساس مخاطبان یعقوب (ع) در جمله «لولا أن تفتنون» فرزندان اویند و این می رساند که برخی از فرزندانش برای جست و جوی یوسف (ع) و بنیامین (ی-بنی اذهبوا) به مصر رفتند و برخی از آنان نزد پدر ماندند.

13_ «عن أبي عبد الله (ع) قال: ... ان ابراهيم لما أوقدت له النار أتاه جبرئيل (ع) بثوب من ثياب الجنة... فلما حضر ابراهيم الموت جعله في تميمه و علقه إسحاق على يعقوب، فلما ولد يوسف (ع) علقه عليه فكان في عضده... فلما أخرج يوسف بمصر من التميمه وجد يعقوب ريحه و هو قوله: «إني لأجد ريح يوسف...» فهو ذلك القميص الذي أنزله الله من الجنة...»

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: ... چون برای سوزاندن ابراهیم (ع) آتش افروخته شد، جبرئیل پیراهنی از پیراهنهای بهشتی برای او آورد... آن گاه که مرگ ابراهیم (ع) فرا رسید ابراهیم (ع) آن را در جلدی قرار داد و به عنوان حرز بر اسحاق و اسحاق هم بر یعقوب آویخت و چون یوسف متولد شد، یعقوب [آن را] بر یوسف آویخت و آن بر بازوی یوسف بود... پس چون یوسف آن پیراهن را در مصر از جلد بیرون آورد، بوی آن به مشام یعقوب رسید و این است سخن یعقوب: «إني لأجد ريح يوسف...». پس پیراهن یوسف همان پیراهنی است که خداوند از بهشت فرو فرستاد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 95 - 3

3_ یعقوب (ع) در طول فراق یوسف (ع) همواره به زنده بودن او اعتقاد داشت و آن را برای اطرافیانش اظهار می کرد.

قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف... قالوا تالله إنك لفي ضل-لك القديم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ حامل پیراهن یوسف (ع) به عنوان پیکی مژده رسان پیش از دیگر افراد کاروان به حضور یعقوب (ع) رسید .

فلما أن جاء البشير

«بشیر» به معنای اسم فاعل (مبشّر) به کسی گفته می شود که پیامی مسرّت بخش را ابلاغ می کند. گفتنی است چنان چه «بشیر» همراه دیگر فرزندان به حضور یعقوب (ع) رسیده بود، مناسب تر آن بود که جمله به این صورت بیان می شد: «فلما أن جاءوا ألقاه البشير علی وجهه». بنابراین جمله «فلما أن جاء البشير» ظهور در این دارد که مژده رسان پیش از دیگران آمده بود.

ص: 224

2_ پیک فرزندان یعقوب زنده بودن یوسف (ع) و همراه داشتن پیراهن وی را به یعقوب (ع) بشارت داد .

فلما أن جاء البشير

مصدق مورد نظر برای بشارت و خیرت مسرت بخش _ به مناسبت مورد _ خبر از حیات یوسف(ع)، سلطنت او و نیز به همراه داشتن پیراهن معجزه آسای وی است. قابل ذکر است که جمله «اذهبوا بقمیصی» در آیه 93 می رساند که «بشیر» یکی از همان برادران یوسف بوده نه شخصی دیگر.

3_ افکندن پیراهن یوسف (ع) بر چهره یعقوب (ع) نخستین اقدام مژده رسان در برخورد با یعقوب (ع)

فلما أن جاء البشير ألقیه علی وجهه

جمله «ألقاه ..» جواب برای «فلما أن جاء البشير» است و لذا دلالت می کند به اینکه افکندن پیراهن به مجرد آمدن و بشارت دادن تحقق یافته بود. حرف «أن» زایده است و فاصله نبودن میان آمدن و افکندن را تأکید می کند.

4_ چشمان یعقوب (ع) بلافاصله پس از قرار گرفتن پیراهن یوسف (ع) بر آن، فروغ گرفت و بینایش بازگشت .

ألقیه علی وجهه فارتد بصیراً

«ارتداد» (مصدر ارتد) به معنای بازگشتن چیزی و یا حالتی به صورت و حالت سابق خود است. حرف «فاء» در جمله «فارتد ...» حاکی از دو معناست: 1_ ترتب و سببیت میان افکندن پیراهن و بینا شدن یعقوب(ع)، 2_ نبود فاصله و تراخی میان آن دو.

5_ پیشگویی یوسف (ع) مبنی بر بینا شدن یعقوب (ع) به وسیله پیراهنش ، تحقق یافت .

اذهبوا بقمیصی هذا فألقوه علی وجهه أبی یأت بصیراً .. ألقیه علی وجهه فارتد بصیراً

ضمیر «ه» در «ألقاه» به قمیص باز می گردد و مراد از ضمیر در «وجهه» و «ارتد» یعقوب(ع) است و در مرجع ضمیر فاعلی «ألقى» دو نظر ابراز شده است: برخی گفته اند به «بشیر» باز می گردد و برخی مراد از آن را یعقوب(ع) دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 4,8,3,2,1

1_ فرزندان یعقوب در حضور وی خویشان را گنهکار دانسته و به گناه خویش اقرار و اعتراف کردند .

قالوا ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا كنا خ_طین

2_ فرزندان یعقوب علی رغم گناه دانستن رفتارشان با یوسف (ع) و بنیامین و یعقوب (ع) ، آن را مرتکب می شدند .

قالوا ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا كنا خ_طین

مراد از «ذنوبنا» به قرینه مقام رفتار فرزندان یعقوب با وی و یوسف و بنیامین می باشد.

3_ فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع)، بنیامین و یعقوب (ع)، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند.

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

4_ فرزندان یعقوب با لحنی ملتمسانه از وی خواستند برای آمرزش گناهانشان از خداوند، طلب آمرزش کند.

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

تصریح فرزندان یعقوب به «یا أبانا» (ای پدر ما) برای جلب مهر و محبت و برانگیختن عواطف اوست که از آن به «لحنی ملتمسانه» تعبیر شد.

8_ فرزندان یعقوب از او خواستند تا از آنان نزد یوسف (ع) شفاعت کند و گذشت از خطاهایشان را از وی بخواهد.*

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

نبودن «ربنا» در سخن فرزندان یعقوب (استغفر لنا ذنوبنا) در مقابل تصریح یعقوب (ع) به «ربی» در پاسخ آنان (سوف أستغفر لكم ربی) مبنای برداشت فوق است. تصریح یعقوب (ع) به اینکه تنها خداوند آمرزنده و مهربان است، می تواند مؤید این احتمال باشد.

ص: 225

1_ خاندان یعقوب ، تقاضای یوسف (ع) را پذیرفتند و همگی از کنعان به سوی مصر کوچ کردند .

وَأَتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ .. فلما دخلوا على يوسف

مراد از ضمیر «دخلوا» به قرینه «وَأَتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ» در آیه 93 و کلمه «أبويه» برادران یوسف، خانواده های ایشان و پدر و مادر اوست. جمله «فلما دخلوا على يوسف» عطف بر جمله هایی مقدر است که به قرینه «وَأَتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ» عبارتند از: آنان تقاضای یوسف را پذیرفتند و همگی به سوی مصر کوچ کردند.

2_ یوسف (ع) برای استقبال از پدر و مادر ، برادران و سایر بستگانش ، از شهر مصر بیرون رفت .

فلما دخلوا على يوسف .. قال ادخلوا مصر

جمله «ادخلوا مصر» (به مصر وارد شوید) گویای این است که یوسف(ع) در خارج شهر با خاندان خویش ملاقات کرد و در بیرون مصر به استقبال آنان رفت.

4_ یوسف (ع) در استقبال از پدر ، مادر و بستگانش ، از تشریفات وزارتی و حکومتی پیراسته بود .

فلما دخلوا على يوسف

یاد کردن از یوسف(ع) با نام وی و نه عنوان و سمت او (عزیز و مانند آن) می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

5_ یوسف (ع) در بیرون شهر مصر ، جایگاهی را برای مراسم استقبال از خاندانش تدارک دید .

فلما دخلوا على يوسف

جمله «آن گاه که بر یوسف(ع) وارد شدند» (فلما دخلوا على يوسف) می رساند که یوسف(ع) در ساختمان و یا چادرهایی منزل گرفته بود. در غیر این صورت واژه ورود و دخول جایگاهی نداشت؛ بلکه کلمه ملاقات و مانند آن مناسب می نمود.

6_ یعقوب (ع) و خاندانش در بیرون شهر مصر بر یوسف (ع) وارد شدند و فراق چندین ساله آنان با یوسف (ع) پایان یافت .

فلما دخلوا على يوسف

7_ یوسف (ع) با اظهار محبتی ویژه به پدر و مادر خویش ، آنان را در کنار خود جای داد .

فلما دخلوا على يوسف ءاوى إليه أبويه

8_ مادر یوسف به هنگام کوچ خاندان یعقوب از کنعان به مصر زنده بود .

فلما دخلوا علی یوسف ءاوی إلیه أبویه

10_ یوسف (ع) پس از انجام مراسم استقبال ، از پدر و مادر و خویشانش خواست به مصر وارد شوند و در آن دیار سکنی گزینند .

قال ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

امنیت خاندان یعقوب از ناحیه حکومت و دوران قحطی _ که «آمنین» بدان اشاره دارد _ با این معنا سازگار است که مقصود یوسف(ع) از «ادخلوا ..» سکنی گزینی و اقامت خاندان یعقوب در مصر باشد.

11_ یوسف (ع) به پدر و مادر و بستگانش نوید داد که به خواست خدا در مصر ، از امنیت برخوردار بوده و از عواقب قحطی در امان خواهند بود .

قال ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

«آمن» (مصدر آمنین) به معنای هراس نداشتن و برخوردار بودن از اطمینان خاطر است _ که به مناسبت زمان (دوران قحطی) و مکان (ورود به مملکت دیگران) _ مصداق بارز از امنیت ، دغدغه معاش نداشتن و در امان بودن از ناحیه حکومت است.

ص: 226

18_ « عن الحسن بن اسباط قال : سألت أبا الحسن في كم دخل يعقوب من ولده على يوسف ؟ قال : في أحد عشر إنناً له . . . » ;

حسن بن اسباط گوید: از امام رضا(ع) سؤال کردم: یعقوب در میان چند نفر از فرزندانش وارد بر یوسف شد؟ حضرت فرمود: در میان یازده پسر خود . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 1,2,3,7,26

1_ یعقوب (ع) و خاندان او پس از مراسم استقبال به مصر وارد شدند و به بارگاه یوسف (ع) درآمدند .

قال ادخلوا مصر . . . و رفع أبويه على العرش

ترتیب ذکر میان «ادخلوا مصر» و جمله های «رفع أبويه على العرش . . .» گویای این نکته است که حقایق مطرح شده در آیه مورد بحث پس از ورود خاندان یعقوب به مصر، انجام گرفته است و کلمه «العرش» می رساند که آنان به دربار یوسف(ع) رفتند.

2_ یوسف (ع) در دیار مصر دارای تخت و بارگاه فرمانروایی بود .

و رفع أبويه على العرش

3_ یوسف (ع) پدر و مادرش را بر تخت فرمانروایی خویش نشاند .

و رفع أبويه على العرش

7_ برادران یوسف و خانواده های ایشان و نیز پدر و مادر او ، همگی بر او سجده بردند .

و رفع أبويه على العرش و خرّوا له سجّداً

«خرور» (مصدر خرّوا) به معنای سقوط کردن و بر زمین افتادن است و «سجّداً» جمع ساجد می باشد. مراد از ضمیر در «خرّوا» همانند «دخلوا على يوسف» و «ادخلوا» در آیه قبل برادران یوسف و خانواده های ایشان و نیز پدر و مادر اوست.

26_ یوسف (ع) به سخن خویش (دیگر بر شما برادرانم ملامتی روا نیست) متعهد و بدان وفادار بود .

لا تثریب علیکم الیوم . . . نزع الشیطن بینی و بین إختوی

یوسف(ع) در بیان سرگذشت خویش برای یعقوب(ع) از برادرانش _ که منشأ فراق و جدایی بودند _ گلایه ای نکرد و رفتار ناروای ایشان را یادآور نشد ؛ بلکه شیطان را عامل فسادی که میان او و برادرانش رخ داده بود دانست با این برخورد به آنچه در خطاب به برادرانش گفته بود (هیچ کس حق ندارد شما را سرزنش و ملامت کند) وفا کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ یوسف (ع)، پس از برشمردن احسان ها و نعمت های خدادادیش برای یعقوب (ع)، به ستایش خداوند و دعا به درگاه او پرداخت .

رب قد آتیتنی .. فاطر السموت و الأرض ... توفنی مسلماً و ألحقنی بالصر_لحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ تصمیم و عزم برادران یوسف بر توطئه و مکر علیه وی

إذ أجمعوا أمرهم و هم یمکرون

«اجماع» (مصدر أجمعوا) به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کاری شدن است. مراد از ضمیرهای جمع در جمله

«أجمعوا...» برادران یوسف است. گرچه این احتمال نیز بعید به نظر نمی رسد که مقصود از آن ضمیرها علاوه بر برادران، زلیخا و هیأت حاکمه مصر نیز باشد.

347- قصه یوسف (ع) قبل از محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 102 - 2

2_ سرگذشت یوسف (ع) ، سرگذشتی مهم در تاریخ بشریت و مخفی مانده بر مردمان تا پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ذلک من أنباء الغیب

«ذلک» اشاره به داستان یوسف (ع) و قضایای رخ داده در روزگار آن حضرت است ؛ یعنی: «ذلک النبأ من أنباء الغیب».

348- قضاوت در قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 2

2_ پاره شدن پیراهن یوسف (ع) محور و تکیه گاه کشف حقیقت ، در نظر داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا

و شهد شاهد... و هو من الصّـدقین

349- قضاوت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون (ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام

نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

«أولئک» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 4

4_ یوسف (ع) در سن جوانی، به قضاوت و داوری میان مردم توانا بود.

و لما بلغ أشدهً آتینَه حکماً و علماً

برخی از مفسران، «حکم» را به دانش معارف الهی، احکام شریعت، حکمت و قضاوت میان مردم تفسیر کرده اند و مراد از «علم» را، دانش تعبیر رؤیاها، تحلیل حوادث و درک مصالح و مفاسد دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 228

5_ محاکمه خطاکاران و قضاوت درباره آنان ، از اختیارات یوسف در زمان وزارتش در مصر

قالوا فما جزؤه إن کنتم کذبین

350- قوانین کیفری در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ حکومت مصر در زمان وزارت یوسف (ع) دارای تشکیلات و قوانین جزایی و قضایی بود .

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

351- کاردانی قاضی قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، شخصی فرزانه ، کاردان و عادل بود .

و شهد شاهد . . . و هو من الصّـدقین

پی بردن به حقیقت ماجرا با نحوه پارگی پیراهن ، دلالت بر هوشیاری و کاردانی داور دارد ، و از آن جایی که حق را ، علی رغم خویشی با زلیخا کتمان نکرد ، عدالت و حق پویی او به خوبی روشن می شود.

352- کارگزاران یوسف و تدبیر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ بی اطلاعی کارگزاران یوسف (ع) از طرح و نقشه وی (جاسازی کردن پیمانه در محموله بنیامین) برای جلوگیری از بازگشت بنیامین

جعل السقایه فی رحل أخیه ثم أذن مؤذّن

چنانچه کارگزاران یوسف (ع) از نقشه وی مطلع بودند، به سارق بودن فرزندان یعقوب تصریح و تأکید نمی کردند (انکم لسارقون). همچنین از اینکه یوسف (ع) خود جام را در محموله بنیامین قرار داد، این معنا استفاده می شود که او نمی خواست دیگران از نقشه وی

مطلع باشند.

353- کارگزاران یوسف (ع) و برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 229

3_ فرزندان یعقوب نزد کارگزاران یوسف به حسن سابقه و منزله بودن از فساد و سرقت شناخته شده بودند .

تالله لقد علمتم ما جننا لفسد فی الأرض و ما كنا سـرقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 2، 1

1_ کارگزاران یوسف به فرزندان یعقوب اعلام کردند که در صورت شناسایی سارق ، وی را مجازات خواهند کرد .

قالوا فما جزؤه إن كنتم كـذبین

2_ کارگزاران یوسف از متهمان (فرزندان یعقوب) خواستند ، تا خودشان کیفر سارق جام پادشاه را تعیین کنند .

قالوا فما جزؤه إن كنتم كـذبین

ضمیر در « جزاؤه» به سارق جامی شاهی ، که از جمله های قبل استفاده می شود ، برمی گردد.

354- کارگزاران یوسف (ع) و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 10

10_ یوسف (ع) و کارگزارانش به هنگام اقتدار و حکومت در مصر ، از هر گونه ظلم و ستم اجتناب می کردند .

قال معاذ الله ان .. . إنا إذا لظـلمون

مقصود یوسف از ضمیرهای متکلم مع الغیر «نا» و «نحن» در حقایقی که مطرح کرد (أن نأخذ . . . إنا إذا لظالمون) خود او و کارگزارانش می باشد.

355- کاروان یابنده یوسف و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 5، 6، 10، 11

5_ کاروان یابنده یوسف (ع) ، او را به عنوان کالای تجاری به همراه خود بردند .

«بضاعه» به مال و کالایی اطلاق می شود که برای تجارت قرار داده شده است.

6_ کاروانِ یابنده یوسف (ع) به منظور کالای تجارتي قرار دادن او، سعی در مخفی ساختن وی داشتند .

در فعل «أَسْرَوْا» (پنهان ساختند) معنای جعل و قرار دادن اشراب شده است؛ از این رو «بضاعه» را به عنوان مفعول دوم نصب داده است. معنای جمله نیز چنین می شود: یوسف(ع) را کالای تجارتي قرار دادند و او را پنهان ساختند.

10_ کاروانیان بردن یوسف (ع) را به بردگی، کاری نامشروع و غیرقانونی می دانستند .

چنان چه برده قرار دادن و فروش کودکی که پیدا شده امری مجاز و قانونی بود، مخفی ساختن یوسف(ع) (أَسْرَوْهُ بَضًّا عَه) وجهی نداشت.

11_ کاروان یابنده یوسف (ع) به خاطر کالا قرار دادن او، گنه کار و مستحق کیفر الهی شدند .

و أُسْرُوهُ بَضٌّ عَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

یادآوری علم خدا به اعمال بندگان ، می تواند کنایه از کیفردهی او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 1,2,3,4

1_ کاروانیان ، یوسف (ع) را به درهمهایی اندک و بهایی ناچیز فروختند .

و شروه بثمان بخش درهم معدوده

«شراء» (مصدر شروا) به معنای فروختن است و ضمیر فاعلی در «شروه» به «سیاره» باز می گردد. «بخس» مصدر به معنای اسم مفعول (مبخوس = ناقص و کم ارزش) می باشد. «ثمان بخش» ؛ یعنی، بهایی که نسبت به چیز خریداری شده کم ارزش تر باشد. «معدوده» به معنای شمرده شده و کنایه از اندک بودن است.

2_ همه اهل کاروان ، خود را نسبت به یوسف (ع) ذی نفع می پنداشتند و خویشان را مالک او می شمردند .

أُسْرُوهُ بَضٌّ عَهُ . . . و شروه بثمان

از آن جایی که کالا قرار دادن و نیز فروختن یوسف(ع) به کاروان نسبت داده شده است ، برداشت فوق استفاده می شود.

3_ کاروانیان یابنده یوسف (ع) ، به نگه داشتن او در نزد خویش ، رغبتی نداشتند .

شروه . . . و کانوا فیه من الزهدین

«زهد» رغبت نداشتن به چیزی به خاطر بی مقدار دانستن آن است. به نظر می رسد کاروانیان ، بیم آن داشتند که کار ناروایشان _ یعنی برده ساختن انسان یافت شده _ فاش شود. از این رو قیمتی ارزان برای او تعیین کردند ، تا هرچه زودتر به فروش رسد.

4_ تعجیل کاروانیان در فروش یوسف (ع) و بی رغبتی آنان در نگه داشتن وی ، دلیل فروختن او به بهایی ناچیز

و شروه بثمان بخش . . . و کانوا فیه من الزهدین

جمله «و کانوا . . .» به منزله تعلیل برای «شروه بثمان بخش» است ؛ یعنی ، چون رغبتی به [نگه داری] یوسف(ع) نداشتند ، او را به بهایی ناچیز فروختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 7

7_ بینا شدن یعقوب (ع) به وسیله پیراهن یوسف (ع)، کرامتی از یوسف

فألقوه علی وجه أبی یأت بصیراً

فعل «یأت» جواب امر «فألقوه» است و لذا با حرف شرطی مقدر مجزوم شده است. تقدیر کلام چنین می باشد: «إن تلقوه علی وجه أبی یأت بصیراً». این معنا گویای تأثیر پیراهن یوسف (ع) در بینا شدن چشم یعقوب (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 4,8

4_ چشمان یعقوب (ع) بلافاصله پس از قرار گرفتن پیراهن یوسف (ع) بر آن، فروغ گرفت و بینایش بازگشت.

ص: 231

ألقىه على وجهه فارتد بصيرًا

«ارتداد» (مصدر ارتد) به معنای بازگشتن چیزی و یا حالتی به صورت و حالت سابق خود است. حرف «فاء» در جمله «فارتد...» حاکی از دو معناست: 1_ ترتب و سببیت میان افکندن پیراهن و بینا شدن یعقوب(ع)، 2_ نبود فاصله و تراخی میان آن دو.

8_ ظهور کرامت و معجزه یوسف (ع) با شفا یافتن چشمان بی فروغ یعقوب (ع) به وسیله پیراهن او

ألقىه على وجهه فارتد بصيرًا

357- کرامت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 25

25_ سیمای یوسف (ع) ، نمایانگر بزرگواری و کرامت والای او بود .

إن هـِذا إلاّ ملک کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 13

13_ یوسف (ع) شخصیتی با عظمت ، بزرگوار و در اوج کرامت و آزادگی

قال الملك اتتونی به .. فسنله ما بال النسوه الّتی قطعن ایدیهنّ

358- کمالات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 20

20_ یوسف (ع) برخوردار از مقام های بلند معنوی و نایل شده به مراحل و درجاتی از کمال

نرفع درجـت من نشاء

359- کودکی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13_ رؤیای شگفت یوسف (ع) (سجده ستارگان ، ماه و خورشید) در سنین کودکی یا نوجوانی او بوده است .

قال ی_بنیّ

کلمه «بنیّ» تصغیر کلمه «ابن» می باشد و به ضمیر متکلم اضافه شده است. «ی_بنیّ» ؛ یعنی، ای پسر کوچک من.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 232

6_ یوسف (ع) به هنگام اجرای توطئه برادرانش علیه او، در سنین کودکی یا نوجوانی بوده است.

أرسله معنا غداً یرتع و یلعب

برداشت فوق، از فعل «یلعب» (بازی کند) به دست می آید؛ زیرا معمولاً بازی کردن را در مورد کودکان و نوجوانان به کار می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 10، 12

10_ یوسف (ع) در سنین کودکی، شایستگی دریافت وحی را دارا بود.

فلما ذهبوا به .. و أوحینا إلیه

12_ یوسف (ع) در سنین کودکی به نبوت رسید. *

و أوحینا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 1

1_ یوسف (ع) روزگار کودکی و نوجوانی را در خانه عزیز مصر به سر برد، تا به جوانی و رشد جسمی و عقلی رسید.

أکرمی مثنوی.. و لما بلغ أشده

کلمه «أشد» چنانچه لسان العرب از سیبویه نقل کرده _ جمع شدّه (توان و قدرت) است. بنابراین «أشد»؛ یعنی، توانها و قدرتهای متعدد که به مناسبت مورد، شامل توان جسمی و عقلی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 4

4_ یوسف (ع) در دوران کودکی اش به ناحق متهم به دزدی شده بود.

فقد سرق أخ له من قبل .. قال ... الله أعلم بما تصفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 3

3_ فرزندان یعقوب سختی معیشت و نابسامان بودن وضع مادی خاندان یعقوب را به یوسف گزارش کردند .

قالوا یٰـأیها العزیز مسّنا و أهلنا الضر و جننا ببضءه مزجیـه

361- گفتگوی جبرئیل با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 18

ص: 233

18_ « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) لما ألقى يوسف في الحبّ أتاه جبرئيل عليه السلام فقال له : يا غلام ، من ألقاك في هذا الحبّ ؟ قال : إخوتي . قال : ولمّ ؟ قال : لمودّه أبي إيتاي حسدوني ... » ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: هنگامی که یوسف(ع) در چاه افکنده شد، جبرئیل نزد او آمد و گفت: ای پسر! چه کسی تو را در این چاه افکند؟ گفت: برادرانم. جبرئیل گفت: چرا؟ گفت: چون پدرم مرا دوست می داشت، آنان بر من حسد ورزیدند...».

362- گفتگوی یوسف (ع) با پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 5

4_ یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر ، درباره رؤیای پادشاه ، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت مشاور ، به گفت و گو پرداختند .

وقال الملك ائتوني به أستخلصه لنفسي فلما كلمه

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف(ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند ؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف(ع) و نیز دعوت از یوسف(ع) به همکاری و مشاوره و .. بوده است.

5_ گفت و گوی یوسف (ع) با پادشاه در نخستین ملاقات ، موجب توجه بیشتر و اعتماد افزون تر پادشاه به او شد .

فلما كلمه قال إنك اليوم لدينا مكين أمين

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «کلمه» به یوسف(ع) و ضمیر مفعولی آن به پادشاه برگردد. ترتب جمله «قال إنك...» مؤید این نظر است و چون پادشاه پس از گفت و گوی یوسف(ع) با وی اظهار داشت: «إنك اليوم...»، معلوم می شود سخنان یوسف(ع) باعث توجه افزون تر پادشاه به او شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 16, 18, 3

1_ یوسف (ع) از پادشاه خواست وی را به وزارت کشاورزی مصر و تصدی انبارهای غله ، منصوب کند .

قال اجعلني على خزائن الأرض

از آن جا که یوسف(ع) در تعبیر رؤیای پادشاه بیان داشت که باید هفت سال با جدیت به امر کاشت و برداشت و ذخیره سازی ارزاق پردازند، چنین برمی آید که مقصود وی از «مرا بر گنجینه های زمین بگمار» این است که امور یاد شده را به من بسپار ؛ یعنی، امر کشت و برداشت (وزارت کشاورزی) و نیز انبارهای غله در اختیار من باشد.

3_ یوسف (ع) دلیل صلاحیت خویش برای تصدی امور غذایی مردم مصر را برای پادشاه بیان کرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

جمله «إنی حفیظ علیم» تعلیل برای «اجعلنی ..» است.

16_ «عن علی بن موسی الرضا (ع) : . . . ان یوسف (ع) . . . لما دفعته الضروره إلی تولی خزائن العزیز قال : اجعلنی علی خزائن الأرض . . . ؛

از امام رضا(ع) روایت شده است: . . . هنگامی که ضرورت ایجاب کرد ، یوسف سرپرستی خزاین عزیز مصر را بپذیرد گفت: «اجعلنی علی خزائن الأرض . . .».

18_ «عن أبی عبدالله (ع) أنه قال لقوم ممّن یظهرون الرّهد ویدعون الناس أن یكونوا معهم علی مثل الذی هم علیه من

ص: 234

التقشّف . . . أخبروني أين أنتم عن . . . يوسف النبي (ع) حيث قال لملك مصر: « اجعلني على خزائن الأرض . . . » فكان من أمره الذي كان أن اختار مملكه الملك و ما حولها إلى اليمن . . . فلم نجد أحداً عاب ذلك عليه . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده خطاب به گروهی که اظهار زهد می کردند و مردم را دعوت می نمودند که همانند آنان زندگی را بر خود سخت گیرند . . . فرمود: مرا خبر دهید شما درباره یوسف پیغمبر(ع) چگونه می اندیشید که او به پادشاه مصر گفت: «اجعلنی علی خزائن الأرض...»؟ پس کار یوسف به آن جا رسید که همه کشور پادشاه و اطراف آن تا یمن را در اختیار گرفت ... در عین حال نیافتیم کسی را که این را بر او عیب گرفته باشد ...».

363- گواه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 13

13_ « عن علی بن الحسین (ع) : . . . قال یوسف وإله یعقوب ما أردت بأهلك سوء بل هی راودتنی عن نفسی فسل هذا الصبی . . . و كان عندها من أهلها صبی زائر لها فانطق الله الصبی لفصل القضاء فقال : . . . انظر إلى قميص یوسف . . . ;

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . یوسف گفت: به خدای یعقوب قسم! من قصد بد درباره همسر تو نداشتم. او مرا به خودش دعوت کرد، پس تو از این کودک پرس - کودکی از بستگان آن زن نزد او بود که به دیدنش آمده بود - پس خدا آن کودک را برای قطع داوری به سخن درآورد و گفت: ... به پیراهن یوسف نگاه کن ...».

364- گواهان صداقت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 5

5_ عزیز مصر برادرش بنیامین را شهادی بر صدق دعوای خویش (من یوسفم) دانست .

قال أنا یوسف و هذا أخي

جمله «هذا أخي» می تواند علاوه بر اینکه تمهیدی برای «قد منّ الله» باشد به عنوان شهادی بر ادعای عزیز مصر که خود را یوسف معرفی کرده نیز باشد. گویا به برادرانش می گوید: اگر تردید دارید که من یوسفم، در چهره من و بنیامین بنگرید، اخوت ما را در خواهید یافت.

365- گواهی بر عفت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 3

3_ زلیخا نزد زنان اشراف ، به پاکدامنی و عفت یوسف (ع) و نپذیرفتن تقاضای او (درخواست وصال) شهادت داد .

لقد روده عن نفسه فاستعصم

عصمت و استعصام ، هر دو گویای امتناع و رزیدن و نپذیرفتن می باشند ؛ با این تفاوت که استعصام حاکی از مبالغه است. بنابراین «فاستعصم» ؛ یعنی، یوسف(ع) بشدت با تقاضای من مخالفت کرد و بر عفت خویش اصرار ورزید.

ص: 235

366- لاوی و تبعید یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 2

2_ لاوی برخلاف دیگر برادرانش ، با توطئه علیه یوسف (ع) و دور ساختن او از نزد پدرشان یعقوب (ع) موافق نبود .

لاقتلوا یوسف و ألقوه فی غیبت الجب . . . إن کنتم فاعلین

جمله شرطی «إن کنتم فاعلین» (اگر بر توطئه علیه یوسف (ع) مصمم هستید) می رساند که لاوی با انجام توطئه موافق نبود. لازم به ذکر است که جواب جمله شرطی (إن کنتم...) معنایی است که از «ألقوه...» استفاده می شود؛ یعنی، «إن کنتم فاعلین فألقوه فی غیبت الجب».

367- لاوی و قتل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 1,4

1_ یکی از برادران یوسف (لاوی) در جلسه توطئه ، سایر برادران را از کشتن او برحذر داشت .

قال قائل منهم لاقتلوا یوسف

مفرد بودن کلمه «قائل» گویای این است که تنها یکی از برادران یوسف با کشتن وی مخالفت کرد و او بر اساس روایتی که در پایان آیه خواهد آمد، «لاوی» بوده است.

4_ لاوی با پیشنهاد خود (انداختن یوسف به چاه) درصدد حفظ جان یوسف (ع) و پیشگیری از کشته شدن او بود .

لاقتلوا یوسف . . . و ألقوه فی غیبت الجب یلتقطه بعض السیّاره

پیشنهاد لاوی مبنی بر اینکه یوسف را در چاهی بر سر راه کاروانها بیفکنید، در مقابل این نظر که او را در بیابانی رها سازید (أو اطرحوه أرضاً) و نیز، تصریح به اینکه کاروانی او را بیابد (یلتقطه بعض السیّاره) دلالت می کند که وی درصدد پیشگیری از تلف شدن یوسف (ع) و از میان رفتن او بوده است.

368- لاوی و نجات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 4,6

4_ لاوی با پیشنهاد خود (انداختن یوسف به چاه) درصدد حفظ جان یوسف (ع) و پیشگیری از کشته شدن او بود .

لا تقتلوا يوسف . . . و ألقوه في غيـبـ الجب يلتقطه بعض السـيـاره

پیشنهاد لاوی مبنی بر اینکه یوسف را در چاهی بر سر راه کاروانها بیفکنید، در مقابل این نظر که او را در بیابانی رها سازید (أو اطرحوه أرضاً) و نیز، تصریح به اینکه کاروانی او را بیابد (يلتقطه بعض السـيـاره) دلالت می کند که وی درصدد پیشگیری از تلف شدن یوسف(ع) و از میان رفتن او بوده است.

6_ لاوی قرار دادن یوسف (ع) را در چاه ، مقدمه دستیابی کاروان ها به یوسف (ع) و مایه نجات او از مرگ می دید .

ص: 236

يلتقطه بعض السياره

التقاط (مصدر يلتقطه) به معنای یافتن و برگرفتن است.

369- لاوی و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 3

3_ لاوی به برادرانش پیشنهاد کرد اگر مصمم بر دور ساختن یوسف هستند او را در نهانگاه چاهی در مسیر کاروان ها بیفکنند .

قال قائل منهم لا تقتلوا يوسف و ألقوه فی غیـبت الجب يلتقطه بعض السياره

«جبّ» به معنای چاه است و برخی از اهل لغت برآنند که «جبّ» به چاه عمیق و پر آب گفته می شود. در مجمع البیان آمده است: «غیـبت الجب» حفره و یا طاق مانندی است که بالای آب چاه قرار می دهند و «سیاره» به گروهی که مسافرت می کنند (کاروان) اطلاق می شود.

370- لیاقت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 10

10_ یوسف (ع) در سنین کودکی ، شایستگی دریافت وحی را دارا بود .

فلما ذهبوا به . . . و أوحینا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 3,4,6

3_ یوسف (ع) دلیل صلاحیت خویش برای تصدی امور غذایی مردم مصر را برای پادشاه بیان کرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

جمله «إنی حفیظ علیم» تعلیل برای «اجعلنی . . .» است.

4_ یوسف (ع) بر حفظ ذخایر مالی و حراست انبار های غذایی از حیف و میل شدن ، توانا بود .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

6_ یوسف (ع) بر به کارگیری توان و دانش خویش در امرکشت و برداشت و ذخیره سازی غلات و توزیع آنها تأکید کرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

جمله «إنی حفیظ علیم» علاوه بر اینکه حاکی از توان و دانش یوسف(ع) بر امور یاد شده است ، دلالت بر این نیز دارد که وی دانش و توانایی اش را در اموری که به او سپرده شود ، به کار می گیرد و بدان متعهد می شود.

ص: 237

371- مادر یوسف (ع) در دربار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 3

3_ یوسف (ع) پدر و مادرش را بر تخت فرمانروایی خویش نشاند .

و رفع أبویه علی العرش

372- مادر یوسف (ع) در مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 8

8_ مادر یوسف به هنگام کوچ خاندان یعقوب از کنعان به مصر زنده بود .

فلما دخلوا علی یوسف ءاوی إلیه أبویه

373- مجازات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 16

16_ زندانی کردن یوسف (ع) و یا شکنجه او ، مجازات پیشنهادی زلیخا به عزیز مصر

ما جزاء من أراد بأهلک سوءًا إلا أن یسجن أو عذاب ألیم

374- محافظت از یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 8

8_ فرزندان یعقوب در حضور او ، با تأکیدی فراوان مراقبت از یوسف (ع) را برعهده گرفتند .

و إنا له لحفظون

تأکید فراوان ، از آوردن جمله اسمیه به همراه «إِنَّ» و «لَا» تأکید استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 5,7

5_ ترسیدن بر جان یوسف (ع) از حمله گرگها، از دلایل مخالفت یعقوب (ع) با فرستادن یوسف به همراه فرزندان

قال إني . . . أخاف أن يأكله الذئب

7_ غفلت برادران از حراست یوسف (ع) در صحرا، دور از انتظار یعقوب (ع) نبود.

أخاف أن يأكله الذئب وأنتم عنه غفلون

ص: 238

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 9

9_ یعقوب (ع) در پی تعهد فرزندانش بر محافظت از یوسف (ع) به آنان اطمینان کرد و به حفاظت آنان دل بست .

كما أمنتکم علی أخیه من قبل

375- محبت یعقوب (ع) به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 6

6_ رابطه یوسف (ع) و پدرش یعقوب (ع) ، رابطه ای صمیمانه و سرشار از محبت بود .

إذ قال یوسف لأبیه یـأبت . . . یـبنی

تعبیر «یـأبت» (ای پدرم) در کلام یوسف (ع) و «یـبنی» (ای پسرک من) در کلام یعقوب (ع) ، حاکی از اظهار علاقه آن دو به یکدیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 14

14_ رابطه یوسف (ع) و پدرش یعقوب (ع) ، رابطه ای صمیمانه و سرشار از محبت بود .

یـأبت . . . قال یـبنی لاتقصص رءیاک

تعبیر «یـأبت» (ای پدرم) در کلام یوسف (ع) و «یـبنی» (ای پسرک من) در کلام یعقوب (ع) حاکی از علاقه آن دو به یکدیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 3،4،5،6،9،13،15

3_ یوسف (ع) و بنیامین محبوب تر از دیگر فرزندان یعقوب در نزد آن حضرت

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب إلی أبینا

مراد از «أخوه» چنانچه مفسران گفته اند بنیامین است.

4_ یوسف (ع) محبوب تر از بنیامین در نزد یعقوب (ع)

إذ قالوا لـيوسف وأخوه أحب إلى أبينا

برداشت فوق، از تقدیم «یوسف» بر برادرش «بنیامین» استفاده شده است.

5_ شایستگی های معنوی یوسف (ع) و فضیلت های خدادادی وی، عامل محبت فراوان یعقوب (ع) به او بود.

كذلك يجتبيك ربك .. ليوسف وأخوه أحب إلى أبينا منا

بیان مسأله محبت افزون تر یعقوب(ع) به یوسف(ع)، پس از بیان ویژگیهای یوسف (و کذلک یجتبیک ..)، اشاره به ریشه محبت افزون تر یعقوب(ع) به یوسف(ع) دارد.

6_ همه فرزندان یعقوب محبت افزون تر او به یوسف (ع) و بنیامین را احساس می کردند و بر آن رشک می بردند.

إذ قالوا لـيوسف وأخوه أحب إلى أبينا منا

ضمیر در «قالوا» به «إخوته» در آیه قبل بر می گردد؛ یعنی، همه آنان چنین گفتند و بر این نظر اتفاق داشتند.

ص: 239

9_ لطف و محبت افزون تر یعقوب (ع) به یوسف (ع) و بنیامین و شایسته نبودن آن دو برای آن لطف و محبت، از سخنان و پیش درآمد های جلسه مشورتی برادران یوسف علیه وی

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إلى أبينا منا ونحن عصبة إن أبانا لفي ضلِّل مبین

13_ محبت فراوان یعقوب (ع) به یوسف (ع) و بنیامین، خطا و لغزشی روشن از دیدگاه دیگر فرزندان او

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب . . . إن أبانا لفي ضلِّل مبین

15_ «عن علی بن الحسین (ع) . . . فلما رأى يوسف الرؤيا وأصبح يقصّها على أبيه يعقوب، فاعتم يعقوب لما سمع من يوسف مع ما أوحى الله عزوجل إليه أن استعد للبلاء . . . و خاف أن يكون ما أوحى الله عزوجل إليه من الإستعداد للبلاء هو في يوسف خاصّه فاشتدت رفته عليه من بين ولده فلما رأى إخوه يوسف ما يصنع يعقوب بيوسف و تكرمته إياه وإثارة إياه عليهم إشتد ذلك عليهم . . . وقالوا : إن يوسف وأخاه « أحب إلى أبينا منا » . . . ;

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . هنگامی که یوسف (ع) آن خواب را دید و بامداد برای یعقوب بازگو کرد، یعقوب به خاطر آنچه از یوسف شنید با آنچه خدای عزوجل به او وحی کرد که آماده بلا باش غمگین شد . . . و ترسید که آن بلا بالخصوص در مورد یوسف باشد. از این رو مهربانی او از میان برادران به یوسف زیادتر شد؛ چون برادران رفتار یعقوب را نسبت به یوسف دیدند که او را گرامی می دارد و بر آنان ترجیح می دهد، بر آنان گران آمد . . . و گفتند: یوسف و برادرش نزد پدر ما از ما محبوب ترند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 3

3_ یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع) بسیار علاقه مند بود و از فراق او آزرده خاطر و محزون می شد .

قال إني ليحزني أن تذهبوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 95 - 2

2_ بستگان یعقوب با سوگند، وی را به کژروی و ارتکاب خطا در برتر دانستن یوسف (ع) و محبت بیش از حد به وی متهم کردند .

إنك لفي ضلِّل لك القديم

376- محبت یوسف (ع) به مادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ یوسف (ع) با اظهار محبتی ویژه به پدر و مادر خویش ، آنان را در کنار خود جای داد .

فلما دخلوا علی یوسف ءاوی إلیه أبویه

377- محبت یوسف (ع) به یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 240

8 - یوسف - 12 - 4 - 6

6_ رابطه یوسف (ع) و پدرش یعقوب (ع) ، رابطه ای صمیمانه و سرشار از محبت بود .

إذ قال يوسف لأبيه يـأبت . . . يـبنی

تعبیر «یـأبت» (ای پدرم) در کلام یوسف(ع) و «یـبنی» (ای پسرک من) در کلام یعقوب(ع) ، حاکی از اظهار علاقه آن دو به یکدیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 14

14_ رابطه یوسف (ع) و پدرش یعقوب (ع) ، رابطه ای صمیمانه و سرشار از محبت بود .

یـأبت . . . قال یـبنی لاتقصص رءیاک

تعبیر «یـأبت» (ای پدرم) در کلام یوسف(ع) و «یـبنی» (ای پسرک من) در کلام یعقوب(ع) حاکی از علاقه آن دو به یکدیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 7

7_ یوسف (ع) با اظهار محبتی ویژه به پدر و مادر خویش ، آنان را در کنار خود جای داد .

فلما دخلوا علی یوسف ءاوی إلیه أبویه

378- محدوده اختیارات یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 5

5_ محاکمه خطاکاران و قضاوت درباره آنان ، از اختیارات یوسف در زمان وزارتش در مصر

قالوا فما جزؤه إن کنتم کـذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 10، 7

7_ نگاه داشتن بنیامین در مصر حتی به جرم سرقت ، بر طبق قوانین جزایی پادشاه مصر ، برای یوسف (ع) مجاز نبود .

ما کان لیأخذ آخاه فی دین الملک

دین به معنای آیین و روش است و مراد از آن به اعتبار اضافه شدنش به «ملک» قوانین و مقررات حاکم بر مصر می باشد. قابل ذکر است که به قرینه «فما جزاؤه...» در آیه 74، اگر سارق می خواست بر اساس آیین خودش تنبیه شود، قاضی و حاکم مصر می توانست بر آن اساس حکم کند.

10_ یوسف (ع) در زمان وزارتش ، نمی توانست با قوانین و مقررات حکومت مصر مخالفت کند .

ما کان لیأخذ آخاه فی دین الملک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 241

11_ یوسف (ع) دارای اختیاراتی ویژه در دخل و تصرف بیت المال و بذل و بخشش آذوقه های ذخیره شده

و جننا بیض_عه مزجیه فأوف لنا کیل و تصدق علینا

379- محدوده حکومت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 6

6_ قلمرو حکومتی یوسف (ع) محدود بود و فراگیر همه سرزمین ها نمی شد .

قد اتیتنی من الملک

برداشت فوق با توجه به اینکه «من» در «من الملک» برای تبعیض است ، استفاده شده است.

380- محدوده علم یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 19

19_ دانش یوسف (ع) به تعبیر و تأویل رؤیا ها و تحلیل رخدادها ، دانشی مطلق و نامحدود نبود .

ولنعلمه من تأویل الأحادیث

برداشت فوق، با توجه به «من» _ که برای تبعیض است _ استفاده می شود. بنابراین «ولنعلمه ...» ; یعنی: تا تحلیل بخشی از حوادث و تأویل برخی و یا نوعی از رؤیاها را به او یاد دهیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 9

9_ دانش یوسف (ع) به تعبیر و تأویل رؤیا ها و تحلیل حوادث و رخدادها ، دانشی مطلق و نامحدود نبود .

علمتني من تأویل الأحادیث

برداشت فوق با توجه به «من» که برای تبعیض است ، استفاده می شود.

381- محکومیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 9،10

9_ یوسف (ع)، برای زمانی محدود و نامعلوم محکوم به زندان شد .

لیسجنه حتی حین

10_ محکومیت یوسف (ع) به زندان تا زمان فرو نشستن غائله زلیخا و دیگر زنان *

لیسجنه حتی حین

ص: 242

382- محمد (صلی الله علیه و آله) و قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 3 - 9

9_ پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پیش از نزول قرآن و سوره یوسف، از داستان حضرت یوسف اطلاعی نداشت.

نقص... بما أوحینا... و إن كنت من قبله لمن الغفلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 102 - 3,5,6

3_ خداوند، داستان یوسف (ع) را از طریق وحی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) تشریح کرد.

ذلک من أنباء الغیب نوحیه إلیک

5_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش از نزول قرآن، از خصوصیات و حقایق داستان یوسف (ع) اطلاعی نداشت.

و ما كنت لדיهم إذ أجمعوا أمرهم

جمله «ما كنت لדיهم» (نزد آنان نبود) کنایه از بی خبر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از داستان یوسف (ع) است.

6_ آگاه نبودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حقایق داستان یوسف پیش از نزول قرآن، دلیلی روشن بر الهی بودن قرآن

ذلک من أنباء الغیب نوحیه إلیک و ما كنت لדיهم

جمله حالیه «و ما كنت لדיهم» به منزله تعلیل برای «نوحیه إلیک» است؛ یعنی، از نشانه های این حقیقت که قرآن وحی الهی است آن

است که تو از داستان یوسف (ع) بی خبر بودی؛ ولی آن را به بهترین وجه آوردی و این جز از طریق وحی امکان پذیر نبود.

383- مدبر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 23

23_ حوادث و مراحل زندگانی یوسف (ع)، به تدبیر و فرمان خداوند تحقق می یافت.

و كذلك مکنا لیوسف فی الأرض... والله غالب علی أمره

از مصداقهای مورد نظر برای «أمره» _ به قرینه «كذلك مَكَّنَّا لِيُوسُفَ» _ تدبیر امور یوسف(ع) است. برخی بر آنند که ضمیر در «أمره» به یوسف برمی گردد. بر این اساس جمله «والله غالب على أمره» (خداوند بر امور یوسف(ع) غلبه دارد و تدبیر امور او در اختیار خداست) در برداشت فوق صراحت بیشتری دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 20

20_ یوسف (ع) در برابر زلیخا تصریح کرد که تنظیم جریان زندگی او، به عنایت و تدبیر خداوند بوده است.

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

ضمیر در «إنه» به «الله» باز می گردد و در برداشت فوق، جمله «إنه ربی» تعلیل برای «معاذ الله» گرفته شده است. بر این

ص: 243

اساس مفاد جمله فوق، چنین می شود: من [از این امر فریبنده] به خدا پناه می برم و او مرا یاری خواهد کرد؛ زیرا او مدبر امور من و تربیت کننده من است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 17

17_ یوسف (ع) در پیامش به پادشاه مصر، خداوند را رب و مدبر خویش معرفی کرد.

فَسئله ما بال النسوه . . . إن ربی بکیدهنّ علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 30

30_ سرگذشت یوسف (ع) (خروج او از زندان، پایان فراق او با بستگان و . . .) بر اساس تدبیر عالمانه و حکیمانه خداوند رقم می خورد.

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم

384- مدت زندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 9, 10, 12

9_ یوسف (ع)، برای زمانی محدود و نامعلوم محکوم به زندان شد.

لیسجننه حتی حین

10_ محکومیت یوسف (ع) به زندان تا زمان فرو نشستن غائله زلیخا و دیگر زنان*

لیسجننه حتی حین

12_ «عن الصادق (ع): انه قال: دخل یوسف السجن وهو ابن اثنتی عشر سنه و مکث فیه ثمان عشر سنه . . .»

از امام صادق (ع) روایت شده: که فرمود: یوسف در سن دوازده سالگی وارد زندان شد و هیجده سال در زندان ماند . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13_ یوسف (ع) پس از آزادی ساقی پادشاه، سالیانی دیگر، گرفتار زندان بود.

فلبث فی السجن بضع سنین

«بضع» به معنای «چند» و کنایه از عددی مبهم بین 3 تا 10 می باشد.

16_ «عن أبی عبداللہ (ع) فی قول اللہ تعالیٰ: «فلبث فی السجن بضع سنین» قال: سبع سنین؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: «فلبث فی السجن بضع سنین» روایت شده که فرمود: [مراد از بضع سنین] هفت سال است».

ص: 244

385- مدت فراق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 15

15_ کمترین فاصله زمانی میان آخرین برخورد یوسف (ع) با برادران خویش تا ملاقات آنان با وی ، حدود بیست سال بوده است .

یرتع و یلعب . . . و لما بلغ أشده ... فلبث فی السجن بضع سنین... تزرعون سبع ... و

محاسبه مراحل که یوسف (ع) در مصر بسر برد، حدود بیست سال می شود؛ زیرا کودکی حداکثر ده ساله بود که به دست کاروانیان افتاد و جمله «یرتع و یلعب» و نیز «أخاف أن يأكله الذئب» دلالت بر این معنا دارد. در خانه زلیخا به جوانی و رشد رسید (لما بلغ أشده) که این فاصله حدود هشت تا ده سال می شود. بیش از سه سال نیز (بضع سنین) در زندان بسر برد و هفت سال دوران پس از زندان را به وزارت اشتغال داشت و طبعاً یک سال پس از قحطی برادرانش به وی مراجعه کردند. مجموعه اینها حدوداً بیست سال می شود.

386- مدح یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 8

8_ یوسف (ع) ، برخوردار از عفتی اعجاب برانگیز و درخور برترین ستایش

قلن ح_ش لله

«حاش لله» سخنی است که از شدت شگفت زدگی حکایت دارد.

387- مراحل عمر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 1

1_ یوسف (ع) روزگار کودکی و نوجوانی را در خانه عزیز مصر به سر برد ، تا به جوانی و رشد جسمی و عقلی رسید .

أکرمی مئوی... و لما بلغ أشده

کلمه «أشد» چنان چه لسان العرب از سیبویه نقل کرده _ جمع شده (توان و قدرت) است. بنابراین «أشد» ؛ یعنی ، توانها و قدرتهای متعدد که به مناسبت مورد ، شامل توان جسمی و عقلی است.

388- مربی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 17

17_ یوسف (ع) در پیامش به پادشاه مصر، خداوند را رب و مدبر خویش معرفی کرد.

فستله ما بال النسوه . . . إن ربی بکیدهنّ علیم

ص: 245

389- مردسالاری در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 10

10_ سیادت و آقایی مرد بر همسر خویش در عصر یوسف (ع)

و ألفیا سیدها لدا الباب

390- مرگ یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 5

5_ برادران یوسف بر این باور بودند که یوسف (ع) از میان رفته و نابود شده است .

فقد سرق أخ له من قبل

«من قبل» می تواند متعلق به «سرق» باشد. بر این اساس جمله «فقد سرق...» چنین معنا می شود: او برادری داشت که پیش از این دزدی کرده بود. همچنین می تواند متعلق به مضمون «أخ له» باشد. بر این مبنا جمله چنین معنا می شود: او پیشتر برادری داشت که دزدی کرده بود. بر این فرض قید «من قبل» حاکی است که برادران یوسف می پنداشتند که یوسف (ع) از میان رفته است.

391- مسلمانان صدر اسلام و قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 3 - 10

10_ مردم عصر بعثت ، ناآگاه به سرگذشت یوسف (ع) پیش از نزول قرآن

وإن كنت من قبله لمن الغـفلین

«إن» در جمله فوق مخففه است و مراد از «الغافلین» مردم عصر بعثت می باشد. بنابراین مفاد جمله «إن كنت...» چنین می شود: تو نیز ای پیامبر! پیش از نزول قرآن همانند سایر مردم ، از داستان یوسف بی خبر بودی.

392- مصر در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12_ مصر ، دیاری بهره مند از امنیت در عصر یوسف (ع)

ادخلوا مصر إن شاء الله آمین

ص: 246

393- مصر باستان در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 8

8_ مصر مرکز مراجعه مردم آبادی های مجاور برای تهیه آذوقه ، در قحطی هفت ساله عصر یوسف (ع) .

و جاء إخوه یوسف . . . و لما جهزهم بجهازهم

394- مصریان باستان و نیاکان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 14

14_ ناشناخته بودن حسب و نسب یوسف (ع) نزد عموم مصریان

فعر فهم و هم له منکرون

اگر عموم مردم مصر می دانستند که یوسف (ع) از کدام قبیله، جامعه و دودمان است طبعاً به گوش برادران وی نیز می رسید و یوسف (ع) برای آنان ناشناخته نمی ماند.

395- مطالعه قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 3 - 6

6_ مطالعه و دقت در داستان یوسف ، مایه دریافت حقایق و معارف الهی است .

إنا أنزلناه قرءاً عربیاً لعلکم تعقلون. نحن نقص علیک أحسن القصص

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط میان جمله «لعلکم تعقلون» با «نحن نقص علیک» است.

396- معجزه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 8

8_ ظهور کرامت و معجزه یوسف (ع) با شفا یافتن چشمان بی فروغ یعقوب (ع) به وسیله پیراهن او

أَلْقِيهِ عَلٰى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا

ص: 247

397- معرفی یوسف (ع) به بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 3

3- یوسف (ع) در نشستی با بنیامین و به دور از حضور دیگر برادرانش، خود را به وی شناساند.

قال إني أنا أخوك

از آیات قبل و آیات بعد معلوم می شود که یوسف(ع) از اینکه برادرانش وی را بشناسند، امتناع داشت. بنابراین انجام معرفی خود به بنیامین در خفای از برادران بوده است. فصل جمله «قال...» از ما قبل می تواند اشاره به این داشته باشد که سخن یوسف(ع) با برادرش در مقامی غیر از مقام ورود برادرانش بر وی انجام گرفته است.

398- معلم یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 22

22- حکیمانه بودن افعال خدا و آگاهی او به ویژگی های یوسف (ع)، موجب شد تا او را برگزیند و تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث را به آن حضرت بیاموزد.

يجتبيك ربك .. إن ربك عليم حكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 16، 15

15- خداوند، آموزگار یوسف در تفسیر و تحلیل حوادث و تعبیر رؤیاها

ولنعلمه من تأويل الأحاديث

16- آموزش تحلیل رخدادها و تأویل رؤیاها، هدف تقدیر الهی از کشاندن یوسف به خانه عزیز مصر

كذلك مكّنا ليوسف في الأرض ولنعلمه من تأويل الأحاديث

«لام» در «لنعلمه» لام غایت است و بیانگر غرض و هدف متعلق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 9

9_ خداوند، آموزنده علم غیب به یوسف (ع)

ذلکما مما علمنی ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 7

7_ پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد

ذلکما مما علمنی ربی اِنی ترکت . . . واتبعت مله اباؤی

جمله «اتبعت . . .» عطف بر «ترکت» در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند

ص: 248

شدن یوسف(ع) از علوم الهی ، نقش داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 10

10_ خداوند ، آموزگار یوسف (ع) در تأویل و تحلیل رؤیا ها و حوادث

رب قد ... علمتی من تأویل الأحادیث

399- مقاطع پنهان قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 102 - 8

8_ جلسه توطئه و مکر برادران یوسف علیه او ، مخفی مانده ترین قسمت داستان یوسف (ع) تا پیش از نزول قرآن

إذ أجمعوا أمرهم وهم يمكرون

یاد کردن از این قسمت داستان یوسف (جلسه توطئه و مکر برادران علیه وی) پس از بیان اینکه داستان یوسف از اخبار غیبی است ، می تواند اشاره به این معنا باشد که این قسمت داستان از مخفی مانده ترین قسمت های آن می باشد.

400- مقامات معنوی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 20

20_ یوسف (ع) برخوردار از مقام های بلند معنوی و نایل شده به مراحل و درجاتی از کمال

نرفع درجَت من نشاء

401- مقامات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتاهم الكتب والحكم والنبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 2

2_ رؤیای یوسف گویای آن بود که به مقامی رفیع نایل خواهد شد و بر برادرانش سیادت خواهد یافت .

ص: 249

ی_بنی لاتقصص رءیاک علی إخوتک فیکیدوا

از اینکه برادران یوسف در صورت شنیدن رؤیایش درصدد ضربه زدن به او برمی آمدند ، دو نکته روشن می شود: 1_رتبه و منزلت والای یوسف(ع) ؛ 2- آشنایی برادران او به تعبیر و تأویل رؤیا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 12، 1

1_ رؤیای یوسف (ع) حاکی از برگزیده شدنش از ناحیه خدا و خالص شدن او برای خداوند بود .

و کذلک یجتیبک ربک

«اجتباء» به معنای گزینش کردن و برای خود خالص ساختن است. بنابراین «یجتیبک ربک» ؛ یعنی ، پروردگارت تو را برمی گزیند و برای خویش خالص می گرداند ، به طوری که نصیبی در تو برای غیر او نخواهد بود.

12_ خداوند به واسطه یوسف (ع) ، نعمت کامل و تمام خویش را بر خاندان یعقوب ارزانی داشت .

و کذلک .. و یتم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

یوسف(ع) از خاندان یعقوب(ع) بود و «آل یعقوب» شامل او نیز می شد. بنابراین آوردن «علیک» و عطف کردن «آل یعقوب» بر آن، می تواند حاکی از نکته ای باشد که در برداشت فوق آمده است. قابل ذکر است که تأویل ستارگان، ماه و خورشید بر برادران و پدر و مادر یوسف(ع) مؤید آن نکته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 10، 12

10_ یوسف (ع) در سنین کودکی ، شایستگی دریافت وحی را دارا بود .

فلما ذهبوا به .. و أوحینا إلیه

12_ یوسف (ع) در سنین کودکی به نبوت رسید . *

و أوحینا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 6

6_ یوسف (ع) در سن جوانی و برخوردار شدن از رشد، به مقام نبوت نایل گردید .

و لما بلغ أشدهً آتینَه حکماً و علماً

برداشت فوق، بر اساس نظر برخی از مفسران است که «حکم» را به مقام نبوت و «علم» را به دانش شریعت، تفسیر کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 16، 6

6_ یوسف (ع)، در عنفوان جوانی از ارتکاب هر گناه کوچک و بزرگی، مصون و معصوم بود .

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء إنه من عبادنا المخلصین

16_ « عن الرضا (ع) : لقد همّت به و لولا أن رأى برهان ربّه لهمّ بها كما همّت به ، لـكّنه كان معصوماً ، والمعصوم لا يهّم بذنب . . . » ;

از امام رضا(ع) روایت شده است: آن زن قصد یوسف کرد و اگر یوسف برهان پروردگارش را ندیده بود، قصد آن زن می کرد

ص: 250

همان گونه که زن او را قصد کرد؛ ولی یوسف معصوم بود و معصوم قصد گناه نمی کند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 7

7_ شناساندن ارزش و مقام یوسف (ع) به مردم، از انگیزه های ساقی برای مراجعه به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

لعلی أرجع إلى الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 2

2_ یوسف (ع) در سرزمین مصر به منزلتی والا و قدرتی بلامنازع دست یافت .

مَكَّنَا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُونَ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ

«تمکین» (مصدر مَكَّنَا) به معنای مکان دادن و نیز به معنای قدرت بخشیدن است. مناسبت حکم و موضوع و نیز قید «فی الأرض» می رساند که معنای دوم اراده شده است. بنابراین «مَكَّنَا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ»؛ یعنی، به یوسف در سراسر سرزمین مصر قدرت و سلطنت بخشیدیم. و «حَيْثُ يَشَاءُ» حاکی از نبود قدرتی در برابر اوست.

402- مکان استقبال یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 5

5_ یوسف (ع) در بیرون شهر مصر، جایگاهی را برای مراسم استقبال از خاندانش تدارک دید .

فلما دخلوا على يوسف

جمله «آن گاه که بر یوسف (ع) وارد شدند» (فلما دخلوا على يوسف) می رساند که یوسف (ع) در ساختمان و یا چادرهایی منزل گرفته بود. در غیر این صورت واژه ورود و دخول جایگاهی نداشت؛ بلکه کلمه ملاقات و مانند آن مناسب می نمود.

403- مکذبان حیات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 94 - 7

7_ خانواده یعقوب، اظهارات او را درباره زنده بودن یوسف (ع)، انکار می کردند.

قال أبوهم . . . لولا أن تقنّدون

روشن است که جمله «إني لأجد . . .» نمی تواند بیانگر جواب «لولا . . .» باشد؛ زیرا یعقوب (ع) را چه به سستی اندیشه متهم می کردند یا نمی کردند، بوی یوسف (ع) را شنیده بود. بنابراین جواب شرط محذوف است و قرینه های حالی و مقامی می تواند مؤید این احتمال باشد که جواب شرط جمله ای است نظیر «لما كذبتُموني و . . .» (مرا تکذیب نمی کردید و نزدیک بودن وصال یوسف (ع) را باور می کردید).

ص: 251

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 102 - 7,8,9

7_ تصمیم و عزم برادران یوسف بر توطئه و مکر علیه وی

إذ أجمعوا أمرهم وهم يمكرون

«اجماع» (مصدر أجمعوا) به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کاری شدن است. مراد از ضمیرهای جمع در جمله «أجمعوا...» برادران یوسف است. گرچه این احتمال نیز بعید به نظر نمی رسد که مقصود از آن ضمیرها علاوه بر برادران، زلیخا و هیأت حاکمه مصر نیز باشد.

8_ جلسه توطئه و مکر برادران یوسف علیه او، مخفی مانده ترین قسمت داستان یوسف (ع) تا پیش از نزول قرآن

إذ أجمعوا أمرهم وهم يمكرون

یاد کردن از این قسمت داستان یوسف (جلسه توطئه و مکر برادران علیه وی) پس از بیان اینکه داستان یوسف از اخبار غیبی است، می تواند اشاره به این معنا باشد که این قسمت داستان از مخفی مانده ترین قسمتهای آن می باشد.

9_ بیان قرآن درباره مکر ها و توطئه های برادران یوسف، زلیخا و هیأت حاکمه مصر علیه او، دلیلی بس روشن بر وحی بودن و الهی بودن آن

ما كنت لديهم إذ أجمعوا أمرهم وهم يمكرون

جمله «و ما كنت لديهم...» به منزله تعلیل برای «ذلک من أنباء الغیب...» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 103 - 4

4_ خداوند با بیان مکر برادران یوسف علیه وی، تسلی دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مخالفت مردمان با وی

إذ أجمعوا أمرهم وهم يمكرون. و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنين

برداشت فوق، مقتضای ارتباط میان «ما أكثر الناس...» با خصوص مکر برادران یوسف علیه وی (و هم يمكرون) است و به این نکته اشاره دارد که: ای پیامبر! آنان که فرزندان یعقوب پیامبر بودند با پدر و برادرشان آن گونه رفتار کردند، پس مبادا از ایمان نیابند مردم اندوهگین باشی و خود را مقصر پنداری چرا که عموم مردم حق ناپذیرند.

405- ملاقات آل یعقوب با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 6

6_ یعقوب (ع) و خاندانش در بیرون شهر مصر بر یوسف (ع) وارد شدند و فراق چندین ساله آنان با یوسف (ع) پایان یافت .

فلما دخلوا علی یوسف

406- ملاقات با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 252

1_ ساقی دربار با اجازه پادشاه ، به طرف زندان شتافت و با یوسف (ع) ملاقات کرد .

فأرسلون. یوسف أیها الصدیق أفتنا

407- ملاقات برادران یوسف با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 10,13

10_ یوسف (ع) به مجرّد مشاهده برادران خویش ، علی رغم گذشت سالیانی دراز ، آنان را شناخت .

فدخلوا علیه فعرّفهم

«فاء» در «فعرّفهم» حکایت از آن دارد که یوسف(ع) بدون پرسش و جست و جو بلکه به مجرّد مشاهده برادرانش ، آنان را شناخت.

13_ هیچ یک از برادران یوسف در ملاقات با او ، وی را نشناختند .

فدخلوا علیه فعرّفهم و هم له منکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 5

5_ برادران یوسف به دستور وی موظف شدند بنیامین را در سفر آینده به همراه خویش بیاورند .

قال ائتونی بأخ لکم من أیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 6

6_ فرزندان یعقوب به بازگشت مجدد به مصر برای دریافت آذوقه ، مصمم بودند .

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم عندی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 1

1_ فرزندان یعقوب به همراه بنیامین به جایگاه یوسف (ع) درآمدند و به حضور وی رسیدند .

و لما دخلوا علی یوسف ءاوی إلیه آخاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 4

4_ بنیامین در سومین جلسه ملاقات فرزندان یعقوب با عزیز مصر ، حضور داشت .

و هذا أخی

ص: 253

408- ملاقات بنیامین با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 3, 5, 1

1_ فرزندان یعقوب به همراه بنیامین به جایگاه یوسف (ع) درآمدند و به حضور وی رسیدند .

و لما دخلوا علی یوسف ءاوی إلیه آخاه

3_ یوسف (ع) در نشستی با بنیامین و به دور از حضور دیگر برادرانش ، خود را به وی شناساند .

قال إنی أنا أخوک

از آیات قبل و آیات بعد معلوم می شود که یوسف (ع) از اینکه برادرانش وی را بشناسند، امتناع داشت. بنابراین انجام معرفی خود به بنیامین در خفای از برادران بوده است. فصل جمله «قال...» از ما قبل می تواند اشاره به این داشته باشد که سخن یوسف (ع) با برادرش در مقامی غیر از مقام ورود برادرانش بر وی انجام گرفته است.

5_ یوسف (ع) شرح ماجرای خود و برادرانش (داستان قرار دادن او در چاه کنعان و...) را برای بنیامین باز گفت .

قال إنی أنا أخوک فلا تبئس بما کانوا یعملون

مراد از ضمیر در «کانوا» و «یعملون» برادران یوسف است. آوردن جمله «لا تبئس» (اندوهگین نشو و تأسف نخور) پس از «إنی أنا أخوک» می رساند که یوسف (ع) پس از معرفی خویش، ماجرای چاه کنعان و مسائل پیرامون آن را برای بنیامین باز گفته بود و گرنه مجرد معرفی خودش، زمینه ای برای ناراحتی و اندوه بنیامین نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 4, 11

4_ بنیامین در سومین جلسه ملاقات فرزندان یعقوب با عزیز مصر ، حضور داشت .

و هذا أخی

11_ دیدار یوسف (ع) و بنیامین و پایان یافتن فراق آن دو ، از نعمت های بزرگ خداوند به ایشان

قال أنا یوسف و هذا أخی قد منّ الله علینا

409- ملاقات پادشاه مصر با یوسف (ع)

8_ پادشاه مصر در پی ملاقاتش با یوسف (ع) و احراز شخصیت و دانش او، به وی اعلام کرد که در دستگاه حکومتی، رأیی نافذ و فرمانی مطاع خواهد داشت.

فلما کَلَّمه قال إنک الیوم لدینا مکین أمین

به کسی که دارای منزلتی والا و شأنی رفیع باشد «مکین» گفته می شود. «أمین» نیز به کسی گفته می شود که از خیانت پرهیزد و به صداقت گفتارش و درستی رفتارش اطمینان باشد. سخن پادشاه (تو نزد ما منزلتی والا داری) کنایه از این است که: دستورات نافذ است و آنچه در امر حکومت پیشنهاد کنی مورد قبول است.

410- ملاقات یعقوب (ع) با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 6

6_ یعقوب (ع) و خاندانش در بیرون شهر مصر بر یوسف (ع) وارد شدند و فراق چندین ساله آنان با یوسف (ع) پایان یافت .

فلما دخلوا علی یوسف

411- ملاقات یوسف (ع) با برادران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 2,3

2_ یوسف (ع) به برادرانش خاطر نشان ساخت که تنها در صورتی غله نوبت بعد را دریافت خواهند کرد که بنیامین را همراه خود بیاورند .

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم عندی

3_ یوسف (ع) به برادرانش اعلام کرد در صورتی که بنیامین را در نوبت بعد همراه نیاورند ، نباید به بارگاه او حاضر شوند .

فإن لم تأتونی به . . . و لا تقربون

نون مکسور در «لاتقربون» نون وقایه و حاکی از یای متکلم محذوف است. بنابراین «لاتقربون» ؛ یعنی، نزد من نیایید.

412- ملاقات یوسف (ع) با بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 11

11_ دیدار یوسف (ع) و بنیامین و پایان یافتن فراق آن دو ، از نعمت های بزرگ خداوند به ایشان

قال أنا یوسف و هذا أخی قد منّ الله علینا

413- ملّیت خریدار یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ خریدار یوسف (ع) (همسر زلیخا) از شهروندان مصری بود .

وقال الذی اشتریه من مصر

برداشت فوق ، مبتنی بر این احتمال است که «من مصر» متعلق به محذوف و توصیفی برای «الذی اشتراه» باشد ؛ یعنی: قال الذی اشتراه و هو من اهل مصر.

ص: 255

414- منافع یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 6

6_ حضور بنیامین نزد یوسف (ع)، به سود و منفعت یوسف (ع) بود.

کذلک کدنا لیوسف

لام در «لیوسف» لام منفعت است. بنابراین نقشه طرح شده و هدف از آن (نگه داشتن بنیامین) در جهت منافع یوسف (ع) بوده است.

415- منجی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 11

11_ خداوند، خشی کننده مکر و حيله زنان اشراف و نجات بخش یوسف (ع) از زندان

أن الله لایهدی کید الخائنین

416- منشأ برگزیدگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 22

22_ حکیمانه بودن افعال خدا و آگاهی او به ویژگی های یوسف (ع)، موجب شد تا او را برگزیند و تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث را به آن حضرت بیاموزد.

یجتیبیک ربک .. إن ربک علیم حکیم

417- منشأ تدبیر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 5

5_ گذاشتن جام شاهی در اثاثیه بنیامین، جو یا شدن از مجازات سارق در آیین فرزندان یعقوب و تفتیش بار بنیامین پس از سایر برادران، از الهامات خدا به یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین نزد خود بود.

کذلک کدنا لیوسف

«کذلک» اشاره به مجموعه طرح و نقشه ای دارد که آیات 70 تا 75 بیانگر آن بود.

ص: 256

418- منشأ حکمت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 3

3_ خداوند ، عطاکننده حکمت و علم به یوسف (ع)

ءاتینَه حکمًا و علمًا

419- منشأ حکومت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 5

5_ خداوند ، اعطا کننده حکومت و فرمانروایی به یوسف (ع)

رب قد ءاتیتنی من الملک

420- منشأ عصمت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 5

5_ خداوند ، با ارائه برهان به یوسف (ع) ، او را از آمیزش با زلیخا (زنا) و نگاه های شهوانی به وی ، حفظ کرد و مصون داشت .

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء

«فحشاء» به گناه و معصیتی که بسیار زشت و پلید باشد، گفته می شود (لسان العرب). «سوء» به معنای بدی و گناه است که به قرینه مقابله آن با «فحشاء»، مراد از آن گناه کوچک است. «أل» در «السوء» و «الفحشاء» می تواند برای عهد باشد. براین مبنا مقصود از «الفحشاء» آمیزش، و منظور از «السوء» نگاه شهوت آلود، قصد گناه و ... است. این احتمال نیز به نظر قوی می رسد که «أل» در این دو کلمه، برای جنس باشد. براین مبنا نیز گناهان یاد شده از مصداقهای مورد نظر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 1,7,8

1_ یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را ، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی .

أني لم أخنه . . . و ما أبرء نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

از ارتباط «ما أبرء نفسي» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی‌کنم) با جمله «لم أخنه بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف(ع) (حاشا لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می‌شود که: یوسف(ع) با جمله «ما أبرء نفسي» درصدد نیست که بگوید من گناه کرده‌ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إلا ما رحم ربي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده‌ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب‌کننده به گناه و بدی است. پس آلوده نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

7_ یوسف (ع) مصونیت خویش از گناه و خیانت را پرتوی از رحمت الهی بر خویش می‌دانست .

ص: 257

ما أُبرِّءُ نفسي . . . إلا ما رحم ربي

8_ يوسف (ع) به دلیل باور به ربوبیت و تدبیر الهی، رحمت او را مایه ترک گناهان و بدی ها دانست و خود را ستایش نکرد.

و ما أُبرِّءُ نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

421- منشأ علم يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 22 - 3

3_ خداوند، عطاکننده حکمت و علم به يوسف (ع)

ءاتينَه حَكَمًا و علمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 101 - 10،17

10_ خداوند، آموزگار يوسف (ع) در تأویل و تحلیل رؤیاها و حوادث

رب قد . . . علمتی من تأویل الأحادیث

17_ برخورداري يوسف (ع) از قدرت و مکتب و بهره مندی او از دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث، پرتوی از ولایت خداوند بر او بود.

قد ءاتیتی من الملک و علمتی . . . أنت ولی فی الدنيا و الآخره

422- منشأ فضایل يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 91 - 2،6

2_ فضیلت و برتری يوسف (ع) عنایتی از ناحیه خداوند به او بود.

لقد ءاثرک الله علينا

6_ اعتقاد و باور برادران يوسف به خدادادی بودن مقام و منزلت برتر او

لقد ائثرک الله علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 100 - 14

14_ خداوند ، اعطا کننده مقام و منزلت به يوسف (ع) و وادار کننده بستگانش به خضوع و خشوع در برابر او

قد جعلها ربي حقاً

ص: 258

423- منشأ قدرت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 17، 11، 5

5_ سرگذشت یوسف (ع) (نجات از چاه کنعان تا رسیدن به وزارت و نیل به قدرت) به اراده خداوند و بر اساس تدبیر او بود.

و كذلك مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ

11_ به قدرت رسیدن یوسف (ع) پس از بردگی و اسارت در زندان، دلیلی متقن بر حاکمیت مشیت الهی بر تمامی اسباب و علتهاست.

كذلك مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُونَ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نَصِيبٌ بِرَحْمَتِنَا مِنْ نَشَاءِ

جمله «رحمت خویش را بر هر کس که خواهیم شامل می گردانیم و به او قدرت می بخشیم» _ که مفاد «نصیب برحمتنا..» است _ به منزله ادعایی است که با «کذلک مَكَّنَّا...» بر آن استدلال شده است؛ یعنی، خداوند برده ای را که اختیاردار خودش نیز نبود به جایی رسانید که اختیار همگان را دارا شد، و این دلیلی روشن بر حاکمیت مطلق الهی است.

17_ دستیابی یوسف (ع) به قدرت در سرزمین مصر و بهره مندی او از رحمت خاص الهی، پاداش کارهای نیک او بود.

كذلك مَكَّنَّا... نَصِيبٌ بِرَحْمَتِنَا... و لَانْضِيعَ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

18_ به قدرت رسیدن یوسف (ع) در سرزمین مصر، دلیلی روشن بر ضایع نشدن اجر نیکوکاران از ناحیه خداوند است.

و كذلك مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ... و لَانْضِيعَ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 17

17_ برخوردار یوسف (ع) از قدرت و مکنت و بهره مندی او از دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث، پرتوی از ولایت خداوند بر او بود.

قَدَاءَاتِي مِنَ الْمَلِكِ وَعِلْمَتِي... أَنْتَ وَلِيٌّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

424- منشأ نجات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 5

5_ سرگذشت یوسف (ع) (نجات از چاه کنعان تا رسیدن به وزارت و نیل به قدرت) به اراده خداوند و بر اساس تدبیر او بود .

و كذلك مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ

425- موجبات دانش تعبیر رؤیای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 14

14_ پیروی نکردن یوسف (ع) از آیین مصریان و ایمانش به خدا و آخرت ، موجب دستیابی او به علم غیب و دانش تعبیر

ص: 259

رؤیا شد .

ذلکما مما علمنی ربی اینی ترکت مله قوم لایؤمنون

جمله «اینی ترکت . . .» تعلیل برای «علمنی ربی» می باشد ؛ یعنی ، خداوند به خاطر اینکه من آیین کافران را وانهادم و پیروی نکردم ، چنین علمی را به من آموخت.

426- موجبات علم غیب یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 14

14_ پیروی نکردن یوسف (ع) از آیین مصریان و ایمانش به خدا و آخرت ، موجب دستیابی او به علم غیب و دانش تعبیر رؤیا شد .

ذلکما مما علمنی ربی اینی ترکت مله قوم لایؤمنون

جمله «اینی ترکت . . .» تعلیل برای «علمنی ربی» می باشد ؛ یعنی ، خداوند به خاطر اینکه من آیین کافران را وانهادم و پیروی نکردم ، چنین علمی را به من آموخت.

427- موجبات نبوت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 10

10_ نیکوکاری یوسف (ع) ، مایه رسیدن او به مقام نبوت بود .

ءاتینہ حکمًا و علمًا و کذلک نجزی المحسنین

428- موفقیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 2

2_ یوسف (ع) در طی هفت سال آبادانی ، به کشت و برداشت و ذخیره سازی غلات برای دوران قحطی کاملاً موفق شد .

و جاء إخوه یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21_ موفقیت یوسف (ع) در طرح و اجرای نقشه برای نگه داشتن بنیامین ، جلوه ای از برتری او بر برادران خویش و نمودی از دانش افزون
تروی

کذلک کدنا لیوسف . . نرفع درج_ت من نشاء و فوق کل ذی علم علیم

مصدق مورد نظر برای «من نشاء» یوسف(ع) است.

ص: 260

429- مؤمن آل فرعون و قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 12

12 - آشنایی مؤمن آل فرعون، از تاریخ مردم مصر و سرگذشت یوسف پیامبر (ع)

و لقد جاءكم يوسف من قبل بالبينات... حتى إذا هلك قلتم لن يبعث الله من بعده ر

430- مهربانی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 1

1_ یوسف (ع) با اظهار مهربانی و ملاحظت به هم بندان خویش، به ارشاد آنان پرداخت.

ی_ص_حبی السجنءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

431- مهمان نوازی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 7,8,9,12

7_ یوسف (ع) از میهمانان و کسانی که برای تهیه آذوقه و دریافت سهمیه به او مراجعه می کردند، به خوبی پذیرایی می کرد.

ألا ترون... أنا خیر المنزلین

«نزول» به طعام و مانند آن که برای میهمان تهیه شده گفته می شود و «نزیل» به معنای میهمان است. «منزلین» در آیه شریفه از همین ماده گرفته شده و به معنای میزبانها و مهمان نوازان می باشد.

8_ یوسف (ع) از برادرانش به نیکی پذیرایی کرد و سهمیه ایشان را از خوار و بار به طور کامل پرداخت نمود.

ألا ترون أنى أوفى الكیل و أنا خیر المنزلین

9_ یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به عدالت خویش در معامله و پذیرایی نیکویش از مهمانان، آنان را به آوردن بنیامین ترغیب کرد.

أئتونی بأخ لکم من أیکم ألا ترون أنى أوفى الكیل و أنا خیر المنزلین

جمله «آلا- ترون . . .» (آیا ملاحظه نمی کنید که...) پس از «انتونی بأخ لکم» بیانگر هدف یوسف(ع) (ترغیب به آوردن بنیامین) از توجه دادن برادرانش به مهمان نوازی و عدالتش در معامله است.

12_ یوسف (ع) به برادرانش وعده داد که اگر در سفر بعد ، بنیامین را به همراه بیاورند ، باز هم از آنان به خوبی پذیرایی خواهد کرد .

آلا ترون . . . أنا خیر المنزلین

ص: 261

432- نبوت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 12

12_ یوسف (ع) در سنین کودکی به نبوت رسید . *

و أوحینا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 6

6_ یوسف (ع) در سن جوانی و برخوردار شدن از رشد ، به مقام نبوت نایل گردید .

ولما بلغ أشده آتینہ حکمًا و علمًا

برداشت فوق ، بر اساس نظر برخی از مفسران است که «حکم» را به مقام نبوت و «علم» را به دانش شریعت ، تفسیر کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 15

15_ « عن الصادق (ع) [فی البرهان الذی رأی یوسف] : انه النبوه المانعه من ارتکاب الفواحش والحکمه الصارفه عن القبایح ;

از امام صادق(ع) [درباره برهانی که یوسف(ع) دیده] روایت شده: آن برهان نبوت بود که مانع از ارتکاب گناهان می شود و حکمتی که از کارهای زشت باز می دارد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 2

2- یوسف (ع) ، پیامبر مردم مصر پیش از حضرت موسی (ع)

و لقد جاءکم یوسف من قبل

نجات همبند یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 262

5_ یوسف (ع) ، آزادی یکی از دو هم بند خویش و به دار کشیده شدن دیگری را ، سرنوشتی حتمی و غیر قابل تغییر دانسته و آن را به ایشان گوشزد کرد .

قضی الأمر الذی فیہ تستفتیان

«افتاء» بیان کردن حکم است و «استفتاء» (مصدر تستفتیان) به معنای درخواست بیان حکم می باشد. مراد از «الأمر» تأویل رؤیا (حادثه ای که رؤیا جلوه گر آن است) می باشد. بنابراین «قضی الأمر...» ; یعنی: آن حادثه ای که رؤیای شما بیانگر آن بود و شما درباره آن پرسش کردید، حتمی و غیر قابل تغییر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 5,6

5_ ساقی پادشاه به درستی تعبیر یوسف (ع) از رؤیای خویش اعتماد کرد و به نجات خویش امیدوار گردید .

وقال للذی ظنّ أنه ناج منهما

ضمیر در «ظن» محتمل است به «الذی» باز گردد و محتمل است به یوسف(ع) ارجاع شود. برداشت فوق، بر اساس احتمال اول است. بر این مبنا مفاد جمله «قال للذی...» چنین می شود: یوسف(ع) به ساقی پادشاه - همان که به نجات خویش دل بسته بود و بدان امیدوار بود - گفت: مرا نزد مالکت یاد کن. قابل ذکر است که چون یوسف(ع) به نجات وی یقین داشت نه گمان، این احتمال قوی تر به نظر می رسد.

6_ تعبیر یوسف (ع) از رؤیای هم بند خویش ، تحقق یافت و او با رهایی از زندان ، به استخدام پادشاه درآمد .

فأنسیه الشیطن ذکر ربه

با توجه به اینکه ضمیر در «فأنسیه» به «الذی» _ که مراد از آن ساقی پادشاه است _ باز می گردد ، جمله «فأنسیه الشیطن ذکر ربه» دلالت می کند که وی از زندان آزاد و به دربار پادشاه راه یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 1

1_ یکی از دو هم بند زندانی یوسف (ع) ، از مرگ و زندان نجات پیدا کرد و به دربار راه یافت و دیگری به اعدام محکوم شد .

وقال الذی نجا منهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 8

8_ یوسف (ع)، به گشودن درب و فرار از چنگ زلیخا موفق شد .

و ألفیا سیدها لدا الباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 6

6_ نجات یوسف (ع) از کید زلیخا و دیگر زنان ، جلوه ای از ربوبیت الهی بر آن حضرت

ص: 263

فاستجاب له ربه فصرف عنه كيدهنّ

434- نجات یوسف (ع) از چاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 19 - 13، 7، 3، 2

2_ آب آور کاروان به منظور آب کشیدن ، دلو خویش را در چاه کنعان افکند و برخلاف انتظار ، کودکی را از آن بیرون آورد .

فأدلی دلوه قال ی_بشری هذا غل_م

«أدلاء» (مصدر أدلی) به معنای فرستادن «دلو» است. «غلام» به پسر کوچک گفته می شود (مصباح المنیر).

3_ یوسف (ع) با چنگ زدن به طناب و دلو آب آور کاروان ، خود را از چاه نجات داد .

فأرسلوا واردهم فأدلی دلوه قال ی_بشری هذا غل_م

7_ نجات یوسف (ع) از چاه سرآغاز بردگی او

و أسروه بض_عه

بضاعت و کالای تجارتی قرار دادن انسان ، مستلزم برده بودن و یا برده شمردن اوست.

13_ اتراق کاروانیان در اطراف چاه کنعان ، نجات دادن یوسف (ع) از آن چاه و به همراه خویش بردن او ، به تقدیر خداوند و تحت نظارت دقیق او انجام می گرفت .

و جاءت سیّاره .. واللّه علیم بما یعملون

مراد از «ما» در «ما یعملون» می تواند کالا قرار دادن یوسف (ع) باشد (أسروه بضاعه). و نیز محتمل است همه داستان کاروان، در رابطه با یوسف (ع) باشد. بنابر فرض نخست، علم خدا به رفتار آنان (کالا قرار دادن) کنایه از کیفردهی است و بنابر فرض دوم، علم خدا کنایه از تقدیر و تدبیر اوست ؛ یعنی، تمام مقدماتی که مایه نجات یوسف (ع) از چاه شد (گذر کردن کاروان در اطراف کنعان، منزل کردن در اطراف چاه و ...) همه به نظارت خدا و تدبیر او بود.

435- نجات یوسف (ع) از زندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 14، 12

12_ خروج یوسف (ع) از زندان و رفع اتهام از او ، ناسازگار با اهداف شیطان

فأُتِسِيهِ الشَّيْطَانُ ذَكَرَ رَبَّهُ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بضع سنين

14_ پادشاه مصر در صورت آگاهی از وضعیت یوسف (ع) ، او را از زندان آزاد می کرد .

فأُتِسِيهِ الشَّيْطَانُ ذَكَرَ رَبَّهُ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بضع سنين

«لبث» به معنای اقامت کردن (ماندگار شدن) است. برداشت فوق ، از تفریع جمله «لبث ...» بر جمله قبل معلوم می شود ; یعنی ، شیطان ساقی پادشاه را به فراموشی انداخت و در نتیجه ، یوسف(ع) چند سال دیگر در زندان ماندگار شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 3,4,5

3_ پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش ، خواهان حضور یوسف (ع) در نزد خویش شد .

ص: 264

وقال الملك ائتوني به

4_ پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش ، به آزادی یوسف (ع) از زندان و بار یافتن او به دربار فرمان داد .

وقال الملك ائتوني به . . . قال ارجع

از اینکه یوسف(ع) با فرستاده پادشاه از زندان خارج نمی شود و به دربار نمی آید ، معلوم می شود فرمان پادشاه مبنی بر احضار او (ائتونی به) احضار اجباری نبوده است ؛ بلکه دستور به آزادی آن حضرت از زندان و بار یافتن به دربار بوده است.

5_ ساقی پادشاه از طرف دربار برای آزادسازی یوسف (ع) و حاضر کردن او نزد پادشاه ، به سوی زندان روانه شد .

فلما جاء الرسول

«ال» در «الرسول» عهد ذکری است و به قرینه (فأرسلون) در آیه 45 معلوم می شود که این فرستاده ، همان ساقی پادشاه بود که برای دریافت تعبیر خواب به سوی یوسف(ع) فرستاده شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 11

11_ خداوند ، خنثی کننده مکر و حيله زنان اشراف و نجات بخش یوسف (ع) از زندان

أن الله لایهدی کید الخائنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 16

16_ آزاد ساختن یوسف (ع) از زندان و کوچ دادن خاندان یعقوب از کنعان به مصر ، از جمله احسان های خداوند در حق یوسف (ع) .

وقد أحسن بی إذ أخرجنی من السجن و جاء بکم من البدو

436- نشانه های احسان یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 10

10_ نیکوکاری یوسف در زمان اقتدارش ، در رفتار و منش او جلوه گر بود .

«نری» در آیه شریفه، به معنای «اطمینان داریم» است. رساندن این معنا با کلمه «می بینیم» گویای آن است که اطمینان برادران یوسف به شخصیت وی از طریق مشاهده رفتار و منش او حاصل شده بود.

437- نشانه های شخصیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 13

13_ سیمای یوسف (ع) و عملکرد او، نشان دهنده شخصیت بلند مرتبه و بیانگر نیکوکاری او بود.

«نری» در آیه شریفه، به معنای «یقین داریم» است. رساندن این معنا با کلمه «نری» (می بینیم) گویای این مطلب است که: علم و یقین آن دو نفر به شخصیت یوسف(ع)، از طریق مشاهده رفتار و منش او حاصل شده بود.

438- نشانه های صداقت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 11

11_ « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات ليسجننه حتى حين » فالآيات شهادة الصبي و القميص المخزق من دبر و استباقهما الباب حتى سمع مجاذبت ها إياه على الباب فلما عصاها فلم تزل ملحّه بزوجه حتى حبسه . . . » ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا که فرمود: «ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات ليسجننه حتى حين» روایت شده است: آن نشانه ها گواهی کودک و پیراهن پاره شده از پشت و سبقت آن دو به طرف در بود، به گونه ای که شنیده شد آن زن پشت در، یوسف را به طرف خود می کشد؛ پس چون یوسف درخواست بانو را نپذیرفت به طور پیگیر به شوهرش اصرار نمود تا [شوهرش] او را زندانی کرد».

439- نشانه های عفت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 5

5_ وجود نشانه های متعدد بر پاکدامنی یوسف (ع)

ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات

440- نظارت یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 1

1_ یوسف (ع) بر توزیع ارزاق ذخیره شده در مصر، نظارت مستقیم داشت .

و جاء إخوه يوسف . . . و لما جهزهم بجهازهم

441- نظام جزایی در دوران یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16_ مجازات مجرمان بیگانه بر اساس مقررات خود آنان ، با قوانین و مقررات مصر در زمان وزارت یوسف (ع) مخالفتی نداشت .

ص: 266

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک إلا أن یشاء الله

442- نظام قضایی در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 8

8_ حکومت مصر در زمان وزارت یوسف (ع) دارای تشکیلات و قوانین جزایی و قضایی بود .

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

443- نعمتهای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 14,21

14_ نعمتهایی که خداوند به یوسف (ع) و آل یعقوب ارزانی داشت ، مسانخ و هم طراز نعمتهایی بود که به ابراهیم و اسحاق (ع) اعطا کرده بود .

یتم نعمته علیک . . . کما أتمّها علی أبویک

21_ فضیلت های یوسف (ع) و نعمت های عطا شده به او و حضرت ابراهیم و اسحاق (ع) و خاندان یعقوب ، جلوه هایی از ربوبیت خداوند

یجتیبک ربک . . . و یتم نعمته علیک و علی ءال یعقوب ... إن ربک علیم حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 6,11

6_ خداوند یوسف (ع) و بنیامین را از نعمتی بزرگ بهره مند ساخت .

قد منّ الله علینا

«منّ» به معنای احسان کردن و نعمت بخشیدن است. در «مفردات راغب» آمده که «منّه» به معنای نعمت گران سنگ است. مراد از ضمیر در «علینا» به قرینه جمله بعد (إنه من یتق ...) _ که تعلیل برای «قد منّ الله علینا» است _ یوسف (ع) و بنیامین می باشد نه همه برادران.

11_ دیدار یوسف (ع) و بنیامین و پایان یافتن فراق آن دو، از نعمت های بزرگ خداوند به ایشان

قال أنا يوسف و هذا أخي قد منّ الله علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 15

15_ خداوند، یوسف (ع) را از احسان های خویش برخوردار ساخت و به او نعمت ها بخشید .

قد أحسن بی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 267

1_ یوسف (ع)، پس از برشمردن احسان ها و نعمت های خدادادیش برای یعقوب (ع)، به ستایش خداوند و دعا به درگاه او پرداخت .

رب قد ءاتیتنی .. فاطر السموت و الأرض ... توفنی مسلماً و ألحقنی بالصر_لحین

444- نقش خدا در قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 30

30_ سرگذشت یوسف (ع) (خروج او از زندان ، پایان فراق او با بستگان و . . .) بر اساس تدبیر عالمانه و حکیمانه خداوند رقم می خورد .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم

445- نقش کارگزاران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 4

4_ غلامان و کارگزارانی فراوان در استخدام یوسف (ع) برای توزین و توزیع آذوقه ها و دریافت بهای آنها

وقال لفتی_نه اجعلوا بض_عتهم فی رحالهم

«فتیان» جمع فتی و به معنای غلامان و جوانان است.

446- نقش یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 12

12_ خداوند به واسطه یوسف (ع)، نعمت کامل و تمام خویش را بر خاندان یعقوب ارزانی داشت .

و کذلک .. و یتم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

یوسف (ع) از خاندان یعقوب (ع) بود و «آل یعقوب» شامل او نیز می شد. بنابراین آوردن «علیک» و عطف کردن «آل یعقوب» بر آن، می تواند حاکی از نکته ای باشد که در برداشت فوق آمده است. قابل ذکر است که تأویل ستارگان، ماه و خورشید بر برادران و پدر و مادر

یوسف(ع) مؤید آن نکته است.

447- نگرانی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 268

7_ یوسف (ع) نگران تأثیر مکر و حیله زلیخا و زنان اشراف در خود و واداشتتش بر گناه و معصیت

وإلا تصرف عني كيدهنّ أصب إليهنّ

448- نوجوانی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13_ رؤیای شگفت یوسف (ع) (سجده ستارگان ، ماه و خورشید) در سنین کودکی یا نوجوانی او بوده است .

قال ی-بنی

کلمه «بنی» تصغیر کلمه «ابن» می باشد و به ضمیر متکلم اضافه شده است. «ی-بنی» ؛ یعنی، ای پسر کوچک من.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ یوسف (ع) به هنگام اجرای توطئه برادرانش علیه او ، در سنین کودکی یا نوجوانی بوده است .

أرسله معنا غداً یرتع و یلعب

برداشت فوق ، از فعل «یلعب» (بازی کند) به دست می آید ؛ زیرا معمولاً بازی کردن را در مورد کودکان و نوجوانان به کار می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ یوسف (ع) روزگار کودکی و نوجوانی را در خانه عزیز مصر به سر برد ، تا به جوانی و رشد جسمی و عقلی رسید .

أکرمی مثنوی... و لما بلغ أشده

کلمه «أشدّ» چنان چه لسان العرب از سیبویه نقل کرده _ جمع شدّه (توان و قدرت) است. بنابراین «أشدّ» ؛ یعنی ، توانها و قدرتهای

متعدد که به مناسبت مورد ، شامل توان جسمی و عقلی است.

449- نهی به یوسف (ع)

1_ یعقوب (ع)، فرزندش یوسف (ع) را از نقل خواب خویش برای برادرانش برحذر داشت .

ی_بنی لاتقصص رءیاک علی إخوتک

21_ یعقوب (ع) افشا شدن رؤیای یوسف (ع) را به تحریک شیطان می دانست و یوسف (ع) را از آن برحذر داشت .

لاتقصص رءیاک علی إخوتک .. إن الشیطن لالئسن عدو مبین

جمله «إن الشیطان ...» هم ناظر به «فیکیدوا...» است و هم ناظر به «لاتقصص رؤیاک». بنابر وجه دوم، مفاد جمله «لاتقصص...» به ضمیمه «إن الشیطان» چنین می شود: شیطان درصدد است که تو را به افشای رؤیایت وا دارد، پس

450- نیازهای مادی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 5

5_ نیاز یوسف (ع) به گردش و بازی و استفاده از خوراکی های مراتع ، بهانه برادرانش برای بردن او به صحرا و جدا ساختنش از یعقوب (ع)

أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

451- نیاکان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 6،7

6_ داوود، سلیمان، ایوب، یوسف(ع)، موسی و هارون(ع)، فرزندان از نسل ابراهیم و هدایت یافته از جانب خداوند هستند.

و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هرون

سیاق آیات پیشین، که درباره حضرت ابراهیم(ع) بود، این احتمال را پدید می آورد که ضمیر در «ذریته» به «ابراهیم» برگردد. در این صورت برخی اسامی که در آیات بعد آمده است (همچون الیاس و لوط) از باب تغلیب در شمار ذریه آن حضرت ذکر شده اند.

7_ داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون، فرزندان از نسل نوح(ع) و هدایت یافته از جانب خداوند بودند.

نوحا . . . و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هرون

با توجه به دو نکته می توان گفت «نوحا» مرجع ضمیر در «ذریته» است: «نوحا» نزدیکترین کلمه ای است که می تواند مرجع ضمیر باشد. در میان کسانی که به عنوان ذریه از آنان یاد شده، افرادی هستند که از ذریه ابراهیم(ع) نیستند، مانند حضرت لوط(ع) و الیاس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 17

17_ ابراهیم و اسحاق (ع) ، پدران یعقوب و یوسف (ع) بودند .

علی أبویک من قبل إبرهیم وإسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 1

1_ ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، پدران و اجداد یوسف (ع) بودند .

واتبعت ملّه اباؤی ابرهیم و إسحق و یعقوب

ص: 270

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 16, 14, 13, 10, 9, 8

8_ خداوند یوسف (ع) را از طریق وحی به نجات یافتن از چاه کنعان و دیداری مجدد با برادرانش، نوید داد.

و أوحینا إلیه لتنبئتهم بأمهم هذا

جمله «لتنبئتهم» (همانا این واقعه را در آینده به برادرانت یادآوری خواهی کرد) دلالت بر نجات یوسف از چاه دارد و نیز حاکی از این است که او برادرانش را در آینده ملاقات خواهد کرد.

9_ عنایت خاص خداوند به یوسف (ع) با وحی کردن به او در چاه کنعان

أن يجعلوه فی غیبت الجب و أوحینا إلیه

10_ یوسف (ع) در سنین کودکی، شایستگی دریافت وحی را دارا بود.

فلما ذهبوا به... و أوحینا إلیه

13_ یادآوری داستان چاه کنعان از سوی یوسف (ع) به برادرانش، محتوای وحی خداوند به یوسف (ع)

و أوحینا إلیه لتنبئتهم بأمهم هذا و هم لایشعرون

14_ خداوند به یوسف (ع) خبر داد که ملاقات او با برادرانش، پس از داستان چاه کنعان، در آینده ای دور تحقق خواهد یافت.

لتنبئتهم بأمهم هذا و هم لایشعرون

جمله حالیه «و هم لایشعرون» متعلق به «لتنبئ» است؛ یعنی، به آنان خبر می دهی در حالی که متوجه نیستند [و تو را نمی شناسند]. از اینکه هیچ یک از برادران یوسف به هنگام ملاقات با وی، او را نخواهند شناخت، معلوم می شود ملاقات مذکور با فاصله زمانی بسیار اتفاق خواهد افتاد.

15_ سلطه داشتن یوسف (ع) بر برادرانش در دیدار مجدد، بخشی از محتوای وحی الهی به یوسف (ع) در چاه کنعان

و أوحینا إلیه لتنبئتهم بأمهم هذا و هم لایشعرون

در اینکه چرا هیچ یک از برادران یوسف در ملاقات مجدد وی را نخواهند شناخت وجه دیگری غیر از آنچه در برداشت قبل ذکر شد، به نظر می رسد و آن اینکه خداوند با جمله «و هم لایشعرون» به یوسف القا می کند که در مقام و موقعیتی خواهی بود که برادرانت تصور آن را نمی کنند تا احتمال دهند که تو برادر آنان هستی.

16_ برادران یوسف از شنیدن و احساس کردن وحی الهی به او ، ناتوان بودند .

و أوحینا إلیه . . و هم لایشعرون

برداشت فوق ، مبتنی بر این نکته است که عامل حال (و هم لایشعرون) فعل «أوحینا» باشد. بر این اساس مفاد «و هم لایشعرون» چنین می شود: آنان وحی ما را به یوسف(ع) نمی فهمیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 4

4_ طرح و نقشه یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین ، کیفر و طرحی از ناحیه خداوند و به وحی او بود .

کذلک کدنا لیوسف

ص: 271

453- وزارت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 9

9- یوسف (ع) در زمان وزارت و اقتدار همچنان انسانی نیکوکار بود .

إنا نرى-ك من المحسنين

454- وعده های یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 12

12- یوسف (ع) به برادرانش وعده داد که اگر در سفر بعد ، بنیامین را به همراه بیاورند ، باز هم از آنان به خوبی پذیرایی خواهد کرد .

ألا ترون .. أنا خير المنزلين

455- وفاداری یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 26

26- یوسف (ع) به سخن خویش (دیگر بر شما برادرانم ملامتی روا نیست) متعهد و بدان وفادار بود .

لا تريب عليكم اليوم .. نزع الشيطان بيني وبين اخوتي

یوسف (ع) در بیان سرگذشت خویش برای یعقوب (ع) از برادرانش _ که منشأ فراق و جدایی بودند _ گلایه ای نکرد و رفتار ناروای ایشان را یادآور نشد ؛ بلکه شیطان را عامل فسادى که میان او و برادرانش رخ داده بود دانست با این برخورد به آنچه در خطاب به برادرانش گفته بود (هیچ کس حق ندارد شما را سرزنش و ملامت کند) وفا کرد.

456- ولایت تشریحی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 4

4- یوسف (ع) دارای ولایت از جانب خداوند برای تصرف در تمامی سرزمین مصر

و كذلك مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُونَ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ

جمله «مَكَّنَّا لِيُوسُفَ . . .» هم شامل اقتدار تکوینی است و هم گویای اقتدار تشریحی ؛ یعنی ، خداوند به او اجازه دخل و تصرف در همه سرزمین مصر را عطا کرد.

ص: 272

457- ولایت تکوینی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 4

4_ یوسف (ع) دارای ولایت از جانب خداوند برای تصرف در تمامی سرزمین مصر

و كذلك مکنا لیوسف فی الأرض یتبوا منها حیث یشاء

جمله «مکنا لیوسف . . .» هم شامل اقتدار تکوینی است و هم گویای اقتدار تشریحی؛ یعنی، خداوند به او اجازه دخل و تصرف در همه سرزمین مصر را عطا کرد.

ولی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 17

17_ برخوردار یوسف (ع) از قدرت و مکنات و بهره مندی او از دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث، پرتوی از ولایت خداوند بر او بود.

قد آتیتنی من الملک و علمتني . . . أنت ولی فی الدنيا و الآخره

458- ویژگیهای استقبال یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 4

4_ یوسف (ع) در استقبال از پدر، مادر و بستگانش، از تشریفات وزارتی و حکومتی پیراسته بود.

فلما دخلوا علی یوسف

یاد کردن از یوسف (ع) با نام وی و نه عنوان و سمت او (عزیز و مانند آن) می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

459- ویژگیهای حکومت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 10

10_ یوسف (ع) در حکومت مصر برای جای دادن به یعقوب (ع) و خاندان او در آن دیار ، محدودیت و مشکلی نداشت .

وأتونی بأهلکم أجمعین

460- ویژگیهای زندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 8

ص: 273

8_ زندان یوسف (ع) و هم بندان او ، فاقد هرگونه برنامه غذایی از پیش تعیین شده

لایاتیکما طعام ترزقانه

چنان چه برنامه غذایی زندان مشخص بود ، پیشگویی نوع و خصوصیات آن امری دشوار نبود و به عنوان یک ویژگی برای کسی که از آن خبر می داد ، محسوب نمی شد.

461- ویژگیهای قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 3 - 4,5

4_ داستان یوسف (ع) بهترین و زیباترین داستان

نحن نقصّ علیک أحسن القصص

5_ خداوند ، داستان یوسف را با بهترین و زیباترین بیان نقل کرده و گزارش داده است .

نحن نقصّ علیک أحسن القصص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 1

1_ داستان یوسف و برادرانش ، حاوی نشانه ها و آیاتی فراوان از ربوبیت خدا و علم و حکمت او

إن ربک علیم حکیم. لقد کان فی یوسف وإخوته آیات للسانلین

«آیات» به معنای نشانه هاست و چون در جمله «لقد کان ..» بیان نشده است که داستان یوسف و برادرانش نشانه چه حقیقت و یا حقایقی می تواند باشد و به عبارت دیگر ، متعلق «آیات» ذکر نشده است ، می توان گفت متعلق آن ، حقایق مطرح شده در آیه قبل است که از جمله آنها ربوبیت ، علم و حکمت خداوند است (إن ربک علیم حکیم).

462- ویژگیهای کاخ یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 3

3_ دربار یوسف (ع) ، دارای دربهای متعدد برای ورود و خروج مراجعه کنندگان *

لاتدخلوا من باب وحد وادخلوا من أبواب متفرقة

در اینکه مراد از مفعول «ادخلوا» چیست ، آیا مصر است و یا بارگاه یوسف؟ دو نظر ابراز شده است. برداشت فوق ناظر به احتمال دوم است. قابل ذکر است که تکرار «لما دخلوا» در آیه 69 مؤید احتمال اول می باشد.

463- ویژگیهای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 24

ص: 274

24_ حکمت خدا و علم او به خصلت های یوسف (ع) موجب شد تا نعمت خویش را بر خاندان یعقوب کامل کند .

و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب . . . إن ربک علیم حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 20

20_ جمال یوسف (ع) ، جمالی بی نظیر ، دلربا و در اوج زیبایی و ملاحظت بود .

فلما رأینہ اکبرنہ و قطعن أیدیہنّ و قلن ح_ش لله ما هذا بشرًا

نقل این قسمت از داستان یوسف (فلما رأینہ . . .) برای بیان اوج زیبایی و دلربایی یوسف (ع) است. علاوه بر این، محتمل است اشاره به معذور بودن زلیخا در عشقش به یوسف (ع) باشد. مؤید این احتمال، این است که قرآن از او مذمت نکرده و یوسف (ع) نیز او را در مراحل مراوده، به عذابهای الهی هشدار نداده است.

464- هدایت همبندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 15، 3، 2

2_ یوسف (ع) اقبال هم بندانش را به او غنیمت شمرد و به ارشاد و هدایت آنان پرداخت .

إنا نری_ک من المحسنین . . . ذلکما مما علمنی ربی إنی ترکت ملّہ قوم لایؤمنون باللہ

3_ یوسف (ع) با اشاره به خدادادی بودن دانش های ویژه اش ، هم بندان خویش را به شناخت ربوبیت خدا برانگیخت .

ذلکما مما علمنی ربی

از اهداف یوسف (ع) در بیان این حقیقت که «این دانش را پروردگارم به من آموخته است» آن است که: هم بندان زندانی خویش را با خدا و ربوبیت او آشنا کند. مخاطب قرار دادن آن دو نفر با حرف «کما» در «ذلکما» مؤید این هدف است.

15_ یوسف (ع) ، با بیان نقش ایمان به خدا و آخرت در دستیابی او به دانش های ویژه ، درصدد گرایش دادن هم بندان خویش به آیین الهی بود .

مما علمنی ربی إنی ترکت ملّہ قوم . . . هم ک_فرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ یوسف (ع) با اظهار مهربانی و ملاحظت به هم بندگان خویش ، به ارشاد آنان پرداخت .

ی_ص_ حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ یوسف (ع) ، پس از ارشاد هم بندگان خویش به توحید و یکتاپرستی ، به تعبیر رؤیا های آنان پرداخت .

ی_ص_ حبی السجن أما أحدکما فیسقی ربه خمراً

ص: 275

465- هدایت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 7، 6

6_ داوود، سلیمان، ایوب، یوسف(ع)، موسی و هارون(ع)، فرزندان از نسل ابراهیم و هدایت یافته از جانب خداوند هستند.

و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هرون

سیاق آیات پیشین، که درباره حضرت ابراهیم(ع) بود، این احتمال را پدید می آورد که ضمیر در «ذریته» به «ابراهیم» برگردد. در این صورت برخی اسامی که در آیات بعد آمده است (همچون الیاس و لوط) از باب تغلیب در شمار ذریه آن حضرت ذکر شده اند.

7_ داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون، فرزندان از نسل نوح(ع) و هدایت یافته از جانب خداوند بودند.

نوحا . . و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هرون

با توجه به دو نکته می توان گفت «نوحا» مرجع ضمیر در «ذریته» است: «نوحا» نزدیکترین کلمه ای است که می تواند مرجع ضمیر باشد. در میان کسانی که به عنوان ذریه از آنان یاد شده، افرادی هستند که از ذریه ابراهیم(ع) نیستند، مانند حضرت لوط(ع) و الیاس(ع)

466- هدایتگری یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 2

2_ یوسف (ع) اقبال هم بندانش را به او غنیمت شمرد و به ارشاد و هدایت آنان پرداخت .

إنانری_ک من المحسنین . . . ذلکما مما علمنی ربی إنی ترکت ملّہ قوم لایؤمنون بالله

467- همبندان یوسف و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 14، 12

12_ هم بندان یوسف در زندان مصر ، به شخصیت والای یوسف (ع) پی بردند و به نیکوکار بودنش مطمئن شدند .

إنانری_ک من المحسنین

14_ محسن بودن یوسف (ع) ، دلیل مراجعه هم بندانش به او برای تعبیر رؤیا

تَبَيَّنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَىٰكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

جمله «إنا نراك» تعلیل برای «تَبَيَّنَا بِتَأْوِيلِهِ» است.

468- همبندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 2

ص: 276

2_ دو تن از خادمان دربار مصر، هم زمان با زندانی شدن یوسف (ع)، به زندان درافتادند.

و دخل معه السجن فتیان

«فتی» (مفرد فتیان) به معنای عبد و نیز به معنای جوان است.

469- همراه بردن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 1

1_ فرزندان یعقوب، پس از طرح توطئه علیه یوسف (ع) از او خواستند تا یوسف (ع) را همراه آنان به مرتع بفرستد.

أرسله معنا غداً

470- همسر پادشاه مصر و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 4

4_ همسر پادشاه مصر از زنان حاضر در مجلس مهمانی زلیخا و دلباخته یوسف (ع) بود.

ذلک لیعلم أنى لم أئنه بالغیب

بر این مبنا که ضمیر در «یعلم» و «لم أئنه» به «ملک» باز گردد، از جمله «ذلک لیعلم...» معلوم می شود که همسر ملک نیز در زمره زنانی بود که دستهای خویش را بریدند.

471- یعقوب (ع) در دربار یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 3، 1

1_ یعقوب (ع) و خاندان او پس از مراسم استقبال به مصر وارد شدند و به بارگاه یوسف (ع) درآمدند.

قال ادخلوا مصر... و رفع أبویه علی العرش

ترتیب ذکری میان «ادخلوا مصر» و جمله های «رفع أبویه علی العرش...» گویای این نکته است که حقایق مطرح شده در آیه مورد بحث پس از ورود خاندان یعقوب به مصر، انجام گرفته است و کلمه «العرش» می رساند که آنان به دربار یوسف (ع) رفتند.

3_ یوسف (ع) پدر و مادرش را بر تخت فرمانروایی خویش نشاند .

ورفع أبویه علی العرش

ص: 277

472- یعقوب (ع) در فراق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 2

2_ حزن و اندوه در فراق یوسف (ع) ، از اعتذار های یعقوب (ع) برای امتناع از فرستادن او به همراه برادرانش

ما لک لاتأمتا .. قال إني لیحزننی أن تذهبوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 8

8_ یعقوب (ع) بر آن بود که در فراق فرزندانش (یوسف (ع) ، بنیامین و لاوی) صبری نیکو و بدور از هر گونه جزع و شکایت پیشه کند .

فصیر جمیل

صبر جمیل ، صبری است که در آن جزع نباشد و از مصیبت رخ داده به مردم شکایت نشود (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 17، 16، 12، 7، 6، 2

2_ ماجرای بنیامین ، خاطره یوسف (ع) را برای یعقوب (ع) تجدید کرد و موجب اظهار تأسف شدید او بر فراق یوسف (ع) شد .

وقال یأسفی علی یوسف

حرف «الف» در آخر «اسفی» منقلب از یای متکلم است. بنابراین «یأسفی» ، یعنی ای دریغ من.

6_ افول بینایی یعقوب (ع) ، در زمان کهنسالی او و مصادف با دوران بازداشت بنیامین بوده است .

عسی الله أن یأتینی بهم جمیعاً .. وایضت عیناه من الحزن

7_ گریه فراوان یعقوب (ع) در فراق یوسف (ع) *

وایضت عیناه من الحزن

حرف «من» در «من الحزن» تعلیلیه است و حاکی از این است که حزن عامل نابینایی یعقوب (ع) بود ؛ ولی از آن جا که اثر بارز حزن در چشمان یعقوب (ع) ظاهر گشت نه در دیگر حواس او، معلوم می شود که اندوه یعقوب (ع) مایه گریستن فراوان او گشته و گریه فراوانش

چشمان او را بی فروغ ساخته بود.

12_ یعقوب (ع) بر اثر فراق یوسف (ع)، درونی آکنده از غم و دلی لبریز از اندوه داشت.

وایضت عیناه من الحزن فهو کظیم

(کظیم) به معنای اسم مفعول مکظوم به کسی گفته می شود که لبریز از غم و غصه و یا آکنده از خشم و غضب باشد.

16_ « عن أبي عبدالله (ع) : قيل له : كيف يحزن يعقوب علي يوسف وقد أخبره جبرئيل أنه لم يمت وأنه سيرجع إليه فقال : إنه نسي ذلك ;

از امام صادق(ع) روایت شده که به ایشان گفته شد: چگونه یعقوب برای یوسف محزون می شود و حال آنکه جبرئیل او را خبر داده بود که یوسف نمرده و به زودی به سوی او بر می گردد؟ امام(ع) فرمود: یعقوب خبر جبرئیل را فراموش کرده بود».

17_ « سنل أبو عبدالله (ع) ما بلغ من حزن يعقوب علي يوسف ؟ قال : حزن سبعين ثكلى بأولادها . . . » ;

از امام صادق(ع) سؤال شد: حزن یعقوب بر یوسف چقدر بود؟ فرمود: به مقداری که هفتاد زن فرزند مرده به خاطر فرزندانشان اندوهگین باشند . . .».

ص: 278

1_ یعقوب (ع) ، همواره به یاد فرزندش یوسف (ع) و دردمند فراق او بود .

قالوا تالله تفتوا تذكر يوسف

«تفتوا» از افعال ناقصه و به تقدیر «لا» ی نافیه است. بنابراین «تفتوا تذكر يوسف» ؛ یعنی ، پیوسته یوسف(ع) را یاد می کنی.

2_ یعقوب (ع) در اثر درد طاق سوز فراق یوسف (ع) ، در معرض زمین گیر شدن و یا از دست دادن جان خویش بود .

قالوا تالله تفتوا تذكر يوسف حتى تكون حرصاً أو تكون من الهـ لکین

«حرص» به بیماری گفته می شود که بنیانش تباه شده و مشرف بر هلاکت باشد.

4_ فرزندان یعقوب او را به خاطر اندوه جانکاهش در فراق یوسف (ع) ملامت کردند .

قالوا تالله تفتوا تذكر يوسف

لحن و سیاق جمله «قالوا تالله . . .» گویای ملامت یعقوب(ع) و درخواست به فراموشی سپردن یوسف(ع) است.

1_ یعقوب (ع) در فراق یوسف (ع) گرفتار غم و اندوهی فراوان و طاق فرسا بود .

قال إنما أشکوا بثی و حزنی إلی الله

«بث» در لغت به معنای حزن شدید است. گویا شدت آن باعث می شود که دارنده اش نتواند آن را تحمل کند. از این رو برای دیگران

بازگو کرده و منتشرش می سازد.

2_ یعقوب (ع) از غم و اندوه جانکاهش در فراق یوسف (ع) ، تنها به خداوند شکایت می کرد .

قال إنما أشکوا بثی و حزنی إلی الله

شکایت چیزی را نزد شخصی بردن ؛ یعنی، خبر دادن و گلایه کردن به آن شخص از بد رفتاری آن چیز. بنابراین «إنما أشکوا بثی و حزنی إلی الله» ؛ یعنی، فقط به خداوند خبر می دهم که حزن و اندوه با من چه کرده و از آنها فقط به خداوند گلایه می کنم و از او دادخواهی می نمایم.

13_ « عن أبي جعفر (ع) : . . . انه [يعقوب] دعا ربّه في السحر أن يهبط عليه ملك الموت فهبط عليه . . . قال يعقوب : . . . هل عرض عليك في الأرواح روح يوسف ؟ فقال : لا فعند ذلك علم أنه حيّ فقال لولده : « اذهبوا فتحسسوا من يوسف . . . » . . . ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است: یعقوب در سحر از خدا خواست تا ملک الموت بر او فرود آید . . . پس او فرود آمد . . . یعقوب گفت: ... آیا در میان ارواح، روح یوسف بر تو عرضه شده؟ گفت: نه. پس در این هنگام دانست که یوسف زنده است، پس به فرزندان خود گفت: « اذهبوا فتحسسوا من يوسف . . . »

3_ یعقوب (ع) در فراق یوسف (ع) نابینا شده بود .

يأت بصيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 95 - 3

3_ يعقوب (ع) در طول فراق يوسف (ع) همواره به زنده بودن او اعتقاد داشت و آن را برای اطرافيانش اظهار می کرد .

قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف .. قالوا تالله إنك لفي ضلّ لك القديم

473- يعقوب (ع) و بازگشت يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 83 - 12

12_ يعقوب (ع) به مراجعت سه فرزندش ، يوسف (ع) ، بنيامين و لاوی و ملاقات با آنان امیدوار بود .

عسى الله أن يأتيني بهم جميعًا

474- يعقوب (ع) و برادران يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 87 - 2,4,5

2_ يعقوب (ع) به فرزندانش دستور داد برای یافتن يوسف (ع) و بنيامين حرکت کنند و به جست و جوی آنها پردازند .

يـبنـى اذهبوا فتحسسوا من يوسف و أخيه

«تحسس» (مصدر تحسسوا) به معنای طلب کردن و جست و جو نمودن است.

4_ يعقوب (ع) از فرزندانش خواست برای یافتن يوسف (ع) و بنيامين تلاشی پی گیر داشته و از یافتن آنها هرگز مأیوس نشوند .

و لاتأيسوا من روح الله

5_ مأیوس نشدن از رحمت خدا و امید داشتن به یاری او ، توصیه يعقوب (ع) به فرزندان خویش

و لاتأيسوا من روح الله

«روح» به معنای سرور ، فرح ، استراحت و رحمت می باشد. اضافه آن کلمه به «الله» و متعلق قرار گرفتن «من روح الله» برای «لاتأيسوا»

گویای این است که مراد از آن «رحمت» می باشد.

475- یعقوب(ع) و برگزیدگی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 8

8_ رؤیای یوسف ، موجب آگاهی یعقوب (ع) به برگزیده شدن یوسف (ع) و دستیابی او به دانش تعبیر خواب و تحلیل صحیح حوادث شد .

ص: 280

إني رأيت أحد عشر . . . كذلك يجتبيك ربك و يعلمك من تأويل الأحاديث

476- يعقوب(ع) و بوى يوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 94 - 13, 4, 3, 2

2_ يعقوب (ع) از فاصله ای دور (از کنعان تا مصر) بوى يوسف (ع) را از پيراهن او استشمام کرد .

و لما فصلت العير قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف

جمله «قال أبوهم . . .» جواب شرط «لما فصلت . . .» است و از این رو می رساند که شنیدن بوى يوسف(ع) با بودن پيراهن همراه قافله مرتبط بوده است. و از آن جا که آن قافله هنوز در نزدیکی مصر بود، معلوم می شود يعقوب(ع) از فاصله ای بسیار دور بوى يوسف(ع) را از پيراهنش احساس کرد.

3_ يعقوب (ع) هم زمان با حرکت فرزندانش از مصر ، یافته خویش (شنیدن بوى يوسف) را برای اطرافیانش ابراز کرد .

و لما فصلت العير قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف

4_ شامه معجزه آسای يعقوب (ع) و کرامت او در شنیدن بوى يوسف (ع) از راه بسیار دور

و لما فصلت العير قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف

13_ « عن أبي عبدالله (ع) قال : . . . ان ابراهيم لما أوقدت له النار أتاه جبرئيل (ع) بثوب من ثياب الجنة . . . فلما حضر ابراهيم الموت جعله فى تميمه و علّقه إسحاق على يعقوب ، فلما ولد يوسف (ع) علّقه عليه فکان فى عضده . . . فلما أخرج يوسف بمصر من التميمه وجد يعقوب ريحه و هو قوله : « إني لأجد ريح يوسف . . . » فهو ذلك القميص الذى أنزله الله من الجنة . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: . . . چون برای سوزاندن ابراهيم(ع) آتش افروخته شد، جبرئیل پيراهنی از پيراهنهای بهشتی برای او آورد . . . آن گاه که مرگ ابراهيم(ع) فرا رسید ابراهيم(ع) آن را در جلدی قرار داد و به عنوان حرز بر اسحاق و اسحاق هم بر يعقوب آویخت و چون يوسف متولد شد، يعقوب [آن را] بر يوسف آویخت و آن بر بازوی يوسف بود . . . پس چون يوسف آن پيراهن را در مصر از جلد بیرون آورد، بوى آن به مشام يعقوب رسید و این است سخن يعقوب: «إني لأجد ريح يوسف . . .». پس پيراهن يوسف همان پيراهنی است که خداوند از بهشت فرستاد . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 95 - 4

4_ بستگان يعقوب او را در خبر استشمام بوى يوسف (ع) تکذيب کرده و این احساس را ناشی از کژاندیشی دانستند .

قال أبوهم إنى لأجد ريح يوسف . . . قالوا تالله إنك لفى ضلّ لك القديم

477- يعقوب (ع) و پیراهن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 94 - 2

2_ یعقوب (ع) از فاصله ای دور (از کنعان تا مصر) بوی یوسف (ع) را از پیراهن او استشمام کرد .

و لما فصلت العیر قال أبوهم إنى لأجد ريح يوسف

ص: 281

جمله «قال أبوهم . . .» جواب شرط «لما فصلت . . .» است و از این رو می‌رساند که شنیدن بوی یوسف(ع) با بودن پیراهن همراه قافله مرتبط بوده است. و از آن جا که آن قافله هنوز در نزدیکی مصر بود، معلوم می‌شود یعقوب(ع) از فاصله ای بسیار دور بوی یوسف(ع) را از پیراهنش احساس کرد.

478- یعقوب(ع) و حیات یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 11

11_ یعقوب(ع) به زنده بودن یوسف(ع)، بنیامین و لاوی، اطمینان داشت.

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً

مراد از ضمیر جمع در «بهم» یوسف(ع)، بنیامین و لاوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 86 - 9, 11, 13, 16

9_ یعقوب(ع) برخلاف فرزندان و اطرافیانش به زنده بودن یوسف(ع) اطمینان داشت.

و أعلم من الله ما لا تعلمون

«من الله» می‌تواند به معنای «از ناحیه خدا» باشد و نیز می‌تواند به معنای «درباره خدا» باشد. بر اساس معنای اول مراد از «ما لا تعلمون» به مناسبت مورد، زنده بودن یوسف، دیدار او و . . . است.

11_ آگاهی یعقوب(ع) به حیات یوسف(ع)، دانشی بود که از ناحیه خدا به او افاضه شده بود.

و أعلم من الله ما لا تعلمون

13_ جهل و ناآگاهی فرزندان یعقوب به حقایقی درباره خداوند

و أعلم من الله ما لا تعلمون

16_ «عن أبي عبد الله (ع) قال: قدم أعرابي على يوسف . . . قال له يوسف: . . . فإذا مررت بوادي كذا وكذا فقف فناد: يا يعقوب! يا يعقوب! فإنه سيخرج إليك رجل . . . فقل له: لقيت رجلاً بمصر وهو يقرئ السلام ويقول لك: إن وديعتك عند الله عز وجل لن تصيب، قال: فمضى الأعرابي . . . فأبلغه ما قال له يوسف . . . فكان يعقوب (ع) يعلم أن يوسف (ع) حتى لم يمت وأن الله تعالى ذكره سيظهره له بعد غيبته و كان يقول لبنيه: «إني أعلم من الله ما لا تعلمون» . . .»

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: بادیه نشینی بر یوسف وارد شد . . یوسف به او گفت: ... آن گاه که بر فلان وادی گذر کردی بایست و صدا بزنی: ای یعقوب، ای یعقوب! پس مردی به سوی تو بیرون خواهد آمد ... به او بگو مردی را در مصر ملاقات کردم که تو را سلام رساند و گفت: امانت تو نزد خدا هرگز از بین نمی رود. امام فرمود: آن بادیه نشین رفت ... و گفتار یوسف را به یعقوب ابلاغ کرد ... پس یعقوب می دانست یوسف زنده است و نمرده و خدای تعالی به زودی او را پس از غیبت، آشکارش خواهد کرد و همواره به پسران خویش می گفت: «إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ»...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 1

1_ یعقوب (ع) بر این باور بود که یوسف (ع) و بنیامین زنده اند و با جست و جو کردن ، پیدا خواهند شد .

ی_بنی اذهبوا فتحسسوا من یوسف و أخیه

ص: 282

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 95 - 3

3_ یعقوب (ع) در طول فراق یوسف (ع) همواره به زنده بودن او اعتقاد داشت و آن را برای اطرافیانش اظهار می کرد .

قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف .. قالوا تالله إنك لفي ضلِّ لك القديم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 9،10،11،12

9_ یعقوب (ع) پیش از دریافت بشارت به حیات یوسف (ع) ، به زنده بودن او اطمینان داشت .

ألم أقل لكم إني أعلم من الله ما لا تعلمون

«من الله» می تواند به معنای «از ناحیه خدا» باشد و نیز می تواند به معنای «درباره خدا» باشد. براساس معنای اول، مراد از «ما لا تعلمون» _ به مناسبت مورد _ زنده بودن یوسف(ع) ، دیدار او و ... می باشد.

10_ یعقوب (ع) برخلاف فرزندان، به سپری شدن دوران فراقش از یوسف (ع) اطمینان داشت .

ألم أقل لكم إني أعلم من الله ما لا تعلمون

11_ یعقوب (ع) باور خویش را مبنی بر زنده بودن یوسف (ع) و پایان یافتن فراقش به فرزندان و بستگان خویش بازگو می کرد .

ألم أقل لكم إني أعلم من الله ما لا تعلمون

12_ آگاهی یعقوب (ع) به حیات یوسف (ع) و وصال او ، دانشی بود که از ناحیه خداوند به آن حضرت افاضه شده بود .

ألم أقل لكم إني أعلم من الله ما لا تعلمون

479- یعقوب(ع) و رؤیای یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 21

21_ یعقوب (ع) افشا شدن رؤیای یوسف (ع) را به تحریک شیطان می دانست و یوسف (ع) را از آن برحذر داشت .

لا تقصص رؤياك على إخوتك .. إن الشيطان للإنس عدو مبين

جمله «إن الشيطان . . .» هم ناظر به «فیکیدوا . . .» است و هم ناظر به «لا تقصص رؤیاک». بنابر وجه دوم، مفاد جمله «لا تقصص . . .» به ضمیمه «إن الشيطان» چنین می شود: شیطان درصدد است که تو را به افشای رؤیایت وا دارد، پس بر حذر باش!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 11

11_ یعقوب (ع) از رؤیای یوسف دریافت که خداوند نعمت کامل خویش را بر یوسف (ع) و خاندان یعقوب، ارزانی خواهد داشت .

إنی رأیت أحد عشر کوکبًا . . . یتم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

ص: 283

480- یعقوب (ع) و فراق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 3

3_ یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع) بسیار علاقه مند بود و از فراق او آزرده خاطر و محزون می شد .

قال إني ليحزني أن تذهبوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 14

14_ بسنده کردن یعقوب (ع) به اعراض از فرزندان ، علی رغم مقصر شناختن آنان در فراق یوسف (ع) و بنیامین ، بیانگر توان بالای او بر نهان ساختن و پوشیده داشتن خشم و غضب خویش است .

و تولّی عنهم .. فهو کظیم

برداشت فوق ، مقتضای تفریع «هو کظیم» به وسیله حرف «فاء» بر «تولّی عنهم» است.

481- یعقوب (ع) و ملاقات با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 12

12_ یعقوب (ع) به مراجعت سه فرزندش ، یوسف (ع) ، بنیامین و لاوی و ملاقات با آنان امیدوار بود .

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 86 - 10

10_ یعقوب (ع) به دیدار یوسف (ع) و سرآمدن فراقش مطمئن بود .

و أعلم من الله ما لا تعلمون

482- یعقوب (ع) و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 3

3_ یعقوب (ع) از سپردن یوسف (ع) به برادرانش ، همواره اجتناب می کرد .

ما لک لاتأمنا علی یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 13 - 5

ص: 284

5_ ترسیدن بر جان یوسف (ع) از حمله گرگها، از دلایل مخالفت یعقوب (ع) با فرستادن یوسف به همراه فرزندان

قال إني ... أخف أن يأكله الذئب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 1

1_ ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، پدران و اجداد یوسف (ع) بودند.

واتبعت مله اباي ابراهيم و اسحق و يعقوب

483- یعقوب (ع) هنگام حکومت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 4

4_ یعقوب (ع) در زمان وزارت یوسف و داستان اتهام سرقت بنیامین، سالخورده و بسیار کهنسال بود.

إن له أبا شيخاً كبيراً

«شیخ» به معنای پیرمرد و «کبیر» به معنای بزرگ است و مراد از آن ظاهراً بزرگی در سن و سال می باشد.

484- یقین یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 3

3_ یوسف (ع) هیچ ابهام و تردیدی در رؤیای خویش و خصوصیات آن نداشت.

إني رأيت أحد عشر كوكباً... رأيتهم لي سـجـدين

تکرار فعل «رأیت» برای تأکید است و هدف از تأکید رساندن این معناست که یوسف در خواب خویش و خصوصیات آن، ابهام و تردیدی نداشت.

485- یوسف (ع) از صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ ابراهيم، اسحاق، يعقوب، نوح، داوود، سليمان، ايوب، يوسف، موسى، هارون، زكريا، يحيى، عيسى و الياس (ع) از صالحان بودند.

ووهبنا له .. كل من الصالحين

ص: 285

486- یوسف (ع) از متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 7

7_ یوسف (ع) و بنیامین از تقواییشان صبور و از زمره محسنان بودند .

قد منّ الله علينا إنه من يتق ويصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

487- یوسف (ع) از محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 8

8_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون(ع) از نیکوکاران هستند.

و من ذریته .. و كذلك نجزي المحسنين

مشارالیه «کذلک» هم می تواند هدایت باشد، که از «هدینا» استفاده می شود، و هم می تواند کثرت ذریه صالح باشد، که از «وهینا» و «من ذریته» به دست می آید. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 8

8_ یوسف (ع) از نمونه های بارز نیکوکاران

و كذلك نجزي المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 11،12،13،14،18

11_ یوسف (ع) از زمره نیکوکاران بود .

إننا نرى ك من المحسنين

12_ هم بندان یوسف در زندان مصر ، به شخصیت والای یوسف (ع) پی بردند و به نیکوکار بودنش مطمئن شدند .

13_ سیمای یوسف (ع) و عملکرد او ، نشان دهنده شخصیت بلند مرتبه و بیانگر نیکوکاری او بود .

«نری» در آیه شریفه، به معنای «یقین داریم» است. رساندن این معنا با کلمه «نری» (می بینیم) گویای این مطلب است که: علم و یقین آن دو نفر به شخصیت یوسف(ع) ، از طریق مشاهده رفتار و منش او حاصل شده بود.

14_ محسن بودن یوسف (ع) ، دلیل مراجعه هم بندگان به او برای تعبیر رؤیا

جمله «إنا نراک» تعلیل برای «تَبْتَنَّا بِتَأْوِيلِهِ» است.

18_ « عن أبي عبدالله (ع) في قول الله عزوجل « إنا نراک من المحسنين » قال : كان يوسع المجلس ويستقرض للمحتاج ويعين الضعيف ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای عزوجل «إنا نراک من المحسنين» روایت شده که فرمود: در مجلس جای نشستن را

برای دیگران باز می‌کرد و برای نیازمند وام می‌گرفت و به ناتوان کمک می‌کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 16

16_ یوسف (ع) از زمره محسنان بود .

و لَانْضِيعَ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 9

9_ یوسف (ع) در زمان وزارت و اقتدار همچنان انسانی نیکوکار بود .

إِنَّا نَرَىٰ كَ مِنْ الْمُحْسِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 7

7_ یوسف (ع) و بنیامین از تقوایندگان صبور و از زمره محسنان بودند .

قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

488- یوسف (ع) از مخلصین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 10

10_ یوسف (ع) از بندگان مطیع خدا و از خالص شدگان برای او بود .

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلِصِينَ

مراد از «مخلصین» (خالص شدگان) این است که غیر خدا در آنان نصیبی ندارد و کاملاً در اختیار خداوند و اوامر او هستند. نه شیطان بر ایشان فرمان روایی می‌کند و نه اسیر هواهای نفسانی اند.

489- یوسف (ع) پس از زندان

3_ یوسف (ع) پس از آشکار شدن بی گناهی بر پادشاه و درباریان، دعوت او را پذیرفت و بی درنگ از زندان به دربار رفت.

قال الملک ائتونی به .. فلما کلمه

اتصال جمله «فلما کلمه» به «ائتونی به» و نیاوردن مطالبی نظیر رساندن فرمان پادشاه به یوسف(ع)، اعلام نتیجه محاکمه زنان به وی و .. برای رساندن این معناست که میان فرمان پادشاه و گفت و گو با یوسف(ع) فاصله ای نبود.

4_ یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر، درباره رؤیای پادشاه، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت

مشاور ، به گفت و گو پرداختند .

وقال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما کلمه

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف(ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند ؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف(ع) و نیز دعوت از یوسف(ع) به همکاری و مشاوره و .. بوده است.

490- یوسف(ع) در چاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 3,7

3_ لاوی به برادرانش پیشنهاد کرد اگر مصمم بر دور ساختن یوسف هستند او را در نهانگاه چاهی در مسیر کاروان ها بیفکنند .

قال قائل منهم لا تقتلوا یوسف و ألقوه فی غیبت الجب یلتقطه بعض السیّاره

«جبّ» به معنای چاه است و برخی از اهل لغت برآنند که «جبّ» به چاه عمیق و پر آب گفته می شود. در مجمع البیان آمده است: «غیبت الجب» حفره و یا طاقمانندی است که بالای آب چاه قرار می دهند و «سیاره» به گروهی که مسافرت می کنند (کاروان) اطلاق می شود.

7_ «عن علی بن الحسین (ع) : . . . قال کبیرهم « ولا تقتلوا یوسف » و لکن « ألقوه فی غیابت الجب » ;

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . که برادر بزرگ تر آنان گفت: یوسف را نکشید ، ولی او را در مخفی گاه چاه قرار دهید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 1

1_ پیشنهاد لاوی (نکشتن یوسف (ع) و افکندن او در چاه) از طرف دیگر برادران پذیرفته شد و مورد تأیید قرار گرفت .

لاقتلوا یوسف و ألقوه فی غیبت الجب . . . قالوا یأبانا ما لک

بیان حضور برادران در نزد یعقوب(ع) به منظور جلب رضایت او برای بردن یوسف(ع) به مراتع ، پس از بیان پیشنهاد لاوی (ألقوه فی غیبت الجب) گویای این نکته است که: آخرین پیشنهاد _ که همان طرح لاوی بود _ مورد پذیرش همگان قرار گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 9,18

9_ عنایت خاص خداوند به یوسف (ع) با وحی کردن به او در چاه کنعان

أن يجعلوه في غيـبت الجب و أوحينا إليه

18_ « قال رسول الله (صلى الله عليه و آله) لما ألقى يوسف في الجبّ أتاه جبرئيل عليه السلام فقال له : يا غلام ، من ألقاك في هذا الجبّ ؟ قال : إخوتي . قال : و لِمَ ؟ قال : لمودّه أبي إيتاي حسدوني . . . » ;

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: هنگامی که یوسف(ع) در چاه افکنده شد، جبرئیل نزد او آمد و گفت: ای پسر! چه کسی تو را در این چاه افکند؟ گفت: برادرانم. جبرئیل گفت: چرا؟ گفت: چون پدرم مرا دوست می داشت، آنان بر من حسد ورزیدند...».

ص: 288

491- یوسف (ع) در خانه عزیز مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 14، 12

12_ آسودگی و رفاه یوسف (ع) در خانه عزیز مصر

كذلك مكّنا ليوسف في الأرض

14_ ورود یوسف به خانه عزیز مصر ، زمینه ساز تحقق یافتن وعده های الهی درباره او بود .

و كذلك مكّنا ليوسف في الأرض و لنعلّمه من تأويل الأحاديث

عبارت «لنعلّمه» عطف بر عبارتی مقدر است ؛ یعنی: مکّنا ليوسف لنفعل كذا و لنعلّمه . . . ; مراد از لنفعل كذا ، اموری است که خداوند در ابتدای داستان یوسف بیان کرد مانند «رأيتهم لي ساجدين» و «كذلك يجتبيك ربك ...».

16_ آموزش تحلیل رخداد ها و تأویل رؤیاها ، هدف تقدیر الهی از کشاندن یوسف به خانه عزیز مصر

كذلك مكّنا ليوسف في الأرض و لنعلّمه من تأويل الأحاديث

«لام» در «لنعلّمه» لام غایت است و بیانگر غرض و هدف متعلق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 1

1_ یوسف (ع) روزگار کودکی و نوجوانی را در خانه عزیز مصر به سر برد ، تا به جوانی و رشد جسمی و عقلی رسید .

أكرمي مثوىه... و لما بلغ أشده

کلمه «أشدّ» چنان چه لسان العرب از سیبویه نقل کرده _ جمع شدّه (توان و قدرت) است. بنابراین «أشدّ» ؛ یعنی ، توانها و قدرتهای متعدد که به مناسبت مورد ، شامل توان جسمی و عقلی است.

492- یوسف (ع) در دربار مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 6

6_ یوسف (ع) در دربار عزیز مصر ، شخصیتی بزرگ و مورد احترام بود .

و ليكوناً من الصـغرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 3,5,8

3_ یوسف (ع) پس از آشکار شدن بی گناهی بر پادشاه و درباریان ، دعوت او را پذیرفت و بی درنگ از زندان به دربار رفت .

قال الملك ائتونی به .. فلما كلمه

اتصال جمله «فلما كلمه» به «ائونی به» و نیاوردن مطالبی نظیر رساندن فرمان پادشاه به یوسف(ع) ، اعلام نتیجه محاکمه زنان به وی و .. برای رساندن این معناست که میان فرمان پادشاه و گفت و گو با یوسف(ع) فاصله ای نبود.

5_ گفت و گوی یوسف (ع) با پادشاه در نخستین ملاقات ، موجب توجه بیشتر و اعتماد افزون تر پادشاه به او شد .

ص: 289

فلما كلمه قال إنك اليوم لدينا مكين أمين

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «کلمه» به یوسف(ع) و ضمیر مفعولی آن به پادشاه برگردد. ترتب جمله «قال إنك...» مؤید این نظر است و چون پادشاه پس از گفت وگویی یوسف(ع) با وی اظهار داشت: «إنك اليوم...»، معلوم می شود سخنان یوسف(ع) باعث توجه افزون تر پادشاه به او شد.

8_ پادشاه مصر در پی ملاقاتش با یوسف (ع) و احراز شخصیت و دانش او، به وی اعلام کرد که در دستگاه حکومتی، رأیی نافذ و فرمانی مطاع خواهد داشت.

فلما كلمه قال إنك اليوم لدينا مكين أمين

به کسی که دارای منزلتی والا و شأنی رفیع باشد «مکین» گفته می شود. «آمین» نیز به کسی گفته می شود که از خیانت بپرهیزد و به صداقت گفتارش و درستی رفتارش اطمینان باشد. سخن پادشاه (تو نزد ما منزلتی والا داری) کنایه از این است که: دستوراتت نافذ است و آنچه در امر حکومت پیشنهاد کنی مورد قبول است.

493- یوسف(ع) در دوران قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 4

4_ یوسف (ع) در دوران قحطی مصر، سمت عزیزی آن دیار را بر عهده داشت.

قالوا یأیها العزیز

494- یوسف(ع) در زندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 23

23_ «عن أبی عبدالله (ع) قال: لما أمر الملك بحبس يوسف فی السجن ألهمه الله علم تأویل الرؤیا...»

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: هنگامی که شاه فرمان زندانی شدن یوسف را صادر کرد، خدا علم تعبیر خواب را به او الهام کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 2,3

2_ یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی خویش از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) را فاش ساخت.

واتبعت مله اباہی ابرہیم و إسحٰق و یعقوب

3_ یوسف (ع) در زندان مصر، حسب و نسب خویش را برای زندانیان بیان کرد.

واتبعت مله اباہی ابرہیم و إسحٰق و یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 11

11_ شیطان، برای باقی ماندن یوسف (ع) در زندان، به دسیسه و شیطنت پرداخت.

ص: 290

فأنسى هـ الشيطان ذكر ربه فلبث في السجن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 6

6_ ساقی پادشاه مصر ، با بیان دانش یوسف (ع) ، خاطر نشان ساخت که او در زندان به سر می برد .

أنا أنبئكم بتأويله فأرسلون

تفریع جمله «أرسلون» به وسیله حرف «فاء» بر جمله «أنا أنبئكم بتأويله» می رساند که: ساقی دربار ، ماجرای یوسف(ع) و زندانی بودن او را در حد ضرورت بیان کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 1

1_ یوسف (ع) در زندان مصر ، علت های نپذیرفتن دعوت پادشاه و حاضر نشدن در نزد او و تقاضای دادرسی را بیان کرد .

قال ارجع إلى ربك ... ذلك ليعلم

در اینکه جمله «ذلك ليعلم . . .» تا آخر آیه بعد کلام یوسف(ع) است یا سخن زلیخا، دو نظر ابراز شده است. دلایل متعددی مؤید نظر نخست است که به برخی از آنها اشاره می شود: 1- ظاهر این است که «أن الله ...» عطف بر «أنى لم أخنه ...» باشد ؛ یعنی: «ذلك ليعلم ... أن الله لايهدى ...». این معنا محتمل نیست که سخن زلیخا باشد. 2- آنچه در آیه بعد آمده، حقایق و معارفی بلند است که اعتقاد و باور به آنها از زنی چون زلیخا - که در سلک مشرکان است - بر نمی آید.

495- یوسف(ع) در فراق بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 4

4_ فراق یوسف (ع) و بنیامین و جدایی آنان از یکدیگر ، رویدادی سخت و رنج آور برای آن دو برادر

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

«ما» در عبارت «ما فعلتم بیوسف و أخیه» می تواند اشاره به رنج فراق و جدایی یوسف(ع) و بنیامین نیز باشد.

496- یوسف(ع) در محضر خدا

3_ یوسف (ع) با یادآوری نعمت های الهی و توجه به ربوبیت و علم و حکمت فراگیر خداوند ، خویشتن را در محضر او احساس کرد .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم. رب قد ءاتیتنی

تغییر سیاق ؛ یعنی، التفات از غیبت (إن ربی . . . إنه هو العلیم) به خطاب (رب قد ءاتیتنی) حاوی نکاتی است از جمله اینکه یوسف(ع) با یاد کردن از نعمتهای خدادادی و توجه به ربوبیت و علم و حکمت مطلق الهی، به این حقیقت توجه پیدا کرد که خداوند حاضر و ناظر است. از این رو خود را در محضر او احساس کرد و او را مخاطب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 11، 2، 1

1_ کاروان یابنده یوسف (ع) ، به مصر وارد شد و او را در آن دیار به فروش رساند .

و شروه بثمان . . . وقال الذی اشتریه من مصر

2_ عزیز مصر ، یوسف (ع) را در مصر از کاروانیان خریداری کرد .

وقال الذی اشتریه من مصر

«من مصر» محتمل است متعلق به «اشتره» باشد ، و احتمال دارد حال برای «الذی اشتره» باشد. برداشت فوق ، ناظر به احتمال اول است. آیات بعد ، بیانگر آن است که مراد از «الذی اشتره»، عزیز مصر است.

11_ خداوند ، با وارد ساختن یوسف (ع) به خانواده عزیز مصر ، راه قدرتمند شدن یوسف (ع) و نفوذ او در سرزمین مصر را فراهم کرد .

و كذلك مکّنا لیوسف فی الأرض

مراد از «الأرض» سرزمین مصر است. «تمکین» (مصدر مکّنا) به معنای مکان دادن و نیز به معنای قدرت و سلطنت بخشیدن است. قید «فی الأرض» حکایت از آن دارد که: مراد از «مکّنا» در آیه شریفه ، معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 3، 4، 2

2_ یوسف (ع) در سرزمین مصر به منزلتی والا و قدرتی بلامنازع دست یافت .

مکّنا لیوسف فی الأرض یتبواً منها حیث یشاء

«تمکین» (مصدر مکّنا) به معنای مکان دادن و نیز به معنای قدرت بخشیدن است. مناسبت حکم و موضوع و نیز قید «فی الأرض» می رساند که معنای دوم اراده شده است. بنابراین «مکّنا لیوسف فی الأرض» ؛ یعنی، به یوسف در سراسر سرزمین مصر قدرت و سلطنت بخشیدیم. و «حیث یشاء» حاکی از نبود قدرتی در برابر اوست.

3_ یوسف (ع) آزاد و متمکن برای استقرار و تصرف در هر نقطه از سرزمین مصر

مکّنا لیوسف فی الأرض یتبواً منها حیث یشاء

«یتبوا» به معنای منزل گرفتن و اقامت کردن است. جمله «یتبوا منها حیث یشاء» (در هر جای مصر که می خواست منزل می گرفت و اقامت می کرد) به منزله تفسیر برای «مکنا...» است و لذا کنایه از اقتدار او برای دخل و تصرف در سراسر سرزمین مصر می باشد.

4_ یوسف (ع) دارای ولایت از جانب خداوند برای تصرف در تمامی سرزمین مصر

و کذلک مکنا لیوسف فی الأرض یتبوا منها حیث یشاء

جمله «مکنا لیوسف . . .» هم شامل اقتدار تکوینی است و هم گویای اقتدار تشریحی ؛ یعنی ، خداوند به او اجازه دخل و تصرف در همه سرزمین مصر را عطا کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 2

ص: 292

2_ یوسف (ع) در دیار مصر دارای تخت و بارگاه فرمانروایی بود .

ورفع أبویه علی العرش

498- یوسف (ع) در مهمانی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 14، 12، 11

11_ زلیخا، هنگامی که زنان بر جایگاه های خود تکیه زده و آماده استفاده از خوراکی ها شدند ، از یوسف (ع) خواست بر آنان گذر کند

وقالت اخرج علیهنّ

12_ یوسف (ع) پس از دستور زلیخا بدون درنگ در مجلس زنان اشراف حاضر شد .

قالت اخرج علیهنّ فلما رأينه

«فاء» در «فلما ..» فصیحه است و گویای جمله هایی مقدر می باشد ؛ یعنی: «فخرج علیهنّ فرأينه فلما رأينه...». حذف این جمله ها برای رساندن این نکته است که دستور زلیخا همان و اطاعت یوسف (ع) همان.

14_ زنان اشراف مصر در مجلس ضیافت زلیخا ، برای اولین بار یوسف (ع) را مشاهده کردند .

فلما رأينه أكبرنه .. وقلن ح_ش لله ما هذا بشرًا

499- یوسف (ع) و اتهام به بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 5

5_ اجتناب یوسف (ع) از نسبت دادن دزدی به بنیامین

أن نأخذ إلاّ من وجدنا مت_عنا عنده

آوردن عبارت «إلاّ من وجدنا مت_عنا عنده» (مگر کسی که متاع خویش را نزد او یافتیم) به جای «إلاّ من سرق مت_عنا» (مگر کسی که متاع ما را سرقت کرده باشد) گویای اجتناب یوسف از نسبت دادن سرقت به بنیامین است.

500- یوسف (ع) و ارزشها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 10

10_ ارزش اعاده حیثیت و شرف بیش از ارزش رهایی از زندان و نجات از دشواری ها و مشکلات ، در بینش یوسف (ع)

فلما جاء الرسول قال ارجع إلى ربك فسنله ما بال النسوة

ص: 293

501- یوسف (ع) و امدادهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 10،12

10_ یوسف (ع) بدون امداد الهی، خویشتن را از مقاومت در برابر خواست نامشروع زلیخا و همپالگی های او ناتوان می دید.

وإلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

12_ احساس ناتوانی یوسف (ع) از ترک گناه بدون امداد های الهی، جلوه ای از اعتقاد او به ربوبیت خدا

رب . . . وإلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 15

15_ یوسف (ع) جز به مشیت خدا و امداد او با هیچ سبب و مستمسکی، نمی توانست بنیامین را نزد خویش نگاه دارد.

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک إلاّ أن یشاء الله

502- یوسف (ع) و بازداشت بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 7

7_ نگاه داشتن بنیامین در مصر حتی به جرم سرقت، بر طبق قوانین جزایی پادشاه مصر، برای یوسف (ع) مجاز نبود.

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

دین به معنای آیین و روش است و مراد از آن به اعتبار اضافه شدنش به «ملک» قوانین و مقررات حاکم بر مصر می باشد. قابل ذکر است که به قرینه «فما جزاؤه...» در آیه 74، اگر سارق می خواست بر اساس آیین خودش تنبیه شود، قاضی و حاکم مصر می توانست بر آن اساس حکم کند.

503- یوسف (ع) و بت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 16

16_ « عن النبي (صلى الله عليه وآله) في قوله : « إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل » قال : سرق يوسف (ع) صنماً لجدّه أبي أمّه من ذهب وفضّه ، فكسره و ألقاه في الطريق ، فعبره بذلك إخوته ؛

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) درباره سخن خدا [که به نقل از برادران یوسف] فرموده: «إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل»: روایت شده است: یوسف، بتی از طلا و نقره را که از جدّ مادریش بود، دزدید و آن را شکست و در راه انداخت، پس برادران یوسف او را برای این کار سرزنش کردند».

ص: 294

504- یوسف (ع) و برادران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 1

1_ یعقوب (ع)، فرزندش یوسف (ع) را از نقل خواب خویش برای برادرانش برحذر داشت.

ی_بنی لاتقصص رءیاک علی إخوتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 13

13_ یادآوری داستان چاه کنعان از سوی یوسف (ع) به برادرانش، محتوای وحی خداوند به یوسف (ع)

و أوحینا إلیه لتنبئهم بأمرهم هذا و هم لایشعرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 16

16_ «عن أبي جعفر (ع): «... فعرفهم يوسف و لم يعرفه إخوته لهيبه الملك و عزّته...»;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: ... یوسف برادران خود را شناخت و آنان یوسف را به علت هیبت و شکوه پادشاهی نشناختند (...).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 2,8

2_ یوسف (ع) بار آذوقه و جیره غذایی برادران را، خود آماده کرد.*

و لما جهزهم بجهازهم

«تجهیز» (مصدر جهز) به معنای مهیا ساختن و آماده کردن جهاز (زاد و توشه) است. ضمیر در «جهز» به یوسف(ع) برمی گردد. بنابراین «لما جهزهم...»؛ یعنی، پس آن گاه که یوسف(ع) بار و بینه و زاد و توشه برادرانش را آماده ساخت. البته این احتمال که اسناد «جهز» به یوسف(ع) مجازی باشد، بعید به نظر نمی رسد؛ زیرا بسیار متعارف است که فعل کارگزاران به کارفرما اسناد داده می شود.

8_ یوسف (ع) از برادرانش به نیکی پذیرایی کرد و سهمیه ایشان را از خوار و بار به طور کامل پرداخت نمود.

ألا ترون أنى أوفى الكيل و أنا خير المنزلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 70 - 10، 2

2_ يوسف (ع) خود به تجهیز و مهیا کردن محموله برادران خویش پرداخت .

فلما جهّزهم بجهازهم

10_ « عن أبي جعفر (ع) : . . . و ارتحل القوم (إخوه يوسف) مع الرفقه فمضوا ، فلحقهم يوسف و فتيته فنادوا فيهم قال : « أيتها العير إنكم لسارقون » . . . » .

از امام باقر(ع) روایت شده است: . . . برادران یوسف با کاروانیان حرکت کردند و رفتند، سپس یوسف و افرادی که به آنان ملحق شدند. آن گاه بین آنان ندا دادند و منادی چنین گفت: «أيتها العير إنكم لسارقون».

ص: 295

14_ یوسف (ع) به فرزندان یعقوب گوشزد کرد که سخن آنان (دزدی کردن برادر ابوینی بنیامین) را باور ندارد.

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل . . . و الله أعلم بما تصفون

جمله «و الله أعلم . . .» عطف بر «أنتم . . .» است و هر دو مقول «قال» می باشند. و از آن جا که «قال» در مقابل «أسر» و «لم یبد» قرار گرفته، می توان گفت: مراد از «قول» ابراز کردن آن و آشکارا گفتن آن سخن است، نه آن که در دل خویش و زیر لب گفته باشد.

16_ «عن النبی (صلی الله علیه و آله) فی قوله: «إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل» قال: سرق یوسف (ع) صنماً لجدّه أبی أمّه من ذهب و فضّه، فکسره و ألقاه فی الطريق، فعیره بذلک إخوته؛

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره سخن خدا [که به نقل از برادران یوسف] فرموده: «إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل»: روایت شده است: یوسف، بتی از طلا و نقره را که از جدّ مادریش بود، دزدید و آن را شکست و در راه انداخت، پس برادران یوسف او را برای این کار سرزنش کردند».

1_ عزیز مصر در پی مشاهده ذلت فرزندان یعقوب، داستان رها کردن یوسف (ع) در چاه کنعان را به آنان یادآوری کرد.

قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

مراد از «ما فعلتم بیوسف» و یا مصداق مورد نظر از آن، داستان رهاسازی یوسف (ع) در چاه کنعان است. گویا این یادآوری همان است که خداوند در آیه 15 از همین سوره بیان داشت، بدین مضمون که همانا این واقعه (داستان چاه) را در آینده به آنان گزارش خواهی کرد، در حالی که متوجه نیستند (تورا نمی شناسند).

9_ یوسف (ع) ضمن اعتراض به عملکرد ناصواب برادرانش، عذر تقصیرشان (جهل و نادانی) را به آنان القا کرد.

إذ أنتم جـهـلون

یوسف (ع) با مقید کردن عملکرد ناصواب برادرانش به زمان جهل آنان (إذ أنتم جاهلون) اشاره به این معنا دارد که: من شما را معذور می شمرم چرا که در زمانی مرتکب خلاف شدید که نادان بودید.

12_ «عن أبی عبدالله (ع) . . . کل ذنب عمله العبد و إن کان به عالماً فهو جاهل حین خاطر بنفسه فی معصیه ربه، و قد قال فی ذلک تبارک و تعالی یحکی قول یوسف لإخوته: «هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم جاهلون» فنسبهم إلی الجهل لمخاطرتهم

از امام صادق (ع) روایت شده است: . . . هر گناهی را که بنده انجام دهد _ اگر چه به گناه بودن آن آگاه باشد _ نادان است ; زیرا خود را به وسیله معصیت خدا به خطر انداخته است. خدای تبارک و تعالی در همین مورد، قول یوسف را خطاب به برادرانش حکایت کرده که گفت: «هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم جاهلون» [امام (ع) فرمود: یوسف به آنان نسبت نادانی داد ; چون خود را به وسیله معصیت خدا به خطر انداخته بودند].

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 16، 3

3_ یوسف (ع) در پی پرسش برخاسته از شگفت زدگی و ناباوری برادرانش ، تصریح کرد که او همان یوسف است .

أنتك لأنت يوسف قال أنا يوسف

16_ یوسف (ع) برادرانش را به تقوا و صبر و درآمدن در زمره محسنان فراخواند .

ص: 296

إنه من يتق و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 1

1_ یوسف (ع) ، برتر و با فضیلت تر از سایر برادرانش بود .

لقد اترك الله علينا

«ایثار» (مصدر آثر) به معنای برتری دادن و اختیار کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 13، 14، 6

6_ یوسف (ع) از خداوند خواستار آمرزش خطاها و گناهان برادرانش شد .

يغفر الله لكم

جمله «یغفر . . .» می تواند دعایی باشد و می تواند خبری باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

13_ یوسف (ع) برادرانش را به آمرزش خدا و شمول رحمتش بر آنان نوید داد .

يغفر الله لكم و هو ارحم الرحمين

برداشت فوق بر این اساس است که «یغفر الله . . .» جمله ای خبری باشد.

14_ یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به رحمت گسترده الهی ، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت .

يغفر الله لكم و هو ارحم الرحمين

جمله «و هو . . .» حالیه است و به منزله تعلیل برای «یغفر الله» می باشد ؛ یعنی ، چون «ارحم الراحمین» است ، گناه شما را می بخشاید . قابل ذکر است که یوسف با یادآوری این صفت خداوند ، پس از گذشت از گناه برادرانش ، به این نکته اشاره می کند که: من از شما درگذشتم پس او که از همه _ از من و غیر من _ مهربان تر است ، بی هیچ تردید از شما خواهد گذشت .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 1، 4، 9

1_ یوسف (ع) ، برادرانش را با پیراهنی خاص از خویش روانه کنعان کرد .

اذهبوا بقمیصی هذا

کلمه «هذا» گویای آن است که یوسف(ع) پیراهن خاصی را به برادرانش سپرد تا به کنعان ببرند.

4_ یوسف (ع) از برادرانش خواست در افکندن پیراهنش به چهره یعقوب (ع) تعجیل کرده و آن را به تأخیر نیندازند .

اذهبوا .. فألقوه علی وجه أبی

برداشت فوق از حرف «فاء» در «فألقوه» استفاده شده است. «فألقوه» ؛ یعنی ، به مجرد رسیدن به کنعان و قبل از هر کار دیگری چنین کنید.

9_ یوسف (ع) از برادران خویش خواست تمام اهل و عیالشان (خاندان یعقوب) را به مصر کوچ دهند .

وأتونی بأهلکم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 21

21_ شیطان با وسوسه ها و دسیسه های خویش ، میان یوسف (ع) و برادرانش فسادانگیزی کرد .

ص: 297

من بعد أن نزع الشيطان بيني وبين إخوتي

«نزع» به معنای تحریک کردن بر فساد است و مراد از «نزع شیطان» وسوسه هایی است که او برای ایجاد فساد به انسانها القا می کند.

505- یوسف (ع) و بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 8

8_ اشتیاق وافر یوسف (ع) به بنیامین و دیدار او

اتتونی بأخ لکم .. فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم عندی ولا تقربون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 2,7

2_ یوسف (ع) در پی ملاقات با برادرانش ، بنیامین را فراخواند و او را در کنار خویش جای داد .

و لما دخلوا .. ءاوی إليه أخاه

7_ یوسف (ع) از برادرش بنیامین خواست گذشته برادرانش را نادیده انگارد و از رفتار ناروای پیشین آنان اندوهی به خود راه ندهد .

فلاتبتس بما كانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 1

1_ طرح و نقشه یوسف (ع) برای نگاهداشتن بنیامین نزد خویش

فلما جهّزهم بجهازهم جعل السقایه فی رحل أخیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 4,5,21

4_ طرح و نقشه یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین ، کیفر و طرحی از ناحیه خداوند و به وحی او بود .

کذلک کدنا لیوسف

5_ گذاشتن جام شاهی در اثاثیه بنیامین ، جویا شدن از مجازات سارق در آیین فرزندان یعقوب و تفتیش بار بنیامین پس از سایر برادران ، از الهامات خدا به یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین نزد خود بود .

کذلک کدنا لیوسف

«کذلک» اشاره به مجموعه طرح و نقشه ای دارد که آیات 70 تا 75 بیانگر آن بود.

21_ موفقیت یوسف (ع) در طرح و اجرای نقشه برای نگه داشتن بنیامین ، جلوه ای از برتری او بر برادران خویش و نمودی از دانش افزون تروی

کذلک کدنا لیوسف . . . نرفع درجـت من نشاء و فوق کل ذی علم علیم

مصدق مورد نظر برای «من نشاء» یوسف(ع) است.

ص: 298

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 1

1_ یوسف (ع) بنیامین را بازداشت کرد و از رفتن او به همراه برادرانش جلوگیری کرد .

فهو جزؤه... قالوا یـأیها العزیز إن له أبا شیخاً کبیراً

الدرالمنثور، ج4، ص564.

506- یوسف (ع) و بیت المال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 11

11_ یوسف (ع) دارای اختیاراتی ویژه در دخل و تصرف بیت المال و بذل و بخشش آذوقه های ذخیره شده

و جئنا ببضـعه مزجیه فأوف لنا الکیل و تصدق علینا

507- یوسف (ع) و پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 2

2_ پادشاه مصر در دیدگاه یوسف (ع) ، انسان ستمگری نبود که نتوان به عدل و انصاف او امید داشت .

اذکرنی عند ربک

از اینکه یوسف (ع) از ساقی پادشاه می خواهد که داستان مظلومیت او را نزد پادشاه بیان کند ، معلوم می شود یوسف (ع) به دادخواهی وی امید داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 18، 17، 16، 14، 7، 1

1_ پادشاه مصر از طریق ساقی و فرستاده دربار به نزد یوسف (ع) از تعبیر رؤیای شگفت خویش آگاه شد .

وقال الملك اتوني به

7_ بازجویی از زنانی که در ماجرای میهمانی زلیخا دست های خویش را بریدند ، شرط یوسف (ع) برای بیرون آمدن از زندان و حاضر شدن در نزد پادشاه

قال ارجع إلى ربك فسله ما بال النسوة اللّٰتی قطعن أیدیهنّ

14_ یوسف (ع) با ابلاغ بی گناهی خویش به پادشاه ، بر این نکته تأکید کرد که زندانی شدنش نتیجه مکر و کید زنان اشراف بوده است .

إن ربی بکیدهنّ علیم

16_ یوسف (ع) در پیامش به پادشاه ، خداوند را حقیقتی آگاه به امور انسان ها معرفی کرد .

إن ربی بکیدهنّ علیم

ص: 299

17_ یوسف (ع) در پیامش به پادشاه مصر، خداوند را رب و مدبر خویش معرفی کرد.

فستله ما بال النسوه .. إن ربی بکیدهنّ علیم

18_ یوسف (ع) در پیامش به پادشاه، به او گوشزد کرد که وی را رب و مالک خویش نخواهد دانست و خود را بنده او نخواهد شمرد.

إن ربی بکیدهنّ علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 13، 12، 3

3_ یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است.

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

برداشت فوق، بر این اساس است که ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد.

12_ یوسف (ع) با تقاضای دادرسی درصدد بود به پادشاه مصر ثابت کند که خیانتکاران هرگز به پیروزی نمی رسند و مکرشان فرجامی ندارد.

ذلک لیعلم .. أن الله لایهدى کید الخائنین

چنان چه گذشت عبارت «أن الله لایهدى ..» عطف بر «أنى ...» است؛ یعنی: «ذلک لیعلم أن الله ...». این بدان خاطر بود که عزیز و یا پادشاه بداند که خداوند مکر خیانتکاران را به ثمر نمی نشاند.

13_ تلاش یوسف (ع) برای متوجه ساختن پادشاه مصر به نقش تعیین کننده سنن و اراده الهی در شکل گیری حوادث و رخدادها

ذلک لیعلم .. أن الله لایهدى کید الخائنین

508- یوسف (ع) و پیشگیری از قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 2

2_ پیشگیری از بروز فاجعه برای مردم مصر به سبب قحطی و خشکسالی، از هدف های یوسف (ع) در تقاضای منصب حکومتی

اجعلنى على خزائن الأرض

509- یوسف (ع) و پیشنهاد برادران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 1

1_ یوسف (ع) پیشنهاد فرزندان یعقوب (بازداشت یکی از آنان به جای بنیامین) را نپذیرفت .

فخذ أهدنا مكانه . . . قال معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا

«معاذ» مصدر میمی و مفعول مطلق برای فعل محذوف است (نعوذ بالله معاذاً). عبارت «أن نأخذ» به تقدیر «من» و متعلق

ص: 300

به «معاذ الله» می باشد. بنابراین جمله «معاذ الله أن نأخذ...»؛ یعنی، به خدا پناه می بریم پناه آوردنی از اینکه بگیریم (بازداشت کنیم) مگر کسی را که متاع خویش را نزد او یافتیم.

510- یوسف (ع) و ترک گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 12

12_ احساس ناتوانی یوسف (ع) از ترک گناه بدون امداد های الهی، جلوه ای از اعتقاد او به ربوبیت خدا

رب... و إلا تصرف عني كیدهنّ أصب إليهنّ

511- یوسف (ع) و تصدی امور غذایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 3,4

3_ یوسف (ع) دلیل صلاحیت خویش برای تصدی امور غذایی مردم مصر را برای پادشاه بیان کرد.

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

جمله «إنی حفیظ علیم» تعلیل برای «اجعلنی...» است.

4_ یوسف (ع) بر حفظ ذخایر مالی و حراست انبار های غذایی از حیف و میل شدن، توانا بود.

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

512- یوسف (ع) و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 3

3_ یوسف (ع)، برای هم بندگان زندانی خویش شایسته نبودن معبودهایشان را برای پرستش، تشریح کرد و بر لزوم یکتاپرستی استدلال کرد.

ما تعبدون من دونه إلا أسماء... ذلك الدين القيم

513- یوسف (ع) و توزیع غلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 1

1_ یوسف (ع) بر توزیع ارزاق ذخیره شده در مصر ، نظارت مستقیم داشت .

و جاء إخوه یوسف . . . و لما جهزهم بجهازهم

ص: 301

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 1

1_ یوسف (ع) در سال های قحطی ، سهمیه و جیره افراد را طبق برنامه ای زمانبندی شده در دفعات متعدد تحویل می داد .

و لما جهزهم بجهازهم . . . فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم

«کیل» به معنای اسم مفعول (مکیل) می باشد و مراد از آن طعام و غلات است. نامیدن غله به «کیل» بدان جهت است که برای تحویل، آنها را پیمانانه می کردند و این بر سهمیه بندی دلالت دارد. از جمله «فإن لم تأتونی به ...» (اگر در سفر آینده و نوبت بعد بنیامین را نزد من نیاورید ...) معلوم می شود غله در دفعات متعدد و طبعاً زمان بندی شده پرداخت می گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 11

11_ یوسف (ع) دارای اختیارات ویژه در توزیع غلات و آذوقه های ذخیره شده *

قال لفتی نه اجعلوا بضعتهم فی رحالهم

از اینکه یوسف(ع) پرداخت سهمیه فرزندان یعقوب در نوبتهای بعد را در صورت همراه نداشتن بنیامین ، ممنوع کرد ، برداشت فوق استفاده می شود. باز گرداندن بضاعت برادرانش به خودشان نیز می تواند تأیید کننده اختیارات ویژه او باشد.

514- یوسف(ع) و تهدیدهای زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 1

1_ یوسف (ع) حافظ عفت خویش و بی اعتنا به تهدید های زلیخا

قال رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه

515- یوسف(ع) و تهتهای برادران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 14، 9

9_ یوسف (ع) در برابر سخن ناحق برادرانش (مطرح کردن سرقت دروغین او) از خود دفاع نکرد .

فأسرها يوسف في نفسه ولم يبدها لهم

ضمیر «ها» در «أسرها» و «لم يبدها» به حقیقت و واقعیت ماجرای که برادران یوسف با جمله «فقد سرق أخ» مطرح ساختند، باز می گردد. بنابراین «فأسرها...»؛ یعنی، یوسف(ع) حقیقت و واقعیت آن ماجرا را در نفس خویش نهان ساخت و از ابراز آن خودداری کرد.

14_ یوسف (ع) به فرزندان یعقوب گوشزد کرد که سخن آنان (دزدی کردن برادر ابوینی بنیامین) را باور ندارد.

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل . . . و الله أعلم بما تصفون

جمله «و الله أعلم . . .» عطف بر «أنتم...» است و هر دو مقول «قال» می باشند. و از آن جا که «قال» در مقابل «أسر» و

ص: 302

«لم یبد» قرار گرفته، می توان گفت: مراد از «قول» ابراز کردن آن و آشکارا گفتن آن سخن است، نه آن که در دل خویش و زیر لب گفته باشد.

516- یوسف (ع) و نهمتهای زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 1

1_ دفاع یوسف (ع) از خویش، در برابر اتهام زلیخا

قال هی رودتنی عن نفسی

517- یوسف (ع) و حکومت مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 11

11_ یوسف (ع) علی رغم آزار دیدن از حکومت مصر، دانش خویش را از آنان دریغ نداشت.

قال تررعون .. إلا قليلاً مما تأكلون

518- یوسف (ع) و خدمات زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 12

12_ یوسف (ع) به پاس خدمات زلیخا به او، شکایتی علیه وی به پادشاه نکرد.

فستله ما بال النسوه الّتی قطعن أیدیهنّ

با وجود اینکه زلیخا نیز همانند دیگر زنان اشراف در گرفتاریهای یوسف (ع) و متهم ساختن او نقشی بسزا داشت، ولی یوسف (ع) از او نام نمی برد و علیه او سخنی به پادشاه نمی گوید. به نظر می رسد دلیل این امر خدماتی است که زلیخا در عهد کودکی و نوجوانی یوسف (ع) برای وی انجام داده بود.

519- یوسف (ع) و خواسته های زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ یوسف (ع) علی رغم فراهم بودن همه شرایط و سلطه ظاهری زلیخا بر او، تمنّای وی را نپذیرفت و به خواسته اش تن در نداد.

رودته... و قالت هیت لک قال معاذ الله

ص: 303

«معاذ» مصدر و مفعول مطلق برای فعل مقدر «أعوذ» است؛ یعنی، «أعوذ بالله معاذاً».

10_ یوسف (ع) در برابر صحنه های پر جاذبه شهوانی (تمنای زلیخا، ابراز اشتیاق او، خلوت بودن قصر و بسته بودن درب ها) به خدا پناه برد.

قال معاذ الله

28_ یوسف (ع)، تسلیم شدن در برابر تمنای نامشروع زلیخا را، مصداقی از ستم کاری می دانست.

إنه لا یفلح الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 18، 19

18_ یوسف (ع) پذیرش تقاضای نامشروع زلیخا و همپالگی های او را، سقوط به ورطه سفاهت و بی خردی می دانست.

وإلا تصرف .. أصب إليهنّ وأكن من الحجـهلین

جهل به معنای سفاهت در مقابل عقل، و نیز به معنای نادانی در مقابل علم می باشد. برداشت فوق، ناظر به معنای نخست است.

19_ یوسف (ع)، ارتکاب گناه و پذیرش تقاضای زلیخا و همپالگی های او را، موجب از دست دادن علم و حکمت خدادادی خویش می دانست.

ءاتینـه حکماً و علماً .. وإلا تصرف عنی کیدهنّ أصب إليهنّ وأكن من الحجـهلین

برداشت فوق، بر این مبناست که مراد از جهل نادانی باشد. بر این مبنا می توان گفت: مقصود یوسف(ع) از جاهل شدن، سلب گشتن علم و حکمتی است که خداوند به او عطا کرده بود (ءاتیناه حکماً و علماً) «آیه 22».

520- یوسف (ع) و درخواست تحقیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 6، 7، 8

6_ یوسف (ع) پیک دربار را باز گرداند تا از پادشاه بخواهد درباره ماجرای مهمانان زلیخا تحقیق کند.

قال ارجع إلی ربک فسئله ما بال النسوه

«بال» به معنای شأن و کار مهم است و مراد از آن در آیه شریفه، ماجرا و داستان می باشد.

7_ بازجویی از زنانی که در ماجرای میهمانی زلیخا دست های خویش را بریدند ، شرط یوسف (ع) برای بیرون آمدن از زندان و حاضر شدن در نزد پادشاه

قال ارجع إلی ربک فسئله ما بال النسوه الّتی قطعن أیدیهنّ

8_ رفع اتهام و اثبات بی گناهی ، هدف یوسف (ع) از تقاضای تحقیق در ماجرای زنانی که دست های خویش را با مشاهده یوسف (ع) بریدند .

قال ارجع إلی ربک فسئله ما بال النسوه الّتی قطعن أیدیهنّ

521- یوسف (ع) و دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 304

15_ « عن الرضا (ع) فی قول الله : « إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل . . . » قال : كانت لإسحاق النبي (ع) منطقه . . . و كانت عند عمّه یوسف و كان یوسف عندها . . . فربطتها فی حقوه . . . و قالت : سرت المنطقه فوجدت علیه . . . ;

از حضرت امام رضا(ع) درباره سخن خدا که [به نقل از برادران یوسف] فرمود: «إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل . . .» روایت شده است که فرمود: اسحاق پیامبر کمربندی داشت ... که در نزد عمّه یوسف بود و یوسف نیز در نزد عمّه خود بود ... پس عمّه کمر بند را به کمر او بست ... و گفت: کمر بند به سرقت رفته و سپس در کمر یوسف پیدا شد ...».

16_ « عن النبي (صلى الله عليه و آله) فی قوله : « إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل » قال : سرق یوسف (ع) صنماً لجدّه أبی أمّه من ذهب و فضّه ، فکسره و ألقاه فی الطريق ، فعیره بذلک إخوته ;

از رسول خدا(صلى الله عليه و آله) درباره سخن خدا [که به نقل از برادران یوسف] فرموده: «إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل»: روایت شده است: یوسف، بتی از طلا و نقره را که از جدّ مادریش بود، دزدید و آن را شکست و در راه انداخت، پس برادران یوسف او را برای این کار سرزنش کردند».

522- یوسف (ع) و دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 7، 4، 2

2_ یوسف (ع) در زندان مصر ، پیروی خویش از آیین ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) را فاش ساخت .

واتبع ملّه اباى ابرهيم و إسحق و یعقوب

4_ یوسف (ع) ، پیرو شریعت پدرانش ، ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود .

واتبع ملّه اباى ابرهيم و إسحق و یعقوب

7_ پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد .

ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت . . . واتبع ملّه اباى

جمله «اتبعت . . .» عطف بر «ترکت» در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند شدن یوسف(ع) از علوم الهی ، نقش داشته است.

523- یوسف (ع) و دین اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 4,7

4_ یوسف (ع)، پیرو شریعت پدرانش، ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود.

واتبعت مله اباہی ابرہیم و اسحاق و یعقوب

7_ پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد.

ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت .. واتبعت مله اباہی

جمله «اتبعت ..» عطف بر «ترکت» در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند

ص: 305

شدن یوسف(ع) از علوم الهی، نقش داشته است.

524- یوسف(ع) و دین مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 13،14

13_ یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی نکردن خویش از آیین و شریعت مصریان کافر به خدا و ناباور به قیامت را، ابراز داشت.

ینی ترکت مله قوم لایؤمنون بالله و هم بالأخره هم ک_فرون

14_ پیروی نکردن یوسف (ع) از آیین مصریان و ایمانش به خدا و آخرت، موجب دستیابی او به علم غیب و دانش تعبیر رؤیا شد.

ذلکما مما علمنی ربی ینی ترکت مله قوم لایؤمنون

جمله «ینی ترکت...» تعلیل برای «علمنی ربی» می باشد؛ یعنی، خداوند به خاطر اینکه من آیین کافران را وانهادم و پیروی نکردم، چنین علمی را به من آموخت.

525- یوسف(ع) و دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 4،7

4_ یوسف (ع)، پیرو شریعت پدرانش، ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود.

واتبع مله اباہی ابرہیم و اسحاق و یعقوب

7_ پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد.

ذلکما مما علمنی ربی ینی ترکت... واتبع مله اباہی

جمله «اتبعت...» عطف بر «ترکت» در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند شدن یوسف(ع) از علوم الهی، نقش داشته است.

526- یوسف(ع) و ذخیره سازی غلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ یوسف (ع) بر به کارگیری توان و دانش خویش در امرکشت و برداشت و ذخیره سازی غلات و توزیع آنها تأکید کرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

جمله «إنی حفیظ علیم» علاوه بر اینکه حاکی از توان و دانش یوسف(ع) بر امور یاد شده است ، دلالت بر این نیز دارد که وی دانش و توانایی اش را در اموری که به او سپرده شود ، به کار می گیرد و بدان متعهد می شود.

ص: 306

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 2

2_ یوسف (ع) در طی هفت سال آبادانی، به کشت و برداشت و ذخیره سازی غلات برای دوران قحطی کاملاً موفق شد.

و جاء إخوه يوسف

527- یوسف (ع) و ذلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 2

2_ زندانی شدن و خوار گشتن، محبوب تر از گناه و معصیت، در پیش حضرت یوسف (ع) و بندگان مخلص خدا

قال رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه

528- یوسف (ع) و ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 17

17_ یوسف (ع) در پیامش به پادشاه مصر، خداوند را رب و مدبر خویش معرفی کرد.

فستله ما بال النسوه... إن ربی بکیدهنّ علیم

529- یوسف (ع) و رد دعوت پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 1

1_ یوسف (ع) در زندان مصر، علت های نپذیرفتن دعوت پادشاه و حاضر نشدن در نزد او و تقاضای دادرسی را بیان کرد.

قال ارجع إلی ربک... ذلک لیعلم

در اینکه جمله «ذلک لیعلم...» تا آخر آیه بعد کلام یوسف (ع) است یا سخن زلیخا، دو نظر ابراز شده است. دلایل متعددی مؤید نظر نخست است که به برخی از آنها اشاره می شود: 1- ظاهر این است که «أن الله...» عطف بر «أنی لم أخنه...» باشد؛ یعنی: «ذلک لیعلم... أن الله لایهدی...». این معنا محتمل نیست که سخن زلیخا باشد. 2- آنچه در آیه بعد آمده، حقایق و معارفی بلند است که

اعتقاد و باور به آنها از زنی چون زلیخا_ که در سلک مشرکان است_ برنمی آید.

530- یوسف (ع) و زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 307

4_ یوسف (ع)، همواره از پذیرش تقاضای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) امتناع میورزید.

ورودته التی هوفی بیتها عن نفسه

برخی از اهل لغت در معنای مراوده، کشمکش و نزاع میان طرفین را قید کرده و گفته اند: «مراوده» این است که یک طرف خواهان چیزی و دیگری غیر آن را خواهان است. برداشت فوق، براساس این معناست.

20_ یوسف (ع) در برابر زلیخا تصریح کرد که تنظیم جریان زندگی او، به عنایت و تدبیر خداوند بوده است.

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

ضمیر در «إنه» به «الله» باز می گردد و در برداشت فوق، جمله «إنه ربی» تعلیل برای «معاذ الله» گرفته شده است. بر این اساس مفاد جمله فوق، چنین می شود: من [از این امر فریبنده] به خدا پناه می برم و او مرا یاری خواهد کرد؛ زیرا او مدبر امور من و تربیت کننده من است.

21_ یوسف (ع) در پاسخ به دعوت و فرمان زلیخا، خداوند را سزاوارتر برای اطاعت، قدرشناسی و سپاس دانست.

قال معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

22_ یوسف (ع)، پذیرفتن تمنای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) را، کفران احسان های خداوند به خویش دانست.

إنه ربی أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 5، 3

3_ توانایی جسمی و جنسی یوسف (ع)، برای کام جویی از زلیخا

ولقد همّت به و همّ بها لولا أن رءا برهـن ربه

قرآن، پس از بیان این که زلیخا تمام شرایط کام جویی را برای یوسف فراهم ساخته بود و موانع را برطرف کرده بود، با جمله «همّ بها لولا» .. «تنها مانع یوسف (ع) را، مشاهده برهان الهی معرفی کرد تا گمان نشود که او گرایشی به امور جنسی نداشت و از آمیزش با زنان ناتوان بود.

5_ خداوند، با ارائه برهان به یوسف (ع)، او را از آمیزش با زلیخا (زنا) و نگاه های شهوانی به وی، حفظ کرد و مصون داشت.

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء

«فحشاء» به گناه و معصیتی که بسیار زشت و پلید باشد، گفته می شود (لسان العرب). «سوء» به معنای بدی و گناه است که به قرینه مقابله آن با «فحشاء»، مراد از آن گناه کوچک است. «أل» در «السوء» و «الفحشاء» می تواند برای عهد باشد. براین مبنا مقصود از «الفحشاء» آمیزش، و منظور از «السوء» نگاه شهوت آلود، قصد گناه و ... است. این احتمال نیز به نظر قوی می رسد که «أل» در این دو کلمه، برای جنس باشد. براین مبنا نیز گناهان یاد شده از مصداقهای مورد نظر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 2,5,9

2_ یوسف (ع) برای نجات خویش از درآویختن زلیخا با او، به طرف درب خروجی فرار کرد.

و لقد همّت به .. واستبقا الباب

معرفه آوردن «الباب»، اشاره به دربی خاص دارد که به مناسبت مورد می توان گفت: مراد از آن درب خروجی است.

5_ یوسف (ع) در تعقیب و گریزش با زلیخا، زودتر از وی به درب خروجی رسید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

ص: 308

9_ یوسف (ع) و زلیخا، پس از تعقیب و گریز و باز شدن درب، با عزیز مصر در آستانه آن درب برخورد کردند.

و ألقيا سیدها لدا الباب

«إلقاء» (مصدر ألقيا) به معنای یافتن و مواجه شدن است. «سید» به معنای شریف و دارای مجد است، و مراد از آن در این جا، شوهر است.

531- یوسف (ع) و ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 1

1_ یوسف (ع) از هم بند خویش، ساقی پادشاه، خواست تا پس از رهایی، داستان او را برای پادشاه بیان کند.

وقال للذی ظنّ أنه ناج منهما اذکرنی عند ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 6

6_ یوسف (ع) پیک دربار را باز گرداند تا از پادشاه بخواهد درباره ماجرای مهمانان زلیخا تحقیق کند.

قال ارجع إلی ربک فسنله ما بال النسوه

«بال» به معنای شأن و کار مهم است و مراد از آن در آیه شریفه، ماجرا و داستان می باشد.

532- یوسف (ع) و سرزنش برادران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 3,4

3_ یوسف (ع) نه تنها برادرانش را عقوبت نکرد، بلکه از سرزنش آنان نیز پرهیز نمود.

لا تثریب علیکم

«تثریب» به معنای ملامت کردن و سرزنش نمودن به گناه است (برگرفته شده از لسان العرب).

4_ یوسف (ع) پس از اعتراف برادرانش به خطا، هر گونه سرزنش آنان را از ناحیه خویش و دیگران، ناروا شمرد.

کلمه «تثرب» نکره است و پس از حرف نفی (لا) قرار گرفته است. از این رو شامل هر گونه ملامت می شود. یاد نکردن از فاعل (سرزنش کننده) دلالت بر عموم دارد؛ یعنی، هیچ کس نه من و نه دیگری. جمله «لاتثرب علیکم الیوم» جمله ای خبری و در مقام انشا و دستور است؛ یعنی، نباید شما ملامت شوید و یا نباید هیچ کس شما را ملامت کند.

533- یوسف (ع) و سهمیه بندی غلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 1

ص: 309

1_ یوسف (ع) در سال های قحطی ، سهمیه و جیره افراد را طبق برنامه ای زمانبندی شده در دفعات متعدد تحویل می داد .

و لما جهزهم بجهازهم . . . فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم

«کیل» به معنای اسم مفعول (مکیل) می باشد و مراد از آن طعام و غلات است. نامیدن غله به «کیل» بدان جهت است که برای تحویل، آنها را پیمانه می کردند و این بر سهمیه بندی دلالت دارد. از جمله «فإن لم تأتونی به...» (اگر در سفر آینده و نوبت بعد بنیامین را نزد من نیاورید...) معلوم می شود غله در دفعات متعدد و طبعاً زمان بندی شده پرداخت می گردید.

534- یوسف (ع) و صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 23

23_ ملحق شدن به صالحان در سرای آخرت ، از تقاضا های یوسف (ع) در نیایشش به درگاه خداوند

و ألحقنی بالصـلحین

535- یوسف (ع) و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 10، 8

8_ استعاده یوسف (ع) به خداوند از روا داشتن ظلم و ستم

قال معاذ الله . . . إنا إذا لظـلمون

10_ یوسف (ع) و کارگزارانش به هنگام اقتدار و حکومت در مصر ، از هر گونه ظلم و ستم اجتناب می کردند .

قال معاذ الله ان . . . إنا إذا لظـلمون

مقصود یوسف از ضمیرهای متکلم مع الغیر «نا» و «نحن» در حقیقی که مطرح کرد (أن نأخذ . . . إنا إذا لظالمون) خود او و کارگزارانش می باشد.

536- یوسف (ع) و ظلم برادران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 1

1_ یوسف (ع) ستم های برادرانش را در حق خویش نادیده گرفت و آنان را بخشود .

قال لا تثریب علیکم

روا نداشتن سرزنش برادران که جمله «لا تثریب . . .» گویای آن است ، می رساند که یوسف(ع) آنان را مورد عفو خویش قرار داد.

ص: 310

537- یوسف (ع) و عزیز مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 9

9- یوسف (ع) و زلیخا، پس از تعقیب و گریز و باز شدن درب، با عزیز مصر در آستانه آن درب برخورد کردند.

و أَلْفِيا سیدها لدا الباب

«إلفاء» (مصدر ألفیا) به معنای یافتن و مواجه شدن است. «سید» به معنای شریف و دارای مجد است، و مراد از آن در این جا، شوهر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 2

2- یوسف (ع) در نزد عزیز مصر، تمنای نامشروع زلیخا و استتکاف خویش را فاش ساخت، و خود را از هر گونه اراده سوئی مبرا دانست.

قال هی رودتني عن نفسي

ترکیبهایی نظیر «هی رودتني» و «أنا قمت» - که مبتدا در معنا فاعل است و خبر آن فعل می باشد - گاهی حاکی از تأکید است و گاهی دلالت بر حصر دارد. و از آن جا که یوسف (ع) در مقام رفع اتهام از خویش بود، معلوم می شود او از جمله «هی رودتني» معنای حصر را اراده کرده است. بنابراین «هی راودتني»؛ یعنی، او (زلیخا) از من درخواست کام جویی داشت و من چنین درخواستی نداشتم و استتکاف ورزیدم.

538- یوسف (ع) و علم خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 15، 16

15- تأکید یوسف (ع) بر آگاهی کامل خداوند به کید زنان اشراف درباره او

إن ربی بکیدهنّ علیم

16- یوسف (ع) در پیامش به پادشاه، خداوند را حقیقتی آگاه به امور انسان ها معرفی کرد.

إن ربی بکیدهنّ علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 18

18_ یوسف (ع) پذیرش تقاضای نامشروع زلیخا و همپالگی های او را، سقوط به ورطه سفاهت و بی خردی می دانست .

وإلا تصرف .. أصب إليهنّ وأكن من الجـهلین

جهل به معنای سفاهت در مقابل عقل ، و نیز به معنای نادانی در مقابل علم می باشد. برداشت فوق ، ناظر به معنای نخست است.

ص: 311

540- یوسف (ع) و عوامل سفاهت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 18

18_ یوسف (ع) پذیرش تقاضای نامشروع زلیخا و همپالگی های او را ، سقوط به ورطه سفاهت و بی خردی می دانست .

وإلا تصرف .. أصب إليهنّ و أكن من الحجـهلین

جهل به معنای سفاهت در مقابل عقل ، و نیز به معنای نادانی در مقابل علم می باشد. برداشت فوق ، ناظر به معنای نخست است.

541- یوسف (ع) و فروش غلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 1

1_ یوسف (ع) سهمیه افراد را به آنان می فروخت و بهای آن را دریافت می کرد .

و قال لفتیـنه اجعلوا بضـعتهم فی رحالهم

«بضاعه» به مالی که برای تجارت و خرید و فروش است گفته می شود. بنابراین مراد از «بضاعتهم» مالی است که برادران یوسف در مقابل دریافت سهمیه به او پرداخته بودند.

542- یوسف (ع) و فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 10

10_ یوسف (ع) از فقیران و تهیدستان برای پرداخت سهمیه شان ، بهایی دریافت نمی کرد .

مسنا و أهلنا الضر و جئنا ببضـعه مزجیه فأوف لنا الکیل

برداشت فوق ، مقتضای تفریع «أوف لنا الکیل» به وسیله «فاء» بر «مسنا و أهلنا الضر . . .» است.

543- یوسف (ع) و قصه مهمانان زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ یوسف (ع) پیک دربار را باز گرداند تا از پادشاه بخواهد درباره ماجرای مهمانان زلیخا تحقیق کند.

قال ارجع إلی ربک فسئله ما بال النسوه

«بال» به معنای شأن و کار مهم است و مراد از آن در آیه شریفه، ماجرا و داستان می باشد.

ص: 312

544- یوسف (ع) و قوانین مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 10

10_ یوسف (ع) در زمان وزارتش ، نمی توانست با قوانین و مقررات حکومت مصر مخالفت کند .

ما کان لیاخذ آخاه فی دین الملک

545- یوسف (ع) و کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 22

22_ یوسف (ع) ، پذیرفتن تمنای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) را ، کفران احسان های خداوند به خویش دانست .

إنه ربی أحسن مثوای

546- یوسف (ع) و کمر بند اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 15

15_ « عن الرضا (ع) فی قول الله : « إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل . . . » قال : کانت لإسحاق النبی (ع) منطقه . . . و کانت عند عمّه یوسف و کان یوسف عندها . . . فربطتها فی حقوه . . . و قالت : سرقت المنطقه فوجدت علیه . . . »

از حضرت امام رضا(ع) درباره سخن خدا که [به نقل از برادران یوسف] فرمود: «إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل . . .» روایت شده است که فرمود: اسحاق پیامبر کمربندی داشت ... که در نزد عمّه یوسف بود و یوسف نیز در نزد عمّه خود بود ... پس عمّه کمر بند را به کمر او بست ... و گفت: کمر بند به سرقت رفته و سپس در کمر یوسف پیدا شد ...».

547- یوسف (ع) و کوری یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 93 - 5

5_ یوسف (ع) از نابینا شدن پدرش آگاه شده بود .

يأت بصيرًا

ص: 313

548- یوسف (ع) و کینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 9

9_ گذشت ، بزرگواری و منزّه بودن از کینه توزی و حسّ انتقام جویی به هنگام قدرت ، از خصلت های نیکوی حضرت یوسف (ع)

فلا تبتسّ بما کانوا یعملون

549- یوسف (ع) و گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 2,7

2_ زندانی شدن و خوار گشتن ، محبوب تر از گناه و معصیت ، در پیش حضرت یوسف (ع) و بندگان مخلص خدا

قال رب السجن أحبّ إليّ مما يدعونني إليه

7_ یوسف (ع) نگران تأثیر مکر و حيله زلیخا و زنان اشراف در خود و واداشتنش بر گناه و معصیت

و إلاّ تصرف عني كیدهنّ أصب إليهنّ

550- یوسف (ع) و مادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 4

4_ احترام ویژه یوسف (ع) به پدر و مادر خویش

ورفع أبویه علی العرش

551- یوسف (ع) و مسافرت بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 7,8,9

7_ یوسف (ع) علی رغم ترغیب و تهدید برادران و نیز آماده سازی همه زمینه های مراجعت آنان ، اطمینان به بازگشت آنان نداشت و

عدم موافقت یعقوب را با سفر بنیامین محتمل می دانست .

لعلهم یرجعون

8_ یوسف (ع) به آمدن برادرش بنیامین به مصر علاقه ای وافر داشت و بدان امید بسته بود .

اجعلوا بض_عتهم فی رحالهم ... لعلهم یرجعون

9_ طرح و نقشه یوسف (ع) برای مسافرت بنیامین از کنعان به مصر

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم ... اجعلوا بض_عتهم فی رحالهم ... لعلهم یرجعون

ص: 314

552- یوسف (ع) و مشیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 15

15_ یوسف (ع) جز به مشیت خدا و امداد او با هیچ سبب و مستمسکی ، نمی توانست بنیامین را نزد خویش نگه دارد .

ما کان لیاخذ أخاه فی دین الملک إلا أن یشاء الله

553- یوسف (ع) و مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 8

8_ هفت سال تلاش برای تولید غله ، ذخیره سازی غله ها با خوشه های آن ، صرفه جویی در مصرف ، توصیه های یوسف (ع) به مردم مصر برای مصون ماندن از مشکلات دوران هفت ساله قحطی و خشکسالی

قال تزرعون سبع سنین دأباً

برخی برآنند که رؤیای پادشاه اشاره ای به دستورالعملها و چاره اندیشیها ندارد و تدبیرهایی که یوسف (ع) بیان داشته و دستوراتی که صادر کرده از دانشی خدادادی او بوده و ارتباطی به رؤیای پادشاه ندارد. برداشت فوق بر اساس این نظر است.

554- یوسف (ع) و معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 3

3_ یوسف (ع) ، برای هم بندگان زندانی خویش شایسته نبودن معبودهایشان را برای پرستش ، تشریح کرد و بر لزوم یکتاپرستی استدلال کرد .

ما تعبدون من دونه إلا أسماء .. ذلک الدین القیم

555- یوسف (ع) و مکر زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 11، 7

7_ یوسف (ع) نگران تأثیر مکر و حیله زلیخا و زنان اشراف در خود و واداشتنش بر گناه و معصیت

وإلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

11_ یوسف (ع)، برای رهایی از مکر زلیخا و زنان اشراف و نجات از دام شهوت، به نیایش با خدا و استمداد از او پرداخت.

رب... وإلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

«صبو» (مصدر أصب) به معنای میل کردن و گرایش پیدا کردن است. جمله «وإلاّ تصرف...» (اگر مکر آن زنان را از من باز

ص: 315

نگردانی ، به آنان گرایش پیدا می کنم) به قرینه آیه بعد (فاستجاب) خبری است در مقام دعا و درخواست.

556- یوسف (ع) و مکر زنان اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 11، 7

7_ یوسف (ع) نگران تأثیر مکر و حيله زليخا و زنان اشراف در خود و واداشتتش بر گناه و معصیت

وإلا تصرف عني كيدهنّ أصب إليهنّ

11_ یوسف (ع) ، برای رهایی از مکر زليخا و زنان اشراف و نجات از دام شهوت ، به نیایش با خدا و استمداد از او پرداخت .

رب . . . وإلا تصرف عني كيدهنّ أصب إليهنّ

«صبو» (مصدر أصب) به معنای میل کردن و گرایش پیدا کردن است. جمله «وإلا تصرف...» (اگر مکر آن زنان را از من باز نگردانی ، به آنان گرایش پیدا می کنم) به قرینه آیه بعد (فاستجاب) خبری است در مقام دعا و درخواست.

557- یوسف (ع) و ملاقات با برادران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 14، 8

8_ خداوند یوسف (ع) را از طریق وحی به نجات یافتن از چاه کنعان و دیداری مجدد با برادرانش ، نوید داد .

و أوحينا إليه لتنبئهم بأمرهم هذا

جمله «لتنبئهم» (همانا این واقعه را در آینده به برادرانت یادآوری خواهی کرد) دلالت بر نجات یوسف از چاه دارد و نیز حاکی از این است که او برادرانش را در آینده ملاقات خواهد کرد.

14_ خداوند به یوسف (ع) خبر داد که ملاقات او با برادرانش ، پس از داستان چاه کنعان ، در آینده ای دور تحقق خواهد یافت .

لتنبئهم بأمرهم هذا و هم لایشعرون

جمله حالیه «و هم لایشعرون» متعلق به «لتنبئ» است ؛ یعنی ، به آنان خبر می دهی در حالی که متوجه نیستند [و تو را نمی شناسند]. از اینکه هیچ یک از برادران یوسف به هنگام ملاقات با وی ، او را نخواهند شناخت ، معلوم می شود ملاقات مذکور با فاصله زمانی بسیار اتفاق خواهد افتاد.

15_ سلطه داشتن یوسف (ع) بر برادرانش در دیدار مجدد، بخشی از محتوای وحی الهی به یوسف (ع) در چاه کنعان

و أوحينا إليه لتبئتهم بأمرهم هذا وهم لا يشعرون

در اینکه چرا هیچ یک از برادران یوسف در ملاقات مجدد وی را نخواهند شناخت وجه دیگری غیر از آنچه در برداشت قبل ذکر شد، به نظر می رسد و آن اینکه خداوند با جمله «وهم لا يشعرون» به یوسف القا می کند که در مقام و موقعیتی خواهی بود که برادرانت تصور آن را نمی کنند تا احتمال دهند که تو برادر آنان هستی.

ص: 316

558- یوسف (ع) و ملاقات با بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 12، 9

9_ یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به عدالت خویش در معامله و پذیرایی نیکویش از مهمانان، آنان را به آوردن بنیامین ترغیب کرد.

ائتونی بأخ لکم من أیکم ألا ترون أنى أوفى الکیل و أنا خیر المنزلین

جمله «ألا- ترون . . .» (آیا ملاحظه نمی کنید که...) پس از «ائتونی بأخ لکم» بیانگر هدف یوسف(ع) (ترغیب به آوردن بنیامین) از توجه دادن برادرانش به مهمان نوازی و عدالتش در معامله است.

12_ یوسف (ع) به برادرانش وعده داد که اگر در سفر بعد، بنیامین را به همراه بیاورند، باز هم از آنان به خوبی پذیرایی خواهد کرد.

ألا ترون . . . أنا خیر المنزلین

559- یوسف (ع) و ملاقات با بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 2، 3

2_ یوسف (ع) به برادرانش خاطر نشان ساخت که تنها در صورتی غله نوبت بعد را دریافت خواهند کرد که بنیامین را همراه خود بیاورند.

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم عندی

3_ یوسف (ع) به برادرانش اعلام کرد در صورتی که بنیامین را در نوبت بعد همراه بیاورند، نباید به بارگاه او حاضر شوند.

فإن لم تأتونی به . . . و لا تقربون

نون مکسور در «لا تقربون» نون وقایه و حاکی از یای متکلم محذوف است. بنابراین «لا تقربون»؛ یعنی، نزد من نیایید.

560- یوسف (ع) و ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 23

23_ زنان اشراف، یوسف (ع) را بسان فرشته ای گرامی و بلند مرتبه یافتند.

إِن هَذَا إِلَّا مَلِكٌ كَرِيمٌ

561- یوسف (ع) و ممت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 5

5_ فرزندان یعقوب به وی خاطر نشان کردند که عزیز مصر (یوسف) بدون آگاهی ایشان و بدون کمترین امتنانی ، بضاعت

ص: 317

آنان را بازگردانده است .

ه_ذه بض_عتنا رَدّت إلینا

آوردن فعل «رُدّت» به صورت مجهول و یاد نکردن از فاعل آن برای رساندن این معناست که باز گرداننده به گونه ای عمل کرده که ما متوجه او نشویم و احساس کوچکی و شرمندگی نکنیم.

562- یوسف (ع) و نقل رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 1

1_ یعقوب (ع) ، فرزندش یوسف (ع) را از نقل خواب خویش برای برادرانش بر حذر داشت .

ی_بنی لاتقصص رءیاک علی إخوتک

563- یوسف (ع) و وزارت کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 1

1_ یوسف (ع) از پادشاه خواست وی را به وزارت کشاورزی مصر و تصدی انبار های غله ، منصوب کند .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

از آن جا که یوسف (ع) در تعبیر رؤیای پادشاه بیان داشت که باید هفت سال با جدیت به امر کاشت و برداشت و ذخیره سازی ارزاق پردازند، چنین برمی آید که مقصود وی از «مرا بر گنجینه های زمین بگمار» این است که امور یاد شده را به من بسپار؛ یعنی، امر کشت و برداشت (وزارت کشاورزی) و نیز انبارهای غله در اختیار من باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 1

1_ پادشاه مصر ، پیشنهاد یوسف (ع) را پذیرفت و مدیریت کشت و برداشت محصولات و ذخیره سازی و توزیع آنها را به او سپرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض . . . و کذلک مکّنا لیوسف فی الأرض

564- یوسف (ع) و همبندان

2_ یوسف (ع) اقبال هم بندانش را به او غنیمت شمرد و به ارشاد و هدایت آنان پرداخت .

إنانری_ک من المحسنین . . . ذلکما مما علمنی ربی إنی ترکت ملّہ قوم لایؤمنون باللہ

5_ یوسف (ع) ، بهره مندی خویش از علم غیب را برای هم بندگان زندانش فاش ساخت .

ذلکما مما علمنی ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 3,4,7

3_ یوسف (ع) ، هم بندان خویش را به توحید و دوری از شرک فراخواند .

ی_ص_ حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

4_ یوسف (ع) ، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم بندان خویش ، حقایق توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح ساخت .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

7_ یوسف (ع) از هم بندان خویش خواست تا با مقایسه و سنجش عقیده توحیدی با عقیده به خدایان متعدد ، عقیده درست را برگزینند .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 3

3_ یوسف (ع) ، برای هم بندان زندانی خویش شایسته نبودن معبودهایشان را برای پرستش ، تشریح کرد و بر لزوم یکتاپرستی استدلال کرد .

ما تعبدون من دونه إلاّ أسماء .. ذلک الدین القیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 5

5_ یوسف (ع) ، آزادی یکی از دو هم بند خویش و به دار کشیده شدن دیگری را ، سرنوشتی حتمی و غیر قابل تغییر دانسته و آن را به ایشان گوشزد کرد .

قضی الأمر الذی فیہ تستفتیان

«افتاء» بیان کردن حکم است و «استفتاء» (مصدر تستفتیان) به معنای درخواست بیان حکم می باشد. مراد از «الأمر» تأویل رؤیا (حادثه ای که رؤیا جلوه گر آن است) می باشد. بنابراین «قضی الأمر...» ؛ یعنی: آن حادثه ای که رؤیای شما بیانگر آن بود و شما درباره آن پرسش کردید، حتمی و غیر قابل تغییر است.

565- یوسف (ع) و همسر پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 3

3_ یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است.

ذَلِك لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخْنُهِ بِالْغَيْبِ

برداشت فوق، بر این اساس است که ضمیر در «يعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد.

ص: 319

566- یوسف (ع) و یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 5

5- یوسف (ع) رؤیای شگفت خویش را برای پدرش (یعقوب (ع)) بیان کرد .

إذ قال يوسف لأبيه يـأبت إني رأيت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 4،8

4_ احترام ویژه یوسف (ع) به پدر و مادر خویش

و رفع أبويه على العرش

8_ یوسف (ع) پس از ورود خاندانش به مصر ، خلاصه ای از سرگذشت خویش و احسان های خداوند را درباره خود برای پدرش یعقوب (ع) بازگو کرد .

يـأبت . . . قد أحسن بي إذ أخرجني من السجن و جاء بكم من البدو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 1

1_ یوسف (ع) ، پس از برشمردن احسان ها و نعمت های خدادادیش برای یعقوب (ع) ، به ستایش خداوند و دعا به درگاه او پرداخت .

رب قد آتيتني . . . فاطر السموت و الأرض . . . توفني مسلمًا و ألحقني بالصـلحـين

567- یوسف (ع) هنگام قحطی مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 13

13_ یوسف (ع) در زمان قحطی مصر ، پادشاه آن دیار نبود .

ما كان ليأخذ أخاه في دين الملك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 5

5_ یوسف (ع)، عزیز مصر در سال های قحطی آن دیار

قالوا یـأیها العزیز

ص: 320

1- استراحت یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 63 - 1,4

1- موسی (ع) و همسفرش، کنار صخره ای در مجمع البحرین، آرمیدند.

إذ أوینا إلی الصخره

4- همسفر موسی از بازگویی سرگذشت ماهی، برای موسی (ع)، در مدت استراحت شان در مجمع البحرین، غفلت کرد.

قال أرییت إذ أوینا إلی الصخره فإتی نسیت الحوت

«صخره» به معنای «تخته سنگ بزرگ» است. «أوینا إلی الصخره» یعنی: «برای استراحت، در کنار آن صخره، جای گرفته بودیم.»

2- اهداف مسافرت یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 2

2- هدف موسی (ع) و همراه وی از سفر جستوجوگرانه خود، یافتن بنده ای از بندگان خاص الهی و دارای علم لدنی بود.

فارتدا .. فوجدنا عبداً من عبادنا ... و علمنه من لدنا

واژه «وجدنا» بیان کننده یافتن چیزی است که موسی و همراه اش در جستوجوی آن بودند و نه دیداری اتفاقی و غیر مترقبه. «لدنا» دلالت می کند که علم حضرت «خضر(ع)» دانش عادی و معمولی نبوده، بلکه از افاضات خاص ربّانی بوده است.

3- بازگشت یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 64 - 4

4- موسی (ع) و همسفرش، پی جویانه، به نقطه قبلی توقف خود و محل از دست دادن ماهی بازگشتند.

فارتدا علیء آثارهما قصصاً

«إرتداد» (مصدر «إرتدا»؛ یعنی، «بازگشتن») و «قصّ أثره فَصَّصاً»؛ یعنی، جاب پای او را با دقت، دنبال و پی گیری کرد.

ص: 321

مراد از «فارتدا...») این است که موسی (ع) و همراه او، به دقت، راه رفته را بازگشتند تا به همان نقطه که ماهی به دریا رفته بود، بازگردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 1

1- موسی (ع) و همسفرش، پس از بازگشت به مجمع البحرین، با خضر (ع) ملاقات کردند.

فارتدا علی آثارهما قصصًا . فوجدنا

4- بینش یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 63 - 6

6- خدمت کار موسی، غفلت خود را از یادآوری ماجرای ماهی به موسی (ع)، ناشی از نفوذ شیطان در خود دانست.

و ما أنسنیه إلا الشیطن أن أذکره

5- تعجب یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 63 - 10

10- فروغلتیدن ماهی و حرکت آن در آب - در نظر همسفر موسی - به گونه ای غیرعادی و عجیب بوده است.

واتخذ سبيله فی البحر عجبًا

6- تلاش یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 62 - 3

3- موسی و یوشع، در شبانگاه و صبح دم - پس از عبور از مجمع البحرین - برای یافتن خضر (ع) راه درازی پیمودند . *

ءاتنا غداءنا

بدان احتمال که احساس خستگی و گرسنگی موسی (ع) در طرف صبح، ناشی از راه پیمایی طولانی در شب باشد.

7- جانشینی یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 60 - 12

ص: 322

12- « عن أبي جعفر (ع) : كان وصي موسى بن عمران ، يوشع بن نون و هو فتاه الذي ذكر الله في كتابه ؛

از امام باقر(ع) روایت شده: جانشین موسی بن عمران، یوشع بن نون بود و او، همان جوان همراه موسی(ع) بود که خداوند، او را در قرآن یاد کرده است».

8- جدایی یوشع (ع) و موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 71 - 3

3- همسفر موسی (ع) (یوشع) با آغاز سفر موسی و خضر (ع)، از آنان جدا شد . *

فانطلقا حتّى إذا ركبا فى السفينه

در این آیه، نامی از همسفر قبلی موسی (یوشع) مطرح نیست. ممکن است گفته شود، او در ادامه سفر، حضور نداشته و رخصتی برای او صادر نگردیده بود. توجه به ضمائر تثنیه («فانطلقا»، «رکبا») گواهی روشن بر این نکته است.

9- جهل یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 64 - 3

3- همسفر موسی ، با وجود ناآگاهی از علائم جایگاه ملاقات او با خضر ، همگام موسی (ع) و خواهان به مقصد رسیدن او بود .

ذلک ما کتّابنغ

10- خستگی یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 62 - 2

2- موسی (ع) در پی گذر کردن و پشت سر گذاشتن مجمع البحرین ، گرسنگی و خستگی شدیدی را در خود و همسفرش احساس کرد .

ءاتنا غداءنا لقد لقینا من سفرنا هـ ذانصبًا

«نصب» به معنای «رنج و سختی» است.

11- خواسته های یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 64 - 3

ص: 323

3- همسفر موسی، با وجود ناآگاهی از علائم جایگاه ملاقات او با خضر، همگام موسی (ع) و خواهان به مقصد رسیدن او بود.

ذلک ما کتّابنغ

12- درخواست صبحانه از یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 62 - 5

5- موسی (ع) پس از گذر از مجمع البحرین، در آغاز روز، از همسفر خویش درخواست تهیه چاشت کرد.

ءاتنا غداءنا لقد لقینا من سفرنا هـ ذانصبًا

«غداء» به معنای طعامی است که در ساعات آغازین روز خورده می شود.

13- طعام یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 61 - 2,3

2- موسی و همسفر او، به هنگام رسیدن به مجمع البحرین، یک ماهی، به عنوان غذا، همراه داشتند.

فلّمّا بلغا مجمع بینهما نسیا حوتهما

«حوت» یعنی «ماهی» و برخی آن را ماهی بزرگ معنا کرده اند. (ر.ک. لسان العرب) به قرینه «غداءنا» _ در آیه بعد _ آن ماهی، به منظور تغذیه فراهم شده بود.

3- موسی (ع) و همسفرش هنگام رسیدن به محلّ تلاقی دو دریا، از ماهی همراه خویش، غفلت کردند.

فلّمّا بلغا مجمع بینهما نسیا حوتهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 62 - 7

7- موسی (ع) و جوان خدمت کار همراه او، در کنار هم و از یک نوع غذا می خوردند.

ءاتنا غداءنا لقد لقینا من سفرنا هـ ذانصبًا

ضمایر جمع در تمام آیه، گویای همراهی و همدلی دو همسفر، حتی در تناول غذا است؛ زیرا، در غیر این صورت، باید برخی ضمایر را به صورت مفرد ذکر می کرد و مثلاً می گفت «آتی غدائی».

14- علم یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 63 - 9

9- خدمت کار موسی (یوشع) به شرارت شیطان و سلطه او بر ذهن انسان، آشنا بود.

ص: 324

ما أنسنیه إلا الشیطن أن أذکره

15- عوامل فراموشی یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 63 - 6

6- خدمت کار موسی، غفلت خود را از یادآوری ماجرای ماهی به موسی (ع)، ناشی از نفوذ شیطان در خود دانست.

و ما أنسنیه إلا الشیطن أن أذکره

16- فراموشی یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 61 - 3

3- موسی (ع) و همسفرش هنگام رسیدن به محل تلاقی دو دریا، از ماهی همراه خویش، غفلت کردند.

فلما بلغا مجمع بینهما نسیا حوتهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 63 - 4، 11

4- همسفر موسی از بازگویی سرگذشت ماهی، برای موسی (ع)، در مدت استراحت شان در مجمع البحرین، غفلت کرد.

قال أریت إذ أوینا إلى الصخره فأتی نسیت الحوت

«صخره» به معنای «تخته سنگ بزرگ» است. «أوینا إلى الصخره» یعنی: «برای استراحت، در کنار آن صخره، جای گرفته بودیم.».

11- «عن أبي جعفر (ع) و أبي عبدالله (ع) قال: إته لما كان من أمر موسی الذی كان أعطی مکتل فیہ حوت مملح قیل له: ماذا یدلک علی صاحبک عند عین مجمع البحرین... فانطلق الفتی یغسل الحوت فی العین فاضطرب الحوت فی یده حتی خدشه فانفلت و نسیه الفتی»؛

از امام باقر و امام صادق (علیهما السلام) روایت شده: آن گاه که از کار موسی (ع) گذشت آنچه در زندگی او پیش آمد، زنبیلی به او داده شد که در آن یک ماهی نمک زده بود. به وی گفته شد: «این ماهی، تو را به صاحب ات، نزد چشمه ای در محل تلاقی دو دریا، راهنمایی می کند... پس آن جوانی که همراه موسی (ع) بود، رفت که ماهی را در آن چشمه بشوید، ماهی در دست او به حرکت درآمد تا این که به او خراش وارد کرد و از چنگ او درآمد (ورفت) و جوان آن را فراموش کرد.».

17- قصه یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 60 - 5

5- موسی (ع) همسفر خود را از احتمال طولانی بودن سفرشان آگاه ساخت و احتمال بازگشت از نیمه راه را منتفی دانست .

ص: 325

و إذ قال موسى لفتيه لأبرح . . . أو أمضى حقبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 61 - 3, 2, 1

1- موسی (ع) و همسفر او به محلّ تلاقی دو دریا رسیدند و در آن جا توقف کردند .

فلما بلغا مجمع بينهما

2- موسی و همسفر او ، به هنگام رسیدن به مجمع البحرين ، یک ماهی ، به عنوان غذا ، همراه داشتند .

فلما بلغا مجمع بينهما نسيا حوتهما

«حوت» یعنی «ماهی» و برخی آن را ماهی بزرگ معنا کرده اند. (ر.ک. لسان العرب) به قرینه «غداءنا» _ در آیه بعد _ آن ماهی ، به منظور تغذیه فراهم شده بود.

3- موسی (ع) و همسفرش هنگام رسیدن به محلّ تلاقی دو دریا ، از ماهی همراه خویش ، غفلت کردند .

فلما بلغا مجمع بينهما نسيا حوتهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 62 - 7, 5, 3, 2, 1

1- موسی (ع) و همسفرش ، پس از توقف در مجمع البحرين ، در جستجوی خضر (ع) ، مجدداً به حرکت خویش ادامه داده و آن جا را پشت سر گذاشتند .

فلما بلغا مجمع بينهما . . . فلما جاوزا

موسی (ع) در سخن خود با یوشع ، مجمع البحرين را هدف و مقصد نهایی خود اعلام کرد ، ولی هنگام رسیدن به آن جا ، از آن نیز گذشت . این حرکت و نیز گفتاری که در آیات بعد از موسی (ع) نقل شده است ، نشانه آن است که آن دو نمی دانستند به محلّ مورد نظر موسی (ع) رسیده اند .

2- موسی (ع) در پی گذر کردن و پشت سر گذاشتن مجمع البحرين ، گرسنگی و خستگی شدیدی را در خود و همسفرش احساس کرد .

ءاتنا غداءنا لقد لقينا من سفرنا هـ ذا نصبًا

«نصب» به معنای «رنج و سختی» است .

3- موسی و یوشع، در شبانگاه و صبح دم - پس از عبور از مجمع البحرین - برای یافتن خضر (ع) راه درازی پیمودند. *

ءاتنا غداءنا

بدان احتمال که احساس خستگی و گرسنگی موسی (ع) در طرف صبح، ناشی از راه پیمایی طولانی در شب باشد.

5- موسی (ع) پس از گذر از مجمع البحرین، در آغاز روز، از همسفر خویش درخواست تهیه چاشت کرد.

ءاتنا غداءنا لقد لقینا من سفرنا هـ_ذا نصبًا

«غداء» به معنای طعامی است که در ساعات آغازین روز خورده می شود.

7- موسی (ع) و جوان خدمت کار همراه او، در کنار هم و از یک نوع غذا می خوردند.

ءاتنا غداءنا لقد لقینا من سفرنا هـ_ذا نصبًا

ضمایر جمع در تمام آیه، گویای همراهی و همدلی دو همسفر، حتی در تناول غذا است؛ زیرا، در غیر این صورت، باید برخی ضمایر را به صورت مفرد ذکر می کرد و مثلاً می گفت «آتی غدائی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 326

1- موسی (ع) و همسفرش، کنار صخره ای در مجمع البحرین، آرمیدند.

إذ أوینا إلی الصخره

4- همسفر موسی از بازگویی سرگذشت ماهی، برای موسی (ع)، در مدّت استراحت شان در مجمع البحرین، غفلت کرد.

قال أرییت إذ أوینا إلی الصخره فإتی نسیت الحوت

«صخره» به معنای «تخته سنگ بزرگ» است. «أوینا إلی الصخره» یعنی: «برای استراحت، در کنار آن صخره، جای گرفته بودیم».

11- «عن أبی جعفر (ع) و أبی عبداللّه (ع) قال: إنّه لما کان من أمر موسی الذی کان أعطی مکتل فیهِ حوت مملّح قیل له: و_ذا یدلّک علی صاحبک عند عین مجمع البحرین... فانطلق الفتی یغسل الحوت فی العین فاضطرب الحوت فی یده حتّی خدشه فانفلت و نسیه الفتی»

از امام باقر و امام صادق (علیهما السلام) روایت شده: آن گاه که از کار موسی (ع) گذشت آنچه در زندگی او پیش آمد، زنبیلی به او داده شد که در آن یک ماهی نمک زده بود. به وی گفته شد: «این ماهی، تو را به صاحب ات، نزد چشمه ای در محل تلاقی دو دریا، راهنمایی می کند... پس آن جوانی که همراه موسی (ع) بود، رفت که ماهی را در آن چشمه بشوید، ماهی در دست او به حرکت درآمد تا این که به او خراش وارد کرد و از چنگ او درآمد (ورفت) و جوان آن را فراموش کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 64 - 4

4- موسی (ع) و همسفرش، پی جویانه، به نقطه قبلی توقّف خود و محل از دست دادن ماهی بازگشتند.

فارتدا علی ءاثارهما قصصاً

«إرتداد» (مصدر «إرتدا»؛ یعنی، «بازگشتن») و «قصّ أثره قصصاً»؛ یعنی، جاب پای او را با دقت، دنبال و پی گیری کرد. مراد از «فارتدا...» این است که موسی (ع) و همراه او، به دقت، راه رفته را بازگشتند تا به همان نقطه که ماهی به دریا رفته بود، بازگردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 2

2- هدف موسی (ع) و همراه وی از سفر جستوجوگرانه خود، یافتن بنده ای از بندگان خاص الهی و دارای علم لدنی بود.

فارتدا... فوجدنا عبداً من عبادنا... وعلّمناه من لدنا

واژه «وجداء» بیان کننده یافتن چیزی است که موسی و همراه اش در جستجوی آن بودند و نه دیداری اتفاقی و غیر مترقبه. «لدنا» دلالت می کند که علم حضرت «خضر(ع)» دانش عادی و معمولی نبوده، بلکه از افاضات خاص ربّانی بوده است.

18- گرسنگی یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 62 - 2

2- موسی (ع) در پی گذر کردن و پشت سر گذاشتن مجمع البحرین ، گرسنگی و خستگی شدیدی را در خود و همسفرش احساس کرد .

ص: 327

ءاتنا غداءنا لقد لقينا من سفرنا هـ ذا نصباً

«نصب» به معنای «رنج و سختی» است.

19- مسافرت یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 61 - 6

6- «عن أبي عبد الله (ع) قال: ... أرسل (أى موسى) إلى يوشع إني قد ابتليت فاصنع لنا زاداً وانطلق بنا، واشتري حوتاً... ثم شواه ثم حمله في مكمل... فقطرت قطره من السماء في المكمل فاضطرب الحوت ثم جعل يئب من المكمل إلى البحر قال: وهو قوله: «واتخذ سييله في البحر سرباً»؛

از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: ... موسی به یوشع پیام فرستاد: «من، در معرض آزمایش قرار گرفتم. برای ما توشه راه فراهم ساز و به همراه ما بیا!». یوشع، یک ماهی خرید ... و آن را بریان کرد و در زنبیل نهاد... سپس قطره آبی از آسمان در زنبیل چکید و ماهی به جنب و جوش آمد و از زنبیل به دریا پرید و این سخن خدا است که فرمود: واتخذ سييله في البحر سرباً».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 62 - 1,3

1- موسی (ع) و همسفرش، پس از توقف در مجمع البحرین، در جستجوی خضر (ع)، مجدداً به حرکت خویش ادامه داده و آن جا را پشت سر گذاشتند.

فلما بلغا مجمع بينهما... فلما جاوزا

موسی (ع) در سخن خود با یوشع، مجمع البحرین را هدف و مقصد نهایی خود اعلام کرد، ولی هنگام رسیدن به آن جا، از آن نیز گذشت. این حرکت و نیز گفتاری که در آیات بعد از موسی (ع) نقل شده است، نشانه آن است که آن دو نمی دانستند به محلّ مورد نظر موسی (ع) رسیده اند.

3- موسی و یوشع، در شبانگاه و صبح دم - پس از عبور از مجمع البحرین - برای یافتن خضر (ع) راه درازی پیمودند.*

ءاتنا غداءنا

بدان احتمال که احساس خستگی و گرسنگی موسی (ع) در طرف صبح، ناشی از راه پیمایی طولانی در شب باشد.

20- ملاقات یوشع (ع) با خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 1

1- موسى (ع) و همسفرش ، پس از بازگشت به مجمع البحرين ، با خضر (ع) ملاقات كردند .

فارتدا على اثارهما قصصاً . فوجدا

ص: 328

21- موسی (ع) و یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 60 - 2

2- موسی (ع) در جستار تحقیقی خویش برای یافتن خضر، با خدمت کار خود (یوشع (ع)) همراه بود.

و إذ قال موسی لفتیه لأبرح

«فتی» به معنای جوان است. در تعبیرات قرآن، از غلام و خدمت کار نیز با این تعبیر یاد شده است. لازم به ذکر است که بنابر برخی از روایات مأثور، همراه و همسفر موسی (ع)، «یوشع بن نون» وصی آن حضرت بوده است.

22- نقش یوشع (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 62 - 6

6- همسفر موسی (ع) عهده دار حمل و تدارک غذا بود.

قال لفتیه انا غداءنا

23- یوشع (ع) در مجمع البحرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 61 - 1,2,3

1- موسی (ع) و همسفر او به محلّ تلاقی دو دریا رسیدند و در آن جا توقف کردند.

فلما بلغا مجمع بینهما

2- موسی و همسفر او، به هنگام رسیدن به مجمع البحرين، یک ماهی، به عنوان غذا، همراه داشتند.

فلما بلغا مجمع بینهما نسیا حوتهما

«حوت» یعنی «ماهی» و برخی آن را ماهی بزرگ معنا کرده اند. (ر.ک. لسان العرب) به قرینه «غداءنا» _ در آیه بعد _ آن ماهی، به منظور تغذیه فراهم شده بود.

3- موسی (ع) و همسفرش هنگام رسیدن به محلّ تلاقی دو دریا، از ماهی همراه خویش، غفلت کردند.

فلما بلغا مجمع بينهما نسيا حوتهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 62 - 1

1- موسی (ع) و همسفرش ، پس از توقف در مجمع البحرين ، در جستجوی خضر (ع) ، مجدداً به حرکت خویش ادامه داده و آن جا را پشت سر گذاشتند .

فلما بلغا مجمع بينهما .. فلما جاوزا

موسی (ع) در سخن خود با یوشع ، مجمع البحرين را هدف و مقصد نهایی خود اعلام کرد ، ولی هنگام رسیدن به آن جا ، از آن نیز گذشت . این حرکت و نیز گفتاری که در آیات بعد از موسی (ع) نقل شده است ، نشانه آن است که آن دو نمی دانستند به محلّ مورد نظر موسی (ع) رسیده اند .

ص: 329

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 63 - 1

1- موسی (ع) و همسفرش ، کنار صخره ای در مجمع البحرین ، آرمیدند .

إذ أوتينا إلی الصخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 1

1- موسی (ع) و همسفرش ، پس از بازگشت به مجمع البحرین ، با خضر (ع) ملاقات کردند .

فارتدا علی ءاثارهما قصصاً . فوجدا

ص: 330

1- یوشع بن نون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 23 - 4,5,14,15,25

4_ یوشع و کالب از یاران خداترس موسی (ع)

قال رجالان من الذین یخافون انعم الله علیهما

بسیاری از مفسران بر آنند که مقصود از «رجلان»، یوشع و کالب می باشد.

5_ خداترسی یوشع و کالب، بر انگیزنده احساس مسؤولیت آنان در برابر فرمان های موسی (ع)

قال رجالان من الذین یخافون... ادخلوا علیهم الباب

14_ تاختن بر جباران سرزمین مقدس و گشودن دروازه آن، طرح پیشنهادی یوشع و کالب برای فتح بی درنگ آن سرزمین

قال رجالان... ادخلوا علیهم الباب فاذا دخلتموه فانکم غلبون

15_ آگاهی یوشع و کالب از روش برخورد با جباران سرزمین مقدس برای دستیابی به پیروزی

قال رجالان... ادخلوا علیهم الباب فاذا دخلتموه فانکم غلبون

25_ دعوت یوشع بن نون و کالب بن یافنا (عموزاده های حضرت موسی (ع))، از بنی اسرائیل برای ورود به سرزمین مقدس

قال رجالان... ادخلوا علیهم الباب

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: احدهما یوشع بن نون و الاخر کالب بن یافنا قال: و هما ابنا عمه... .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 303، ح 68؛ نورالثقلین، ج 1، ص 606، ح 113.

2- تبلیغ یوشع بن نون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 23 - 24

24_ تبلیغات یاوران خدا ترس موسی (ع) (یوشع و کالب) به هدف برانگیختن و بسیج بنی اسرائیل برای هجوم به سرزمین مقدس و نبرد

با زورگویان

قال رجالان . . . ان کنتم مؤمنین

ص: 331

3- دعوت یوشع بن نون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 19، 12

12 - یوشع و کالب، در عین ترس از دشمن، مردم را برای یورش به سرزمین مقدس فرا خواندند.

قال رجالان من الذین یخافون

برداشت فوق مبنی بر این است که مفعول محذوف «یخافون»، «جبارین» باشد.

19 - یوشع و کالب برای مقابله با زورگویان و پیروزی بر آنان، قوم موسی (ع) را به تلاش همراه با توکل بر خدا فرا خواندند.

ادخلوا علیهم الباب .. فانکم غلبون و علی اللّٰه فتوکلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 3

3 - بی اعتنایی قوم موسی (ع) به فراخوانی یوشع و کالب برای یاری موسی (ع) در مبارزه با جباران

ادخلوا علیهم الباب ... قالوا یموسی ائنا لن ندخلها

بنی اسرائیل پس از شنیدن سخنان یوشع و کالب، حضرت موسی (ع) را مخاطب قرار دادند تا بی اعتنایی و بی توجهی خود را به دعوت آن دو نفر اعلام کرده باشند.

4- فضایل یوشع بن نون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 6

6 - یوشع و کالب، مردانی بهره مند از نعمت های خداوند

قال رجالان .. انعم اللّٰه علیهما

5- یوشع بن نون و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - يوشع و كالب برآى مقابله با زورگويان و پيروزي بر آنان ، قوم موسى (ع) را به تلاش همراه با توكل بر خدا فرا خواندند .

ادخلوا عليهم الباب .. فانكم غلبون و على الله فتوكلوا

ص: 332

1- آثار ترک اولای یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 50 - 2

2 - انقطاع وحی به یونس (ع) از زمان ارتکاب « ترک اولی » (ترک مردم و نفرین علیه آنان) و وحی مجدد به ایشان ، پس از توبه او و عنایت خداوند به وی

فاجتبه یه ربّه

مطلب یاد شده با توجه به این نکته است که یونس(ع) پیش از ماجرای ارتکاب «ترک اولی» از پیامبران بود. بنابراین مقصود از «فاجتبه» به رسالت رساندن او نیست؛ بلکه به معنای تداوم رسالت او پس از انقطاع موقت وحی است.

2- آثار تسبیح یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 144 - 1,2

1 - یونس (ع) اگر به تسبیح خدا در شکم ماهی نمی پرداخت ، تا قیامت در آنجا می ماند .

فلولا أنّه کان من المسبّحین . للبت فی بطنه إلی یوم یبعثون

2 - تسبیح مستمر یونس (ع) ، تنها وسیله نجات او از دل ماهی شد .

فلولا أنّه کان من المسبّحین . للبت فی بطنه إلی یوم یبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 146 - 5

5 - دعا و تسبیح یونس (ع) ، موجب برخوردار شدن او از لطف و امداد خداوند

إنّه کان من المسبّحین . . . و أنبتنا علیه شجرة من یقظین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 147 - 4

4 - « عن أبي عبد الله (ع) الأنبياء والمرسلون على أربع طبقات . . . ونبي يرى في منامه ويسمع الصوت ويعاين الملك وقد أرسل إلى طائفه قتلوا أو كثروا كيونس . قال الله ليونس « وأرسلناه إلى مائة ألف أو يزيدون » . . . » ;

ص: 333

از امام صادق(ع) روایت شده که: پیامبران و رسولان بر چهار طبقه اند . . . و پیامبری است که در خواب می بیند و صدا را می شنود و فرشته را می بیند و به سوی گروهی از مردم _ خواه کم یا زیاد _ فرستاده می شود، مانند یونس که خدا درباره اش می فرماید: «وَأرسلناه إلی مائه أَلف أو یزیدون»...».

3- آثار توبه یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 50 - 2

2 - انقطاع وحی به یونس (ع) از زمان ارتکاب « ترک اولی » (ترک مردم و نفرین علیه آنان) و وحی مجدد به ایشان ، پس از توبه او و عنایت خداوند به وی

فاجتبه یه ربّه

مطلب یاد شده با توجه به این نکته است که یونس(ع) پیش از ماجرای ارتکاب «ترک اولی» از پیامبران بود. بنابراین مقصود از «فاجتبه» به رسالت رساندن او نیست؛ بلکه به معنای تداوم رسالت او پس از انقطاع موقت وحی است.

4- آثار دعای یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 146 - 5

5 - دعا و تسبیح یونس (ع) ، موجب برخوردار شدن او از لطف و امداد خداوند

إِنَّه کان من المسبّحین . . . و أنبتنا علیه شجرة من یقظین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 147 - 4

4 - « عن أبی عبداللّه (ع) الأنبیاء والمرسلون علی أربع طبقات . . . و نبی یری فی منامه و یسمع الصوت و یعاین الملک و قد أرسل إلی طائفه قتلوا أو کثروا کیونس . قال اللّه لیونس « و أرسلناه إلی مائه أَلف أو یزیدون » . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده که: پیامبران و رسولان بر چهار طبقه اند . . . و پیامبری است که در خواب می بیند و صدا را می شنود و فرشته را می بیند و به سوی گروهی از مردم _ خواه کم یا زیاد _ فرستاده می شود، مانند یونس که خدا درباره اش می فرماید: «وَأرسلناه إلی مائه أَلف أو یزیدون»...».

5- آثار فرار یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 142 - 3، 2

2 - حضرت یونس (ع) به جهت خروج عجولانه از میان قوم خود، سزاوار سرزنش شد.

إذ أبق إلى الفلك .. فالتقمه الحوت و هو ملیم

ص: 334

«ملیم» (اسم فاعل از «الأم») به معنای «دخل فی الملامه» (ملامت شد) است؛ چنان که به کسی که وارد حرم شد، گویند: «أحرم» و یا این که همزه «الأم» برای صیروت است؛ یعنی، «صار ذا ملامه» (مستحق ملامت گردید).

3- بلعیده شدن یونس به وسیله ماهی، نتیجه خروج عجولانه او از میان مردم و ادامه ندادن رسالت خود در میان آنان بود.

إذ أبق إلى الفلك .. فالتقمه الحوت وهو ملیم

6- اجابت دعای یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 88 - 1

1- دعای یونس (ع) به هنگام گرفتار شدن آن حضرت در تاریکی شکم ماهی، مورد اجابت و پذیرش خدا قرار گرفت.

فنادی فی الظلمت .. فاستجبنا له

7- اذیت یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 6

6- یونس (ع)، در معرض اذیت و آزار شدید و طاقت فرسای قوم خود قرار داشت.

إذ أبق إلى الفلك المشحون

گریختن یونس (ع) از میان قومش، می تواند به این دلیل باشد که او به شدت تحت شکنجه و آزار آنان قرار داشت.

8- اشتباه یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 7

7- یونس (ع) در بیرون آمدن از میان قوم کافر خود و هجرت به سرزمین دیگر، دچار خشم بی جا و گمان نادرست شد.*

إذ ذهب مغضباً فظن أن لن نقدر علیه

اصابت قرعه به یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 141 - 3

3 - اصابت قرعه به نام یونس (ع) و مغلوبیت او در قرعه کشی

فساهم فکان من المدحضین

«مدحضین» (اسم مفعول از «ادحاض») به معنای «ازلاق» (کسی را لغزاندن) است و در این جا کنایه از شکست و مغلوبیت در امر قرعه کشی می باشد.

ص: 335

9- اقرار یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 17,21

17- خضوع یونس (ع) به درگاه الهی و اعتراف وی به ظلم و نادرستی رفتار عجولانه خود

فنادی . . . إني كنت من الظالمين

21- « قال المأمون للرضا (ع) فأخبرني عن قول الله عزّوجلّ: « و ذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظنّ أن لن نقدر عليه » فقال الرضا (ع) : ذاك يونس بن متى (ع) ذهب مغاضباً لقومه « فظنّ » بمعنى إستيقن « أن لن نقدر عليه » أي لن نصيق عليه رزقه . . . « فنادى في الظلمات » أي ظلمه الليل و ظلمه البحر و ظلمه بطن الحوت : « أن لا- إل-ه إلا- أنت سبحانك إني كنت من الظالمين » بترکی مثل ه-ذه العباده التي قد فرغتنی ل ها فی بطن الحوت ;

در روایت آمده است که [مأمون به امام رضا(ع) گفت: مرا خبر ده از سخن خدای عزّوجلّ «و ذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظنّ أن لن نقدر عليه» امام فرمود: او یونس بن متى بود، که در حالی که بر قوم خود غضبناک بود، از میان آنان برفت. «ظنّ» در کلام خدا به معنای «إستيقن» و «لن نقدر عليه» به معنای «لن نصيق عليه رزقه» ... می باشد. «فنادی فی الظلمات»؛ یعنی، در میان سه تاریکی (تاریکی شب، تاریکی دریا و تاریکی شکم ماهی) ندا کرد: «...سبحانک إني كنت من الظالمين»؛ یعنی، ... من از ستم کارانم؛ زیرا مثل چنین عبادتی را _ که اکنون مرا برای آن در شکم ماهی فارغ گردانیده ای _ در گذشته ترک کرده بودم».

10- امداد به یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 146 - 3,4

3- یونس (ع) ، مورد لطف ویژه خداوند و برخوردار از امداد او

و أنبتنا عليه شجرة من يقطين

4- رویاندن درختی پهن برگ در زمینی خالی از درخت و گیاه برای یونس (ع) ، از نشانه های قدرت خداوند و امداد الهی برای حق طلبان

و أنبتنا عليه شجرة من يقطين

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، با ارائه نمونه ای از قدرت خداوند و امدادهای او برای جبهه حق، در مقام امتنان بر یونس(ع) و نیز در صدد دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، است.

اندوه یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 6

6 - یونس (ع) ، در حالی که سینه اش مملو از غم و اندوه بود خدا را ندا کرد .

إذ نادى و هو مكظوم

ص: 336

انقطاع وحی از یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 50 - 2

2- انقطاع وحی به یونس (ع) از زمان ارتکاب « ترک اولی » (ترک مردم و نفرین علیه آنان) و وحی مجدد به ایشان ، پس از توبه او و عنایت خداوند به وی

فاجتبه یه ربّه

مطلب یاد شده با توجه به این نکته است که یونس(ع) پیش از ماجرای ارتکاب «ترک اولی» از پیامبران بود. بنابراین مقصود از «فاجتباه» به رسالت رساندن او نیست؛ بلکه به معنای تداوم رسالت او پس از انقطاع موقت وحی است.

11- ایمان به یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 7

7 - « قال أبو عبیده : قلت لأبی جعفر (ع) کم غاب یونس عن قومه حتّی رجع إلیهم بالنبوّه و الرساله فآمنوا و صدّقوه قال : أربعه أسابیع . . . إنّ العذاب أتاہم یوم الأربعاء فی النصف من شوال و صرف عنهم من یومہم ذلک فانطلق یونس مغاضباً فمضی یوم الخمیس سبعة آیام فی مسیره إلی البحر و سبعة آیام فی بطن الحوت و سبعة آیام تحت الشجره بالعرء و سبعة آیام فی رجوعه إلی قومه . . . ثمّ أتاہم فآمنوا به و صدّقوه و اتبعوه . . . »

ابوعبیده گوید: به امام باقر(ع) گفتم: چه مدتی یونس از قوم خود دور شد و سپس با نبوت و رسالت به سوی آنان بازگشت و آنها به او ایمان آوردند و تصدیقش کردند؟ فرمود: چهار هفته . . . همانا در روز چهارشنبه، در نیمه شوال عذاب بر آنان نازل شد و در همان روز عذاب از آنان برداشته شد. پس یونس با حالت غضب در روز پنج شنبه از آنان جدا شد و هفت روز در مسیرش تا دریا و هفت روز در شکم ماهی بود و هفت روز را در زیر درخت در سرزمین خشک و خالی و هفت روز را در راه بازگشت به سوی قومش گذراند... آن گاه به نزد آنان آمد و آنها به آن حضرت ایمان آورده و تصدیقش نمودند و از او پیروی کردند...».

12- بازگشت یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 7

7 - « قال أبو عبیده : قلت لأبی جعفر (ع) کم غاب یونس عن قومه حتّی رجع إلیهم بالنبوّه و الرساله فآمنوا و صدّقوه قال : أربعه أسابیع . . . إنّ العذاب أتاہم یوم الأربعاء فی النصف من شوال و صرف عنهم من یومہم ذلک فانطلق یونس مغاضباً فمضی یوم الخمیس سبعة آیام فی

مسیره إلى البحر و سبعة أيام فی بطن الحوت و سبعة أيام تحت الشجرة بالعراء و سبعة أيام فی رجوعه إلى قومه . . . ثم أتاهم فآمنوا به و صدّقوه و اتبعوه . . . ;

ابوعبیده گوید: به امام باقر(ع) گفتم: چه مدتی یونس از قوم خود دور شد و سپس با نبوت و رسالت به سوی آنان بازگشت و آنها به او ایمان آوردند و تصدیقش کردند؟ فرمود: چهار هفته . . . همانا در روز چهارشنبه، در نیمه شوال عذاب بر آنان نازل

ص: 337

شد و در همان روز عذاب از آنان برداشته شد. پس یونس با حالت غضب در روز پنج شنبه از آنان جدا شد و هفت روز در مسیرش تا دریا و هفت روز در شکم ماهی بود و هفت روز را در زیر درخت در سرزمین خشک و خالی و هفت روز را در راه بازگشت به سوی قومش گذراند... آن گاه به نزد آنان آمد و آنها به آن حضرت ایمان آورده و تصدیقش نمودند و از او پیروی کردند...».

13- برگزیدگی یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 50 - 1,5

1 - یونس (ع)، از برگزیدگان و پیامبران الهی بود.

فاجتبه ربه

5 - برگزیدگی یونس (ع) به رسالت و از صالحان شدن او، جلوه عنایت و لطف ویژه خداوند به ایشان

لولا أن تدرکه نعمه .. فجعله من الصالحین

14- بیماری یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 145 - 2,4

2 - یونس (ع)، به هنگام بیرون افتادن از شکم ماهی، بیمار بود.

فنبذنه بالعرء و هو سقیم

4 - "قال رسول الله (صلى الله عليه وآله): "لما أراد الله حبس يونس - عليه السلام - في بطن الحوت، أوحى الله إلى الحوت أن خذه، و لا تخدش له لحماً، و لا تكسر له عظماً، فأخذه ثم أهوى به إلى مسكنه في البحر، فلما انتهى به إلى أسفل البحر سمع يونس حساً فقال في نفسه: ما هذا...؟ فأوحى الله إليه و هو في بطن الحوت: إن هـذا تسبيح دواب الأرض فسبح و هو في بطن الحوت فسمعت الملائكة - عليهم السلام - تسبيحه فقالوا: ربنا إنا نسمع صوتاً ضعيفاً بأرض غربه، قال: ذاك عبدى يونس، عصاني فحبسته في بطن الحوت في البحر، قالوا: العبد الصالح الذى كان يصعد إليك منه فى كل يوم عمل صالح؟ قال: نعم. فشفعوا له عند ذلك، فأمره فقذفه فى الساحل، كما قال الله: " و هو سقيم";

رسول خدا (صلى الله عليه وآله) فرمود: خداوند اراده نمود که یونس را در شکم ماهی زندانی کند به ماهی وحی (الهام) نمود: او را بگیر، اما خدشه ای به گوشت او وارد نکن و استخوانش را نشکن. پس ماهی یونس را گرفت و به سوی جایگاهش در دریا حرکت کرد پس چون به قعر دریا رسید، یونس صدای خفیفی شنید و با خود گفت: این صدا چیست...؟ سپس خدا به یونس - که در شکم ماهی بود - وحی کرد که: این تسبیح جنبندگان زمین است، پس یونس در حالی که در شکم ماهی بود تسبیح گفت: ملائکه تسبیح او را شنیدند و گفتند:

پروردگارا! ما صدای ضعیفی را در زمینی ناآشنا می شنویم؟ خداوند فرمود: این بنده من یونس است. وی نافرمانی من نمود، پس او را در شکم ماهی در دریا زندانی کردم. ملائکه گفتند: همان بنده صالحی که هر روز عمل صالحی از او به سوی تو بالا می آمد؟ خدا فرمود: آری. پس ملائکه در این هنگام یونس را شفاعت کردند، سپس خدا به ماهی امر کرد و ماهی یونس را در ساحل انداخت، چنان که خدا فرمود: و هو سقیم".

ص: 338

15- بینش یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 18

18- در دیدگاه یونس (ع)، خروج از میان قوم خود بدون اذن الهی، ظلمی به خویش بود.

إذ ذهب مغضباً... إني كنت من الظالمين

16- پیشگامی یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالکفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

ولقد آتينا موسى وهرون... يحيى... إنهم كانوا يسرعون في الخيرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إنهم كانوا يسرعون...» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48_ 90) از آنان یاد شده است.

تداوم رسالت یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 147 - 1

1 - یونس (ع)، پس از نجات از شکم ماهی، مجدداً از سوی خداوند مأمور ادامه رسالت خود در میان قومش گردید.

فنبذنه بالعراء... وأرسلناه إلى مائة ألف

17- ترک اولای یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 4

4- شتاب کردن یونس (ع) در نفرین علیه قومش، غیر قابل تحسین و الگوگیری برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 49 - 4

4 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از گرفتار شدن به مجازات ترک اولی، همچون یونس (ع)

و لاتکن کصاحب الحوت .. لنبذ بالعراء و هو مذموم

این که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) هشدار داد که مانند یونس مباش؛ اشاره به ترک اولی و مجازات آن دارد که یونس (ع) گرفتار آن شده بود.

ص: 339

18- تسبیح یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 143 - 1

1 - یونس (ع) ، در دل ماهی به تسبیح مستمر خدا پرداخت .

فلولا أنه كان من المسبّحين

19- تهلیل یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 14، 15

14- روی آوردن یونس (ع) در شکم ماهی به تهلیل و تنزیه خداوند ، در نیایش ویژه خویش

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت سبحنک

15- « لا إله إلا أنت سبحانک إئی کنت من الظالمین » ، ندا و دعای یونس (ع) به هنگام گرفتار شدن در ظلمت شکم ماهی

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت سبحنک إئی کنت من الظالمین

20- خضوع یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 17

17- خضوع یونس (ع) به درگاه الهی و اعتراف وی به ظلم و نادرستی رفتار عجولانه خود

فنادی . . . إئی کنت من الظالمین

21- خطر در کشتی قصه یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 141 - 2

2- وجود خطر برای کشتی حامل یونس (ع) و رفع آن ، با افکنده شدن یک نفر به دریا

إذ أبق إلى الفلك المشحون . فساهم فكان من المدحضين

ص: 340

22- دریانوردی در دوران یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 3

3- وجود صنعت کشتی سازی و سفر دریایی در زمان یونس (ع)

إذ أبق إلى الفلك المشحون

23- دعای یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 13, 14, 15

13- دعا و تضرع یونس (ع) به درگاه الهی ، پس از گرفتار آمدن در ظلمات (شکم ماهی)

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت

14- روی آوردن یونس (ع) در شکم ماهی به تهلیل و تنزیه خداوند ، در نیایش ویژه خویش

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت سبحنک

15- « لا إله إلا أنت سبحانک إئی کنت من الظالمین » ، ندا و دعای یونس (ع) به هنگام گرفتار شدن در ظلمت شکم ماهی

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت سبحنک إئی کنت من الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 6

6- یونس (ع) ، در حالی که سینه اش مملو از غم و اندوه بود خدا را ندا کرد .

إذ نادى و هو مَكْظوم

24- ذکر قصه یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 1

1- ماجرای ذالنون (یونس ع) ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و ذالنون إذ ذهب

برداشت یاد شده مبتنی براین است که نصب «ذا النون» به وسیله عامل مقدری چون «أذکر» یا «أذکروا» باشد. گفتنی است که «النون» به معنای ماهی است و «ذالنون» لقب برای یونس(ع) است؛ به این مناسبت که او مدتی در شکم ماهی قرار داشت.

ص: 341

25- رفع اندوه یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 88 - 2،8

2- خداوند، یونس (ع) را از غم و اندوه نجات و رهایی بخشید.

و نَجِّينَهُ مِنَ الْغَمِّ

8- رهایی یونس (ع) از غم و اندوه، جلوه ای از سنت الهی در نجات مؤمنان

و نَجِّينَهُ مِنَ الْغَمِّ وَ كَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ

اسم اشاره «کذلک»، اشاره به نجات یونس (ع) از غم و اندوه است.

26- روزی یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 21

21- «قال المأمون للرضا (ع) فأخبرني عن قول الله عزَّوجلَّ: «و ذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظنَّ أن لن نقدر عليه» فقال الرضا (ع): ذاك يونس بن متى (ع) ذهب مغاضباً لقومه «فظنَّ» بمعنى إستيقن «أن لن نقدر عليه» أي لن نصيق عليه رزقه... «فنادى في الظلمات» أي ظلمه الليل و ظلمه البحر و ظلمه بطن الحوت: «أن لا-إله إلا-أنت سبحانك إني كنت من الظالمين» بترکی مثل ه_ذه العباده التي قد فرغتني ل ها في بطن الحوت;

در روایت آمده است که [مأمون به امام رضا(ع) گفت: مرا خبر ده از سخن خدای عزوجل «و ذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظنَّ أن لن نقدر عليه» امام فرمود: او یونس بن متى بود، که در حالی که بر قوم خود غضبناک بود، از میان آنان برفت. «ظنَّ» در کلام خدا به معنای «إستيقن» و «لن نقدر عليه» به معنای «لن نصيق عليه رزقه»... می باشد. «فنادى في الظلمات»؛ یعنی، در میان سه تاریکی (تاریکی شب، تاریکی دریا و تاریکی شکم ماهی) ندا کرد: «...سبحانك إني كنت من الظالمين»؛ یعنی، ... من از ستم کارانم؛ زیرا مثل چنین عبادتی را _ که اکنون مرا برای آن در شکم ماهی فارغ گردانیده ای _ در گذشته ترک کرده بودم».

27- زمینه امداد به یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 146 - 5

5- دعا و تسبیح یونس (ع) ، موجب برخوردار شدن او از لطف و امداد خداوند

إنّه كان من المسبّحين . . . وأنبئنا عليه شجرة من يقطين

28- زمينه سرزنش یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 142 - 2

ص: 342

2- حضرت یونس (ع) به جهت خروج عجولانه از میان قوم خود، سزاوار سرزنش شد.

إذ أبق إلى الفلك .. فالتقمه الحوت و هو ملیم

«ملیم» (اسم فاعل از «الأم») به معنای «دخل فی الملامه» (ملامت شد) است؛ چنان که به کسی که وارد حرم شد، گویند: «أحرم» و یا این که همزه «الأم» برای صیروت است؛ یعنی، «صار ذا ملامه» (مستحق ملامت گردید).

29- زمینه نجات یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 144 - 2

2- تسبیح مستمر یونس (ع)، تنها وسیله نجات او از دل ماهی شد.

فلولا أنه كان من المسبّحين . للبت في بطنه إلى يوم يبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 147 - 4

4- «عن أبي عبد الله (ع) الأنبياء والمرسلون على أربع طبقات . . . ونبی یری فی منامه و یسمع الصوت و یعاین الملک و قد أرسل إلى طائفه قلوبا أو كثروا کیونس . قال الله لیونس «و أرسلناه إلى مائه ألف أو یزیدون» . . .»

از امام صادق (ع) روایت شده که: پیامبران و رسولان بر چهار طبقه اند . . . و پیامبری است که در خواب می بیند و صدا را می شنود و فرشته را می بیند و به سوی گروهی از مردم _ خواه کم یا زیاد _ فرستاده می شود، مانند یونس که خدا درباره اش می فرماید: «و أرسلناه إلى مائه ألف أو یزیدون» . . .»

30- زمینه وحی به یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 50 - 2

2- انقطاع وحی به یونس (ع) از زمان ارتکاب «ترک اولی» (ترک مردم و نفرین علیه آنان) و وحی مجدد به ایشان، پس از توبه او و عنایت خداوند به وی

فاجتبِ به ربّه

مطلب یاد شده با توجه به این نکته است که یونس (ع) پیش از ماجرای ارتکاب «ترک اولی» از پیامبران بود. بنابراین مقصود از «فاجتبا» به

رسالت رساندن او نیست؛ بلکه به معنای تداوم رسالت او پس از انقطاع موقت وحی است.

31- سایبان یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 146 - 4, 2, 1

1 - رویدن درخت پهن برگ و پوشش دهنده به اراده خداوند ، بر فراز یونس (ع) پس از بیرون آمدن او از شکم ماهی

ص: 343

وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجْرَهُ مِنْ يَقْطِينٍ

«یقطین» به درخت و گیاه پهن برگ و پوشش دهنده (مانند کدو) گفته می شود.

2- احتیاج یونس (ع) به سایبان، پس از بیرون آمدن از شکم ماهی

وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجْرَهُ مِنْ يَقْطِينٍ

4- رویاندن درختی پهن برگ در زمینی خالی از درخت و گیاه برای یونس (ع)، از نشانه های قدرت خداوند و امداد الهی برای حق طلبان

وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجْرَهُ مِنْ يَقْطِينٍ

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، با ارائه نمونه ای از قدرت خداوند و امدادهای او برای جبهه حق، در مقام امتنان بر یونس(ع) و نیز در صدد دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 147 - 4

4- «عن أبي عبد الله (ع) الأنبياء والمرسلون على أربع طبقات . . . ونبى يرى فى منامه و يسمع الصوت و يعاين الملك و قد أرسل إلى طائفة قلوبا أو كثروا كيونس . قال الله ليونس « و أرسلناه إلى مائه ألف أو يزيدون » . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده که: پیامبران و رسولان بر چهار طبقه اند . . . و پیامبری است که در خواب می بیند و صدا را می شنود و فرشته را می بیند و به سوی گروهی از مردم _ خواه کم یا زیاد _ فرستاده می شود، مانند یونس که خدا درباره اش می فرماید: «و أرسلناه إلى مائه ألف أو يزيدون» . . .».

32- ظلم یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 87 - 17,18,21

17- خضوع یونس (ع) به درگاه الهی و اعتراف وی به ظلم و نادرستی رفتار عجولانه خود

فنادى . . . إني كنت من الظالمين

18- در دیدگاه یونس (ع)، خروج از میان قوم خود بدون اذن الهی، ظلمی به خویش بود.

إذ ذهب مغضبًا . . . إني كنت من الظالمين

21- « قال المأمون للرضا (ع) فأخبرني عن قول الله عز وجل: « وذا النون إذ ذهب مغاضباً فظن أن لن نقدر عليه » فقال الرضا (ع): ذاك يونس بن متى (ع) ذهب مغاضباً لقومه « فظن » بمعنى إستيقن « أن لن نقدر عليه » أي لن نصيق عليه رزقه . . . « فنادی فی الظلمات » أي ظلمه الليل و ظلمه البحر و ظلمه بطن الحوت: « أن لا-إله إلا-أنت سبحانك إني كنت من الظالمين » بترکی مثل هـ_ذه العباده التي قد فرغتنی ل ها فی بطن الحوت ;

در روایت آمده است که [مأمون به امام رضا(ع) گفت: مرا خبر ده از سخن خدای عزوجل «وذا النون إذ ذهب مغاضباً فظن أن لن نقدر عليه» امام فرمود: او یونس بن متى بود، که در حالی که بر قوم خود غضبناک بود، از میان آنان برفت. «ظن» در کلام خدا به معنای «إستيقن» و «لن نقدر عليه» به معنای «لن نصيق عليه رزقه» ... می باشد. «فنادی فی الظلمات»؛ یعنی، در میان سه تاریکی (تاریکی شب، تاریکی دریا و تاریکی شکم ماهی) ندا کرد: «...سبحانک إني كنت من الظالمين»؛ یعنی، ... من از ستم کارانم؛ زیرا مثل چنین عبادتی را _ که اکنون مرا برای آن در شکم ماهی فارغ گردانیده ای _ در گذشته ترک کرده بودم».

33- ظن یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 5,6,22

5- گمان یونس (ع) در سخت نگرستن خداوند بر وی ، نسبت به ترک قوم خویش

إذ ذهب مغضباً فظنّ أن لن نقدر عليه

یکی از معناهای «قدر»، سخت گرفتن و تنگ گرفتن (ضیق) است (مفردات راغب). برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است.

6- گمان یونس (ع) به مجازات نشدن او از جانب خداوند ، در زمینه بیرون آمدنش از میان قوم خود و هجرت به سرزمینی دیگر

فظنّ أن لن نقدر عليه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «قدر» به معنای «قضا» و «حکم» باشد. گفتنی است که ذیل آیه (إني كنت من الظالمين) مؤید همین برداشت است.

22 - «عن أبي جعفر (ع) في قوله: «وذاالنون إذ ذهب مغاضباً» يقول: من أعمال قومه «فظنّ أن لن نقدر عليه» يقول: ظنّ أن لن يعاقب بما صنع»

از امام باقر(ع) در باره قول خدا «وذاالنون إذ ذهب مغاضباً» روایت شده که: غضب یونس(ع) از اعمال قومش بود [و در معنای] «فظنّ أن لن نقدر عليه» فرمود: یونس(ع) گمان کرد که او در برابر آن چه انجام داده مجازات نمی شود.

34- عبرت از قصه یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 1

1- ماجرای ذالنون (یونس (ع)) ، درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و ذالنون إذ ذهب

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که نصب «ذالنون» به وسیله عامل مقدری چون «أذكر» یا «أذكروا» باشد. گفتنی است که «النون» به معنای ماهی است و «ذالنون» لقب برای یونس(ع) است؛ به این مناسبت که او مدتی در شکم ماهی قرار داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- سرگذشت یونس پیامبر، درس آموز و تسلی بخش پیامبراسلام و ایمان آورندگان به آن حضرت

وإنّ یونس لمن المرسلین

برداشت بالا، به خاطر این نکته است که یادآوری سرگذشت یونس(ع) و قومش، برای پیامبر و مؤمنان _ که در شرایط سخت مکه قرار داشتند و با مخالفت های مشرکان رویه رو بودند _ در واقع به منظور درس آموزی و دلداری به آنان است.

ص: 345

35- عجله یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 17

17- خضوع یونس (ع) به درگاه الهی و اعتراف وی به ظلم و نادرستی رفتار عجلولانه خود

فنادی ... ائی کنت من الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 3,4,5

3 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شتاب نکردن در غضب و نفرین بر مردم و جدا شدن از آنان ، مانند شتاب

کردن یونس (ع) در این باره

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

مفسران بر آنند که این آیه، به داستانی از یونس (ع) اشاره دارد که در سوره «انبیاء» (آیه 87) بیان شده است: «و ذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظنّ أن لن نقدر علیه فنادی فی الظلمات...».

4 - شتاب کردن یونس (ع) در نفرین علیه قومش ، غیر قابل تحسین و الگوگیری برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

5 - یونس (ع) ، در غضب و نفرین کردن بر قوم خویش شتاب کرد .

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

36- عمل خیر یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 15

15- انجام کار های خیر ، مورد علاقه و سیره مستمر پیامبران الهی ، موسی ، هارون ، ابراهیم ، لوط ، اسحاق ، یعقوب ، نوح ، داوود ،

سلیمان ، ایوب ، اسماعیل ، ادريس ، ذوالکفل ، یونس ، زکریا ، و یحیی (علیهم السلام) بود .

و لقد آتینا موسی و هرون ... یحیی ... انهم کانوا یسرعون فی الخیرت

37- عوامل بیماری یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 145 - 3

3 - بلعیده شدن یونس (ع) به وسیله ماهی ، موجب بیماری او گردید .

فالتقمه الحوت . . فنبذنه بالجراء وهو سقیم

ص: 346

38- عوامل غضب یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 3,22

3- رفتار قوم یونس ، خشم شدید آن حضرت را برانگیخت و موجب ناخرسندی او شد .

إذ ذهب مغضباً

22- « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « و ذالنون إذ ذهب مغضباً » يقول: من أعمال قومه « فظنّ أن لن نقدر عليه » يقول: ظنّ أن لن يعاقب بما صنع؛

از امام باقر(ع) در باره قول خدا «و ذالنون إذ ذهب مغضباً» روایت شده که: غضب یونس(ع) از اعمال قومش بود [و در معنای] «فظنّ أن لن نقدر علیه» فرمود: یونس(ع) گمان کرد که او در برابر آن چه انجام داده مجازات نمی شود».

39- غذای یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 147 - 4

4- « عن أبي عبد الله (ع) الأنبياء والمرسلون على أربع طبقات . . . و نبّی یری فی منامه و یسمع الصوت و یعاین الملك و قد أرسل إلى طائفه قتلوا أو كثروا کیونس . قال الله لیونس « و أرسلناه إلى مائه ألف أو یزیدون » . . . ؛

از امام صادق(ع) روایت شده که: پیامبران و رسولان بر چهار طبقه اند . . . و پیامبری است که در خواب می بیند و صدا را می شنود و فرشته را می بیند و به سوی گروهی از مردم _ خواه کم یا زیاد _ فرستاده می شود، مانند یونس که خدا درباره اش می فرماید: «و أرسلناه إلى مائه ألف أو یزیدون» . . .».

40- غضب یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 2,5,7,21

2- یونس (ع) خشمگینانه از میان قومش بیرون رفت و به سرزمین دیگری هجرت کرد .

إذ ذهب مغضباً

آن چه از نظر مفسران و مورخان استفاده می شود، این است که یونس(ع) از میان قومش، به خاطر ایمان نیاوردنشان، خشمگینانه بیرون

رفت و به جای دیگری هجرت کرد و آیه شریفه ناظر به این داستان است.

5- گمان یونس (ع) در سخت نگرفتن خداوند بر وی ، نسبت به ترک قوم خویش

إذ ذهب مغضباً فظنّ أن لن نقدر عليه

یکی از معناهای «قدر»، سخت گرفتن و تنگ گرفتن (ضیق) است (مفردات راغب). برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است.

7- یونس (ع) در بیرون آمدن از میان قوم کافر خود و هجرت به سرزمین دیگر ، دچار خشم بی جا و گمان نادرست شد . *

إذ ذهب مغضباً فظنّ أن لن نقدر عليه

21- « قال المأمون للرضا (ع) فأخبرني عن قول الله عزّوجلّ : « و ذا النون إذ ذهب مغاضباً فظنّ أن لن نقدر عليه » فقال الرضا (ع) : ذاك

يونس بن متى (ع) ذهب مغاضباً لقومه « فظنّ » بمعنى إستيقن « أن لن نقدر عليه » أي لن نصيق عليه رزقه . . . « فنادی فی الظلمات » أي

ظلمه الليل و ظلمه البحر و ظلمه بطن الحوت : « أن لا إله إلا أنت سبحانك إني

ص: 347

كنت من الظالمين» بترکی مثل هـ_ذه العباده التي قد فرغتني لها في بطن الحوت ;

در روایت آمده است که [مأمون به امام رضا(ع) گفت: مرا خبر ده از سخن خدای عزوجل «و ذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظن أن لن نقدر عليه» امام فرمود: او یونس بن متی بود، که در حالی که بر قوم خود غضبناک بود، از میان آنان برفت. «ظنّ» در کلام خدا به معنای «استیقن» و «لن نقدر علیه» به معنای «لن نصيق عليه رزقه» ... می باشد. «فنادی فی الظلمات»; یعنی، در میان سه تاریکی (تاریکی شب، تاریکی دریا و تاریکی شکم ماهی) ندا کرد: «...سبحانک ایّی كنت من الظالمين»; یعنی، ... من از ستم کارانم; زیرا مثل چنین عبادتی را _ که اکنون مرا برای آن در شکم ماهی فارغ گردانیده ای _ در گذشته ترک کرده بودم».

41- فرار یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 140 - 2، 1

1 - یونس پیامبر ، با سوار شدن بر کشتی مملو از بار و مسافر ، از میان قوم خود گریخت .

إذ أبق إلى الفلك المشحون

«أبق» (مصدر «أبق») به معنای فرار عبد از مالک است و «مشحون» به معنای مملو است.

2 - تصمیم یونس (ع) ، به گریختن از میان قوم خود و هجرت به دیار دیگر ، تصمیمی فردی بود ; نه با اذن و رهنمود خداوند .

إذ أبق إلى الفلك المشحون

تعبیر «أبق» (گریختن عبد از دست مالکش) استعاره تمثیلیه است که در آن وضع یونس در گریختن از میان قوم خود به عبد فراری از مالکش تشبیه شده است. به کار رفتن این تعبیر گویای برداشت یاد شده است.

42- فضایل یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 86 - 4

4_ زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، پیامبرانی برتری یافته بر همه مردم عصر خویش

وزکریا و یحیی . . . و کلا فضلنا علی العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 146 - 3، 4

3- یونس (ع)، مورد لطف ویژه خداوند و برخوردار از امداد او

و أنبتنا علیه شجره من یقطین

4- رویاندن درختی پهن برگ در زمینی خالی از درخت و گیاه برای یونس (ع)، از نشانه های قدرت خداوند و امداد الهی برای حق طلبان

و أنبتنا علیه شجره من یقطین

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، با ارائه نمونه ای از قدرت خداوند و امدادهای او برای جبهه حق، در مقام

ص: 348

امتحان بر یونس (ع) و نیز در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 49 - 1,2,3

1 - یونس (ع) پس از رهایی از شکم ماهی ، از نعمت و لطف ویژه الهی برخوردار گشت .

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه

2 - نعمت و لطف ویژه خداوند به یونس (ع) ، مانع گرفتار شدن او به بیابان خشک و بی آب و گیاه شد .

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه لنبذ بالعراء

3 - نعمت و لطف خداوند به یونس (ع) ، موجب مذمت نشدن او گردید .

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه لنبذ بالعراء و هو مذموم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 50 - 1,4,5

1 - یونس (ع) ، از برگزیدگان و پیامبران الهی بود .

فاجتبَـه ربه

4 - یونس (ع) ، به عنایت خداوند از صالحان کامل و راستین بود .

فجعلهُ من الصّـلحین

5 - برگزیدگی یونس (ع) به رسالت و از صالحان شدن او ، جلوه عنایت و لطف ویژه خداوند به ایشان

لولا أن تدرکه نعمه . . . فجعلهُ من الصّـلحین

43- قرعه در قصه یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 141 - 1,7

1 - قرعه کشتی یونس (ع) و سرنشینان کشتی ، برای به دریا افکنده شدن یک نفر از جمعیان

«ساهم» به معنای «قارع» (قرعه افکند) می باشد.

7- «عن أبي جعفر (ع) قال: ... إستهموا في يونس لما ركب مع القوم فوقفت السفينه في اللجّه . . . فوقع السهم على يونس ثلاث مرّات
; . . .

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: . . . در مورد یونس(ع) قرعه انداختند، آن هنگام که به همراه قوم بر کشتی سوار شد و کشتی در آب
های متراکم متوقف گردید، . . . و قرعه سه مرتبه به نام یونس اصابت کرد...».

44- قصه یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 -

2,3,5,6,7,12,13,14,15,17,21

ص: 349

2- یونس (ع) خشمگینانه از میان قومش بیرون رفت و به سرزمین دیگری هجرت کرد .

إذ ذهب مغضبًا

آن چه از نظر مفسران و مورخان استفاده می شود، این است که یونس (ع) از میان قومش، به خاطر ایمان نیاوردنشان، خشمگینانه بیرون رفت و به جای دیگری هجرت کرد و آیه شریفه ناظر به این داستان است.

3- رفتار قوم یونس، خشم شدید آن حضرت را برانگیخت و موجب ناخرسندی او شد .

إذ ذهب مغضبًا

5- گمان یونس (ع) در سخت نگرفتن خداوند بر وی، نسبت به ترک قوم خویش

إذ ذهب مغضبًا فظن أن لن نقدر عليه

یکی از معنای «قدر»، سخت گرفتن و تنگ گرفتن (ضیق) است (مفردات راغب). برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است.

6- گمان یونس (ع) به مجازات نشدن او از جانب خداوند، در زمینه بیرون آمدنش از میان قوم خود و هجرت به سرزمینی دیگر

فظن أن لن نقدر عليه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «قدر» به معنای «قضا» و «حکم» باشد. گفتنی است که ذیل آیه (إني كنت من الظالمين) مؤید همین برداشت است.

7- یونس (ع) در بیرون آمدن از میان قوم کافر خود و هجرت به سرزمین دیگر، دچار خشم بی جا و گمان نادرست شد . *

إذ ذهب مغضبًا فظن أن لن نقدر عليه

12- گرفتار آمدن یونس (ع) در دریا و شکم ماهی، کیفر ترک خشمگینانه او از میان قومش

ذالنون إذ ذهب مغضبًا... فنادی فی الظلمت

مقصود از «ظلمات» در آیه شریفه، شکم ماهی است و جمع آمدن آن برای بیان شدت ظلمت است.

13- دعا و تضرع یونس (ع) به درگاه الهی، پس از گرفتار آمدن در ظلمات (شکم ماهی)

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت

14- روی آوردن یونس (ع) در شکم ماهی به تهلیل و تنزیه خداوند، در نیایش ویژه خویش

15- « لا إله إلا أنت سبحانک إئی کنت من الظالمین » ، ندا و دعای یونس (ع) به هنگام گرفتار شدن در ظلمت شکم ماهی

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت سبحانک إئی کنت من الظالمین

17- خضوع یونس (ع) به درگاه الهی و اعتراف وی به ظلم و نادرستی رفتار عجولانه خود

فنادی ... إئی کنت من الظالمین

21- « قال المأمون للرضا (ع) فأخبرنی عن قول الله عزّوجلّ : « و ذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظنّ أن لن نقدر علیه » فقال الرضا (ع) : ذاک یونس بن متی (ع) ذهب مغاضباً لقومه « فظنّ » بمعنی إستیقن « أن لن نقدر علیه » ای لن نصیق علیه رزقه ... « فنادی فی الظلمات » ای ظلمه اللیل و ظلمه البحر و ظلمه بطن الحوت : « أن لا إله إلا أنت سبحانک إئی کنت من الظالمین » بترکی مثل هذه العباده التي قد فرغتني لها في بطن الحوت ;

در روایت آمده است که [مأمون به امام رضا(ع) گفت: مرا خبر ده از سخن خدای عزّوجلّ «و ذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظنّ أن لن نقدر علیه» امام فرمود: او یونس بن متی بود، که در حالی که بر قوم خود غضبناک بود، از میان آنان برفت. «ظنّ» در کلام خدا به معنای «إستیقن» و «لن نقدر علیه» به معنای «لن نصیق علیه رزقه» ... می باشد. «فنادی فی الظلمات»؛ یعنی، در میان سه تاریکی (تاریکی شب، تاریکی دریا و تاریکی شکم ماهی) ندا کرد: «...سبحانک إئی کنت من الظالمین»؛ یعنی، ... من از ستم کارانم؛ زیرا مثل چنین عبادتی را _ که اکنون مرا برای آن در شکم ماهی فارغ گردانیده ای _ در گذشته

ترک کرده بودم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 1,2,4,5,6

1 - یونس پیامبر ، با سوار شدن بر کشتی مملو از بار و مسافر ، از میان قوم خود گریخت .

إذ أبق إلى الفلك المشحون

«أبق» (مصدر «أبق») به معنای فرار عبد از مالک است و «مشحون» به معنای مملو است.

2 - تصمیم یونس (ع) ، به گریختن از میان قوم خود و هجرت به دیار دیگر ، تصمیمی فردی بود ؛ نه با اذن و رهنمود خداوند .

إذ أبق إلى الفلك المشحون

تعبیر «أبق» (گریختن عبد از دست مالکش) استعاره تمثیلیه است که در آن وضع یونس در گریختن از میان قوم خود به عبد فراری از مالکش تشبیه شده است. به کار رفتن این تعبیر گویای برداشت یاد شده است.

4 - محل تبلیغ و رسالت یونس پیامبر (ع) ، به دریا نزدیک بود . *

إذ أبق إلى الفلك المشحون

5 - یأس و ناامیدی یونس پیامبر ، از هدایت قوم خویش

إذ أبق إلى الفلك المشحون

فرار یونس(ع) از میان قوم خود، می تواند به دلیل یأس او از هدایت آنان باشد.

6 - یونس (ع) ، در معرض اذیت و آزار شدید و طاقت فرسای قوم خود قرار داشت .

إذ أبق إلى الفلك المشحون

گریختن یونس(ع) از میان قومش ، می تواند به این دلیل باشد که او به شدت تحت شکنجه و آزار آنان قرار داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 141 - 3,4

3 - اصابت قرعه به نام یونس (ع) و مغلوبیت او در قرعه کشی

«مدحضین» (اسم مفعول از «ادحاض») به معنای «ازلاق» (کسی را لغزاندن) است و در این جا کنایه از شکست و مغلوبیت در امر قرعه کشی می باشد.

4- نبودن هیچ داوطلبی برای افکندن خویش به دریا و فدا کردن خود در ماجرای یونس *

از قرعه کشی و نیز تعبیر «مدحضین» (مغلوب شدگان)، می توان برداشت بالا را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 142 - 3، 2، 1

1 - بلعیده شدن یونس (ع) به وسیله ماهی بزرگ ، پس از افکندگی او به دریا

فالتقمه الحوت و هو ملیم

«إلتقام» (مصدر «التقم») به معنای بلعیدن است و «حوت» هر چند در مطلق ماهی - چه بزرگ باشد و چه کوچک - به کار می رود؛ اما کاربرد آن در ماهی بزرگ بیشتر است و در آیه شریفه نیز به همین معنا به کار رفته است.

2 - حضرت یونس (ع) به جهت خروج عجولانه از میان قوم خود، سزاوار سرزنش شد .

إذ أبق إلى الفلك .. فالتقمه الحوت و هو ملیم

«ملیم» (اسم فاعل از «الأم») به معنای «دخل فی الملامه» (ملامت شد) است؛ چنان که به کسی که وارد حرم شد، گویند: «أحرم» و یا این که همزه «الأم» برای صیروت است؛ یعنی، «صار ذا ملامه» (مستحق ملامت گردید).

3 - بلعیده شدن یونس به وسیله ماهی، نتیجه خروج عجولانه او از میان مردم و ادامه ندادن رسالت خود در میان آنان بود .

إذ أبق إلى الفلك .. فالتقمه الحوت و هو ملیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 143 - 1

1 - یونس (ع)، در دل ماهی به تسبیح مستمر خدا پرداخت .

فلولا أنه كان من المسبّحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 144 - 1,2

1 - یونس (ع) اگر به تسبیح خدا در شکم ماهی نمی پرداخت، تا قیامت در آنجا می ماند .

فلولا أنه كان من المسبّحين . للبت في بطنه إلى يوم يبعثون

2 - تسبیح مستمر یونس (ع)، تنها وسیله نجات او از دل ماهی شد .

فلولا أنه كان من المسبّحين . للبت في بطنه إلى يوم يبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 145 - 1,2,4

1 - یونس (ع) با اراده الهی، از شکم ماهی در زمینی خالی از درخت و پوشش گیاهی بیرون افکنده شد .

فنبذنه بالعرء

«نبذ» (مصدر «نبذنا») به معنای افکندن است و «عرء» به سرزمینی خالی از درخت و پوشش گیاهی گفته می شود.

فبذنه بالعرء و هو سقیم

4- "قال رسول الله(صلى الله عليه وآله): "لما أراد الله حبس يونس _ عليه السلام _ فى بطن الحوت، أوحى الله إلى الحوت أن خذه، و لاتخذش له لحماً، و لاتكسر له عظماً، فأخذه ثم أهوى به إلى مسكنه فى البحر، فلما انتهى به إلى أسفل البحر سمع يونس حساً فقال فى نفسه: ما هـ ذا...؟ فأوحى الله إليه و هو فى بطن الحوت: إن هـ ذا تسبيح دواب الأرض فسبح و هو فى بطن الحوت فسمعت الملائكة _ عليهم السلام _ تسبيحه فقالوا: ربنا إنا نسمع صوتاً ضعيفاً بأرض غربه، قال: ذاك عبدى يونس، عصانى فحبسته فى بطن الحوت فى البحر، قالوا: العبد الصالح الذى كان يصعد إليك منه فى كل يوم عمل صالح؟ قال: نعم. فشفعوا له عند ذلك، فأمره فلقده فى الساحل، كما قال الله: " و هو سقیم؛"

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: خداوند اراده نمود که یونس را در شکم ماهی زندانی کند به ماهی وحی (الهام) نمود: او را بگیر، اما خدشه ای به گوشت او وارد نکن و استخوانش را نشکن. پس ماهی یونس را گرفت و به سوی جایگاهش در دریا حرکت کرد پس چون به قعر دریا رسید، یونس صدای خفیفی شنید و با خود گفت: این صدا چیست...؟ سپس خدا به یونس _ که در شکم ماهی بود _ وحی کرد که: این تسبیح جنبندگان زمین است، پس یونس در حالی که در شکم ماهی بود تسبیح گفت: ملائکه تسبیح او را شنیدند و گفتند: پروردگارا! ما صدای ضعیفی را در زمینی ناآشنا می شنویم؟ خداوند فرمود: این بنده من

یونس است. وی نافرمانی من نمود، پس او را در شکم ماهی در دریا زندانی کردم. ملائکه گفتند: همان بنده صالحی که هر روز عمل صالحی از او به سوی تو بالا می آمد؟ خدا فرمود: آری. پس ملائکه در این هنگام یونس را شفاعت کردند، سپس خدا به ماهی امر کرد و ماهی یونس را در ساحل انداخت، چنان که خدا فرمود: و هو سقیم".

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 146 - 2, 1

1 - رویدن درخت پهن برگ و پوشش دهنده به اراده خداوند، بر فراز یونس (ع) پس از بیرون آمدن او از شکم ماهی

و أنبتنا علیه شجرة من يقطين

«يقطين» به درخت و گیاه پهن برگ و پوشش دهنده (مانند کدو) گفته می شود.

2 - احتیاج یونس (ع) به سایبان، پس از بیرون آمدن از شکم ماهی

و أنبتنا علیه شجرة من يقطين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 147 - 1, 4

1 - یونس (ع)، پس از نجات از شکم ماهی، مجدداً از سوی خداوند مأمور ادامه رسالت خود در میان قومش گردید.

فنبذنه بالعرء... و أرسلناه إلى مائه ألف

4 - «عن أبي عبد الله (ع) الأنبياء والمرسلون على أربع طبقات... ونبي يري في منامه ويسمع الصوت ويعاين الملك وقد أرسل إلى طائفه قلوباً أو كثروا كيونس. قال الله ليونس «و أرسلناه إلى مائه ألف أو يزيدون»...»

از امام صادق (ع) روایت شده که: پیامبران و رسولان بر چهار طبقه اند... و پیامبری است که در خواب می بیند و صدا را می شنود و فرشته را می بیند و به سوی گروهی از مردم خواه کم یا زیاد فرستاده می شود، مانند یونس که خدا درباره اش می فرماید: «و أرسلناه إلى مائه ألف أو يزيدون»...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 148 - 1, 7

1 - تمامی قوم یونس، پس از رسالت و مأموریت مجدد آن حضرت به سوی آنان ایمان آوردند.

و أرسلناه... فـ امنوا فمتعنهم إلى حين

7 - « قال أبو عبيده : قلت لأبي جعفر (ع) كم غاب يونس عن قومه حتى رجع إليهم بالنبوة و الرسالة فآمنوا و صدقوه قال : أربعة أسابيع . . . إن العذاب أتاهم يوم الأربعاء في النصف من شوال و صرف عنهم من يومهم ذلك فانطلق يونس مغاضباً فمضى يوم الخميس سبعة أيام في مسيره إلى البحر و سبعة أيام في بطن الحوت و سبعة أيام تحت الشجرة بالعراء و سبعة أيام في رجوعه إلى قومه . . . ثم أتاهم فآمنوا به و صدقوه و اتبعوه . . . »

ابوعبيده گوید: به امام باقر(ع) گفتم: چه مدتی یونس از قوم خود دور شد و سپس با نبوت و رسالت به سوی آنان بازگشت و آنها به او ایمان آوردند و تصدیقش کردند؟ فرمود: چهار هفته . . . همانا در روز چهارشنبه، در نیمه شوال عذاب بر آنان نازل شد و در همان روز عذاب از آنان برداشته شد. پس یونس با حالت غضب در روز پنج شنبه از آنان جدا شد و هفت روز در مسیرش تا دریا و هفت روز در شکم ماهی بود و هفت روز را در زیر درخت در سرزمین خشک و خالی و هفت روز را در راه بازگشت به سوی قومش گذراند... آن گاه به نزد آنان آمد و آنها به آن حضرت ایمان آورده و تصدیقش نمودند و از او پیروی کردند...».

ص: 353

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 5,6

5- یونس (ع)، در غضب و نفرین کردن بر قوم خویش شتاب کرد.

و لا تکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

6- یونس (ع)، در حالی که سینه اش مملو از غم و اندوه بود خدا را ندا کرد.

إذ نادى و هو مکظوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 49 - 1,2,3

1- یونس (ع) پس از رهایی از شکم ماهی، از نعمت و لطف ویژه الهی برخوردار گشت.

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه

2- نعمت و لطف ویژه خداوند به یونس (ع)، مانع گرفتار شدن او به بیابان خشک و بی آب و گیاه شد.

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه لنبذ بالعراء

3- نعمت و لطف خداوند به یونس (ع)، موجب مذمت نشدن او گردید.

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه لنبذ بالعراء و هو مذموم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 50 - 2

2- انقطاع وحی به یونس (ع) از زمان ارتکاب «ترک اولی» (ترک مردم و نفرین علیه آنان) و وحی مجدد به ایشان، پس از توبه او و

عنایت خداوند به وی

فاجتبه به ربّه

مطلب یاد شده با توجه به این نکته است که یونس (ع) پیش از ماجرای ارتکاب «ترک اولی» از پیامبران بود. بنابراین مقصود از «فاجتبه» به رسالت رساندن او نیست؛ بلکه به معنای تداوم رسالت او پس از انقطاع موقت وحی است.

45- قضاوت یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 3

3_ زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوه

46- کشتی سازی در دوران یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 3

ص: 354

3- وجود صنعت کشتی سازی و سفر دریایی در زمان یونس (ع)

إذ أبق إلى الفلك المشحون

47- کشتی سواری یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 1

1- یونس پیامبر ، با سوار شدن بر کشتی مملو از بار و مسافر ، از میان قوم خود گریخت .

إذ أبق إلى الفلك المشحون

«أبق» (مصدر «أبق») به معنای فرار عبد از مالک است و «مشحون» به معنای مملو است.

48- کیفر غضب یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 12

12- گرفتار آمدن یونس (ع) در دریا و شکم ماهی ، کیفر ترک خشمگینانه او از میان قومش

ذالنون إذ ذهب مغضباً .. فنادی فی الظلمت

مقصود از «ظلمات» در آیه شریفه، شکم ماهی است و جمع آمدن آن برای بیان شدت ظلمت است.

49- کیفر یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 6

6- گمان یونس (ع) به مجازات نشدن او از جانب خداوند ، در زمینه بیرون آمدنش از میان قوم خود و هجرت به سرزمینی دیگر

فظرّ أن لن نقدر علیه

برداشت یاد شده مبتنی براین است که «قدر» به معنای «قضا» و «حکم» باشد. گفتنی است که ذیل آیه (إني كنت من الظالمين) مؤید

همین برداشت است.

4 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از گرفتار شدن به مجازات ترک اولی، همچون یونس (ع)

و لا تکن کصاحب الحوت... لنبذ بالعراء و هو مذموم

این که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) هشدار داد که مانند یونس مباش؛ اشاره به ترک اولی و مجازات آن دارد که یونس (ع) گرفتار آن شده بود.

ص: 355

50- گرفتاری یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 12، 13

12- گرفتار آمدن یونس (ع) در دریا و شکم ماهی، کیفر ترک خشمگینانه او از میان قومش

ذالنون إذ ذهب مغضبًا .. فنادی فی الظلمت

مقصود از «ظلمات» در آیه شریفه، شکم ماهی است و جمع آمدن آن برای بیان شدت ظلمت است.

13- دعا و تضرع یونس (ع) به درگاه الهی، پس از گرفتار آمدن در ظلمات (شکم ماهی)

فنادی فی الظلمت أن لآله إلا أنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 88 - 1

1- دعای یونس (ع) به هنگام گرفتار شدن آن حضرت در تاریکی شکم ماهی، مورد اجابت و پذیرش خدا قرار گرفت.

فنادی فی الظلمت .. فاستجبنا له

51- محدوده علم یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 9

9- عدم آگاهی کامل یونس (ع) از تمامی مقدرات الهی نسبت به خویش

و ذالنون .. فظن أن لن نقدر علیه

52- مقامات یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 3

3_ زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام

نبوت بودند.

أولئك الذين آتيتهم الكتب والحكم والنبوه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 139 - 1

1 - يونس (ع)، از رسولان الهى

وإنّ يونس لمن المرسلين

ص: 356

53- مکان تبلیغ یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 4

4- محل تبلیغ و رسالت یونس پیامبر (ع) ، به دریا نزدیک بود . *

إذ أبق إلى الفلك المشحون

54- مکذبان یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 98 - 6

6- قوم یونس ، پیامبر خویش را در آغاز تکذیب کرده و از ایمان آوردن به دعوت های او سرباز زدند .

إلا قوم یونس لما آمنوا كشفنا عنهم عذاب

55- منشأ نجات یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 145 - 1

1- یونس (ع) با اراده الهی ، از شکم ماهی در زمینی خالی از درخت و پوشش گیاهی بیرون افکنده شد .

فنبذنه بالعرء

«نبذ» (مصدر «نبذنا») به معنای افکندن است و «عرء» به سرزمینی خالی از درخت و پوشش گیاهی گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 49 - 2

2- نعمت و لطف ویژه خداوند به یونس (ع) ، مانع گرفتار شدن او به بیابان خشک و بی آب و گیاه شد .

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه لنبذ بالعرء

56- موانع سرزنی یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 49 - 3

3 - نعمت و لطف خداوند به یونس (ع)، موجب مذمت نشدن او گردید.

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه لنبذ بالعراء و هو مذموم

ص: 357

57- نبوت یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 4

4_ ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب ، عیسی ، ایوب ، یونس ، هارون و سلیمان علیهم السلام از پیامبران پس از نوح (ع) و مخاطب وحی

و أوحینا إلی إبرهیم . . . و سلیمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 3

3_ زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 139 - 1

1 - یونس (ع) ، از رسولان الهی

و إنَّ یونس لمن المرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 147 - 5

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 1

1 - تمامی قوم یونس ، پس از رسالت و مأموریت مجدد آن حضرت به سوی آنان ایمان آوردند .

و أرسلنہ . . . فـ امنوا فمتّعنہم إلی حین

58- نجات یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 88 - 2

2- خداوند ، یونس (ع) را از غم و اندوه نجات و رهایی بخشید .

و نَجِّينَه من الغمّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 358

2- یونس (ع)، به هنگام بیرون افتادن از شکم ماهی، بیمار بود.

فنبذنه بالعراء وهو سقیم

4- "قال رسول الله (صلى الله عليه وآله): "لما أراد الله حبس يونس - عليه السلام - في بطن الحوت، أوحى الله إلى الحوت أن خذه، و لا تخدش له لحماً، و لا تكسر له عظماً، فأخذه ثم أهوى به إلى مسكنه في البحر، فلما انتهى به إلى أسفل البحر سمع يونس حساً فقال في نفسه: ما هذا...؟ فأوحى الله إليه و هو في بطن الحوت: إن هـ ذا تسبيح دواب الأرض فسبح و هو في بطن الحوت فسمعت الملائكة - عليهم السلام - تسبيحه فقالوا: ربنا إنا نسمع صوتاً ضعيفاً بأرض غربه، قال: ذاك عبدى يونس، عصاني فحبسته في بطن الحوت في البحر، قالوا: العبد الصالح الذى كان يصعد إليك منه فى كل يوم عمل صالح؟ قال: نعم. فشفعوا له عند ذلك، فأمره فلقه فى الساحل، كما قال الله: "و هو سقیم";

رسول خدا (صلى الله عليه وآله) فرمود: خداوند اراده نمود که یونس را در شکم ماهی زندانی کند به ماهی وحی (الهام) نمود: او را بگیر، اما خدشه ای به گوشت او وارد نکن و استخوانش را نشکن. پس ماهی یونس را گرفت و به سوی جایگاهش در دریا حرکت کرد پس چون به قعر دریا رسید، یونس صدای خفیفی شنید و با خود گفت: این صدا چیست...؟ سپس خدا به یونس - که در شکم ماهی بود - وحی کرد که: این تسبیح جنبندگان زمین است، پس یونس در حالی که در شکم ماهی بود تسبیح گفت: ملائکه تسبیح او را شنیدند و گفتند: پروردگارا! ما صدای ضعیفی را در زمینی ناآشنا می شنویم؟ خداوند فرمود: این بنده من یونس است. وی نافرمانی من نمود، پس او را در شکم ماهی در دریا زندانی کردم. ملائکه گفتند: همان بنده صالحی که هر روز عمل صالحی از او به سوی تو بالا می آمد؟ خدا فرمود: آری. پس ملائکه در این هنگام یونس را شفاعت کردند، سپس خدا به ماهی امر کرد و ماهی یونس را در ساحل انداخت، چنان که خدا فرمود: و هو سقیم".

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- رویدن درخت پهن برگ و پوشش دهنده به اراده خداوند، بر فراز یونس (ع) پس از بیرون آمدن او از شکم ماهی

و أنبتنا عليه شجرة من يقطين

«يقطين» به درخت و گیاه پهن برگ و پوشش دهنده (مانند کدو) گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- یونس (ع)، پس از نجات از شکم ماهی، مجدداً از سوی خداوند مأمور ادامه رسالت خود در میان قومش گردید.

فنبذنه بالعراء . . . و أرسلنه إلى مائه ألف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 49 - 1

1 - یونس (ع) پس از رهایی از شکم ماهی ، از نعمت و لطف ویژه الهی برخوردار گشت .

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه

ص: 359

59- نعمتهای یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 49 - 2,3

2- نعمت و لطف ویژه خداوند به یونس (ع) ، مانع گرفتار شدن او به بیابان خشک و بی آب و گیاه شد .

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه لنبذ بالعراء

3- نعمت و لطف خداوند به یونس (ع) ، موجب مذمت نشدن او گردید .

لولا أن تدرکه نعمه من ربّه لنبذ بالعراء و هو مذموم

60- نفرین یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 3,4,5

3 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شتاب نکردن در غضب و نفرین بر مردم و جدا شدن از آنان ، مانند شتاب کردن یونس (ع) در این باره

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

مفسران بر آنند که این آیه، به داستانی از یونس (ع) اشاره دارد که در سوره «انبیا» (آیه 87) بیان شده است: «و ذا النون إذ ذهب مغاضباً فظنّ أن لن نقدر علیه فنادی فی الظلمات...».

4- شتاب کردن یونس (ع) در نفرین علیه قومش ، غیر قابل تحسین و الگوگیری برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

5- یونس (ع) ، در غضب و نفرین کردن بر قوم خویش شتاب کرد .

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

61- نفی الگوگیری از یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 4

4- شتاب کردن یونس (ع) در نفرین علیه قومش ، غیر قابل تحسین و الگوگیری برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

62- نیاکان یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 86 - 1

1_ اسماعیل، الیسع، یونس و لوط، از ذریه نوح(ع) بودند.

و نوحا هدینا من قبل و من ذریته .. و اسمعیل و الیسع و یونس و لوطا

ص: 360

63- هجرت یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 6, 7, 5, 2

2- یونس (ع) خشمگینانه از میان قومش بیرون رفت و به سرزمین دیگری هجرت کرد .

إذ ذهب مغضبًا

آن چه از نظر مفسران و مورخان استفاده می شود، این است که یونس (ع) از میان قومش، به خاطر ایمان نیاوردنشان، خشمگینانه بیرون رفت و به جای دیگری هجرت کرد و آیه شریفه ناظر به این داستان است.

5- گمان یونس (ع) در سخت نگرفتن خداوند بر وی ، نسبت به ترک قوم خویش

إذ ذهب مغضبًا فظنّ أن لن نقدر عليه

یکی از معنای «قدر»، سخت گرفتن و تنگ گرفتن (ضیق) است (مفردات راغب). برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است.

6- گمان یونس (ع) به مجازات نشدن او از جانب خداوند ، در زمینه بیرون آمدنش از میان قوم خود و هجرت به سرزمینی دیگر

فظنّ أن لن نقدر عليه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «قدر» به معنای «قضا» و «حکم» باشد. گفتنی است که ذیل آیه (إني كنت من الظالمين) مؤید همین برداشت است.

7- یونس (ع) در بیرون آمدن از میان قوم کافر خود و هجرت به سرزمین دیگر ، دچار خشم بی جا و گمان نادرست شد . *

إذ ذهب مغضبًا فظنّ أن لن نقدر عليه

64- هدایت یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 86 - 2

2_ اسماعیل، الیسع، یونس و لوط (ع)، از زمره صالحان و برخوردار از هدایت ویژه خداوند بودند.

كلاً هدينا ... و من ذريته ... كل من الصالحين ... و إسماعيل و الیسع و یونس و لوطا

65- یاس یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 5

5 - یأس و ناامیدی یونس پیامبر ، از هدایت قوم خویش

إذ أبق إلى الفلك المشحون

فرار یونس(ع) از میان قوم خود، می تواند به دلیل یأس او از هدایت آنان باشد.

ص: 361

66- یقین یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 21

21- « قال المأمون للرضا (ع) فأخبرني عن قول الله عزّوجلّ: « وذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظنّ أن لن نقدر عليه » فقال الرضا (ع): ذاك يونس بن متى (ع) ذهب مغاضباً لقومه « فظنّ » بمعنى إستيقن « أن لن نقدر عليه » أي لن نصيق عليه رزقه . . . « فنادى في الظلمات » أي ظلمه الليل و ظلمه البحر و ظلمه بطن الحوت: « أن لا-إل-ه إلا-أنت سبحانك إني كنت من الظالمين » بترکی مثل ه_ذه العباده التي قد فرغتنی ل ها فی بطن الحوت ;

در روایت آمده است که [مأمون به امام رضا(ع) گفت: مرا خبر ده از سخن خدای عزّوجلّ «وذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظنّ أن لن نقدر عليه» امام فرمود: او یونس بن متى بود، که در حالی که بر قوم خود غضبناک بود، از میان آنان برفت. «ظنّ» در کلام خدا به معنای «إستيقن» و «لن نقدر عليه» به معنای «لن نصيق عليه رزقه» ... می باشد. «فنادی فی الظلمات»؛ یعنی، در میان سه تاریکی (تاریکی شب، تاریکی دریا و تاریکی شکم ماهی) ندا کرد: «...سبحانک إني كنت من الظالمين»؛ یعنی، ... من از ستم کارانم؛ زیرا مثل چنین عبادتی را _ که اکنون مرا برای آن در شکم ماهی فارغ گردانیده ای _ در گذشته ترک کرده بودم».

67- یونس (ع) از صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 86 - 2

2_ اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، از زمره صالحان و برخوردار از هدایت ویژه خداوند بودند.

کلاً هدینا .. و من ذریته ... کل من الصالحین ... و اسمعیل و الیسع و یونس و لوطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 50 - 4,5

4- یونس (ع) ، به عنایت خداوند از صالحان کامل و راستین بود .

فجعلہ من الصّـلحین

5- برگزیدگی یونس (ع) به رسالت و از صالحان شدن او ، جلوه عنایت و لطف ویژه خداوند به ایشان

لولا أن تدرکه نعمه ... فجعله من الصّـلحین

68- یونس(ع) در بیابان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 145 - 1

1 - یونس (ع) با اراده الهی ، از شکم ماهی در زمینی خالی از درخت و پوشش گیاهی بیرون افکنده شد .

فنبذنه بالعراء

ص: 362

«نَبْدُ» (مصدر «نَبَذْنَا») به معنای افکندن است و «عراء» به سرزمینی خالی از درخت و پوشش گیاهی گفته می شود.

69- یونس (ع) در شکم ماهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 21، 13، 14، 15

12- گرفتار آمدن یونس (ع) در دریا و شکم ماهی ، کیفر ترک خشمگینانه او از میان قومش

ذالنون إذ ذهب مغضباً... فنادی فی الظلمت

مقصود از «ظلمات» در آیه شریفه، شکم ماهی است و جمع آمدن آن برای بیان شدت ظلمت است.

13- دعا و تضرع یونس (ع) به درگاه الهی ، پس از گرفتار آمدن در ظلمات (شکم ماهی)

فنادی فی الظلمت أن لالِه إلا أنت

14- روی آوردن یونس (ع) در شکم ماهی به تهلیل و تنزیه خداوند ، در نیایش ویژه خویش

فنادی فی الظلمت أن لالِه إلا أنت سبحنک

15- « لا إله إلا أنت سبحانك إني كنت من الظالمين » ، ندا و دعای یونس (ع) به هنگام گرفتار شدن در ظلمت شکم ماهی

فنادی فی الظلمت أن لالِه إلا أنت سبحنک إني كنت من الظالمين

21- « قال المأمون للرضا (ع) فأخبرني عن قول الله عزوجل : « و ذالنون إذ ذهب مغضباً فظن أن لن نقدر عليه » فقال الرضا (ع) : ذاك

یونس بن متی (ع) ذهب مغضباً لقومه « فظن » بمعنی إستيقن « أن لن نقدر عليه » ای لن نصیق علیه رزقه... « فنادی فی الظلمات » ای ظلمه اللیل و ظلمه البحر و ظلمه بطن الحوت : « أن لا إله إلا أنت سبحانك إني كنت من الظالمين » بترکی مثل ه_ذه العباده التي قد فرغتني لها فی بطن الحوت ;

در روایت آمده است که [مأمون به امام رضا(ع) گفت: مرا خبر ده از سخن خدای عزوجل «و ذالنون إذ ذهب مغضباً فظن أن لن نقدر علیه» امام فرمود: او یونس بن متی بود، که در حالی که بر قوم خود غضبناک بود، از میان آنان برفت. «ظن» در کلام خدا به معنای «إستيقن» و «لن نقدر علیه» به معنای «لن نصیق علیه رزقه»... می باشد. «فنادی فی الظلمات»؛ یعنی، در میان سه تاریکی (تاریکی شب، تاریکی دریا و تاریکی شکم ماهی) ندا کرد: «...سبحانك إني كنت من الظالمين»؛ یعنی، ... من از ستم کارانم؛ زیرا مثل چنین عبادتی را _ که اکنون مرا برای آن در شکم ماهی فارغ گردانیده ای _ در گذشته ترک کرده بودم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- دعای یونس (ع) به هنگام گرفتار شدن آن حضرت در تاریکی شکم ماهی ، مورد اجابت و پذیرش خدا قرار گرفت .

فنادی فی الظلمت . . . فاستجبنا له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 142 - 3، 1

1 - بلعیده شدن یونس (ع) به وسیله ماهی بزرگ ، پس از افکنده شدن او به دریا

فالتقمه الحوت و هو ملیم

ص: 363

«إلتقام» (مصدر «التقم») به معنای بلعیدن است و «حوت» هر چند در مطلق ماهی _ چه بزرگ باشد و چه کوچک _ به کار می رود؛ اما کاربرد آن در ماهی بزرگ بیشتر است و در آیه شریفه نیز به همین معنا به کار رفته است.

3 - بلعیده شدن یونس به وسیله ماهی ، نتیجه خروج عجولانه او از میان مردم و ادامه ندادن رسالت خود در میان آنان بود .

إذ أبق إلى الفلك .. فالتقمه الحوت وهو ملیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 143 - 1

1 - یونس (ع) ، در دل ماهی به تسبیح مستمر خدا پرداخت .

فلولا أنه كان من المسبّحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 144 - 1,2

1 - یونس (ع) اگر به تسبیح خدا در شکم ماهی نمی پرداخت ، تا قیامت در آنجا می ماند .

فلولا أنه كان من المسبّحين . للبت في بطنه إلى يوم يبعثون

2 - تسبیح مستمر یونس (ع) ، تنها وسیله نجات او از دل ماهی شد .

فلولا أنه كان من المسبّحين . للبت في بطنه إلى يوم يبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 145 - 3

3 - بلعیده شدن یونس (ع) به وسیله ماهی ، موجب بیماری او گردید .

فالتقمه الحوت .. فنبذنه بالعراء وهو سقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 147 - 4

4 - « عن أبي عبد الله (ع) الأنبياء والمرسلون على أربع طبقات . . . ونبی یری فی منامه و یسمع الصوت و یعاین الملك و قد أرسل إلى

طائفه قَلُّوا أو كثروا کیونس . قال الله لیونس « وأرسلناه إلی مائه ألف أو یزیدون » ;

از امام صادق(ع) روایت شده که: پیامبران و رسولان بر چهار طبقه اند . . . و پیامبری است که در خواب می بیند و صدا را می شنود و فرشته را می بیند و به سوی گروهی از مردم _ خواه کم یا زیاد _ فرستاده می شود، مانند یونس که خدا درباره اش می فرماید: «وَأرسلناه إلی مائه ألف أو یزیدون»».

ص: 364

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

